

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

КВАСНІЙ ОКСАНА РОМАНІВНА

УДК 332.145:338.244.47

ДИСЕРТАЦІЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
В УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Спеціальність 051 «Економіка»

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О. Р. Квасній

Науковий керівник: Кишакевич Богдан Юрієвич, д.е.н., професор

Дисертація є ідентичною іншим примірникам дисертації

Голова спеціалізованої вченої ради ДФ 32.051.001

д.е.н., професор

Н. В. Павліха

Луцьк – 2020

АНОТАЦІЯ

Квасній О. Р. Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2020. – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2020.

У дисертаційній роботі здійснено обґрунтування теоретико-методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації. Узагальнення наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених дало підставу запропонувати комплексний підхід до визначення територіальної громади як соціально-економічної системи, ознаками якої є: територіальна приналежність; соціально-психологічна та історико-культурна самоідентифікація; політична свідомість; соціальна, управлінська та економічна активність; демократичність.

На основі застосування системного підходу детерміновано властивості територіальної громади, які дозволяють забезпечити соціально-економічний розвиток території та створити умови для відтворення економічних ресурсів і забезпечення поліпшення добробуту населення: керованості, продуктивності, прибутковості, ефективності, відкритості, ієрархічності, взаємозалежності, ризикованості, консервативності, динамічності, інноваційності.

Узагальнення наукових підходів до трактування розвитку ОТГ дозволило визначити його як процес позитивних зрушень у соціально-економічній системі, що відбуваються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників й спрямовані підвищення ефективності використання потенціалу

громади, покращення економічної ситуації, рівня життя населення та якості людського капіталу. Запропоновано та розкрито концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ, складовими частинами якого визначено системи: місцевого самоврядування; людського капіталу; економічну; соціальну; природно-екологічну. Їх комплексне використання дозволяє акумулювати ресурсний потенціал та виявити нові можливості розвитку громади.

Обґрунтовано, що ключову роль у забезпеченні розвитку ОТГ за умов децентралізації відіграє податковий потенціал громади. На основі дослідження підходів до трактування та розгляду вітчизняними та зарубіжними науковцями поняття податкового потенціалу сформовано авторський підхід до його визначення. Акцентовано увагу на основних ознаках податкового потенціалу місцевих бюджетів, а саме: територіальній та часовій обмеженості, законодавчій визначеності, граничності та суб'єкт-об'єктній залежності. Доведено, що податковий потенціал визначає можливості акумулювання фінансових ресурсів розвитку ОТГ та характеризується динамічністю, постійною зміною і оновленням взаємозв'язків усередині системи та функціональною залежністю його складових. Досліджено складові податкового потенціалу ОТГ – реалізовану та резерви податкового потенціалу, що обумовлені розвитком ділової активності в громаді та залежать від рівня продуктивності суб'єктів економічної системи громади.

Для визначення особливостей розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації систематизовано та охарактеризовано групи факторів: політико-правові; економічні; демографічні; соціально-культурні; природно-ресурсні. При цьому, акцентовано увагу на їх групуванні за джерелом виникнення на внутрішні та зовнішні. Акцент на зазначених факторах сприяє визначенню резервів вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ шляхом нарощення податкового потенціалу та

підвищення рівня податкової спроможності, що в умовах податкової децентралізації є одним із основних завдань місцевого розвитку.

Для визначення впливу податкової децентралізації на організаційно-економічне забезпечення розвитку ОТГ запропоновано методику аналізу формування податкового потенціалу територіальних громад, як ключового чинника соціально-економічного зростання. Доведено, що індикаторами рівня економічного та соціального розвитку виступають місцеві бюджети та особливості формування податкового потенціалу територій. Основним критерієм здійснення аналізу визначено методику побудови інтегральних індексів.

Запропонований методичний підхід до аналізу перспектив розвитку ОТГ у контексті формування податкового потенціалу територіальної громади передбачає виокремлення послідовних етапів, які включають формування і систематизацію показників (податкової результативності, податкової самостійності та податкового покриття); стандартизацію цих показників шляхом поділу на стимулятори та дестимулятори; розрахунок інтегрального індексу формування податкового потенціалу територіальної громади; ранжування та графічну інтерпретацію результатів.

За результатами інтегрального аналізу та проведеного ранжування визначено, що за період 2013–2019 рр. не відбулося зміни регіонів-лідерів та регіонів-аутсайдерів під впливом процесів податкової децентралізації. Виявлено, що інтегральний індекс податкового потенціалу місцевих бюджетів зростає в регіонах із низьким рівнем економічного розвитку. Це свідчить про необхідність зміни структури податкових доходів місцевих бюджетів в умовах податкової децентралізації.

Проведено оцінку розвитку формування податкового потенціалу місцевих бюджетів Львівської області. Це дозволило виявити особливості ризику та можливості розвитку об'єднаних територіальних громад в регіоні. Встановлення вищих середніх показників податкових надходжень на одну особу по бюджетах міст обласного значення у порівнянні з

бюджетами ОТГ дозволило довести доцільність позиціонування цих міст як точок економічного зростання в умовах податкової децентралізації. Виявлено суттєву диференціацію міст, районів та ОТГ Львівської області за коефіцієнтами податкової результативності, самостійності та покриття, що свідчить про різний рівень формування податкового потенціалу та недостатність використання податкових важелів стимулювання розвитку територіальних громад. Обґрунтовано залежність соціально-економічного розвитку ОТГ від рівня податкового потенціалу, що доводить необхідність вдосконалення організаційно-економічного забезпечення спроможності територіальних громад в умовах податкової децентралізації.

Запропоновано стратегічні напрями реалізації концепції розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, що передбачає розробку та реалізацію цілеспрямованого комплексу заходів щодо акумулювання ресурсного потенціалу в напрямках, які є важливими для розвитку громади у поточному та перспективному періодах. Принципами розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації визначено: гласність; субсидіарність; компліментарність; громадська участь; транспарентність влади; самостійність; єдність; соціетальність; проектованість; комплексність; економічність; цілеорієнтованість; інноваційність; керованість. Обґрунтовано доцільність їх дотримання для забезпечення позитивних якісних і кількісних змін в результаті запровадження стратегічних напрямів реалізації концепції розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації.

В умовах податкової децентралізації розвиток територіальних громад забезпечується за рахунок продуктивної управлінської діяльності та ефективної взаємодії суб'єктів, які розташовані на території громади, щодо нарощення ресурсного потенціалу та акумулювання фінансових ресурсів, які є критично важливими для комплексного поступу громади. Запропоновано організаційно-економічну модель управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації у якій акцентовано увагу на основних орієнтирах

мобілізації та використання податкових надходжень місцевих бюджетів. Визначено, що формування податкового потенціалу ОТГ на місцевому рівні має ґрунтуватися на основі забезпечення максимальної економічної ефективності, соціальної справедливості, прозорості, простоти механізму оподаткування, повноті акумулювання.

Серед негативних чинників розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації визначено недоліки системи оподаткування на рівні місцевих бюджетів, серед яких: низька фіскальна роль місцевих податків та зборів; відсутність законодавчо визначеного права органів місцевого самоврядування в питанні запровадження на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці власних податків та зборів; відсутність взаємозв'язку та залежності між рівнем та якістю надання суспільних послуг на території громади та податковими зусиллями населення; нерозвиненість податків, які б прямо відображали податкову політику місцевих властей.

Розкрито податкові важелі стимулювання розвитку територіальних громад, використання яких сприятиме досягненню їх фінансової спроможності. Проведене в роботі дослідження показало домінування короткотермінових інтересів та відсутність стратегічного бачення розвитку системи оподаткування на місцевому рівні. Розроблено напрямки удосконалення механізмів функціонування окремих податків на локальному рівні. Охарактеризовано економічну, фінансову, політичну, соціальну роль ПДФО як регулятора соціально-економічного розвитку територіальної громади. Обґрунтовано напрями імплементації ефективних практик майнового оподаткування в країнах ЄС в систему оподаткування в Україні в контексті нарощення фінансових можливостей для розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації.

Ключові слова: розвиток ОТГ, організаційно-економічне забезпечення, об'єднана територіальна громада, фактори розвитку ОТГ, податковий потенціал, податкова децентралізація.

ANNOTATION

Kvasniy O. R. Organizational and economic principles of development of united territorial communities in conditions of tax decentralization. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Thesis for a doctor of philosophy in specialty 051 "Economics" – Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko, Drohobych, 2020. – Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2020.

In the dissertation work the substantiation of theoretical and methodical approaches and development of practical recommendations on improvement of organizational and economic maintenance of development of UTC in the conditions of tax decentralization is carried out. The generalization of scientific research of domestic and foreign scientists gave grounds to propose a comprehensive approach to the definition of the territorial community as a socio-economic system, the features of which are: territorial community, including territorial affiliation; socio-psychological and historical-cultural self-identification; political consciousness; social, managerial and economic activity; democracy

Based on the application of a systematic approach, the properties of the territorial community are determined, which allow to ensure socio-economic development of the territory and create conditions for reproduction of economic resources and improving the welfare of the population: manageability, productivity, profitability, efficiency, openness, hierarchy, interdependence, risk, conservatism, dynamism, , innovation.

The generalization of scientific approaches to the interpretation of UTC development has identified it as a process of positive changes in the socio-economic system, occurring under the influence of internal and external factors and aimed at improving the capacity of the community, improving the economic situation, living standards and human capital. The conceptual principles of organizational and economic support of OTG development are offered and revealed, the components of which are defined as systems: Local Government;

human capital; economic; social; natural and ecological. Their comprehensive use allows to accumulate resource potential and identify new opportunities for community development.

It is substantiated that the key potential of the UTC in the conditions of decentralization is played by the tax potential of the community. Based on the study of approaches to the interpretation and consideration by domestic and foreign scholars of the concept of tax potential, the author's approach to its definition is formed. Emphasis is placed on the main features of the tax potential of local budgets, namely: territorial and time constraints, legislative certainty, boundaries and subject-object dependence. It is proved that the tax potential determines the possibility of accumulation of financial resources for the development of UTC and is characterized by dynamism, constant change and renewal of relationships within the system and the functional dependence of its components. The components of the tax potential of UTC - realized and reserves of tax potential, which are due to the development of business activity in the community and depend on the level of productivity of the economic system of the community.

To determine the peculiarities of the development of UTC in the conditions of tax decentralization in terms of systematized and characterized groups of factors: political and legal; economic; demographic; socio-cultural, natural resources. At the same time, attention is focused on their grouping by source of internal and external. Emphasis on these factors helps to identify reserves for improving the organizational and economic support of UTC development by increasing tax capacity and increasing the level of tax capacity, which in terms of tax decentralization is one of the main tasks of the local development.

To determine the impact of tax decentralization on the organizational and economic support of UTC development, a method of analyzing the formation of the tax potential of territorial communities as a key factor in socio-economic growth is proposed. It is proved that the indicators of the level of economic and social development are local budgets and features of the formation of the tax

potential of the territories. The main criterion for the analysis is the method of constructing integrated indices.

The proposed methodological approach to the analysis of UTC development prospects in the context of the formation of the tax potential of the territorial community involves the separation of successive stages, which include the formation and systematization of indicators (tax performance, tax independence and tax coverage); standardization of these indicators by dividing into stimulants and destimulators; calculation of the integrated index of formation of the tax potential of the territorial community; ranking and graphical interpretation of results.

According to the results of the integrated analysis and ranking, it was determined that for the period 2013–2019 there was no change in the leading regions and outsider regions under the influence of tax decentralization processes. It was found that the integrated index of tax potential of local budgets is growing in regions with a low level of economic development. This indicates the need to change the structure of tax revenues of local budgets in terms of tax decentralization.

An assessment of the development of the tax potential formation of local budgets of Lviv region is conducted. This revealed the specific risks and opportunities for the development of united territorial communities in the region. Establishing higher average indicators of tax revenues per capita in the budgets of cities of regional importance in comparison with the budgets of UTC allowed to prove the feasibility of positioning these cities as points of economic growth in terms of tax decentralization. Significant differentiation of cities, districts and UTC of Lviv region by coefficients of tax efficiency, independence and coverage is revealed, which testifies to different level of tax potential formation and insufficient use of tax levers to stimulate development of territorial communities. The dependence of socio-economic development of UTC on the level of tax potential is substantiated, which proves the need to improve the organizational and economic capacity of territorial communities in terms of tax decentralization.

Strategic directions of realization of the concept of UTC development in the conditions of tax decentralization are offered, which provides development and realization of a purposeful complex of measures on accumulation of resource potential in the directions which are important for development of community in the current and perspective periods. The principles of UTC development in the conditions of tax decentralization are defined: publicity; subsidiarity; complementarity; public participation; transparency of power; independence; unity; societal; design; complexity; economy; goal orientation; innovation; controllability. The expediency of their observance to ensure positive qualitative and quantitative changes as a result of introduction of strategic directions of realization of the concept of development of UTC in the conditions of tax decentralization is substantiated.

Under conditions of tax decentralization, the territorial communities development is ensured through productive management activities and effective cooperation of entities located in the community to increase resource potential and accumulation of financial resources that are critical to the overall progress of the community. The organizational and economic model of development of UTC management in the conditions of tax decentralization in which attention is paid to the basic landmarks of mobilization and use of tax receipts of local budgets is offered. It is determined that the formation of the tax potential of UTC at the local level should be based on ensuring maximum economic efficiency, social justice, transparency, simplicity of the taxation mechanism, completeness of accumulation.

Among the negative factors of UTC development in the conditions of tax decentralization, the shortcomings of the taxation system at the level of local budgets have been identified, including: low fiscal role of local taxes and fees; lack of legally defined right of local self-government bodies in the issue of introduction of own taxes and fees on the territory of the respective administrative-territorial unit; lack of interconnection and dependence between the level and quality of public services in the community and the tax efforts of the population; underdeveloped taxes that would directly reflect the tax policy of local authorities.

The tax levers of the development of territorial communities stimulating are revealed, the use of which will contribute to the achievement of their financial capacity. The study showed the dominance of short-term interests and the lack of a strategic vision for the development of the tax system at the local level. Directions for improving the mechanisms of functioning of individual taxes at the local level have been developed. The economic, financial, political, social role of PIT as a regulator of socio-economic development of the territorial community is characterized. The directions of implementation of effective practices of property taxation in the EU countries in the taxation system in Ukraine in the context of increasing financial opportunities for the development of UTC in the conditions of tax decentralization are substantiated

Key words: united territorial community, development of UTC, local governments, tax potential, factors of development of tax potential, tax decentralization.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у періодичних наукових виданнях іноземних держав

1. Kvasniy O. Development of united territorial communities in conditions of tax decentralization: conceptual principles. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. Vol. 3 (44). Pp. 10–14. (0,5 д.а.).

2. Kvasnii O. Assessment of formation of tax potential of local budgets of Ukraine in the context of financial decentralization. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 12. Pp. 20–24. (0,4 д.а.).

3. Kvasnii O., Radelytskyu Yu. Theoretical aspects of determining tax potential of a local budget. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 11. Pp. 13–20. *Особистий внесок здобувача: проведено дослідження теоретичних засад податкового потенціалу ОТГ в умовах податкової децентралізації* (0,51 д.а., особисто дисертанту належить 0,30 д.а.).

Публікації у наукових фахових виданнях України

4. Квасній О. Р. Організаційно-економічні засади розвитку територіальних громад в контексті зміцнення інституту місцевого оподаткування. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 47–2. С. 16–20. (0,15 д.а.).

5. Квасній О. Р. Теоретичні основи визначення фіскального простору територіальних громад в умовах децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 34–40. (0,2 д.а.).

6. Квасній О. Р. Фактори формування податкового потенціалу місцевих бюджетів у контексті забезпечення податкоспроможності територіальних громад. *Моделювання регіональної економіки*. 2018. № 1 (31). С. 78–87. (0,6 д.а.).

7. Квасній О. Р. Автономія територіальних громад – запорука вирішення «місцевих питань» стосовно місцевого та суспільного розвитку *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20. С. 25–28. (0,15 д.а.).

8. Квасній О. Р., Раделицький Ю. О. Основи формування податкового потенціалу місцевих бюджетів у контексті децентралізаційних процесів. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. С. 21–22. *Особистий внесок здобувача: проведено дослідження податкового потенціалу ОТГ в умовах реформи місцевого самоврядування та визначено основні напрями оптимізації податкових механізмів наповнення місцевих бюджетів України* (0,43 д.а., особисто дисертанту належить 0,31 д.а.).

9. Квасній О. Р., Тимечко І. Р. Аналіз стану формування об'єднаних територіальних громад Дрогобиччини. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 98–102. *Особистий внесок здобувача: розглянуто повноваження територіальних громад та проаналізовано стан формування об'єднаних територіальних громад на Дрогобиччині* (0,44 д.а., особисто дисертанту належить 0,24 д.а.).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Квасній О. Р., Кишакевич Б. Ю. Роль ПДФО у формуванні податкового потенціалу місцевих бюджетів. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти*: зб. наук. праць III Всеукр.наук.-практ. конф. 28–29 березня 2019 р. Дніпро: НМетАУ, 2019. Ч. 2. 545 с. С. 158–162. *Особистий внесок здобувача: проведено дослідження ролі ПДФО у формуванні податкового потенціалу місцевих бюджетів* (0,23 д.а., особисто дисертанту належить 0,2 д.а.).

11. Квасній О. Р. Стимулювання розвитку територіальних громад: формування системи оподаткування на місцевому рівні. *Підприємництво, бухгалтерський облік та фінанси: національні особливості розвитку*: зб. матеріалів Всеукр.наук.-практ.конф. 7 грудня 2019 р. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2019. С. 80–83. (0,2 д.а.).

12. Квасній О. Р. Фактори формування ендегенного потенціалу територіальних громад. *Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії,*

напрями та пріоритети: матеріали наук.-практ. конф. 14 груд. 2019 р. Запоріжжя: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2019. Ч. I. С. 115–119. (0,2 д.а.).

13. Квасній О. Р. Європейський досвід утворення територіальних громад. *Актуальні проблеми сучасної науки:* зб. П'ятої наук.-практ. конф. викладачів та студентів НН ІФМЕ та ІТ.27 квітня 2018 р. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 446 с. С. 50–53. (0,2 д.а.).

14. Квасній О. Р. Роль інституту місцевого самоврядування в управлінні територіальними громадами. *Сучасний менеджмент та адміністрування: теорія і практика:* зб. наук. праць за матеріалами IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Сучасний менеджмент та адміністрування: теорія і практика». 27 квітня 2018 р. Херсон: Херсонський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2018. С. 74–76. (0,2 д.а.).

15. Квасній О. Р. Створення спроможних територіальних громад – кінцева мета реформ децентралізації. *Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку місцевих громад:* зб. тез доповідей II Міжнар.ї наук.-практ. конф. 19 квітня 2018 р., Сєверодонецьк: ПП «Поліграф-Сервіс», 2018. С. 95–97.(0,15 д.а.).

16. Квасній О. Р. Проблеми розвитку територіальних громад в Україні. *Корпоративні фінанси: соціально-економічні, організаційно-правові та інституціональні аспекти:* матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 15 листопада 2018 р. Київ: Національний авіаційний університет, 2018. 377 с. С. 188–190. (0,25д.а.).

Наукові праці які додатково відображають наукові результати дисертації

17. Kvasniy O. Stimulation of the development of territorial communities: guidelines for providing mobilization of local budgets. *United-journal*. 2019. № 32. Рр. 43–46. (0,5 д.а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	25
1.1 Теоретичний базис та економічна характеристика територіальних громад в умовах децентралізації	25
1.2 Концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад	43
1.3 Фактори розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації	59
Висновки до розділу I	71
РОЗДІЛ II АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	74
2.1 Науково-методичні підходи до аналізу впливу податкової децентралізації на розвиток об'єднаних територіальних громад регіонів України	74
2.2 Оцінка податкового потенціалу як чинника розвитку об'єднаних територіальних громад (на прикладі Львівської області)	92
2.3 Аналіз розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації (на прикладі ОТГ Львівської області)	110
Висновки до розділу II	130

РОЗДІЛ III УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	132
3.1 Стратегічні напрямки реалізації концептуальних засад розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації. 132	
3.2 Організаційно-економічна модель управління розвитком об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації	138
3.3 Податкові важелі стимулювання розвитку територіальних громад	153
Висновки до розділу III.....	177
ВИСНОВКИ	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТКИ	218

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реформа децентралізації та територіальної організації влади, яка відбувається в нашій державі впродовж останніх років, характеризується впровадженням модернізаційних заходів у місцевому самоврядуванні, зокрема передачею повноважень та ресурсів на місцевий рівень, зміщенням акцентів у забезпеченні регулювання територіального розвитку та покладанням відповідальності за розвиток ОТГ на органи місцевого самоврядування. В умовах зазначених змін на передові позиції виступають та набувають особливої актуальності питання функціонування органів місцевого самоврядування в умовах податкової децентралізації в контексті забезпечення розвитку ОТГ та ефективного управління ресурсним потенціалом громади. Вирішення цих завдань вимагає наукового обґрунтування організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад для забезпечення їх спроможності, що має відповідати пріоритетам реалізації сучасних реформ в Україні.

Питанням дослідження теоретичних аспектів та практичних напрямів розвитку регіонів та їх територіальних громад присвячені праці українських та зарубіжних вчених, зокрема М. Баймуратова, О. Батанова, В. Бесчастного, О. Гейди, П. Жука, В. Кампо, В. Кравціва, М. Орзіха, Н. Павліха, Н. Пилипів, І. Сторонянської, Л. Шноре, Дж. Хіллеріта інші. Вивченням проблеми розвитку ОТГ та формування їх податкового потенціалу займалися такі вчені: Н. Бикадорова, І. Вахович, Г. Возняк, Н. Горський, О. Іванова, С. Каламбет, І. Камінська, М. Карлін, А. Коломієць, В. Кравченко, М. Меламед, Х. Патицька, Л. Тарангул, О. Цимбалюк та інші.

Аналіз наукової літератури із тематики розвитку територіальних громад та використання їх податкового потенціалу в умовах децентралізації дозволив виявити недостатнє обґрунтування теоретико-методичних і практичних засад організаційного та економічного забезпечення цього

процесу. Наведені положення зумовили актуальність, наукову і практичну цінність дисертаційної роботи, основні цілі і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати дисертаційної роботи отримано в процесі безпосередньої участі автора у межах виконання науково-дослідних тем Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, зокрема: при виконанні тематики науково-дослідної роботи кафедри економіки та менеджменту «Особливості функціонування просторових систем економічного розвитку», а також в межах виконання держбюджетних тем: «Моделі та інформаційно-комунікативні технології управління складними соціально-економічними системами» (номер державної реєстрації 0117U005401), де дисертанткою досліджено теоретичні аспекти формування ОТГ як суб'єкта місцевого самоврядування в умовах реформи місцевого самоврядування, надано оцінку ресурсного потенціалу адміністративно-територіальних формувань Львівської області; «Соціально-економічні системи в умовах глобалізації: проблеми моделювання та управління» (номер державної реєстрації 0116U008869), де автором здійснено порівняння впливу бюджетно-податкового механізму на забезпечення податкової спроможності місцевих бюджетів до та після початку реформи місцевого самоврядування, визначено шляхи розвитку потенціалу ОТГ в умовах податкової децентралізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації.

Для досягнення зазначеної мети поставлено і виконано такі завдання:

- розкрити теоретичний базис та економічну характеристику територіальних громад в умовах децентралізації;
- розвинути концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ;

- визначити фактори розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації;
- удосконалити науково-методичні підходи до аналізу впливу податкової децентралізації на розвиток ОТГ регіонів України;
- здійснити оцінку податкового потенціалу як чинника розвитку ОТГ на прикладі Львівської області;
- проаналізувати розвиток ОТГ в умовах податкової децентралізації на прикладі Львівської області;
- обґрунтувати стратегічні напрямки реалізації концептуальних засад розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації;
- удосконалити організаційно-економічну модель управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації;
- обґрунтувати податкові важелі стимулювання розвитку територіальних громад.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічне забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації.

Методи дослідження. Теоретична основа та науково-методична база дисертаційної роботи ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії, регіональної економіки, місцевих фінансів тощо. Розроблення теоретико-методичних і прикладних засад організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації здійснювалося на основі системного підходу, а також методичних принципів неупередженості та наукової об'єктивності при аналізі соціально-економічних процесів і явищ.

У процесі дослідження використано загальноприйняті в економічній науці методи: монографічний, діалектичний – процесі концептуалізації розвитку територіальних громад в умовах реформи децентралізації (п.п. 1.1.,

1.2); аналізу та синтезу, групування – для визначення факторів розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації (пп. 1.3); узагальнення та аналізу, економіко-статистичний – для аналізу розвитку ОТГ в умовах децентралізації (пп. 2.1, 2.2, 2.3); абстрактно-логічний та системно структурний – для обґрунтування стратегічних напрямів та організаційно-економічної моделі управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації (пп. 3.1, 3.2); структурно-функціональний та наукового узагальнення – для визначення податкових важелів стимулювання розвитку територіальних громад (пп. 3.3).

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, укази Президента України; офіційні матеріали Державної служби статистики України; нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування; наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, у яких висвітлено фундаментальні положення щодо розвитку регіонів в умовах податкової децентралізації; електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет; результати власних напрацювань здобувача, аналітичні розрахунки тощо.

Наукова новизна одержаних результатів й особистий внесок дисертанта полягають у поглибленні теоретичних засад, обґрунтуванні науково-методичних аспектів та розробці практичних рекомендацій організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, зокрема:

удосконалено:

- концептуальні засади розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, в основу яких, на відміну від наявних, покладено твердження, що розвиток територіальних громад досягається шляхом продуктивної управлінської діяльності та ефективної взаємодії суб'єктів розташованих на території громади задля стимулювання розвитку систем організаційно-економічного забезпечення (місцевого самоврядування; людського капіталу; економічної; соціальної; природно-екологічної), комплексне використання яких дозволяє акумулювати ресурсний

потенціал та виявити нові можливості розвитку громади. Ця концепція дозволить активізувати процеси розвитку ОТГ та збільшення її ресурсної бази за рахунок нарощення податкового потенціалу;

- методику аналізу перспектив розвитку ОТГ у контексті формування податкового потенціалу територіальної громади, що, на відміну від уже відомих, передбачає комплексне застосування відносних показників діагностики податкового потенціалу місцевих бюджетів (податкової результативності, самостійності та покриття) та обчислення інтегрального індексу й ранжування регіонів за рівнем сприятливості податкових умов, а також здатності до самостійного забезпечення розвитку громади та досягнення відповідного рівня спроможності. На відміну від існуючих, запропонований підхід дозволяє дослідити розвиток ОТГ в умовах податкових реформ;

- організаційно-економічну модель управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації в якій, на відміну від існуючих, акцентовано увагу на послідовній реалізації управлінських дій, що забезпечують ефективність організації економічного розвитку ОТГ, і основних орієнтирах мобілізації та використання податкових надходжень місцевих бюджетів (демографічного зростання, фінансової спроможності, економічної ефективності, високого рівня надання суспільних послуг, розвитку інституту місцевого самоврядування). Модель є ефективним інструментом забезпечення адміністративної та фінансової самодостатності громад.

набули подальшого розвитку:

- науковий підхід до визначення розвитку ОТГ як процесу позитивних зрушень у соціально-економічній системі, що відбуваються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників й спрямовані підвищення ефективності використання потенціалу громади, покращення економічної ситуації, рівня життя населення та якості людського капіталу. На відміну від існуючих таке трактування розвитку ОТГ передбачає розгляд поняття «об'єднана

територіальна громада» крізь призму її спроможності та на основі врахування законодавчих і нормативно-правових засад формування і розвитку;

- трактування поняття податкового потенціалу ОТГ як ключового чинника розвитку громади, що набуває форми граничного обсягу потенційних і мобілізованих податкових доходів, які за відповідних умов можуть бути акумульовані до місцевого бюджету в межах функціонуючої системи оподаткування, обумовлені розвитком ділової активності в громаді й залежать від рівня продуктивності суб'єктів економічної системи;

- наукові положення щодо обґрунтування організаційно-економічних засад розвитку ОТГ у частині систематизації факторів нарощення податкового потенціалу громади (природно-ресурсні, демографічні, політико-правові, соціально-культурні та економічні), як основи формування сприятливих умов для досягнення соціально-економічного розвитку території і розширення організаційної самостійності місцевого самоврядування. Це дозволяє забезпечити комплексний аналіз особливостей розвитку територіальних громад в умовах податкової децентралізації;

- шляхи розвитку територіальних громад в частині стимулювання податкових важелів для акумулювання податкового потенціалу ОТГ, зокрема, визначено критерії формування системи оподаткування на місцевому рівні, до яких віднесено: економічну ефективність, соціальну справедливість, прозорість і максимальну простоту механізму оподаткування та повноту акумулювання. Формування політики оподаткування органами місцевого самоврядування з урахуванням зазначених критерії сприятиме досягненню фінансової спроможності ОТГ у цілях забезпечення власного розвитку;

Практичне значення отриманих результатів. Висновки та пропозиції, одержані в процесі дослідження, спрямовані на формування організаційно-економічних засад розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації. Пропозиції та ключові положення дисертаційної роботи

пройшли апробацію та прийняті до впровадження в діяльності: Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства – пропозиції щодо розвитку співробітництва територіальних громад як інструмента забезпечення їх спроможності впроваджено при розробленні нормативно-правових актів (довідка №8/13.4/267-19 від 08.02.2019 р.); Підберізьцівської сільської ради (Підберізьцівської об'єднаної територіальної громади) – участь у розробці Стратегії соціально-економічного розвитку (довідка №245-18 від 26.10.2018 р.); Дрогобицької міської комісії з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади – при формуванні організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад у ході реформи у сфері місцевого самоврядування та податкової децентралізації, зокрема, у процесі створення та розвитку об'єднаних територіальних громад, керуючись п.20 ч.4 ст.42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (довідка № 3-31/5441 від 07.07.2020 р.). Основні теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації автора впроваджено у навчальний процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка під час підготовки методичних матеріалів у процесі проведення лекційних та практичних занять із таких навчальних дисциплін як: «Регіональна економіка», «Прогнозування соціально-економічних процесів», «Економічна теорія», «Оптимізаційні методи та моделі», а також у керівництві науково-дослідними роботами студентів кафедри економіки та менеджменту (довідка № 20.3/41 від 06.03.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, положення та розробки, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дослідженні використано лише ті положення, ідеї та висновки, що є результатом особистих напрацювань автора.

Апробація матеріалів дисертації. Основні ідеї, положення та пропозиції, що містяться в дисертації, пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Обліково-

аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку місцевих громад» (м. Сєверодонецьк, 19 квітня 2018 р.), «Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти» (м. Львів, 24 квітня 2018 р.), «Актуальні проблеми сучасної науки» (м. Дрогобич, 27 квітня 2018 р.), «Сучасний менеджмент та адміністрування: теорія і практика» (м. Херсон, 27 квітня 2018 р.), «Корпоративні фінанси: соціально-економічні, організаційно-правові та інституціональні аспекти» (м. Київ, 15 листопада 2018 р.), «Підприємництво, бухгалтерський облік та фінанси: національні особливості розвитку» (м. Київ, 7 грудня 2019 р.), «Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії, напрями та пріоритети» (м. Запоріжжя, 14 грудня 2019 р.), «Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти» (м. Дніпро, 28–29 березня 2019 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 5,31 д.а. (у т. ч. автору належить 4,65 д. а.). В наукових фахових виданнях опубліковано 9 статей, з них 6 – у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, три – у виданнях інших держав, 7 – публікації апробаційного характеру.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 238 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 184 сторінках. Робота містить анотації, 8 таблиць, 41 рисунок, список використаних джерел із 285 найменувань та 12 додатків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1 Теоретичний базис та економічна характеристика територіальних громад в умовах децентралізації

Однією з найефективніших реформ в умовах сьогодення в Україні визнано децентралізацію, яка передбачає комплексні зміни у функціонуванні місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Розпочавшись у 2014 р., реформа триває і надалі та спрямована на формування ефективної сучасної системи місцевого врядування, створеної на засадах європейських демократичних цінностей та стандартах місцевого розвитку, наділення територіальних громад достатніми ресурсами і повноваженнями для забезпечення їх економічного зростання та надання населенню доступних якісних соціальних послуг.

Ключовою умовою зміни системи управління, відповідно до засадничих принципів децентралізації, виступає не посилення управлінської вертикалі у регіонах, а створення і розвиток локальних центрів відповідальності з метою стимулювання економічного розвитку на базовому рівні. Це передбачає посилення ролі територіальних громад у забезпеченні комфортних умов життєдіяльності населення на конкретній території та в управлінській системі держави й вимагає дослідження територіальної громади як суб'єкта, що забезпечує розвиток відповідної території, в умовах трансформації інституційно-правових засад управління в Україні та з урахуванням історичного і ментального розуміння сутності громади і її функцій в контексті розвитку місцевого самоврядування на території сучасної Української держави.

Варто зауважити, що розвиток територіальної громади як суб'єкта місцевого самоврядування із притаманним йому певним рівнем самостійності та незалежності від центральної влади в Україні має доволі тривалу історію. На це вказує професор П. Гураль. Застосовуючи до трактування громади історико-правовий підхід, він визначає її як середовище, в якому українці в умовах багатовікової бездержавності та розділення території, денаціоналізації українства змогли зберегти громадську, державну й правову традицію [8]. Такий підхід небезпідставний, адже територіальна громада як суб'єкт врядування існувала і в добу Київської Русі (віче), Запорізької Січі (козацька рада, курінно-кошовий устрій), розвитку міст на території сучасної України (магдебурзьке право) та українських земель у складі Австро-Угорської імперії (вільна громада як основа вільної держави в Березневій конституції 1849 р.), в умовах відновлення державності в 1917 р. (сформована концепція місцевого самоврядування з сильною організованою народною владою на місцях).

В умовах незалежної України розвиток територіальних громад як основи місцевого самоврядування не забезпечувався в повній мірі, що було пов'язано з наслідками впливу тривалого перебування нашої держави в складі Радянського Союзу, держави з адміністративно-командним типом економіки, сформованої на засадах жорсткого централізованого управління та практично повного нівелювання ролі місцевого самоврядування у розвитку держави.

Не забезпечивши ефективного реформування системи місцевого самоврядування вже в умовах здобуття незалежності, територіальна громада фактично так і не стала суб'єктом самоврядування на базовому рівні, хоча юридично важливі кроки в цьому напрямі було зроблено. Так, з прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року статтею 7 було визнано, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування, а від імені Українського народу права власника щодо користування землею, її надрами та ресурсами здійснюють органи державної влади та органи місцевого

самоврядування (ст. 13). Місцеве самоврядування визнане правом територіальної громади, до якої віднесено жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста; Встановлено, що самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи) (ст. 140), визначено матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування (ст. 142), особливості управління майном (ст. 143), а також питання організації та обрання складу місцевих рад (ст. 141). 21 травня 1997 р. було прийнято Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», в якому було дане законодавче визначення територіальної громади, а саме: територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [175]. Проте, попри юридичне затвердження правових аспектів функціонування органів місцевого самоврядування, де-факто достатні ресурси та повноваження на місцевий рівень так і не були передані аж до структурних зрушень, як розпочалися у 2014 р.

Досліджуючи теоретичний базис розвитку територіальних громад в умовах децентралізації, увагу варто зосередити на двох аспектах:

- перший – теоретичних засадах трактування економічної категорії «територіальна громада»;
- друге – зміні сутності та розуміння територіальної громади в умовах децентралізації.

Територіальна громада як економічна категорія є предметом дослідження численних як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Основні підходи до визначення поняття територіальної громади наведені у додатку А.

Як видно з наведених визначень територіальної громади, вітчизняні науковці в умовах розвитку незалежної України розвивають ідеї зарубіжних

вчених, акцентуючи на самоорганізованості територіальної громади, праві власності як основи функціонування та розвитку в межах політико-адміністративного об'єднання. Такий підхід суттєво відрізняється від визначення територіальної громади радянськими ученими, котрі акцентували на соціальній організованості громади і визначали її як групу людей, яка проживає на спільній території, не аргументуючи її економічної та управлінської ролі як суб'єкта економіки.

К. Жонассен визначає територіальну громаду як цілісну систему, складовими якої є: населення, територія, спільна культура і соціальна приналежність, взаємозалежність членів спільноти, розуміння кожним членом громади своєї приналежності до неї, здатність діяти на корпоративній основі [260]. Дж. Хіллері акцентує лише на трьох основних складових територіальної громади: соціальна взаємодія, територія та взаємозв'язки [257]. Дослідницька група під керівництвом О. Бобровської застосувала комплексний підхід до визначення територіальної громади, розглянувши її з таких позицій:

- як спільноти, сформованої історично з притаманними їй культурними та звичаєвими особливостями;
- як системи сталих динамічних взаємозв'язків (родинних, соціальних в межах групи, проживання на спільній території);
- як колективного споживача;
- як суб'єкта економіки та в контексті розвитку громадянського суспільства;
- як суб'єкта управління територією та представника населення у політичному вимірі [14].

Загалом, аналізуючи напрацювання західних учених, можна виділити декілька основних підходів до визначення поняття «територіальна громада»:

- якісний – підхід, відповідно до якого громада розглядається як місце, зокрема в контексті якості життя, забезпеченості житлом, якісною освітою, медичними послугами та іншими соціальними благами;

- географічний – підхід, відповідно до якого громада розглядається у природно-географічному просторі, тобто передовсім увагу звернено на просторове розміщення, взаємозв'язки у громаді та з іншими громадами, вплив природних чинників на умови та особливості розвитку спільноти;

- культурно-етнографічний підхід – акцент зроблено на вивченню громади як усталеного унікального способу життєдіяльності та культурних надбань і особливостях розвитку спільноти;

- соціологічний – підхід, за умови застосування якого територіальна громада розглядається як соціальна система зі сформованими соціальними взаємовідносинами між її членами та окремими групами та із зовнішнім середовищем;

- економічний – підхід, відповідно до якого вивчаються взаємозв'язки та особливості розвитку секторів економіки, підприємств та домогосподарств; увагу зосереджено на питаннях розвитку ринку праці на території громади, формування й виконання місцевих бюджетів і використання ресурсів, наявних у громаді.

Варто наголосити, що західна наукова думка поняття «територіальна громада» трактує з позиції її визначення як спільноти з притаманними їй особливостями, тобто акцент робиться на дослідженні розвитку комун, товариств, колективів і їх діяльності. Натомість українські науковці розглядають територіальну громаду як самоврядну одиницю, що відповідає історико-культурним та соціально-політичним особливостям розвитку державності на території сучасної України. При цьому, більшість економістів наголошує на поєднанні адміністративно-територіальної, організаційно-правової та матеріально-фінансової основ формування і розвитку громад. Так, усі науковці, які досліджують сутність територіальної громади вказують на територіальну основу розвитку громади, адже саме постійне проживання або, як акцентують увагу крім дослідники, самоідентифікація і пов'язаність із певним населеним пунктом визначають осіб членами громади.

Утім суперечності в контексті визначення суті територіальної громади існують стосовно питання тих осіб, які входять до складу громади. Такі вчені як М. Баймуратов, В. Бесчастний, В. Кампо, В. Кравченко[6; 12; 71: 101] під територіальною громадою вбачають сукупність жителів певної території, натомість М. Орзіх та О. Батанов [132; 11] розширюють це поняття, оскільки відносять до складу громади та осіб, які проживають на відповідній території, і тих, хто працює або володіє на цій території нерухомим майном. Сьогодні це питання дискусійне. Противники віднесення до складу громади осіб, які працюють або володіють на території майном, аргументують свою правоту тим, що інтереси цих категорій громадян не співвідносяться з інтересами жителів території у повній мірі. Разом із тим, на нашу думку, питання співвіднесення інтересів кожного члена громади як індивіда, територіальної громади як сукупності жителів і громади як суб'єкта самоврядування на сьогодні не достатньо вивчене, що не дозволяє чітко визначити вірність одного з вищезазначених підходів, а відтак кожен із них має право на існування.

Ведучи мову про дослідження територіальної громади О. Батановим, варто зауважити, що науковець робить акцент на інтеграційності громади як форми організації суспільства, яка, не виключаючи право людей на індивідуальність, консолідує їх зусилля для досягнення суспільно бажаного результату. Вчений звертає увагу на потужний синергетичний ефект від об'єднання зусиль членів громади при порівнянні з окремими, не поєднаними сталими зв'язками, індивідами, що пояснює можливість поєднання не лише інтересів, а й професійних, господарських, управлінських функцій [1].

Цікавим у контексті вивчення суті територіальної громади є дослідження І. Мелехіної, яка обґрунтовує визначення таких ознак територіальної громади [117]:

- територіальна приналежність;
- визнання приналежності до громади її членами;
- самоврядність;

- здатність до структурування;
- функціонування для забезпечення життєдіяльності мешканців;
- функціонування як суб'єкта правових відносин;
- сформованість та сталість зв'язків та форм взаємодії всередині громади;
- первинність у порівнянні з тими об'єднаннями, які сформовані націями, народами чи державними структурами;
- спільні інтереси всередині громади.

На вагомості спільності інтересів у громаді та сталості зв'язків наголошує П. Гураль. Він зауважує, що члени громади, проживаючи разом, мають спільні освітні, культурні та житлові інтереси, що сприяє формування міцних взаємозв'язків у громаді та створює умови для можливості ефективного управління об'єднанням[38]. Таку ж думку підтримує і М. Баймуратов, акцентуючи, що результатом об'єднання жителів територіальної громади спільною діяльністю, інтересами, побутом та цілями є набуття нею стійкості та цілісності, що проявляється у сформованих системних зв'язках [6; 7]. Цю тезу він розвиває і в контексті обґрунтування ознак територіальної громади, серед яких виділяє передовсім інтегративну (територіальна громада формується за умови об'єднання усіх її жителів, незалежно від того, є вони громадянами держави чи ні) та інтелектуальну (територіальна громада характеризується наявністю системних індивідуально-територіальних взаємозв'язків, що сформувалися внаслідок наявності спільних інтересів у жителів). До інших ознак громади автор відносить територіальну (територіальна громада розглядається ним як основа муніципальної демократії), майнову (пов'язана з правом на володіння спільною комунальною власністю громадою), а також фіскальну (впливає з розуміння громади економічною системою, в якій її члени є платниками податків, за які потім їм надаються гарантовані державою соціальні блага) [6], акцентуючи на публічно-економічній природі громади.

Х. Патицька виділяє такі ознаки територіальної громади [149]:

- 1) територіальна – члени громади пов'язані територіальною приналежністю;
- 2) соціально-психологічна – громада існує, якщо її члени ідентифікують себе її частиною і визнають спільність інтересів; та усвідомлення спільності своїх інтересів;
- 3) історично-культурна – громада існує і розвивається у часі, що результується формуванням культурних та звичаєвих особливостей її розвитку;
- 4) політична – територіальна громада виступає суб'єктом правовідносин та є представником спільноти на політичній арені;
- 5) економічна – громада є, по-перше, власником комунального майна на території, по-друге, її члени є платниками податків до місцевого бюджету, по-третє, громада як суб'єкт місцевого самоврядування функціонує передовсім для забезпечення її жителів якісними соціальними послугами, по-четверте, є учасником виробничих процесів і колективним споживачем;
- 6) природна – територіальна громада утворюється і розвивається на основі самоорганізації, само структурування та саморегулювання;
- 7) організаційно-функціональна – територіальна громада є системою з горизонтальною організованістю політичних і соціальних мереж.

Цікавим з позиції комплексної характеристики територіальної громади як суб'єкта управління територією є адаптація, поєднання та застосування різних підходів до забезпечення її розвитку, а саме:

- системного підходу – передбачається забезпечення збалансованого та комплексного розвитку територіальної громади на основі її потенціалу, зокрема на засадах цілеутворення та застосування програмно-цільового підходу;

- синергетичного підходу – територіальна громада розглядається як система, яка здатна досягти відповідних ефектів розвитку та поставлених

цілей за умови оптимального поєднання якісної самоорганізації та ефективного управління;

- глокалізаційного підходу – територіальна громада розглядається в контексті глобалізаційних тенденцій і використання переваг та можливостей цього процесу з орієнтуванням на збереження стійкого стану громади як економічної системи та історично сформованого культурного середовища;

- інформаційно-інноваційного підходу – цей підхід на сьогодні є перш за все вимогою часу, оскільки відбувається становлення нового технологічного укладу та посилення ролі знань та інформації як домінуючих чинників соціально-економічного розвитку території як на рівні держави, так і в межах територіальної громади;

- корпоративного підходу – пов'язаний із залученням до процесу прийняття рішень і їх реалізації усіх суб'єктів економіки громади (органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, населення, наукових, освітніх закладів, релігійних організацій тощо) для спільного ефективного управління її розвитком;

- ситуативного підходу – розвиток громади здійснюється завдяки ефективній комбінації найвигідніших варіантів дій, виходячи з впливу наявних ситуативних чинників ззовні, та передбачає застосування різних підходів до вирішення питань, які виникають;

- соціального підходу – ґрунтується на врахуванні основної мети розвитку громади – забезпечення комфортної життєдіяльності мешканців та повного задоволення їхніх потреб;

- біхевіористського підходу – розгляд соціальних й економічних явищ у громаді здійснюється з позиції домінуючого значення поведінкових характеристик суб'єктів економіки громади в частині їх взаємодії на відповідній території і з навколишнім середовищем;

- еколого-орієнтованого підходу – цей підхід виступає ключовим у контексті визначення засадничих аспектів сталого розвитку територіальної

громади та спрямований на вирішення трьох завдань: покращення якості життя населення і середовища його проживання, підвищення рівня продуктивності праці та збереження й відновлення навколишнього природного середовища;

- економічного підходу – передбачає виокремлення економічного розвитку та економічної активності як основи забезпечення добробуту населення громади та кожного її члена зокрема.

На основі врахування поглядів науковців визначено, що до основних ознак територіальної громади слід віднести такі:

- територіальна приналежність;
- соціально-психологічна та історико-культурна самоідентифікація;
- політична свідомість;
- соціальна, управлінська та економічна активність;
- демократичність.

Утім важливим у контексті дослідження територіальної громади є врахування сучасних умов розвитку місцевого самоврядування в Україні, які пов'язані з процесом децентралізації та адміністративно-територіальною реформою. Сьогодні в політичній і правовій практиці нашої держави виникає потреба ідентифікації територіальної громади як адміністративно-територіального формування базового рівня та суб'єкта місцевого самоврядування.

Таким чином, територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, спільнота людей, обмежена територіально, зі сформованими сталими системними територіально-особистісними взаємозв'язками та спільними інтересами, із самостійними сформованими органами місцевого самоврядування, наділена правами та обов'язками вирішувати питання місцевого значення та представляти місцеву спільноту на політичній арені (рис. 1.1).

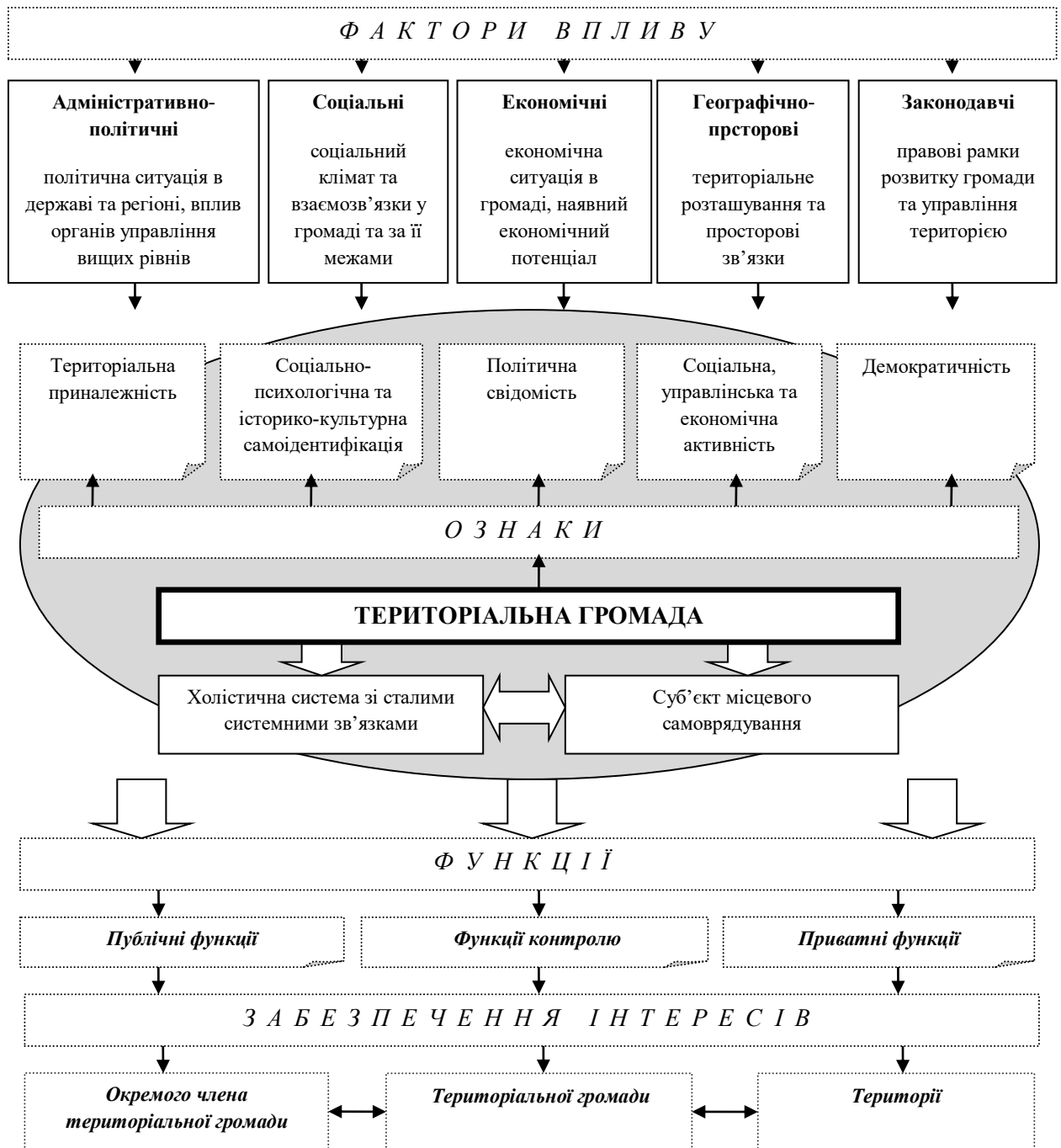

Рис. 1.1. Комплексний підхід до визначення територіальної громади як суб'єкта місцевого самоврядування

Джерело: розроблено дисертантом.

Задля визначення функцій територіальної громади варто відмітити необхідність врахування тріади інтересів, які має забезпечувати громада в умовах свого розвитку і функціонування місцевого самоврядування, а саме – інтересів кожного члена громади як окремого індивіда, інтересів громади загалом та інтересів території. Таким чином, вважаємо за доцільне виділити

функції приватні, публічні та функцію контролю, більш детально розділити які доцільно відповідно до переданих на локальний рівень повноважень.

Зважаючи на спрямованість даного дослідження на визначення місця і ролі територіальних громад в умовах децентралізації, варто зауважити, що територіальна громада є первинною у ланцюгу пізнання сутності об'єднаних територіальних громад як економічної категорії, адже формує теоретико-методологічну основу для виникнення цієї форми організації населення, яка сьогодні трактується як оптимально сформована система з упорядкованою структурою, що відповідає орієнтирам розвитку місцевого самоврядування в умовах сьогодення та обраному на державному рівні вектору децентралізації.

Створення ОТГ в Україні в контексті децентралізаційних реформ пов'язане та передбачене для вирішення двох завдань:

- у межах функціональної реформи – утворення нових територіально-публічних формувань на підставі неспроможності та несаможиттєвості територіальних одиниць та з наділенням місцевого врядування розширеними повноваженнями і ресурсами;

- зниження рівня територіальної фрагментації територіальних громад, що передбачає територіальну реструктуризацію шляхом: 1) об'єднання територіальних громад; 2) формування територіальних колективів; 3) посилення співробітництва територіальних громад.

Як зауважує І Галіахметов, на користь консолідації територіальних колективів можна висунути такі аргументи[29]:

- демографічні зміни – зміна чисельності населення, міграційні процеси, старіння населення;

- формування меж територіальних громад відповідно до соціально-економічних реалій сьогодення;

- економія витрат при наданні публічних послуг;

- нарощення управлінського потенціалу територіальних громад, покращення якості надання муніципальних послуг, підвищення рівня професіоналізму і ефективності управління комунальним господарством.

Таким чином, формування ОТГ стало необхідним у зв'язку з неспроможністю територіальних громад забезпечити свій розвиток та належне виконання поставлених функцій, що є наслідком невідповідності чисельності населення, його структурованості та недостатнім рівнем економічного потенціалу території. Вирішення цієї проблеми було поставлено в контексті адміністративно-фінансової децентралізації, а перші кроки в цьому напрямі в Україні було зроблено у 2014 р. із прийняттям низки важливих законодавчих та нормативно-правових актів, а саме:

- Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [180];
- Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р [181];
- Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» (щодо реформи міжбюджетних відносин) від 28.12.2014 № 79-VIII [167];
- Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [172];
- Методики формування спроможних територіальних громад [178].

У результаті було запущено процес реформування місцевого самоврядування у таких напрямках:

- 1) розпочато реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади, яка, перш за все, передбачає формування ОТГ;
- 2) запущено процес формування достатніх фінансово-організаційних умов розвитку ОТГ;
- 3) запровадження систему вирівнювання податкоспроможності територій.

Як видно, формування ОТГ в Україні є одним із вагомих етапів у ланцюгу кроків із формування спроможних адміністративно-територіальних

одиниць базового рівня забезпечити власний розвиток та надання послуг населенню. Тому розглядати поняття «об'єднана територіальна громада» слід, ототожнюючи її з категорією «спроможна територіальна громада». На це вказує, серед іншого, ключовий документ щодо реформи місцевого самоврядування – Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, в якій зазначено, що до початку реформи «розвиток місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування», а система територіальної організації влади потребує удосконалення для підвищення ефективності управління суспільним розвитком на певній території [181]. Відтак в документі прямо вказується на необхідність об'єднання територіальних громад для досягнення їх спроможності самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення.

Такими документами як Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Методикою формування спроможних територіальних громад було визначено та закріплено правила здійснення об'єднання громад для досягнення їх спроможності. У Методиці формування спроможних територіальних громад наведено визначення поняття «спроможна територіальна громада» як територіальні громади сіл, селищ, міст, які в результаті добровільного об'єднання (добровільного приєднання до об'єднаної територіальної громади) здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [172; 178].

Отже, в контексті визначення територіальної громади як теоретичного підґрунтя та на основі врахування законодавчих і нормативно-правових засад формування і розвитку об'єднаною територіальною громадою є інтегрована соціально-економічна система, базовий елемент місцевого самоврядування, наділена правами та обов'язками вирішувати питання місцевого значення та спроможна самостійно або через органи місцевого самоврядування забезпечити соціально-економічний розвиток території та надання якісних соціальних послуг населенню за рахунок спільності інтересів та різнорівневих зв'язків між її елементами.

Таким чином, в умовах децентралізації ОТГ стає повноцінним суб'єктом забезпечення економічного розвитку території, що вимагає і акценту на економічному підході до визначення територіальної громади.

Г. Монастирський в контексті дослідження територіальної громади, звертає увагу на пріоритетності її розгляду як економічної системи, оскільки «досягнення соціального добробуту, реалізація політичних цілей, використання територіально-просторових ресурсів відбувається на певній економічній базі...» [122]. Розглядаючи територіальну громаду як економічну систему, вчений акцентує на її здатності створювати умови для забезпечення життєдіяльності, відтворення і примноження економічних ресурсів, виділяючи, при цьому, такі підсистеми:

- підприємницьку;
- інфраструктурну;
- фінансову;
- ресурсо-майнову;
- трансформаційно-продуктову;
- зовнішньоекономічну.

Застосовуючи системний підхід учений ототожнює територіальну громаду як економічну систему з категорією «муніципальна економіка». Відповідно вона набуває і певних властивостей:

1) керованості – хоча як економічна система територіальна громада володіє здатністю до самокерованості, проте її збалансованого розвитку можна досягнути лише завдяки впливу самоврядних, державних, громадських і ринкових регуляторів;

2) продуктивності – суб'єкти економіки територіальної громади є учасниками трансформаційних процесів, перетворюючи зовнішні і внутрішні ресурси у готові продукти, які потім споживаються спільнотою або реалізуються за її межі;

3) прибутковості – як економічна система територіальна громада орієнтується на отримання прибутку, частина якого надходить до місцевого бюджету у вигляді податків та зборів;

4) ефективності – полягає у раціональному та максимально корисному використанні економічного потенціалу територіальної громади та є базисом формування показників її розвитку;

5) відкритості – територіальна громада є безпосереднім учасником економічного кругообігу, що передбачає двосторонній обмін ресурсами і виробленими продуктами з зовнішнім середовищем;

6) ієрархічності – економічна система територіальної громади є складовою регіональної економічної системи, яка, у свою чергу, інтегрована у національну економіку та світову економічну систему;

7) взаємозалежності – вплив на економіку територіальної громади має економічна політика органів місцевого самоврядування та взаємодія суб'єктів економіки громади, а також зовнішнє середовищу;

8) ризиковості – розвиток територіальної громади як економічної системи пов'язаний із зовнішніми та внутрішніми ризиками, які доцільно враховувати при обранні економічної поведінки;

9) консервативності – склад економіки територіальної громади є відносно стабільним, що, по-перше, пов'язано з функціонуванням на її території певних виробничих потужностей (зокрема, великих), по-друге, обумовлене ситуаційними характеристиками, такими як природно-ресурсний

потенціал, географічне розташування, історичні традиції виробництва та господарювання;

10) динамічності та інноваційності – розвиток територіальної громади як економічної системи має забезпечуватися постійними кількісними та якісними змінами і повинен базуватися на інноваційних засадах [122].

У контексті проведення власного дослідження Н. Спасів виділяє економічні ознаки ОТГ, до яких відносить [199]:

- рівень розвитку ресурсного потенціалу;
- стан розвитку місцевих фінансів, формування і виконання місцевих бюджетів;
- сформовані економічні взаємозв'язки у сфері управління власністю, наявність спільного комунального майна;
- єдиний економічний інтерес;
- спільна відповідальність щодо здійснених місцевих запозичень;
- управління системою місцевих фінансів.

Основою економіки ОТГ виступає ресурсна база, а її ефективне використання лежить в основі виконання повноважень, наданих громаді в умовах децентралізації. Усю ресурсну базу ОТГ доцільно розділити на:

- базові ресурси (природні, територіально-просторові та демографічні);
- соціально й економічно обумовлені ресурси (трудові, історико-культурні, управлінські, економічні, інфраструктурні, еколого-рекреаційні та фінансові).

Водночас, І. Тимечко акцентує на організаційному аспекті використання та нарощення ресурсної бази територіальної громади: спроможність та самодостатність територіальної громади безпосередньо залежить від організаційних здібностей суб'єктів економіки громади та унікальності ресурсів [208].

У контексті зміни ролі та функцій ОТГ в умовах децентралізації відбулася і зміна повноважень громади як суб'єкта економіки на місцевому рівні. Якщо до реформи фактичними повноваженнями територіальних

громад були житлово-комунальні послуги, благоустрій, утримання доріг місцевого значення та розвиток місцевої інфраструктури, а усі інші повноваження були передані на рівень району, то після проведення реформи місцевого самоврядування повноваження ОТГ було суттєво розширено за рахунок, по-перше, передачі на рівень громади тих функцій, які попередньо забезпечувалися на рівні району, по-друге, делегуванні ряду повноважень з державного рівня відповідно до принципу субсидіарності. Відтак до повноважень ОТГ в умовах сьогодення віднесено:

- власні повноваження (планування розвитку територіальної громади, забезпечення економічного розвитку, формування та виконання місцевого бюджету, управління земельними ресурсами, розвиток місцевої інфраструктури, пожежна охорона та муніципальна поліція, послуги ЖКГ, благоустрій та утримання доріг місцевого значення, пасажирські перевезення і транспортне сполучення);

- делеговані повноваження (соціальна допомога, адміністративні послуги, початкова і середня освіта, первинна медична допомога, культура).

Таким чином, очікуваним результатом змін у системі територіальної організації влади є формування спроможних територіальних громад, здатних ефективно здійснювати місцеве самоврядування, забезпечити розширення їх економічного потенціалу, ефективного виконання покладених функцій та укріплення демократії і формування громадянського суспільства на місцевому рівні.

В результаті реформування територіальна громада стає «господарем» на своїй території, що вимагає наявності відповідних фінансових ресурсів для виконання повноважень, а це передбачає забезпечення ефективного акумулювання коштів до місцевих бюджетів.

1.2 Концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад

Основною метою реформи місцевого самоврядування в напрямі децентралізації та укрупнення адміністративно-територіальних одиниць базового рівня є забезпечення їх розвитку. Це вимагає акценту уваги на дефініції «розвиток» як економічної категорії.

Поняття «розвиток» характеризується значною популярністю серед економістів як об'єкт наукового пізнання. Перші спроби його трактування датуються періодом Античності. Поглиблене вивчення цієї категорії віднесене до періоду XVIII-XIX ст., проте це стосувалося сфер біології та філософії.

Основи дослідження категорії «розвиток» в складі економічної науки були закладені теорією суспільного добробуту та представниками класичної політекономії: Р. Барро, Дж. Кейнс, Дж. Кларк, А. Лафер, А. Маршал, Дж. Міль, А. Пігу, Д. Рікардо, А. Сміт, Р. Солоу, Й. Шумпетер та ін.

На основі наукових підходів до визначення поняття «розвиток» можна виділити різні позиції, з яких його розглядають. Так, І. Андрущенко, О. Вусатюк, І. Кононенко розглядають це поняття у контексті загальнонаукового визначення [3]; С. Пономаренко, О. Равнева, О. Тридід, Ю. Шипуніна – як систему [190]. Різняться і підходи до характеристики розвитку як зміни. Так, І. Андрущенко, О. Вусатюк, М. Кизим, В. Пономаренко, розглядаючи розвиток як зміну, ототожнюють його з ускладненням, тоді як С. Ожегов – із удосконаленням, Е. Коротков та В. Рудика – з оновленням, М. Кизим та О. Тридід – із підвищенням ефективності функціонування і зміцненням системи [190].

Зважаючи на тривалість та спектр дослідження, поняття «розвиток» характеризується широким загальнонауковим трактуванням, що, проте, дозволяє виділити акцентовані вченими характеристики, які визначають розвиток: незворотність, закономірність та спрямованість. У цьому контексті

розвиток розглядається як вид змін, який має необоротний характер і характеризується якісними перетвореннями, що ведуть до переходу у новий стан. Важливим при дослідженні цієї категорії є обґрунтування типізації розвитку за спрямованістю на прогресивний (перехід на рівень від нижчого до вищого) та регресивний (перехід від вищої форми розвитку до нижчої).

Актуальним вектором спрямування дослідження поняття «розвиток» є обґрунтування теоретичних засад розвитку країни, регіону, територіальної громади, який передовсім розглядається з позиції позитивної зміни. Якщо зміна кількісна, говорити слід про економічне зростання, якісна – про структурні зрушення в економіці або набуття системою зовсім нових характеристик. Визначення розвитку територіальної одиниці як системи в напрямі лише позитивної зміни обґрунтовується тим, що в даному випадку мова йде чітко про зміни характеристик об'єкта дослідження при переході до якісно і кількісно кращого стану, що включає соціальне покращення та економічне зростання. Між цими двома категоріями також існує стійкий зв'язок, оскільки рівень економічного розвитку територіальної громади має безпосередній вплив на соціальне становище її населення, що пояснюється таким чином: динаміка позитивних змін в економіці, що відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, виступає чинником підвищення соціальних стандартів життя населення громади у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту.

В процесі дослідження теоретичних основ розвитку територіальної громади як економічної категорії науковці обґрунтовують наявність трьох притаманних їй характеристик, зокрема:

- розвиток системи передбачає певну зміну в напрямі покращення або зростання та ґрунтується на завідомих поставлених цілях;
- розвиток відбувається за рахунок взаємодії між собою суб'єктів економіки системи;
- розвиток є можливим за умови нового підходу до комбінації ресурсів та використання усіх можливостей системи до покращення, тобто

ґрунтується на ефективності використання потенціалу на його нарощенні [98; 157].

Таким чином, під розвитком територіальної громади доцільно розглядати процес позитивних зрушень у соціально-економічному становищі територіальної громади, який відбувається в умовах взаємодії суб'єктів економіки громади під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників в межах чітко визначених законодавчих норм, ґрунтується на ефективності використання потенціалу громади та передбачає покращення економічної ситуації в громаді, рівня життя населення та якості людського капіталу.

Узагальнюючи наукові підходи до трактування розвитку ОТГ, нами визначено концепцію організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальної громади (рис. 1.2).

Складові елементи запропонованої концепції та визначення особливостей і умов їх взаємодії сприяють обґрунтуванню поля діяльності органів управління на місцевому рівні щодо забезпечення розвитку громади та напрямів формування і підтримки процесів, які стимулюють розвиток.

Запропонована концепція побудована на засадах виділення окремих сфер, які потребують стимулювання у процесі акумулювання ресурсного потенціалу розвитку територіальної громади. Такими сферами є:

- система місцевого самоврядування;
- економічної системи громади, яка потребує акумулювання ресурсного потенціалу економічного розвитку громади;
- соціальної системи – акумулювання ресурсного потенціалу соціального розвитку громади;
- системи людського капіталу – акумулювання ресурсного потенціалу розвитку людського капіталу;
- природно-екологічної системи – акумулювання ресурсного потенціалу розвитку природно-екологічної системи.

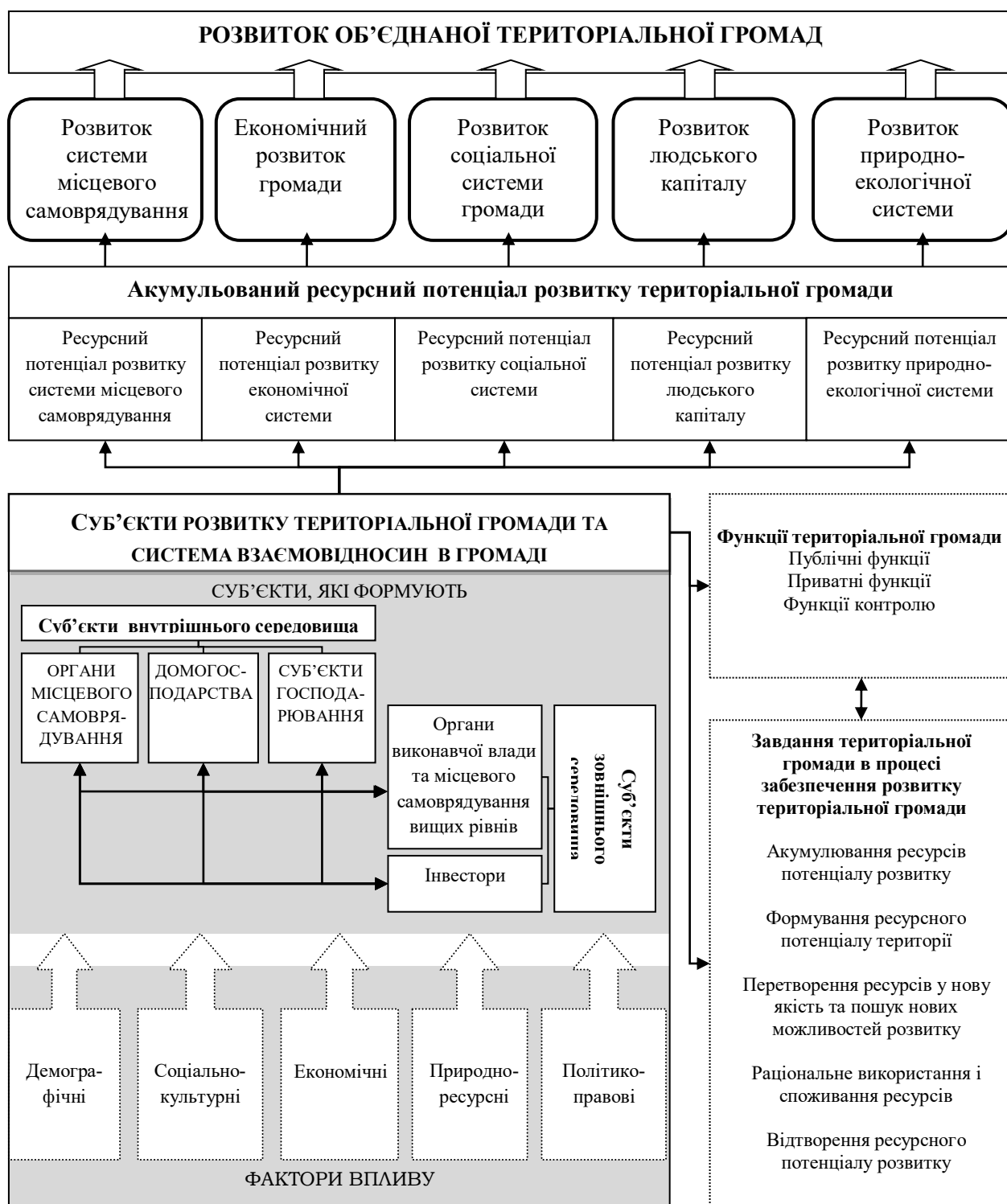

Рис. 1.2. Концепція організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ

Джерело: складено дисертантом.

Варто зауважити, що в контексті напряду дисертаційного дослідження основну увагу зосереджено саме на засади забезпечення економічного

розвитку ОТГ із урахуванням тих змін, які відбулися з впровадженням децентралізації в Україні.

Враховуючи вектор дослідження та його спрямованість на вивчення особливостей розвитку ОТГ передовсім як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, першочерговим виступає визначення нормативно-правових засад, в контексті яких і забезпечується розвиток громад на базовому рівні (додаток Б).

Основні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні визначено у Методиці формування спроможних територіальних громад, зокрема зазначено, що ОТГ мають формуватися за умови:

- 1) спроможності органів місцевого самоврядування громад вирішувати питання, віднесені до їх компетенції;
- 2) існування спільних географічних, історико-культурних, етнічних, соціально-економічних, екологічних особливостей розвитку адміністративно-територіальних одиниць, які об'єднуються в одну громаду;
- 3) відповідного рівня розвитку інфраструктури;
- 4) достатнього рівня фінансового забезпечення місцевого бюджету;
- 5) трудової міграції населення;
- 6) позитивних результатів попередньої оцінки рівня спроможності потенційної ОТГ;
- 7) наявності оптимальної мережі соціальної інфраструктури, доступності і відповідного рівня якості публічних послуг.

Важливо, що 24 січня 2020 р., в умовах завершення першого етапу децентралізації та функціонування в Україні вже понад 1000 ОТГ, Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад» № 34, якою обґрунтовано проведення оцінки рівня спроможності ОТГ. У документі зазначено, що така оцінка дозволить охарактеризувати основні соціально-економічні показники, які мають безпосередній вплив на розвиток територіальної громади. До критеріїв оцінки віднесено [165]:

- 1) площа території ОТГ;
- 2) чисельність населення, яке постійно проживає на території громади;
- 3) чисельність учнів, що здобувають освіту у закладах загальної середньої освіти, які розташовані на території громади;
- 4) індекс податкової спроможності територіальної громади;
- 5) частка місцевих податків і зборів у доходах бюджету ОТГ.

Передбачено, що така оцінка суттєво впливатиме на формування ОТГ, оскільки кількість територіальних громад з низьким рівнем спроможності не буде перевищувати 10 % загальної кількості ОТГ по області. Обрані для оцінки показники сприяють комплексному аналізу спроможності громади до розвитку. Так, чисельність населення та учнів у закладах середньої освіти дозволить оцінити людський потенціал громади; її площу доцільно аналізувати, адже земельні ресурси є одним з основних активів громади; а індекс податкоспроможності та частка місцевих податків і зборів дозволить оцінити податковий потенціал громади, який є фундаментом формування фінансової бази громади. Водночас прийняття вищенаведених змін до Методики в період, коли створено більше 80 % ОТГ свідчить про ризик нездатності таких громад до розвитку і спробу на центральному рівні його попередження.

Ключовим документом, яким визначено засади зміни територіальної організації влади, є Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Цим актом передовсім визначено проблеми, які мають бути розв'язані за умови формування ОТГ та їх розвитку як суб'єктів місцевого самоврядування, а саме [181]:

- погіршення якості і доступності публічних послуг через ресурсну неспроможність переважної більшості органів місцевого самоврядування виконувати покладені на них повноваження;

- зношеність теплових, водопостачальних, каналізаційних мереж та житлового фонду, актуалізація ризику виникнення техногенних катастроф;

- складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад;

- неузгодженість місцевої політики у сфері соціально-економічного розвитку з інтересами територіальних громад;
- нерозвиненість форм прямого народовладдя та відсутність ефективної взаємодії членів громади та органів місцевого самоврядування;
- низький рівень професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування;
- закритість та непрозорість діяльності органів місцевого самоврядування, високий рівень корупції;
- відстороненість місцевого врядування від потреби вирішення питань соціально-економічного розвитку території.

Окрім того, документом встановлено, що реформа місцевого самоврядування, яка, серед іншого, передбачає формування ОТГ, здатних до забезпечення свого розвитку, має здійснюватися з дотриманням певних принципів, а саме: верховенства права; відкритості, прозорості та громадської участі; повсюдності місцевого самоврядування; субсидіарності; доступності публічних послуг; підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді; підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади у питаннях дотримання Конституції та законів України; правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування; державної підтримки місцевого самоврядування; партнерства між державою та місцевим самоврядуванням; сталого розвитку території.

Серед цих принципів засадничим в частині саме децентралізації є принцип субсидіарності, який виступає основою формування алгоритму розподілу повноважень між органами управління різного рівня та ґрунтується на таких аспектах їх розподілу:

- 1) передбачає наділення носіїв публічної влади повноваженнями «знизу – вгору», починаючи від органів управління на місцевому рівні, закінчуючи національним рівнем;

2) розподіл повноважень залежить від масштабу, особливостей поставленого до виконання завдання та наявних ресурсів і передбачає самостійність, ініціативність носія;

3) розподіл повноважень та функцій відбувається з додержанням демократичних принципів та наближенням послуги до її безпосереднього споживача.

Таким чином, розподіл повноважень між різними рівнями влади в умовах децентралізації відбувається на засадах субсидіарності, максимізації ефекту від їх реалізації і економічної ефективності та за умови фінансової і організаційної спроможності органів управління до такої реалізації. Концепцією [181], серед іншого, визначено і перелік основних повноважень органів управління на базовому рівні, розподіл яких має здійснюватися відповідно до кадрового, фінансового, інфраструктурного потенціалів і ресурсів громад.

У вітчизняній системі державотворення повноваження органів місцевого самоврядування поділяють на власні (безпосередньо закріплені за органами місцевого самоврядування і стосуються вирішення питань, які мають значення для певної території та її населення) і делеговані (надаються з центрального рівня органам місцевого самоврядування на підставі закону).

Як зазначено в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [175], держава зобов'язується забезпечити фінансову підтримку місцевого самоврядування і гарантувати йому таку доходну базу, яка є достатньою для надання населенню соціальних послуг. Таким чином, відповідно до статті 143 Конституції України і статті 85 Бюджетного кодексу України, держава забезпечує фінансування повноважень, делегованих нею на рівень органів місцевого самоврядування, з Державного бюджету або завдяки віднесенню до місцевого бюджету певних загальнодержавних податків. В цьому контексті відбулося і розмежування видів видатків між місцевими бюджетами. Відповідно до Бюджетного кодексу України, таке розмежування здійснюється на основі принципів субсидіарності, врахування повноти

надання соціальних послуг і їх максимального наближення до споживача. Таким чином, до видатків з місцевих бюджетів ОТГ віднесено видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг і розташовані найближче до споживачів [20].

Це важливий акцент, оскільки в контексті дослідження засад розвитку ОТГ в умовах децентралізації передовсім увагу варто зосередити на питанні реалізації органами місцевого самоврядування поставлених перед ними завдань за рахунок наданих їм фінансових ресурсів.

Курс на децентралізацію, який було обрано Україною у 2014 р., передбачав реформування системи місцевого самоврядування в трьох напрямках:

1) децентралізація доходів – полягає у закріпленні за місцевими бюджетами дохідних джерел, які є достатніми для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій;

2) децентралізація видатків – передбачає перерозподіл видаткових повноважень між рівнями управління та фінансових ресурсів для їх виконання;

3) процесуальна самостійність – обумовлює право органів місцевого самоврядування на самостійне формування і виконання бюджету, а також забезпечення перебігу усіх етапів бюджетного процесу на місцевому рівні), слід говорити про необхідність.

Таким чином, децентралізація покликана забезпечити спроможність територіальних громад, яка полягає у достатності фінансових ресурсів, управлінській автономії та здатності до розвитку.

Зважаючи на організаційно-інституційні аспекти, які визначають «правила» розвитку та функціонування ОТГ, слід зауважити, що в першу чергу розвиток територіальної громади як суб'єкта самоврядування полягає у здатності органів управління за рахунок наявних ресурсів забезпечити виконання власних та делегованих повноважень. При цьому, чим більшою є

ресурсна забезпеченість громади, тим якісніші публічні послуги здатна вона надавати своїм мешканцям. Основним джерело фінансових ресурсів ОТГ є місцевий бюджет; також загальновідомим є те, що основу доходів місцевого бюджету складають податкові надходження. Це ставить питання розвитку податкового потенціалу ОТГ на передові позиції щодо забезпечення її розвитку.

Водночас, зважаючи на те, що питання економічного розвитку ОТГ ми розглядаємо крізь призму акумулювання економічного потенціалу територіальної громади, обмежуючи своє дослідження саме аспектом впливу податкової децентралізації на розвиток громади, доцільно аргументувати, які зв'язки існують між економічним та податковим потенціалами ОТГ (податковий потенціал є складовим елементом бюджетного потенціалу, який, у свою чергу, є складником економічного потенціалу (податковий потенціал → бюджетний потенціал → економічний потенціал), та звернутися саме до питання впливу ефективності формування податкового потенціалу ОТГ на її розвиток (рис. 1.3).

Для забезпечення системного підходу до питання формування податкового потенціалу територіальної громади і його розвитку потрібно звернутися до науково-практичних підходів його визначення.

У практиці країн Заходу податковий потенціал здебільшого розглядають як потенційний бюджетний дохід на одну особу, отриманий за фінансовий рік, при умові застосування однакових ставок податків [116; 120; 257]. Дослідження підходів до визначення даного поняття серед науковців дозволяє окреслити спільний аспект: податковий потенціал в загальному розглядають як можливість формування доходів бюджету за рахунок мобілізації оподатковуваного ресурсу. Разом з тим, можна дещо конкретизувати основні підходи до визначення поняття, виділивши: системний підхід - акцент ставиться на системності стягнення податків; відтворювальний – увага зосереджується на відтворювальному характері

податкових надходжень до бюджету; ресурсний – акцент на акумулюванні і мобілізації ресурсів (додаток В).

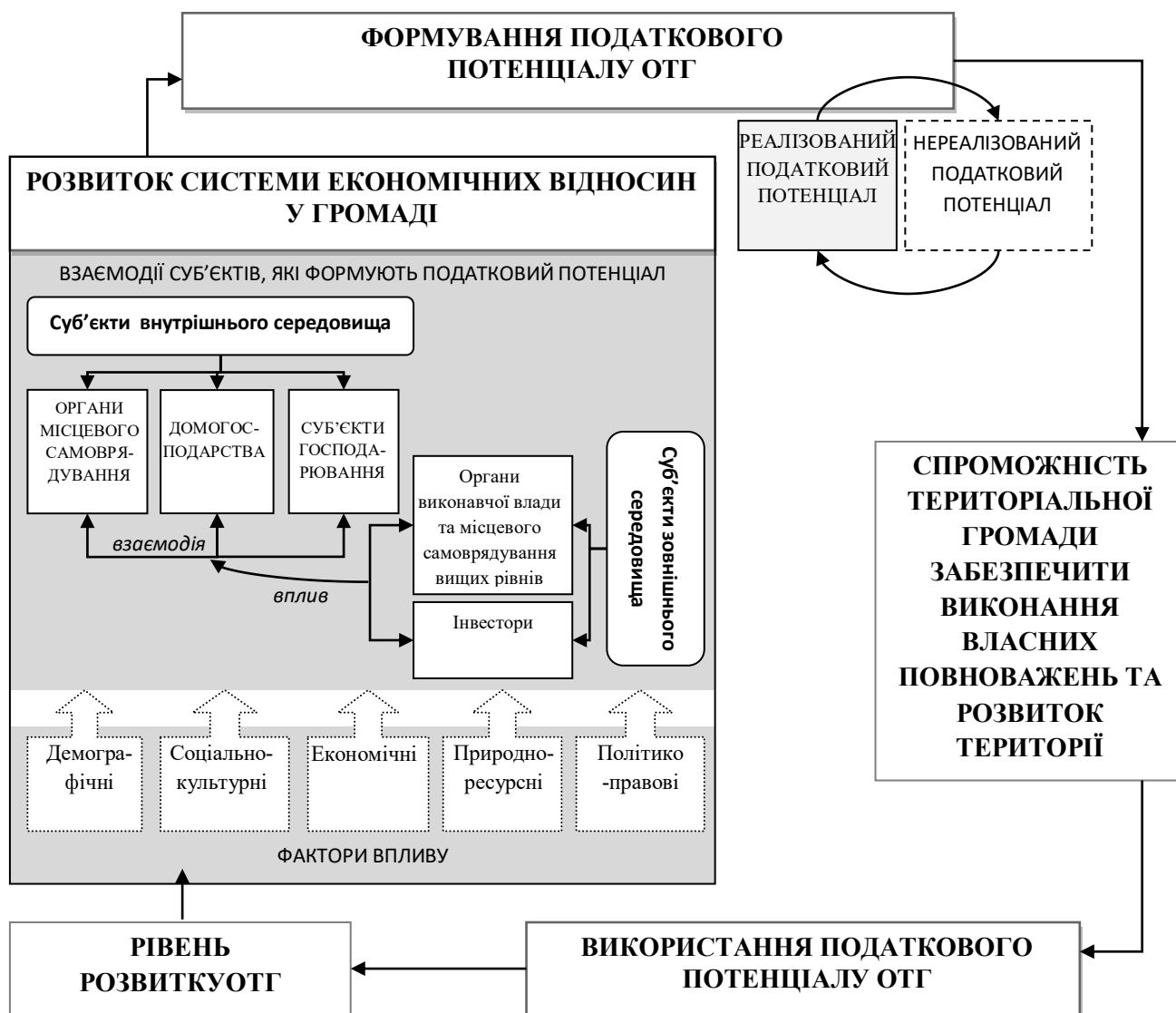

Рис. 1.3. Вплив податкового потенціалу на розвиток ОТГ

Джерело: складено дисертантом.

Російський вчений І. Горський пропонує розглядати податковий потенціал з таких позицій:

1) податкової компетенції органів різних рівнів управління – ставиться питання щодо регіонального потенціалу податків, тобто встановлених регіональними чи місцевими органами влади норм можливих надходжень податків;

2) джерел податкових доходів бюджетів різних рівнів – мова йде про потенціал податків та зборів, які в результаті перерозподілу визначені джерелом доходів конкретного бюджету;

3) сукупного потенціалу адміністративно-територіального формування – визначається як сукупність баз оподаткування різних податків, виражена в сумі можливих податкових платежів, які обчислені на основі таких баз [35].

В комплексному дослідженні І. Горського вагомим є також виділення в основі податкового потенціалу податкової бази як «фактора податкового потенціалу», який використовується при оцінці потенціалу по окремому податку або групі податків (при умові однакової бази). Важливість податкової бази автор вбачає у тому, що суми фактичних надходжень в залежності від території охоплення або часового вектора можуть суттєво відрізнятися та змінюватися при незмінній податковій базі через залежність від встановлених ставок і пільг. В цьому аспекті податкова база є «визначальною мірою податкового потенціалу» [35].

Зважаючи на ґрунтовність досліджень І. Горського, основним їх недоліком є повна орієнтація на законодавчо визначені прямі умови формування податкового потенціалу (законодавчо встановлені ставки, визначена база оподаткування). Попри це, не звернено увагу на тих ресурсах, які і підлягають оподаткуванню, тобто немає акценту на проблемі об'єктивного визначення бази оподаткування.

Саме на цьому аспекті акцентує увагу К. Ухаль, виділяючи стратегічний та функціональний податковий потенціал. Під стратегічним податковим потенціалом науковець розуміє «прогнозований обсяг сукупного фінансового результату, створений у сфері виробництва та збільшений у сфері обігу, після вирахування вартості сукупних витрат пов'язаних з його вилученням», тобто звертає увагу на загальні тенденції розвитку економіки і оподаткування загалом. Під функціональним – «прогнозований обсяг податкових надходжень, виходячи з розрахунку якісних і кількісних оцінок, які характеризують стан податкового середовища, стан стратегічного

податкового потенціалу, всіх супутніх уточнених елементів податкових зобов'язань (ставок, пільг тощо), при розробці податкових бюджетів (планування сукупної суми податкових надходжень) на кожен фінансовий рік», акцентуючи на вплив середовища та окремих чинників на надходження податків до бюджету [210].

Ще далі в цьому напрямі пішла Л. Тарангул [201], яка виділяє податковий потенціал у вузькому та широкому розумінні і визначає: вузьке значення: податковий потенціал – це сукупність фінансових ресурсів, які підлягають акумуляції до бюджету через податкові платежі відповідно до діючої в країні системи оподаткування; широке розуміння: податковий потенціал – це сукупність фінансових ресурсів, яка може бути потенційно мобілізована через систему оподаткування в даному регіоні.

Відтак науковець визначає податкову базу як основу формування податкового потенціалу, вказуючи, при цьому, на дуальність зв'язків аналізованих категорій: податкова база може бути каталізатором і стимулятором економічного розвитку території, а відтак нарощення податкового потенціалу; з іншої сторони, рівень економічного розвитку є чинником формування бази оподаткування.

Вищезазначене дозволяє виділити потенційну та реальну податкову базу. Потенційна включає резерви для покращення соціально-економічного становища конкретної адміністративно-територіальної одиниці. Реальна – її фактичні обсяги. Максимальне зближення потенційної і реальної податкової бази дає підстави до висновку щодо ефективного використання ресурсної бази у процесі управління територією.

На увагу заслуговує також позиція Г.Кузьменко, О.Струтинської і запропонована ними концепція податкового потенціалу, згідно з якою податковий потенціал класифікується наступним чином[106]:

1) податковий потенціал, який представляє максимально можливий обсяг податкових доходів, отриманий при оптимальному використанні всіх наявних на території ресурсів;

2) фактично реалізований податковий потенціал, який представляє обсяг податкових доходів, що отримані при сформованих умовах використання всіх наявних у рамках території ресурсів;

3) податкові доходи, отримані при оптимальних умовах використання фактично залучених у суспільне виробництво ресурсів;

4) як податкові доходи, отримані при певних умовах формування і використання фактично залучених у суспільне виробництво податкових ресурсів.

Таким чином, податковий потенціал ОТГ доцільно розглядати як граничний обсяг податкових доходів, мобілізованих та тих, які за відповідних умов можуть бути мобілізовані до місцевого бюджету, в рамках функціонуючої системи оподаткування за відповідного рівня результативності дій органів місцевого самоврядування та готовності суб'єктів економіки громади до сплати податків. В цьому контексті визначено ознаки, притаманні податковому потенціалу місцевого бюджету (рис. 1.4).

Особливу увагу в даному випадку слід приділити суб'єкт-об'єктній залежності податкового потенціалу ОТГ та його граничності як ознакам.

Зважаючи на територіальну обмеженість адміністративної одиниці і зазвичай незначну кількість суб'єктів економіки громади, спостерігається максимізація впливу кожного з них на формування податкового потенціалу та розвитку громади, що вимагає особливої уваги до цього аспекту. Податковий потенціал ОТГ залежить від рівня платоспроможності населення, особливостей функціонування суб'єктів господарювання та результативності функціонування органів місцевого самоврядування.

Рис. 1.4. Ознаки податкового потенціалу ОТГ

Джерело: розробка дисертанта.

Щодо граничності податкового потенціалу, основний акцент зроблено саме на аспекті її визначення. Максимальна сума податкових надходжень до місцевого бюджету ОТГ обмежується збереженням рівня продуктивності суб'єктів економіки та стабільністю розвитку ділової активності в громаді. Відтак спостерігається залежність граничності податкового потенціалу як його ознаки від стабільності розвитку економіки громади.

Важливим аспектом дослідження формування податкового потенціалу ОТГ є визначення його структури (рис. 1.5).

Як видно, в складі податкового потенціалу ОТГ виділяється реалізована складова та резерви розвитку податкового потенціалу, які включають розширену та потенційну базу оподаткування. І. Цимбалюк акцентує увагу на тому, що «податковий потенціал виступає теоретичною

категорією, і його можна визначити як прогностичний обсяг податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, який реалізується через систему взаємодії податкового законодавства, органів податкової служби та платників податків із метою максимально наповнення бюджетів фінансовими ресурсами з урахуванням мінімально можливих утрат платників податків для стимулювання економічно необхідних процесів у державі» [226]. Тому акцент на питанні саме розвитку податкового потенціалу є не просто доцільним, а потребує ґрунтовного системного дослідження.

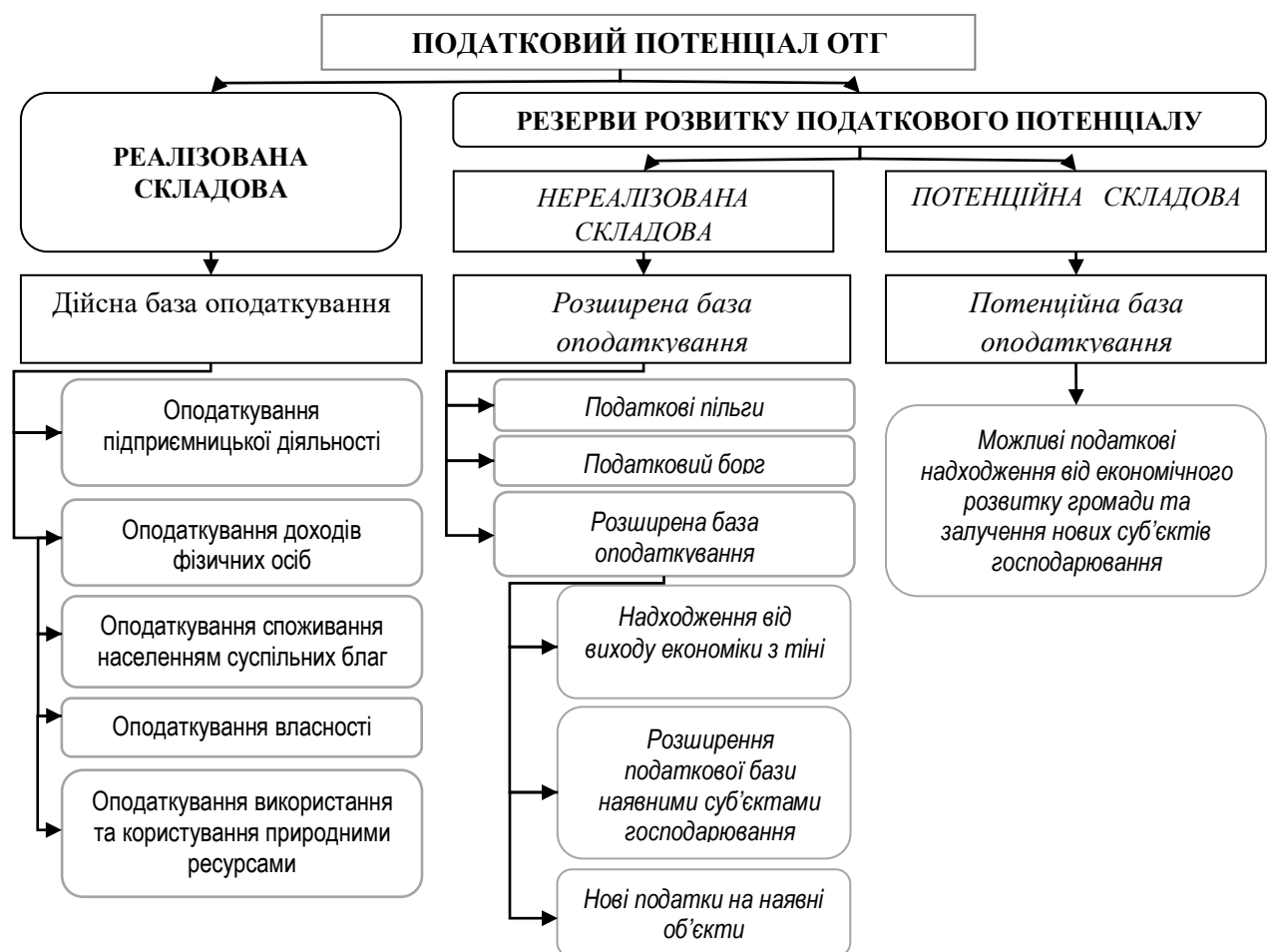

Рис. 1.5. Структура податкового потенціалу місцевого бюджету

Джерело: розробка дисертанта.

У процесі дослідження особливостей формування податкового потенціалу виникає потреба визначення взаємозалежності понять «податковий потенціал» та «податкова спроможність», згідно з якою

податкоспроможність ОТГ характеризується як показник, за допомогою якого відбувається визначення рівня ефективності формування та використання податкового потенціалу ОТГ.

Відтак розгляд особливостей формування й шляхів розвитку податкового потенціалу ОТГ буде здійснюватися дещо ширше, в напрямі пошуку ефективних організаційно-економічних моделей стимулювання розвитку громад.

1.3. Фактори розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації

Події останніх років у економічному та політичному житті нашої країни характеризуються пропозицією реалізації комплексу реформ для забезпечення високого рівня демократії в управлінні на місцевому рівні, тобто участі громади та громадянина в управлінні території. Мова йде «не про посилення управлінської вертикалі у регіонах, а про формування нової «географії центрів відповідальності» за впорядкування суспільного життя та забезпечення територіального економічного розвитку» [25].

Ключовою тенденцією адміністративно-територіального реформування виступає формування спроможних ОТГ, що здатні ефективно провадити місцеве самоврядування, забезпечити розширення їх економічного потенціалу для виконання своїх функцій. Тому фінансовий бік економічної самостійності органів місцевого самоврядування, будучи визначальним у питанні децентралізації, є її найбільш проблемною сферою.

На цьому акцентують і більшість вітчизняних науковців [13; 43; 66; 71; 145; 225; 228], котрі досліджують реформу децентралізації в Україні, виокремлюючи при цьому категорії «фінансова децентралізація», «бюджетна децентралізація», «податкова децентралізація». У контексті визначення сутності кожного з понять, ними обґрунтовано складові процесу

децентралізації та взаємозв'язок між поняттями (рис. 1.6), що сприятиме чіткому визначенню тих питань, які слід досліджувати в контексті податкової децентралізації.

Рис. 1.6. Взаємозв'язок та складові процесу децентралізації

Джерело: складено дисертантом.

До сьогодні на рівні наповнення місцевих бюджетів спостерігалася хронічна нестача фінансових ресурсів, низький рівень диверсифікованості надходжень до бюджетів локального рівня, зберігалася надмірна залежність ОТГ від фінансової допомоги з центру, і, що не менш важливо, не введені в дію механізми стимулювання місцевих органів влади до одержання додаткових доходів та економного витрачання коштів з максимальною

ефективністю. У цьому контексті питання нарощення податкового потенціалу як основи розвитку ОТГ виступає одним з ключових та набуває особливої актуальності.

Можливості ОТГ щодо розвитку власного податкового потенціалу суттєво різняться між собою в силу різної здатності територій до генерування податкових надходжень до відповідних бюджетів. Причиною зазначеного є те, що розвиток ОТГ відбувається під впливом низки факторів (рис. 1.7).

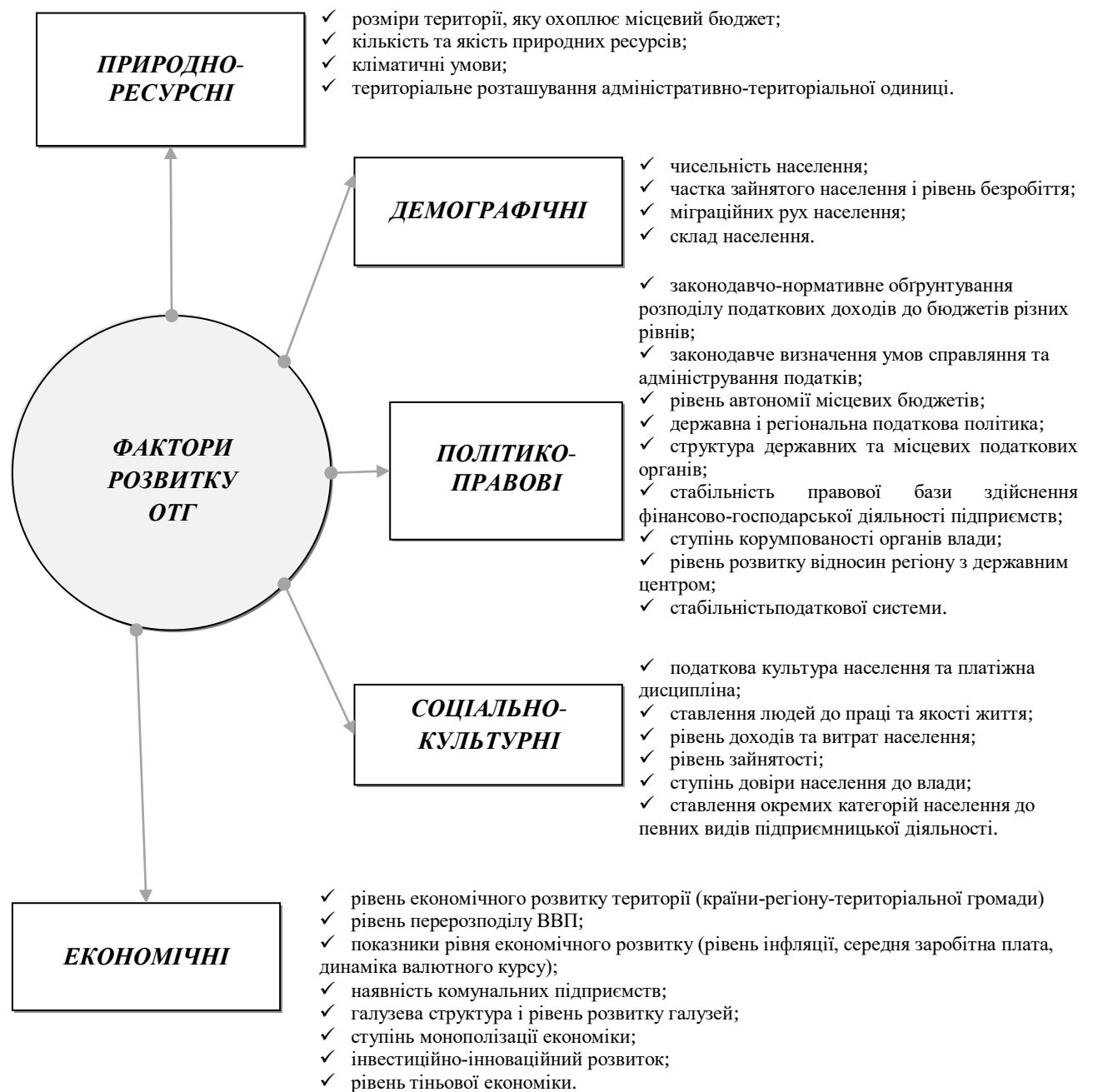

Рис. 1.7. Фактори розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації

Джерело: сформовано дисертантом.

Політико-правові фактори в частині визначення джерела їх формування розглядаються здебільшого як зовнішні, оскільки норми податкового та бюджетного законодавства, особливості автономії органів місцевого самоврядування, стабільність податкової системи визначаються на рівні органів державної законодавчої та виконавчої влади. Разом з тим, доцільно виділити і внутрішні політико-правові фактори, до яких входить потенціал органів місцевого самоврядування до нормативно-правового забезпечення питань місцевого оподаткування.

Відтак, політико-правові фактори розглядаються як основна група, оскільки до цієї категорії віднесено законодавчо визначені джерела формування податкової бази розвитку ОТГ.

Відповідно до глави 11 Бюджетного кодексу України склад податкових доходів бюджетів ОТГ України включає загальнодержавні та місцеві податки та збори (додаток Г).

До загальнодержавних податків, які зараховуються до місцевих бюджетів, віднесено:

- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО);
- податок на прибуток підприємств та податок на прибуток підприємств комунального значення;
- рентну плату;
- акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів та акцизний податок з пального.

До місцевих податків та зборів належать:

- 1) податок на майно, який включає податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плату за землю та транспортний податок;
- 2) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- 3) туристичний збір;
- 4) єдиний податок.

Зважаючи на розподіл надходжень до місцевих бюджетів, помітною є залежність питомої ваги податку в складі доходів місцевого бюджету від

типу адміністративно-територіальної одиниці. На увагу передовсім заслуговує прирівняння ОТГ та міст обласного значення, які Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення» [168] визнані спроможними територіальними громадами. Такі громади в результаті адміністративно-фінансової децентралізації отримали значний фінансовий ресурс, зокрема у вигляді 60 % надходження ПДФО до місцевих бюджетів.

Натомість до бюджетів сільських, селищних та місцевих рад міст районного значення в результаті змін до бюджетного-податкового законодавства у 2014 р. [174] цей податок не зараховується (хоча впродовж останніх років він був основним бюджетоформуючим податком на рівні територіальних громад), що мало суттєвий вплив на зниження рівня податкової спроможності таких громад.

Склад і структура податкових доходів бюджетів ОТГ характеризуються значним впливом на формування їх податкового потенціалу. Про це свідчить зокрема і порівняння складу податкових доходів місцевих бюджетів до податкової реформи 2014 р. та після її впровадження. Так, якщо до реформи, у період 2011–2014 рр., податкова система в Україні включала 23 податки та збори, то після реформування їх кількість зменшилася до 11. Проте зменшення кількості податків супроводжувалося збільшенням податкового навантаження на платників цих платежів. Будучи ухваленими в період підвищення потреби у наповненні Зведеного бюджету, зміни у системі оподаткування характеризувалися запровадженням нових платежів до бюджетів як в частині вже існуючих, так і нових податків, а саме: воєнного збору, оподаткування пасивних доходів фізичних осіб, оподаткування підвищених пенсій, збільшення ставок акцизів та запровадження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів, платежів за користування надрами та радіочастотним

ресурсом. Відтак зменшення кількості податків було забезпечено завдяки об'єднанню більшості з них, а не їх скасуванню.

Скасування податків також відбулося, але воно торкнулося неефективних податків, тобто таких, які не характеризувалися значними надходженнями до бюджетів. Такими зокрема були численні місцеві податки та збори, які, внаслідок свого різноманіття, неоднорідності податкової бази та складного механізму справляння, були означені як збиткові і недоцільні. Серед таких податків: податок з реклами, комунальний податок, ринковий збір, збір за видачу ордера на квартиру, збір за право використання місцевої символіки, збір за право проведення кіно- і телезйомок, збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, збір із власників собак тощо.

Незважаючи на численність місцевих податків, їх частка в складі доходів місцевих бюджетів була мізерною, оскільки особливістю цих платежів є те, що вони по суті є «міськими». І переважний обсяг надходжень цих податків складали доходи бюджетів великих міст, що впливало на зростання рівня диференціації розвитку територій, оскільки до бюджетів сільських та селищних громад ці платежі не надходили у зв'язку з відсутністю бази оподаткування.

Змінами до Бюджетного та Податкового кодексів у складі місцевих податків і зборів було визначено чотири платежі, які, проте, характеризувалися наявністю податкової бази у територіальних громадах різного типу, а відтак забезпечили зростання питомої ваги цих податків в складі доходів бюджетів громад до оптимального значення. При цьому, визначивши податки як місцеві відповідно до бюджетного законодавства України, органи місцевого самоврядування в межах законодавчого визначення встановлюють правила їх стягнення.

Отже, основою формування податкового потенціалу ОТГ виступають політики-правові фактори в частині законодавчого визначення складу податкових доходів такого бюджету і умов їх справляння. Щодо інших категорій факторів, вони впливають на розвиток ОТГ в контексті формування

податкового потенціалу через створення умов справляння податків та ролі органів місцевого самоврядування у їх акумулюванні. Тому подальше дослідження доцільно здійснювати в двох напрямках:

- 1) здійснити характеристику груп факторів в загальному;
- 2) проаналізувати фактори впливу по кожному податку, який формує податковий потенціал ОТГ.

Природно-ресурсні фактори дозволяють охарактеризувати територію за сукупним природно-ресурсним потенціалом з погляду можливостей розвитку ОТГ [148]. Ефективне використання наявної ресурсної бази та врахування територіального розташування адміністративно-територіальної одиниці сприяє екстенсивному розширенню бази оподаткування без одночасного посилення податкового навантаження.

Такі фактори загалом не можна віднести до внутрішніх чи зовнішніх, оскільки їх формування не відбувається під впливом ні органів місцевого самоврядування, ні органів державної влади, за винятком визначення адміністративно-територіальних меж громади, що (враховуючи особливості формування ОТГ через добровільне об'єднання територіальних громад, проте під контролем центральних органів влади) здійснюється під впливом і внутрішніх, і зовнішніх сил.

Демографічні та соціально-культурні фактори дозволяють визначити, як склад та чисельність населення та інші особливості впливають на розвиток ОТГ в умовах податкової децентралізації. Значення має не лише кількість жителів адміністративно-територіального формування, а й їх освітній рівень, особливості професійної кваліфікації, рівень зайнятості в громаді. Окремо слід виділити також настрої населення та ставлення до ведення підприємницької діяльності, оскільки такі настрої в громаді мають велике значення для її розвитку. Загалом вплив соціально-культурних та демографічних факторів відбувається через рівень доходів населення, особливості споживання товарів та послуг, нагромадження капіталу, умови життя.

Демографічні та соціально-культурні фактори віднесено до внутрішніх, оскільки їх формування відбувається під впливом передовсім чинників розвитку саме адміністративно-територіального формування на місцевому рівні. Разом з тим, для територіальних громад на особливості зайнятості та розвитку населення вплив має і розвиток регіону або, швидше, тієї його частини, в якій розвивається громада (для прикладу, маятникова міграція населення на роботу в іншу громаду, здобування професійно-технічної та вищої освіти у навчальних закладах в містах).

Економічні фактори включають особливості розвитку підприємництва в сферах господарства адміністративно-територіального формування, що безпосередньо пов'язане зі станом виробничих потужностей, а також передбачають розвиток інноваційно-інвестиційного потенціалу громади. Їх складають як внутрішні, так і зовнішні фактори. До зовнішніх віднесено особливості економічного розвитку держави та регіону та їх вплив на економічний потенціал громади, рівень інфляції, особливості формування середньої заробітної плати тощо. До внутрішніх факторів належать рівень тіньової економіки в громаді, галузева структура та розвиток підприємництва, розвиток інноваційно-інвестиційного потенціалу на території [147].

Проаналізувавши ці групи факторів розвитку ОТГ у частині формування податкового потенціалу громади, доцільно акцентувати увагу на питанні їх впливу на акумулювання фінансового ресурсу в ОТГ.

На розмір надходжень до відповідного місцевого бюджету ПДФО впливають такі фактори:

- 1) наявність на території суб'єктів господарювання, бюджетних установ та органів управління, з заробітної плати працівників та службовців яких сплачується податок;
- 2) кількість зайнятих на цих суб'єктах;
- 3) розмір фонду заробітної плати працівників, робітників, службовців.

У даному випадку на обсяги надходження ПДФО до бюджетів впливають також особливості формування фонду оплати праці, такі як розмір мінімальної заробітної плати, зростання середньомісячної заробітної плати, заходи, пов'язані з удосконаленням системи оплати праці в бюджетній сфері, заходи в сфері реформування податкової системи, спрямовані на вихід підприємств з тіні і легалізації ними певної частки своїх доходів, що призведе до детінізації доходів найманих працівників.

Аналогічною є ситуація із визначенням факторів розвитку ОТГ у частині формування податкового потенціалу ОТГ на основі єдиного податку. Оскільки платниками податку виступають передовсім представники малого підприємництва, основними чинниками впливу на справляння податку є місце розташування громади, оскільки це прямо впливає на розвиток підприємництва на території, та наявність суб'єктів господарювання.

Одним з основних джерел формування податкового потенціалу ОТГ є майновий податок, який включає плату за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та транспортний податок. Одним із найвагоміших дохідних джерел місцевих бюджетів, яке відповідно до Податкового кодексу віднесено до складу місцевих податків і повністю зараховується до місцевих бюджетів, є плата за землю, яка справляється у вигляді земельного податку чи орендної плати. Визначення розміру сплати даного податку здійснюється на основі проведення нормативної грошової оцінки земель або їх площі, при умові, що таку оцінку проведено не було. Платником даного податку виступає власник земельної ділянки або земельної частки та землекористувач. Об'єктом оподаткування є земельна ділянка або земельна частка (пай), що перебуває у власності чи користуванні. Таким чином, на зміну величини надходження плати за землю до відповідного місцевого бюджету впливають такі фактори:

- дані державного земельного кадастру, які включають реєстрацію права власності та права користування земельними ділянками, а також договорів на оренду землі;

- облік кількості та якості земель;
- зонування територій населених пунктів;
- економічна та нормативна грошова оцінка земель.

Оскільки визначення обсягу сплати земельного податку для кожного землекористувача та землевласника здійснюється шляхом множення площі земельної ділянки на встановлену ставку земельного податку, яка для кожної категорії землі окрема, нарощення надходжень від справляння даного податку можна забезпечити при наявності заборгованості, неправильному визначенні площі ділянки та неефективному використанні земель.

Податок на нерухомість, як ще одна складова майнового податку, характеризується оподаткуванням житлової та нежитлової нерухомості. Базою оподаткування податком є загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості та його часток, при цьому, не оподатковуються квартири до 60 кв. м і будинки до 120 кв. м.

Таким чином, чинниками формування податкового потенціалу ОТГ у контексті нарощення надходжень від податку на нерухоме майно є:

- 1) чисельність домогосподарств на території, яку охоплює відповідний місцевий бюджет;
- 2) площа житлових та нежитлових будівель;
- 3) підтвердження права власності на нерухоме майно;
- 4) наявність суб'єктів господарювання на території громади.

В контексті формування податкового потенціалу територіальної громади слід зауважити, що податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є необов'язковим для встановлення місцевими радами. Прийняття рішення щодо встановлення чи ні цього податку дає можливість ведення власної фіскальної політики органами місцевого самоврядування на рівні територіальної громади, а також забезпечувати сталий розвиток ринку нерухомості на території. Хоча необов'язковий характер податку дозволяє не впроваджувати цей платіж на рівні громади, такий крок знизить рівень реалізованого податкового потенціалу місцевого бюджету, тому органам

місцевого самоврядування недоцільно користуватися таким правом. Проте для депресивних територіальних громад зі складною демографічною ситуацією, незадовільним станом об'єктів нерухомості та відсутністю суб'єктів господарювання це може стати виправданим та ефективним кроком для залучення на територію нових жителів чи інвесторів.

Окрім зазначеного, Податковим кодексом визначено право органів місцевого самоврядування на регулювання бази оподаткування податкового платежу, а відтак – регулювання категорії платників податків. У контексті зазначеного податок на нерухомість можна розглядати як спосіб оподаткування багатства. Окрім того, п. 266.4.3 визначено, що пільги з податку для фізичних осіб визначаються виходячи з їх майнового стану та рівня доходів. Як зауважує В. Письменний, «така соціальна ініціатива хоча й важлива за своєю сутністю, утім небезпечна в алгоритмі реалізації органами місцевого самоврядування... вплив людського фактора на прийняття рішень стосовно того, хто буде сплачувати податковий платіж, а хто звільнятиметься від оподаткування, може не сприйнятися суспільством і стати причиною порушення законодавства» [155]. Тому необхідним є формування критеріальних вимог щодо встановлення такої преференції:

- 1) пільги по податку мають бути наданні виключно особам, які віднесені до соціально незахищених верств населення (пенсіонерів, інвалідів, багатодітних сімей, безробітних тощо);
- 2) потрібне чітке встановлення умов надання таких пільг;
- 3) необхідними є передовсім певні обмеження видів, площі та кількості господарських будівель, які оподатковуються податком на нерухоме майно (особливо у сільських територіальних громадах, для яких це питання особливо актуальне).

Важливим джерелом формування податкового потенціалу ОТГ є акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів. Це специфічний платіж, який було введено з 2015 р. Разом із тим, введення цього податку сприяло зростанню диференціації

фінансової спроможності територіальних громад. Причиною цього є повна залежність надходжень податку від територіального розташування громади, а саме:

1) значні обсяги надходжень від справляння податку спостерігаються в громадах, на території яких розташовані та функціонують автозаправні станції, тобто значні надходження мають громади, через які проходять важливі автомобільні шляхи, або які знаходяться поблизу великих міст;

2) надходження податку залежить також від функціонування на території громади суб'єктів господарювання у сфері роздрібної торгівлі, який у містах значно більше, ніж у сільських населених пунктах.

Таким чином, ключовим чинником формування податкового потенціалу ОТГ у частині надходження акцизного податку є її територіальне розташування і наявність суб'єктів роздрібної торгівлі, які визначені платниками акцизного податку.

Щодо таких податків як екологічний податок та рентні платежі, їх справляння залежить від специфічних особливостей: у першому випадку – від обсягу та видів забруднювальних речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами або скидаються безпосередньо у водні об'єкти, а також обсяги та види розміщених на території відходів; у другому – від наявності на території відповідних корисних копалин або ресурсів та їх видобуванні або користуванні ними. Відтак, зрозумілим є специфічний характер цих податкових платежів, оскільки їх надходження швидше є виключенням, а не стандартним джерелом доходів громад, оскільки їх наявність визначають саме природно-ресурсні фактори.

Як висновок, слід зауважити, що розвиток ОТГ в умовах податкової децентралізації вимагає врахування можливостей та шляхів акумулювання ресурсного потенціалу, що потребує уваги до питання визначення факторів впливу. В контексті дослідження таких факторів доцільно згрупувати їх за категоріями, що дозволяє визначити такі групи: політико-правові, економічні, природно-ресурсні, соціально-культурні та демографічні. Акцент

на зазначених факторах сприяє визначенню резервів вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ шляхом нарощення податкового потенціалу та підвищення рівня податкової спроможності, що в умовах податкової децентралізації є одним із ключових завдань місцевого розвитку.

Висновки до розділу I

1. В умовах реформування місцевого самоврядування та податкової децентралізації постає потреба нового погляду на визначення понять «територіальна громада» та «об'єднана територіальна громада». Дослідження теоретичного базису розвитку територіальних громад в умовах децентралізації проведено у двох напрямках: визначенні теоретичних засадах трактування економічної категорії «територіальна громада» та обґрунтуванні зміни сутності та розуміння територіальної громади в умовах децентралізації. На основі врахування поглядів науковців визначено, що до основних ознак територіальної громади слід віднести територіальну приналежність, соціально-психологічну та історико-культурну само ідентифікацію, політичну свідомість, соціальну, управлінську та економічну активність, а також демократичність.

2. Необхідність формування ОТГ пов'язана з неспроможністю територіальних громад забезпечити свій розвиток та належне виконання поставлених функцій, що було наслідком невідповідності чисельності населення, його структурованості та недостатнім рівнем економічного потенціалу території. ОТГ визначено інтегровану соціально-економічну систему, базовий елемент місцевого самоврядування, наділену правами та обов'язками вирішувати питання місцевого значення та представляти місцеву спільноту на політичній арені та спроможну самостійно або через органи місцевого самоврядування забезпечити соціально-економічний розвиток території та надання якісних соціальних послуг населенню за рахунок спільності інтересів та різнорівневих зв'язків між її елементами.

3. Розглянуте поняття «об'єднана територіальна громада» крізь призму її спроможності та на основі врахування законодавчих і нормативно-правових засад формування і розвитку. Це дозволило сформувати авторський підхід до визначення розвитку ОТГ як процесу позитивних зрушень у соціально-економічній системі, що відбуваються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. При цьому зацентровано, що зміни у процесі розвитку ОТГ спрямовані на підвищення ефективності використання потенціалу громади, покращення економічної ситуації, рівня життя населення та якості людського капіталу.

4. Узагальнюючи наукові підходи до трактування розвитку ОТГ, удосконалено концептуальні засади розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, в основу яких покладено твердження, що розвиток територіальних громад досягається шляхом продуктивної управлінської діяльності та ефективної взаємодії суб'єктів розташованих на території громади задля стимулювання розвитку систем організаційно-економічного забезпечення (місцевого самоврядування; людського капіталу; економічної; соціальної; природно-екологічної). Комплексне використання зазначених сфер дозволяє акумулювати ресурсний потенціал та виявити нові можливості розвитку громади. Запропонована концепція дозволяє активізувати процеси розвитку ОТГ та збільшити її ресурсну базу за рахунок нарощення податкового потенціалу.

5. В контексті дослідження організаційно-економічних засад розвитку ОТГ в умовах децентралізації передовсім увагу зосереджено на питанні реалізації органами місцевого самоврядування поставлених перед ними завдань за рахунок наданих їм ресурсів. Тому основний акцент зроблено на питання розвитку податкового потенціалу ОТГ як важливого елемента економічного потенціалу громади.

6. Податковий потенціал ОТГ визначено як ключовий чинник розвитку громади, що набуває форми граничного обсягу потенційних і мобілізованих податкових доходів, які за відповідних умов можуть бути

акумульовані до місцевого бюджету в межах функціонуючої системи оподаткування, обумовлені розвитком ділової активності в громаді й залежать від рівня продуктивності суб'єктів економічної системи. Визначено ознаки, притаманні податковому потенціалу місцевого бюджету: граничність, законодавчу визначеність, територіальну та часову обмеженість, суб'єкт-об'єктну залежність. Розкрито структуру податкового потенціалу ОТГ, яка включає реалізовану складову та резерви нарощення податкового потенціалу, тобто розширену та потенційну базу оподаткування.

7. Обґрунтовано, що розвиток ОТГ в умовах податкової децентралізації залежить від здатності територій до нарощення податкового потенціалу та генерування податкових надходжень. В контексті зазначеного визначено роль та особливості впливу факторів розвитку ОТГ на акумулювання податкових платежів. Зважаючи на особливості формування та впливу цих факторів їх згруповано в розрізі класифікаційних критеріїв на: політико-правові; природно-ресурсні; економічні; соціально-культурні; демографічні. За джерелом виникнення визначено наявність зовнішніх та внутрішніх факторів.

Основні результати наукового дослідження, що отримані в даному розділі опубліковані автором у наукових працях [75; 76; 77; 79; 81; 83; 268].

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1 Науково-методичні підходи до аналізу впливу податкової децентралізації на розвиток об'єднаних територіальних громад регіонів України

Означені на державному рівні орієнтири розвитку України передбачають формування ефективного, фінансово та адміністративно спроможного місцевого самоврядування. На реалізацію зазначеної мети прийнято відповідні законодавчі та нормативно-правові акти, спрямовані на перерозподіл функцій між різними рівнями управління та передачу достатнього фінансового ресурсу на місцевий рівень. В цьому контексті доцільним є визначення основних результатів децентралізації в сфері перерозподілу надходжень від справляння податків та пошук відповіді на запитання: чи досягнуті основні завдання, поставлені перед державною владою в рамках реформування?

Аналізуючи особливості формування податкового потенціалу ОТГ України слід акцентувати увагу на необхідності характеристики та визначення ключових аспектів формування доходів місцевих бюджетів та їх перерозподілу між державним та місцевим рівнями (табл. 2.1).

Реформування системи доходів Зведеного бюджету відбулося, починаючи з 2015 р. При цьому, помітним є падіння питомої ваги доходів місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету саме у 2015 р. – на 3,7 в.п. до 18,5 %. З кожним наступним роком спостерігалось зростання частки доходів місцевих бюджетів, і у 2019 р. вона становила 23,3 %. Тобто до місцевих бюджетів надходить менше 1/3 усіх надходжень.

Таблиця 2.1

Динаміка формування доходів Зведеного, державного та місцевих бюджетів у 2013–2019 рр.

Доходи	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Темп приросту, %			
								2019 р. до 2018 р.	2019 р. до 2015 р.	2019 р. до 2013 р.	2019 р. до 2013р. *
Зведений бюджет, млрд. грн.	442,8	455,9	652,0	782,7	1017,1	1184,3	1289,8	108,9	197,8	291,3	112,0
загальний фонд	375,0	388,9	602,7	718,3	887,2	1062,3	1148,2	108,1	190,5	306,2	117,7
спеціальний фонд	67,8	67,0	49,3	64,4	129,8	121,9	141,6	116,2	287,2	208,8	80,3
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд. грн.	337,6	354,8	531,5	612,1	787,4	920,8	989,6	107,5	186,2	293,1	112,7
загальний фонд	290,1	308,7	501,1	571,6	694,5	828,2	873,0	105,4	174,2	300,9	115,7
спеціальний фонд	47,5	46,1	30,4	40,5	93,0	92,6	116,6	125,9	383,6	245,5	94,4
Частка у доходах Зведеного бюджету, %	76,2	77,8	81,5	78,2	77,4	77,8	76,7				
Місцеві бюджети (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд. грн.	105,2	101,1	120,5	170,6	229,5	263,5	300,2	113,9	249,1	285,4	109,7
загальний фонд	84,9	80,2	101,6	146,6	192,7	234,1	275,2	117,6	270,9	324,1	124,6
спеціальний фонд	20,3	20,9	18,9	24,0	36,8	29,4	25,1	85,4	132,8	123,6	47,5
Частка у доходах Зведеного бюджету, %	23,8	22,2	18,5	21,8	22,6	22,2	23,3	x	x	x	x

Джерело: сформовано дисертантом на основі [49].

* з урахуванням індексу інфляції.

Окремо слід акцентувати на прирості доходів в аналізованому періоді. Так, максимальний приріст спостерігався по доходах загального фонду місцевих бюджетів – 324,1 % при порівнянні 2019 р. та 2013 р. Найнижчим показником характеризувалися доходи спеціального фонду місцевих бюджетів – 123,6 %. Відтак можна констатувати повільніші темпи приросту доходів місцевих бюджетів у порівнянні з державним бюджетом на 7,7 в.п.

Аналіз динаміки частки доходів бюджетів різних рівнів у ВВП натомість свідчить про стабільне зростання частки доходів місцевих бюджетів у ВВП, починаючи з 2015 р., коли цей показник становив 6,1 %. У 2019 р. він дорівнював 7,5 %, що є одним з найбільших значень за аналізований період. Щодо доходів державного бюджету, їх частка у ВВП у період після початку реформи не характеризується стабільністю та коливається у межах 25,7–30,0 %.

Попри те, що наше дослідження спрямоване передовсім на аналіз впливу податкової децентралізації на розвиток ОТГ, оцінювання слід розпочати з регіонального рівня. Це пов'язано зі значним впливом, який має рівень розвитку регіону та особливості формування ОТГ у ньому на фінансову спроможність та розвиток громад. Таким чином, дослідження диференціації розвитку регіонів в умовах податкової децентралізації дозволить виявити не лише особливості розвитку ОТГ в умовах децентралізації, а й акцентує на різних «стартових» умовах для громад в умовах реформування.

У цьому контексті доцільним є проведення об'єктивного оцінювання ефективності формування податкового потенціалу територіальних громад, що сприятиме подоланню проблем у забезпеченні економічного та соціального розвитку територій.

Станом на сьогодні напрацювання в сфері аналізу та оцінювання податкового потенціалу існують [5; 25; 40], проте вони здебільшого стосуються питання визначення податкового навантаження та його впливу на функціонування суб'єктів господарювання. Тому проблема аналізу формування податкового потенціалу залишається нерозглянутою та потребує формування єдиної системної методики щодо її опрацювання. Отже, що для здійснення комплексного аналізу перспектив розвитку ОТГ і визначення особливостей формування податкового потенціалу місцевих бюджетів методика аналізу рівня формування податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць потребує удосконалення.

У результаті дослідження наукових напрацювань в даній сфері та методик оцінювання фінансової спроможності регіонів [25; 27; 37; 40; 70], на основі аналізу сукупності загальнонаукових та специфічних методів дослідження (зокрема, методу багатофакторного аналізу, економіко-математичного моделювання, індексного та рейтингового методів) сформовано методику діагностики формування податкового потенціалу територіальної громади. Основним критерієм здійснення аналізу визначено методику побудови інтегральних індексів. Об'єктом дослідження є місцеві бюджети в розрізі рівнів управління, які виступають індикаторами рівня економічного та соціального розвитку території та особливостей формування її податкового потенціалу зокрема.

Часовими рамками проведення аналізу визначено 2013–2019рр. Обраний часовий проміжок дозволить ефективно аналізувати використання інструментів формування податкового потенціалу, які були надані в результаті реформування місцевого самоврядування та децентралізації. Суть та етапи проведення діагностики перспектив розвитку ОТГ в контексті формування податкового потенціалу місцевого бюджету схематично подано на рис. 2.1.

Для розрахунку інтегрального індексу розвитку податкового потенціалу адміністративно-територіального утворення проведено обчислення таких коефіцієнтів, які впливають на акумулювання податкових доходів до бюджету:

1) коефіцієнт податкової результативності ($K_{\text{пр}}$) – показник, який дозволяє проаналізувати обсяги податкових доходів місцевого бюджету на одну особу; розраховується шляхом відношення суми зібраних та відповідній території до бюджету податків та зборів до чисельності жителів;

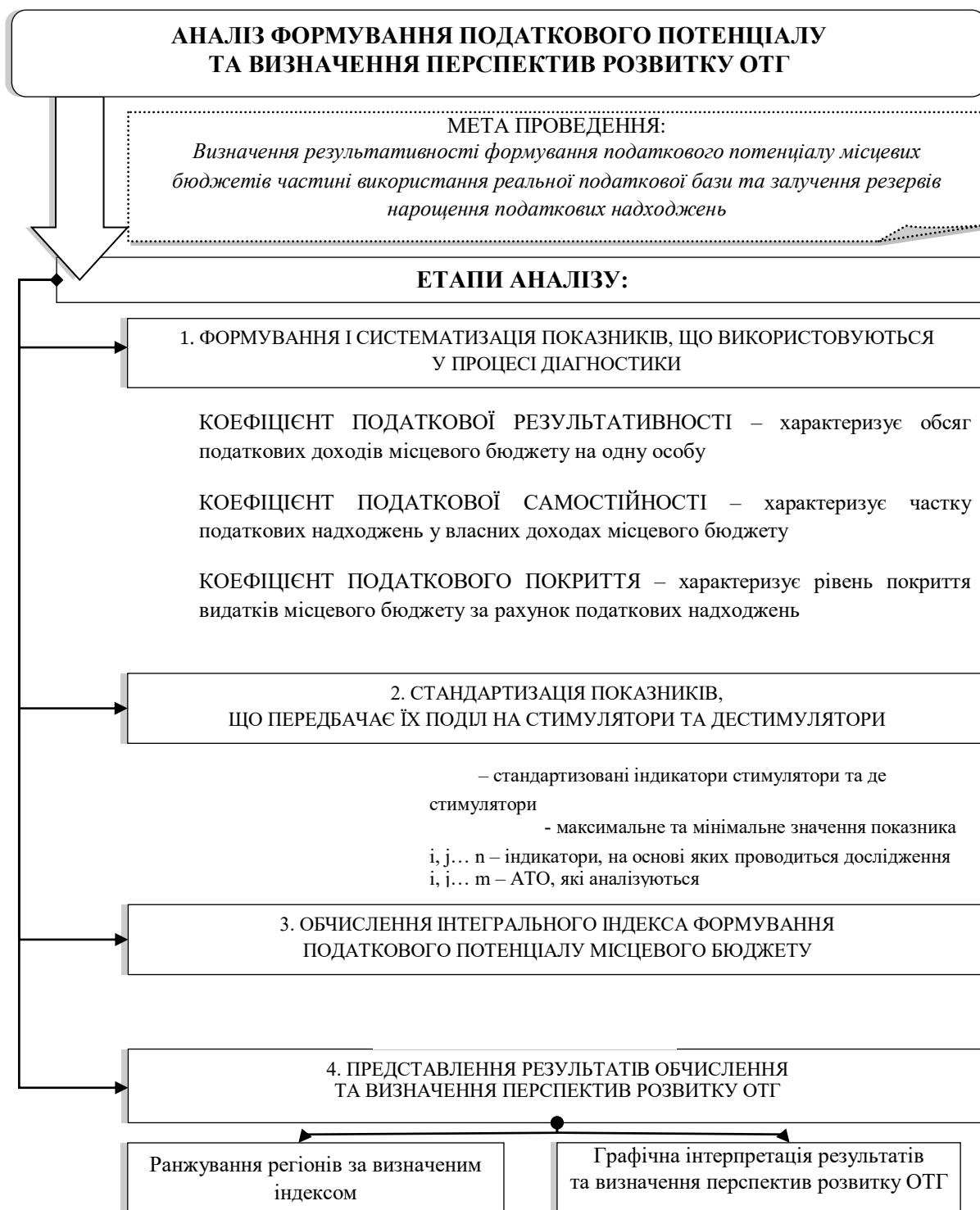

Рис. 2.1. *Методика аналізу перспектив розвитку ОТГ у контексті формування податкового потенціалу територіальної громади*

Джерело: сформовано дисертантом.

2) коефіцієнт податкової самостійності (K_{nc}) – характеризує частку податкових надходжень у власних доходах місцевого бюджету та

визначається через відношення суми зібраних податків та зборів до бюджету і обсягу власних доходів даного бюджету;

3) коефіцієнт податкового покриття (K_{mn}) – характеризує рівень покриття видатків місцевого бюджету за рахунок податкових надходжень, що дозволяє встановити рівень виконання повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок зібраних на території податків та зборів; обчислюється шляхом відношення видатків, які здійснюються з місцевих бюджетів, до зібраних на території податків та зборів.

Вихідні дані та результати розрахунку вищенаведених коефіцієнтів відображено у додатках Ж та И.

Аналізуючи коефіцієнт податкової результативності, слід зауважити, що він визначається стимулятором, а його визначення дозволяє акцентувати на питанні диференціації доходів місцевих бюджетів регіонів в розрізі власних доходів та міжбюджетних трансфертів у період, що передуює бюджетно-податковим змінам, та після таких змін (рис. 2.2). В основі визначення коефіцієнта лежить розрахунок обсягу податкових доходів місцевого бюджету на одну особу. Водночас для кращого розуміння суті проблеми результативності формування податкової бази ОТГ, увагу акцентовано також і на ролі міжбюджетних трансфертів у формуванні фінансової основи розвитку ОТГ.

Середнє значення податкових доходів на одну особу по місцевих бюджетах України у 2013 р. складало 2036,7 грн. Вищими показниками характеризувалися лише сім областей. Найвищим показником податкових доходів на одну особу у 2013 р. характеризувалося м. Київ (4531,2 грн.). Групу регіонів з високим обсягом доходів представляли, окрім столиці, економічно розвинені Дніпропетровська (3064,7 грн.), Донецька (2846,6 грн.), Київська (2738,5 грн.), Полтавська (2635,2 грн.), Запорізька (2493,9 грн.), Харківська (2346,3 грн.) та Одеська (2175,0 грн.) області, що вказує на залежність формування доходів місцевих бюджетів від рівня соціально-економічного розвитку території.

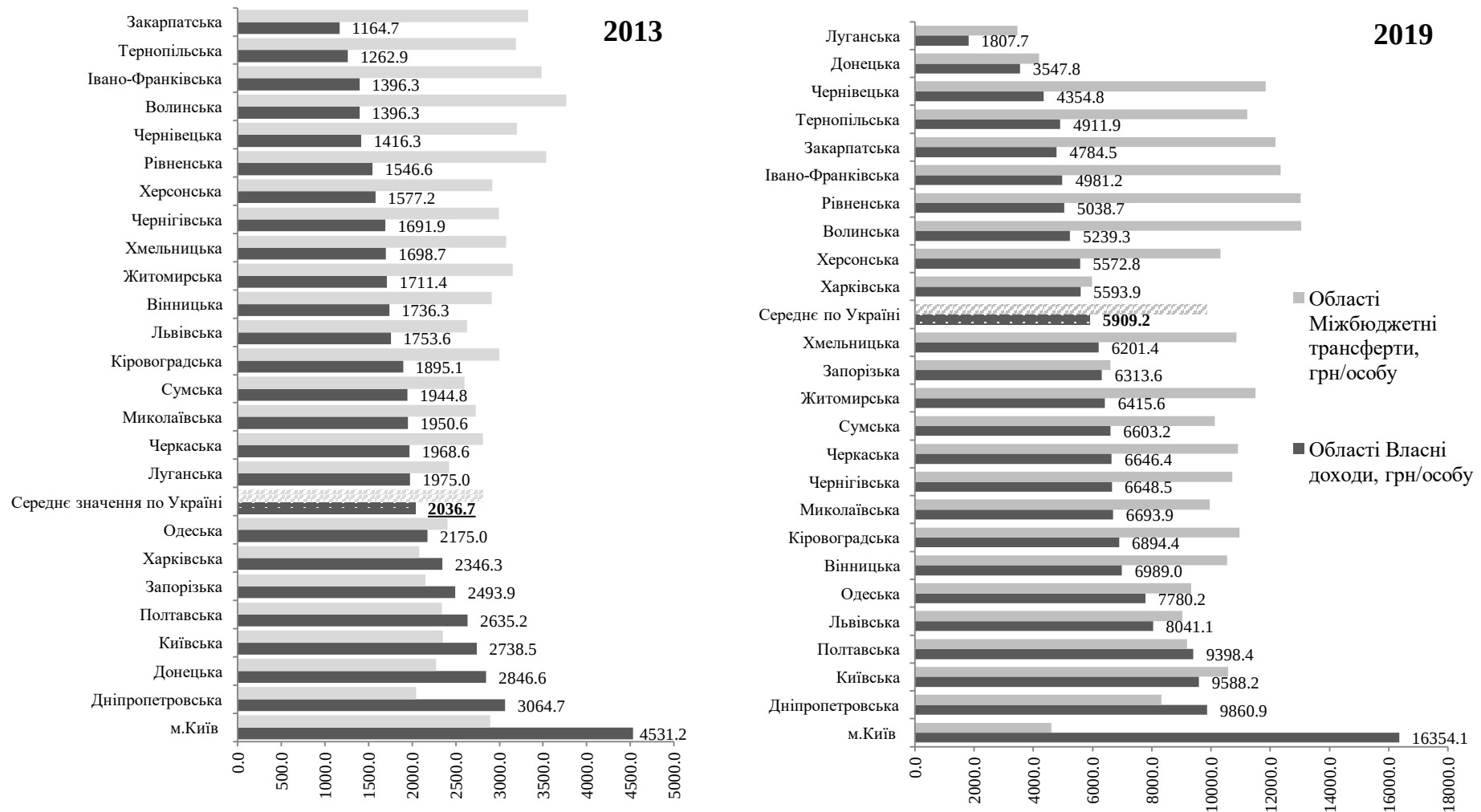

Рис. 2.2. Динаміка податкових доходів та міжбюджетних трансфертів на одну особу в регіонах України, 2013 р., 2019 р.
Джерело: сформовано дисертантом на основі [49].

Найнижчими показниками характеризуються західні регіони, Закарпатська (1164,7 грн.), Тернопільська (1262,9 грн.), Івано-Франківська (1396,3 грн.), Волинська (1396,3 грн.), Чернівецька (1416,3 грн.). Таким чином, різниця між найбільшим та найменшим значенням податкових доходів на одну особу становила 3366,5 грн., тобто доходи на особу у Закарпатській області дорівнювали $\frac{1}{4}$ доходів у м. Києві.

Щодо розподілу міжбюджетних трансфертів на одну особу у цей період, прослідковується суттєва диференціація, а також обернена взаємозалежність податкових доходів та міжбюджетних трансфертів на особу. Найвищими обсягами характеризуються Волинська (3763,5 грн.), Рівненська (3533,1 грн.) та Івано-Франківська (3485,4 грн.) області. Найменшими – Дніпропетровська (2047,4 грн.) та Харківська (2081,4 грн.) області.

У 2019 р. середній показник податкових доходів на одну особу по Україні становив 5909,2 грн., тобто відбулося зростання у порівнянні з 2013 р. у 2,5 рази. Вищими середнього характеризувалися п'ятнадцять регіонів, серед яких тенденційно шість економічно розвинених областей, а також Львівська, Вінницька, Черкаська, Сумська та інші області. Найнижчі обсяги податкових доходів на особу – у Луганській та Донецькій областях, причиною чого є воєнні дії в регіоні. Низькими показниками характеризуються також західні регіони, що свідчить про неефективність формування та використання фінансового потенціалу, зокрема і податкового.

Разом з тим, слід зауважити зростання диспропорцій обсягів податкових доходів по регіонах у 2019 р.. Різниця між найвищим (м. Київ, 16354,1 грн.) та найнижчим (Луганська область, 1807,7 грн.) значеннями сягає 9 разів; якщо не враховувати Луганську та Донецьку області, низькі доходи в яких обумовлені відповідними обставинами, то така різниця дорівнює 3,7 разів.

Щодо розподілу міжбюджетних трансфертів, які направляються з державного бюджету на місця, різниця між найбільшим та найменшим (без врахування Луганської та Донецької областей) у 2013 р. та 2019 р. складала майже 2 рази.

Таким чином, у результаті реформування системи місцевого самоврядування та фінансової децентралізації відбулося зростання диспропорцій рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів, на що вказує визначення коефіцієнта результативності формування податкового потенціалу ОТГ. Економічно розвинені регіони отримали додаткові інструменти та змогли забезпечити їх ефективне використання, натомість регіони з низьким рівнем соціально-економічного розвитку не змогли активізувати свої можливості для нарощення фінансової спроможності.

Розуміння особливостей формування власних доходів місцевих бюджетів в Україні сприяє комплексному визначенню ролі та місця податкових доходів в складі надходжень до бюджетів на місцевому рівні. В цьому контексті здійснено розрахунок коефіцієнта податкової самостійності бюджетів, розрахований на основі відношення суми зібраних податків та зборів до бюджету і обсягу власних доходів даного бюджету (рис. 2.3).

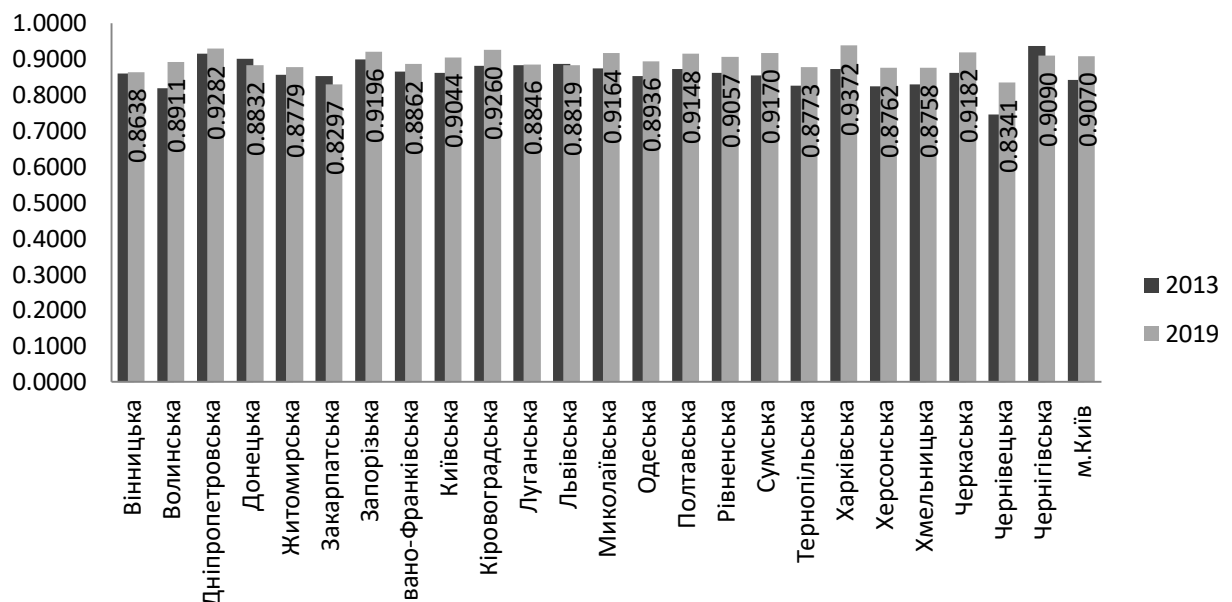

Рис. 2.3. Динаміка коефіцієнта податкової самостійності місцевих бюджетів України 2013 р., 2019 р.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [49].

Аналізуючи динаміку коефіцієнта податкової самостійності місцевих бюджетів України у 2013 р. та 2019 р., варто зауважити низький рівень коливання значень – коридор коливання складає 0,1075 (при порівнянні 0,9372 (Харківська область) та 0,8297 (Закарпатська область)). Загалом, аналізуючи коефіцієнт, варто акцентувати на високій питомій вазі податкових надходжень у складі власних доходів місцевих бюджетів.

Водночас, окремо варто виділити коефіцієнт податкового покриття місцевих бюджетів (аналіз коефіцієнтів податкової результативності та податкової самостійності (рис. 2.4).

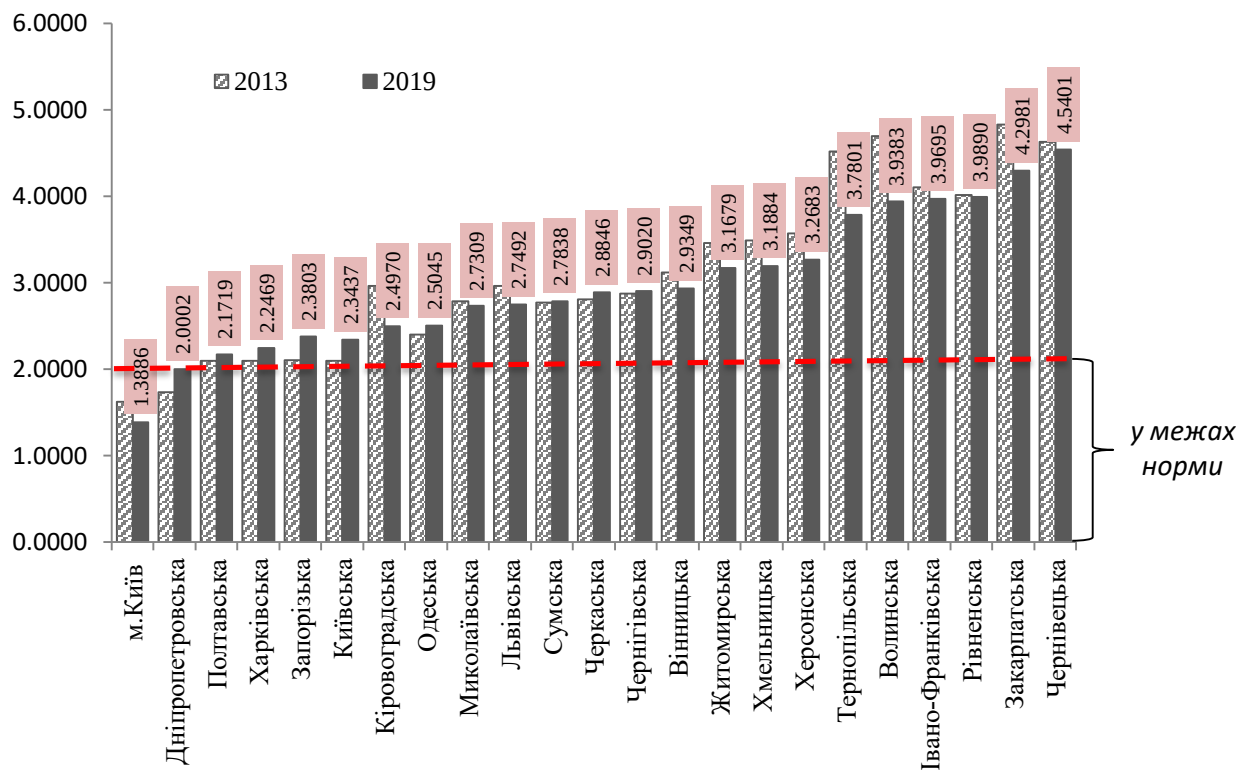

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнта податкового покриття місцевих бюджетів України, 2014 р., 2019 р.

Джерело: розраховано автором.

Аналізуючи цей показник, слід зауважити, що він визначається дестимулятором, а граничним значенням в межах оптимуму визначено 2,0000 (згідно методики [25]). Аналізуючи значення коефіцієнта за 2014 р. та 2019 р., видно зниження співвідношення видатків місцевих бюджетів та

податкових доходів, що характеризується як позитивна тенденція, оскільки збільшується питома вага видаткових повноважень, які органи місцевого самоврядування мають змогу профінансувати за рахунок власних податкових надходжень, зібраних на відповідній території. Це свідчить про зростання їх податкової спроможності до забезпечення виконання власних повноважень. Разом з тим, в межах оптимального значення серед регіонів лише м. Київ (1,3886), решта областей характеризуються значно вищими показниками. В середньому по Україні коефіцієнт податкового покриття складає 2,9851, тобто видатки, які здійснюються з місцевих бюджетів, перевищують податкові надходження утричі.

Слід зауважити також позитивний вплив реформи фінансової децентралізації на зниження рівня диференціації коефіцієнта податкового покриття у 2017 р. у порівнянні з 2014 р. Якщо у 2014 р. відношення максимального (м. Київ, 1,6212) значення до мінімального (Закарпатська область, 48298) складало 3,0 рази, то у 2017 р. воно знизилося до 2,4 разів (відношення 3,9978 (Чернівецька область) до 1,6437 (м. Київ)). Причиною зниження є те, що максимальним зменшенням коефіцієнта у 2017 р. у порівнянні до базового характеризувалися області з низькими значеннями, що свідчить про зростання їх податкової спроможності. Водночас у наступні роки (2018–2019 рр.) рівень диференціації почав збільшуватися, сягнувши показника 3,3 рази.

Провівши аналіз коефіцієнтів, які визначають в умовах діагностики формування податкового потенціалу місцевих бюджетів, відповідно до запропонованої методики (рис. 2.1), визначимо інтегральний індекс формування податкового потенціалу місцевих бюджетів у аналізований період та проведемо ранжування регіонів за відповідними значеннями (табл. 2.2, рис. 2.5 (вихідні дані та визначені коефіцієнти наведено у додатках Ж, И).

Таблиця 2.2

Динаміка інтегрального індексу формування податкового потенціалу місцевих бюджетів України у 2013–2019 рр.

Області	2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019	
	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг
Вінницька	0,4350	16	0,3451	15	0,4080	15	0,3457	15	0,2775	21	0,4149	15	0,3970	15
Волинська	0,1579	24	0,0937	22	0,1839	23	0,1426	22	0,3366	15	0,2373	21	0,3487	19
Дніпропетровська	0,8309	2	0,8863	1	0,8363	1	0,7739	2	0,8111	1	0,7774	3	0,7923	2
Донецька	0,7718	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Житомирська	0,3930	17	0,4286	14	0,4172	14	0,3863	14	0,4352	13	0,4748	14	0,4097	14
Закарпатська	0,1861	22	0,1668	21	0,2549	20	0,2768	20	0,3180	17	0,2770	20	0,0853	22
Запорізька	0,6989	4	0,6982	3	0,6928	2	0,7005	3	0,6444	4	0,7519	5	0,6785	5
Івано-Франківська	0,3109	20	0,2554	18	0,2719	19	0,3133	17	0,2891	20	0,3224	19	0,3224	20
Київська	0,6486	6	0,6534	4	0,6408	4	0,5473	7	0,7204	3	0,7175	6	0,6630	6
Кіровоградська	0,5124	12	0,5626	7	0,5349	8	0,5796	4	0,6110	7	0,7054	7	0,6623	7
Луганська	0,5818	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Львівська	0,5057	13	0,4765	10	0,4807	11	0,5232	10	0,5089	10	0,5303	12	0,4817	13
Миколаївська	0,5227	11	0,5570	8	0,5316	9	0,5240	9	0,5656	8	0,6639	8	0,5989	8
Одеська	0,5426	10	0,4763	11	0,5431	7	0,5288	8	0,6301	6	0,6040	11	0,5662	11
Полтавська	0,6613	5	0,7128	2	0,6201	6	0,5534	6	0,4995	11	0,7760	4	0,7145	4
Рівненська	0,3295	19	0,2997	17	0,2894	18	0,3345	16	0,3086	18	0,1178	22	0,3901	17
Сумська	0,4842	15	0,4650	12	0,4702	12	0,4593	11	0,5276	9	0,6096	10	0,5934	9
Тернопільська	0,1803	23	0,1685	20	0,1954	22	0,1561	21	0,2525	22	0,3505	18	0,3097	21
Харківська	0,6292	7	0,6284	6	0,6325	5	0,5676	5	0,6443	5	0,7776	2	0,7499	3
Херсонська	0,3054	21	0,1986	19	0,3366	16	0,3081	18	0,2919	19	0,3704	17	0,3745	18
Хмельницька	0,3339	18	0,3261	16	0,3141	17	0,2885	19	0,3312	16	0,4016	16	0,3953	16
Черкаська	0,4943	14	0,5126	9	0,4957	10	0,4457	12	0,4932	12	0,6229	9	0,5879	10
Чернівецька	0,0284	25	0,0800	23	0,2259	21	0,1351	23	0,0578	23	0,0547	23	0,0659	23
Чернігівська	0,6065	8	0,4419	13	0,4638	13	0,3865	13	0,4298	14	0,5242	13	0,5536	12
м.Київ	0,8351	1	0,6363	5	0,6667	3	0,8025	1	0,8089	2	0,8634	1	0,9281	1

Джерело: розраховано дисертантом.

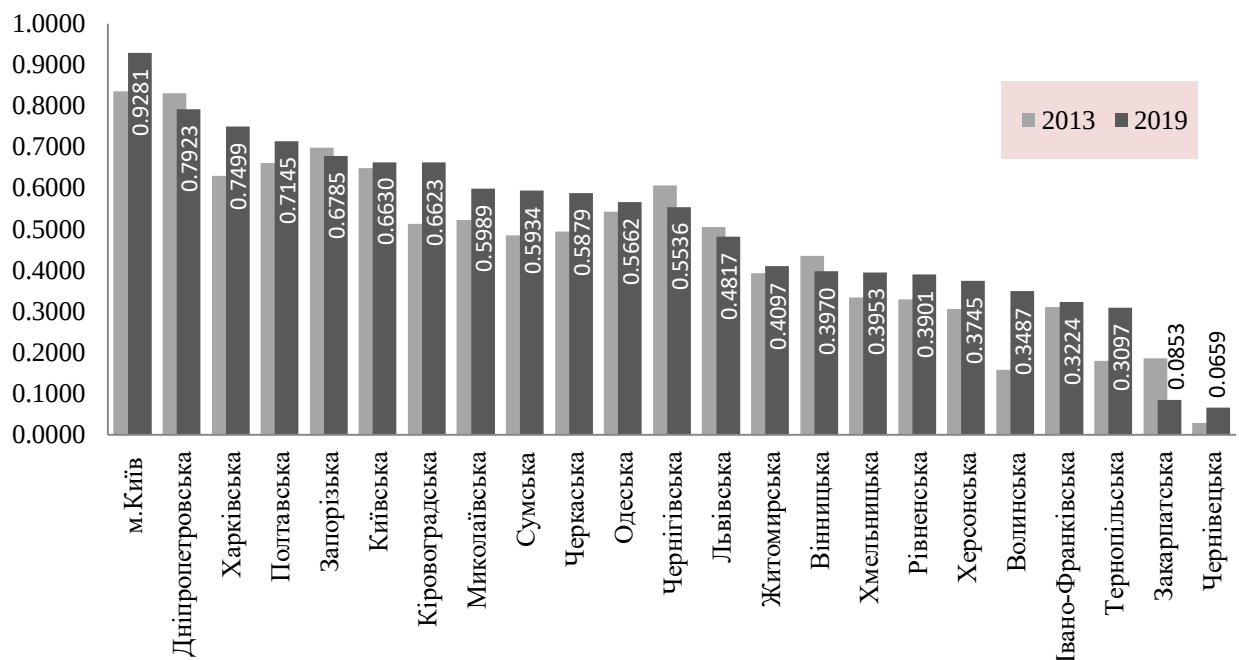

Рис. 2.5. Порівняння значень інтегрального індексу формування податкового потенціалу місцевих бюджетів у 2013 р. та 2019 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

Аналіз даних, що наведені в таблиці, дозволив констатувати такі результати динаміки індексу формування податкового потенціалу місцевих бюджетів у період 2013–2019 рр.:

1) по-перше, зміни регіонів-лідерів та регіонів-аутсайдерів зі зміною основ функціонування бюджетно-податкової системи в результаті децентралізації не відбулося;

2) по-друге, діагностика формування податкового потенціалу місцевих бюджетів дозволила виявити зниження рівня диференціації інтегрального індексу після реформування; у 2013–2014 рр. показник диференціації становив в середньому 0,8065, у 2015–2016 рр. він дорівнював 0,6598, а у 2017 р. – 0,7532, натомість у 2018–2019 рр. – зростання до 0,8087. Можна зауважити суттєве зростання показника формування податкового потенціалу місцевих бюджетів регіонів з низьким рівнем економічного

розвитку, зокрема Волинської, Херсонської, Рівненської, Чернівецької та Тернопільської областей.

Такі результати визначення інтегрального індексу формування податкового потенціалу місцевих бюджетів в Україні вимагають акценту на питанні зміни структури податкових доходів місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації (рис. 2.6).

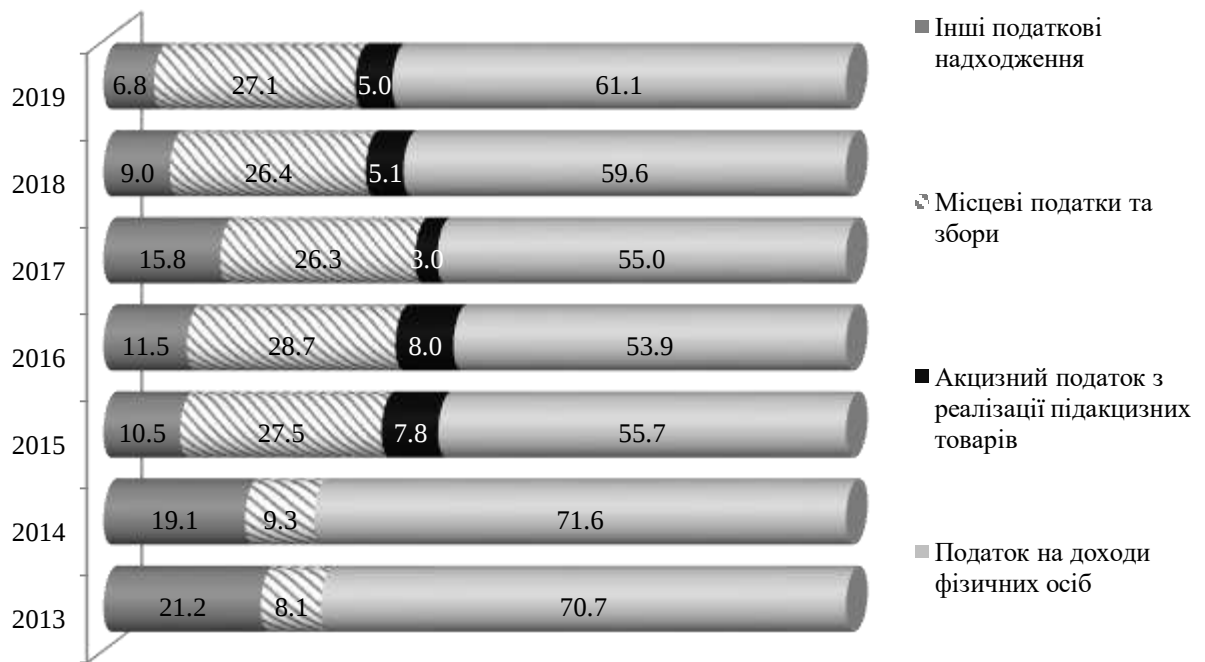

Рис. 2.6. Структура податкових доходів місцевих бюджетів в Україні у 2013-2019 рр.

Джерело: розраховано дисертантом.

Зміни структури сукупних податкових доходів місцевих бюджетів у період 2015–2019 рр. у порівнянні з 2013–2014 рр. викликані наступним:

1) відбулося зниження частки ПДФО у складі податкових доходів місцевих бюджетів – з 68,0–71,4 % у 2013–2014 рр. до 53,9–61,1 % у 2015–2019 рр.;

2) з 2015 р. запроваджено акцизний податок з реалізації підакцизних товарів, який у 2015 р. склав 7,8 % податкових надходжень місцевих бюджетів, у 2016 р. зріс до 8,0 %, проте у 2017–2019 рр. знизився до 3,0–5,0 %;

3) в результаті змін до бюджетного та податкового законодавства здійснено зміну складу місцевих податків та зборів, в результаті чого відбулося збільшення їх частки з 8,1–9,3 % до 26,3–28,7 %.

Оскільки ПДФО є основним бюджетоутворюючим податком, необхідно визначити його роль у формування податкового потенціалу місцевих бюджетів. Зі зміною бюджетного та податкового законодавства у 2014 р. відбувся перерозподіл надходження податку до державного та місцевих бюджетів (рис. 2.7).

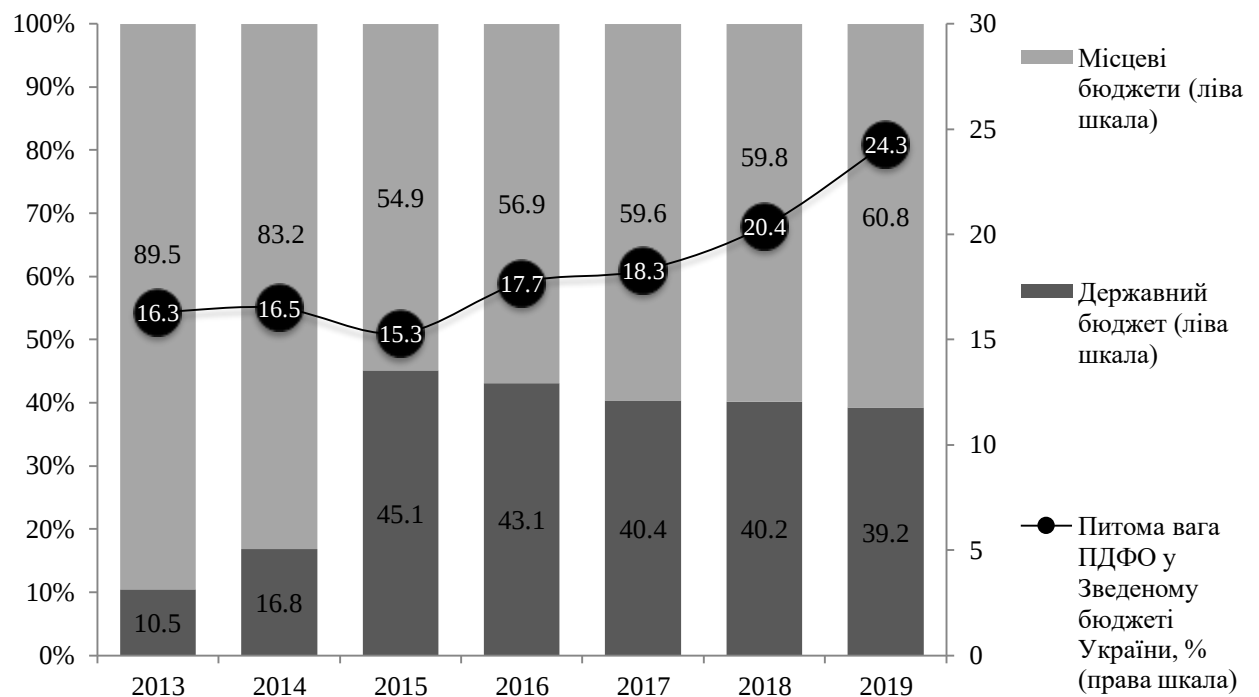

Рис. 2.7. Динаміка зарахування ПДФО до державного та місцевих бюджетів у 2013–2019 рр., %

Джерело: розраховано дисертантом.

Якщо у 2013–2014 рр. до місцевих бюджетів зараховувалося більше 80 % надходжень ПДФО, то у 2015–2019 рр. цей показник знизився до 60 %. Причиною зниження показника є вилучення даного податку з податкових джерел бюджетів сіл, селищ та міст районного значення, які складають основну частку місцевих бюджетів.

Середньоукраїнське значення надходження ПДФО на одну особу у 2018 р. становило 3155,2 грн. на особу, що складає 258,8 % надходжень 2013 р. (рис. 2.8). Найвищими обсягами надходження податку на особу характеризуються економічно розвинені м. Київ, Київська, Дніпропетровська, Полтавська, Запорізька, Харківська, Одеська області. Найнижчими – Луганська та Донецька (в силу воєнних дій на Донбасі), Чернівецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська області.

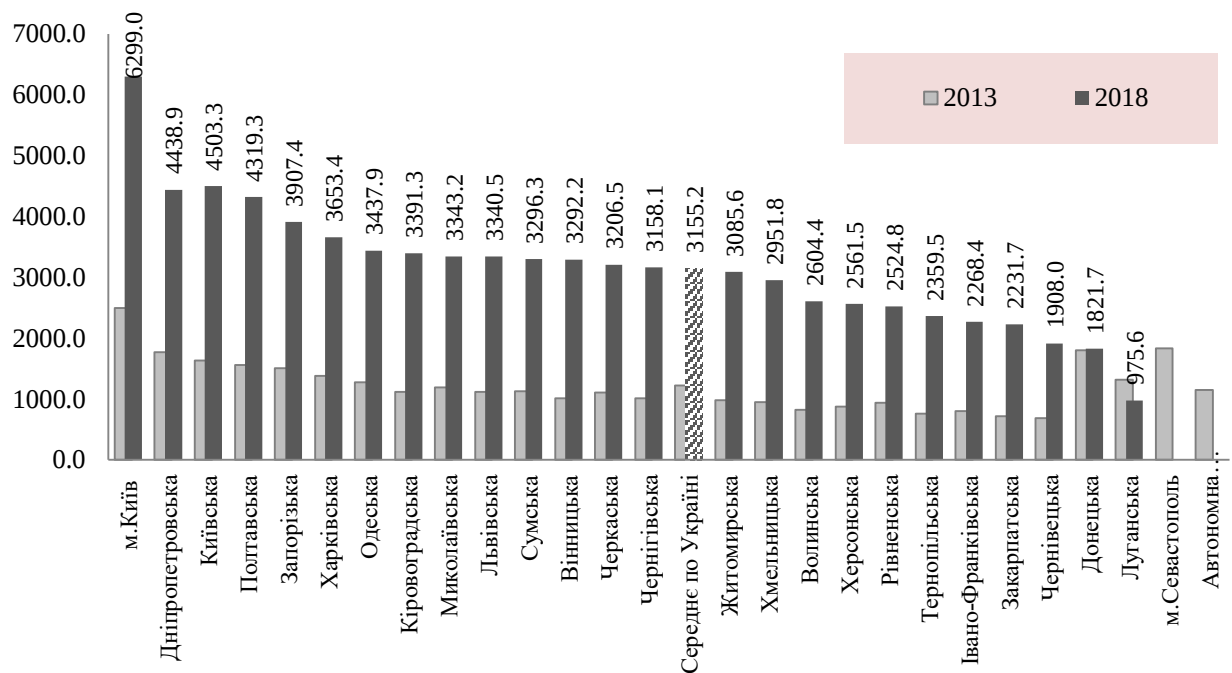

Рис. 2.8. Динаміка ПДФО на одну особу у регіонах України у 2013 р. та 2018 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

У процесі аналізу надходження ПДФО до місцевих бюджетів виявлено також зростання рівня диференціації доходів від справляння податку за період, який аналізується. Якщо у 2013 р. цей показник становив 3,6 разів, то у 2018 р. – 6,5 разів.

Відтак в результаті проведення аналізу можна констатувати залежність надходження ПДФО до відповідного бюджету від рівня економічного розвитку території, оскільки економічно розвинені східні та центральні

області характеризуються максимальними показниками надходження податку на особу.

В результаті реформи децентралізації та перерозподілу фінансового ресурсу, направлено до місцевих бюджетів, відбулося збільшення питомої ваги місцевих податків в складі податкових надходжень місцевих бюджетів (рис. 2.10). З поміж усіх змін суттєвим стало формування податку на майно, який включає три податкові платежів: плату за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та транспортний податок.

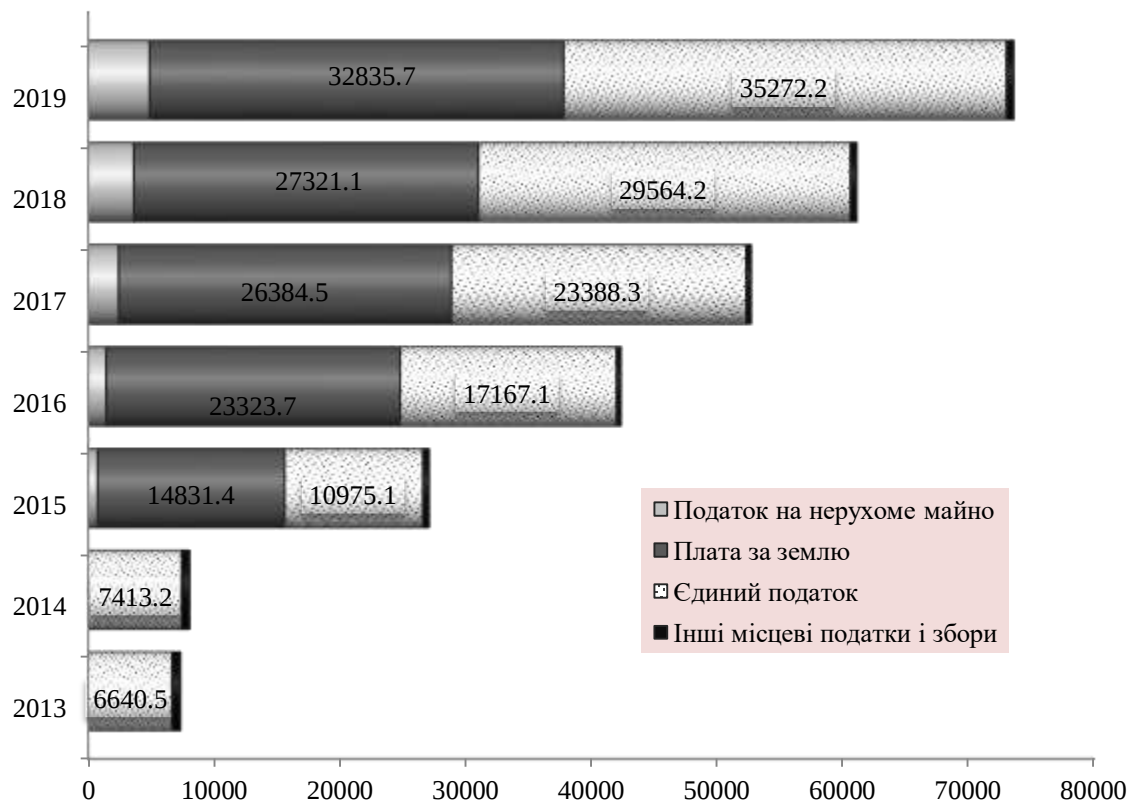

Рис. 2.9. Склад місцевих податків та зборів місцевих бюджетів України, 2013–2019 рр.

Джерело: розраховано дисертантом.

Як видно з рис. 2.9–2.10, плата за землю, яка зарахована до місцевих бюджетів з 2015 р., стала основним місцевим податком: її частка сягає більше $\frac{1}{2}$ усіх місцевих податків та зборів.

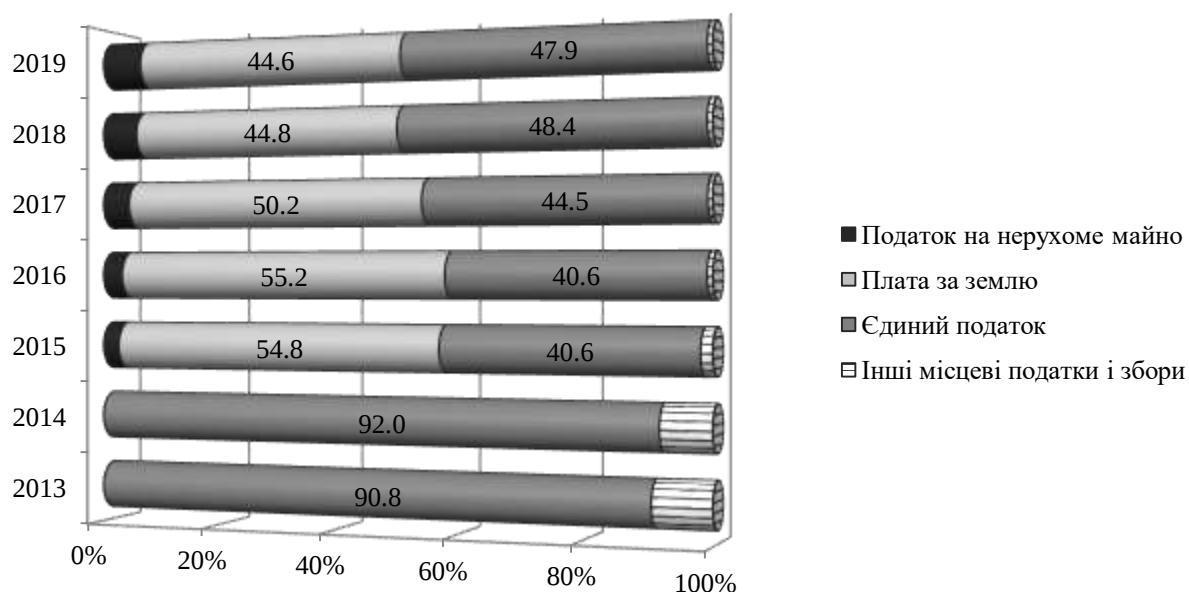

Рис. 2.10. Структура місцевих податків та зборів місцевих бюджетів України, 2013–2019 рр.

Джерело: розраховано дисертантом.

Вагомим стало запровадження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, частка якого в складі місцевих податків постійно зростає. Якщо у 2015 р. вона складала 2,8 %, то у 2017р. – 4,6 %, у 2019 р. – 6,6 %.

Разом з тим, на сьогодні потенціал цього податку не до кінця розкритий. Якщо у розвинених країнах його частка у ВВП складає близько 2,0–2,5 %, то в Україні він не досягає навіть 0,1% ВВП.

Таким чином, аналіз складу та структури податкових надходжень до місцевих бюджетів та проведення діагностики рівня формування податкового потенціалу місцевих бюджетів дозволив зробити такі висновки:

1) по-перше, в результаті фінансової децентралізації відбулася передача на місцевий рівень низки вагомих, зі значним потенціалом, податків, а також посилилася питома вага місцевих податків і зборів;

2) по-друге, зміни регіонів-лідерів і регіонів-аутсайдерів зі зміною основ функціонування бюджетно-податкової системи в результаті децентралізації не відбулося;

3) по-третє, діагностика формування податкового потенціалу місцевих бюджетів дозволила виявити зниження рівня диференціації інтегрального індексу після реформування. Результати проведеного дослідження свідчать про зростання показника формування податкового потенціалу місцевих бюджетів регіонів із низьким рівнем економічного розвитку, зокрема Волинської, Закарпатської, Херсонської та Тернопільської областей.

2.2 Оцінка податкового потенціалу як чинника розвитку об'єднаних територіальних громад (на прикладі Львівської області)

Для оцінки податкового потенціалу як чинника розвитку ОТГ об'єктом дослідження взято територіальні громади Львівської області. Обрання для аналізу цього регіону пов'язане з декількома причинами.

Передовсім Львівська область характеризується порівняно високим рівнем соціально-економічного розвитку та стабільно займає високі позиції у рейтингу регіонів за економічними показниками. Окрім цього, Львів де-факто є економічною та культурною столицею Заходу України, відтак регіон характеризується вищими темпами економічного зростання порівняно з сусідніми областями.

По-друге, внаслідок географічного розташування, у регіоні сформовано ОТГ зі специфічними характеристиками, зокрема, прикордонні та гірські територіальні громади. З іншої сторони, Львівська область характеризується наявністю значної кількості міст обласного значення, чого не спостерігається у інших регіонах.

Зазначене дозволяє встановити, що у Львівській області існує суттєва диференціація рівня розвитку ОТГ. Відтак обрання об'єктом аналізу цього регіону сприятиме охопленню широкого спектру проблем та можливостей для розвитку ОТГ за рахунок врахування і дослідження багатьох факторів впливу.

Проведення аналізу формування податкового потенціалу місцевих бюджетів України дозволило констатувати тенденції зростання інтегрального індексу по Львівській області у аналізований період та просування в рейтингу рівня формування податкового потенціалу на три позиції (з 13 до 10). Зважаючи на залежність формування податкового потенціалу від економічного розвитку регіону, зрозумілим є відставання Львівської області за цим показником від розвинених областей центру та сходу країни (м. Києва, Київської, Дніпропетровської, Одеської, Запорізької, Харківської областей). Разом із тим, область займає передові позиції серед областей, які формують Карпатський регіон.

У контексті дослідження особливостей розвитку місцевих бюджетів Львівської області доцільно звернути увагу на особливості їх організації в регіоні, що передовсім залежить від адміністративно-територіального поділу та розселення. У межах зазначеного варто зацентрувати на такому:

- 1) по-перше, Львівська область характеризується одними з найвищих показників густоти населення в Україні;
- 2) по-друге, найбільшою кількістю адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, що свідчить про їх подрібненість.

Загалом Львівську область віднесено до регіонів із високим рівнем урбанізації та економікою, орієнтованою на розвиток та надання послуг. У регіоні налічується 9 міст, із них: м. Львів, яке є обласним центром, а також міста обласного значення Борислав, Дрогобич, Моршин, Новий Розділ, Самбір, Стрий, Трускавець, Червоноград. Щодо районного рівня, в області

нараховується 20 районів. Їх можна структурувати у три групи за відповідними особливостями:

- 1) урбанізовані райони центру Львівської області;
- 2) малозаселені переважно сільські райони на північному сході регіону;
- 3) гірські райони північного сходу і південного заходу.

Таке групування районів дозволяє виявити особливості їх розвитку та впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць базового рівня та області загалом.

Основною проблемою розвитку периферійних районів Львівської області є низький рівень урбанізації та низька щільність населення, що створює перешкоди для забезпечення ефективного розвитку території та суттєво сповільнює його. Окремим проблемним питанням впродовж усього періоду розвитку держави було існування окремих адміністративно-територіальних одиниць – міст обласного значення посеред районів, що забезпечувало штучний розрив економіки, соціальної сфери, руху ресурсів у межах району, а також спотворювало низку статистичних показників для районів [187]. Таким чином, громіздкість структури місцевих бюджетів регіону створювало проблеми забезпечення управління фінансовими ресурсами, зокрема в частині формування бюджетно-податкового потенціалу.

Проблеми диференціювалися з початком реформи адміністративно-територіального устрою та створенням об'єднаних територіальних громад із правом прямих міжбюджетних відносин із державним бюджетом, що не «захоплює» районний рівень. Таким чином, станом на 2020 р. у Львівській області функціонує 41 ОТГ, з яких 15 ОТГ було створено у 2015 р., 7 у 2016 р., 13 – у 2017 р., 5 – у 2018 р. та 1 – у 2019 р. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Формування ОТГ у Львівській області станом на 1 січня 2020 р.

Район	Кількість ОТГ	Частка території ОТГ, %	ОТГ	Чисельність населення, осіб	Площа	Кількість рад, що об'єдналися
Бродівський район	1	9,1	Заболотцівська	2604	105,6	2
Буський район	-	-	-	-	-	-
Городоцький район	1	18,2	Великолюбінська	9569	132,5	3
Дрогобицький район	1	7,2	Меденицька	7398	86,5	3
Жидачівський район	3	46,3	Гніздичівська	6386	57,6	3
			Новострілищанська	2673	71,9	3
			Ходорівська	2565	331,4	12
Жовківський район	1	6,2	Магерівська	7050	80,2	5
Золочівський район	-	-	-	-	-	-
Кам.-Бузький район	2	33,4	Жовтанецька	8513	130,1	3
			Кам'янка-Бузька	18017	260,0	5
Миколаївський район	2	38,4	Тростянецька	8087	190,4	6
			Розвадівська	9783	69,2	4
Мостиський район	4	61,0	Мостиська	21721	258,43	11
			Волицька	2263	30,1	2
			Судовишнянська	10978	80,1	3
			Шегинівська	5449	147,3	4
Перемишлянський район	1	34,0	Бібрська	13615	311,9	7
Пустомитівський район	6	48,2	Давидівська	12283	78,5	5
			Зимноводівська	16189	22,0	3
			Щирецька	11732	113,7	5
			Солонківська	10727	115,9	4
			Мурованська	9522	42,4	3
			Підберізіцівська	5672	84,0	4
Радехівський район	2	47,5	Радехівська	17769	294,2	10
			Лопатинська	7693	249,2	5
Самбірський район	10	86,7	Бабинська	4134	77,2	3
			Рудківська	13353	131,9	5
			Воютицька	7595	91,0	3
			Бісковицька	5567	55	3
			Вільшаницька	2866	79,1	2
			Воле-Баранецька	5276	69,4	3
			Дублянська	2980	66,4	3
			Луківська	3637	54,7	2
			Новокалінівська	7384	108,3	5
Сколівський район	1	17,2	Славська	8573	252,4	4
			Сокальська	13691	249,5	4
Старосамбірський район	3	14,2	Міжненецька	2404	45,5	2
			Нижанковицька	2559	18,6	2
			Новоміська	5989	113	4
Стрийський район	2	19,3	Грабовецька	4104	65,9	4
			Нежухівська	5919	90,1	5
Турківський район	-	-	-	-	-	-
Яворівський район	-	-	-	-	-	-

Джерело: розраховано дисертантом.

На основі запропонованої методики (рис. 2.1) проведено діагностику перспектив розвитку територіальних громад Львівської області на основі рівня формування їх податкового потенціалу. Часові рамки дослідження складають лише один рік – 2017 р., оскільки у цей період лише розпочиналося формування ОТГ і райони ще не втратили власний економічний потенціал. З іншої сторони, причиною необхідності аналізу такого періоду, що виключає визначення тенденційності розвитку місцевих бюджетів, є зміна адміністративно-територіального устрою через утворення об'єднаних громад та, відповідно, зміни основних характеристик розвитку районів. Відповідно, порівняння часових періодів в розрізі окремих років є недоцільним у зв'язку з можливими перекосами від отриманих даних.

Отож, станом на 2018 р. у Львівській області функціонувало 22 ОТГ (рис. 2.11), з яких 15 ОТГ було створено у 2015 р. та 7 у 2016 р..

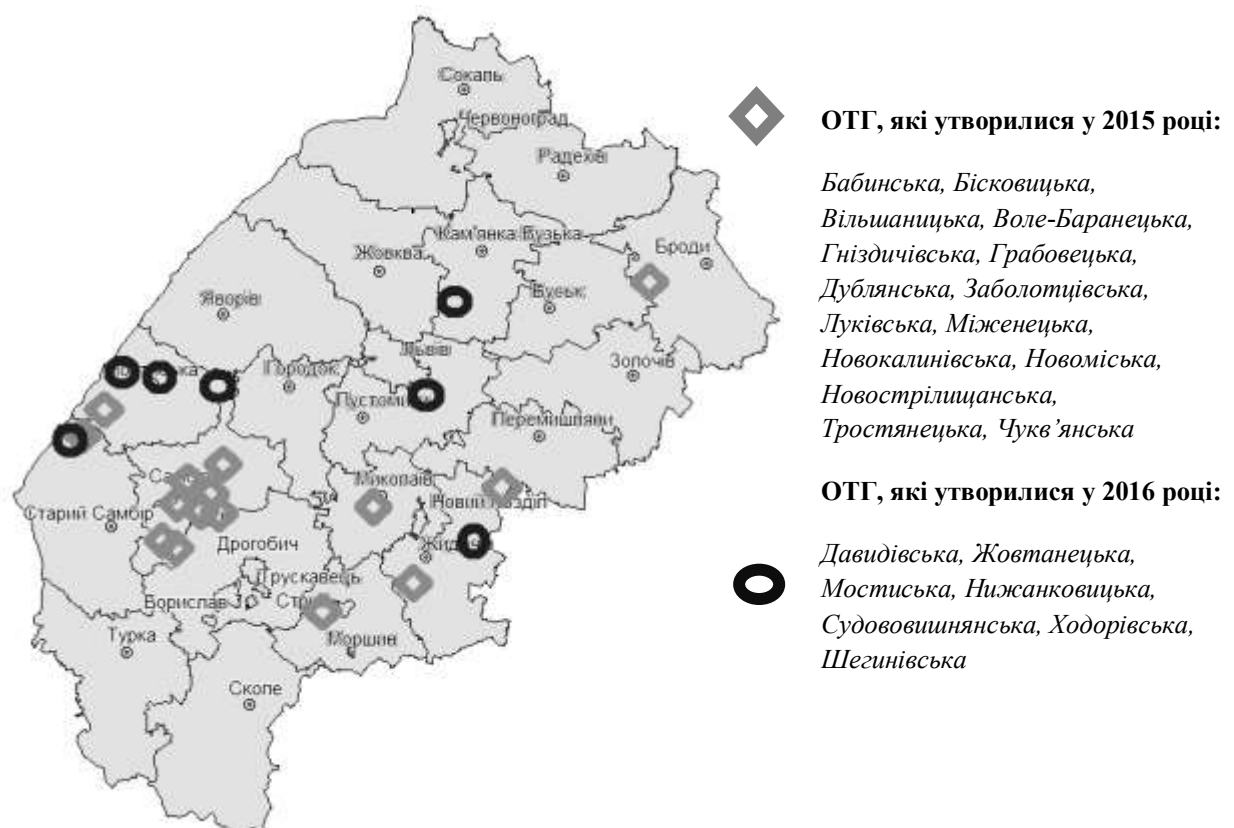

Рис. 2.11. Динаміка створення ОТГ у Львівській області
у 2015–2016 рр.

Джерело: сформовано дисертантом

Як уже зазначалося, з формуванням ОТГ в області виникала проблема функціонування районів у зв'язку з «відсіканням» території ОТГ від району (табл. 2.4) та їх паралельного функціонування.

Таблиця 2.4

Формування ОТГ у Львівській області станом на 1 січня 2018 р.

Район	Кількість ОТГ	Частка території ОТГ, %	ОТГ	Чисельність населення, осіб	Площа	Кількість рад, щоб'єдналися
Бродівський район	1	9,1	Заболотцівська	2604	105,65	2
Буський район	-	-	-	-	-	-
Городоцький район	-	-	-	-	-	-
Дрогобицький район	-	-	-	-	-	-
Жидачівський район	3	46,3	Гніздичівська	6386	57,6	3
			Новострілищанська	2673	71,9	3
			Ходорівська	2565	331,4	12
Жовківський район	-	-	-	-	-	-
Золочівський район	-	-	-	-	-	-
Кам.-Бузький район	1	15,0	Жовтанецька	8513	130,1	3
Миколаївський район	1	28,2	Тростянецька	8087	190,4	6
Мостиський район	3	57,5	Мостиська	21721	258,43	11
			Судововишнянська	10978	80,1	3
			Шегинівська	5449	147,3	4
Перемишлянський район	-	-	-	-	-	-
Пустомитівський район	1	8,2	Давидівська	12283	78,5	5
Радехівський район	-	-	-	-	-	-
Самбірський район	8	62,8	Бабинська	4134	77,2	3
			Бісковицька	5567	55	3
			Вільшаницька	2866	79,1	2
			Воле-Баранецька	5276	69,4	3
			Дублянська	2980	66,4	3
			Луківська	3637	54,7	2
			Новокалинівська	7384	108,3	5
			Чукв'янська	3260	76,8	2
Сколівський район	-	-	-	-	-	-
Сокальський район	-	-	-	-	-	-
Ст.-Самбірський район	3	14,2	Міженецька	2404	45,5	2
			Нижанковицька	2559	18,6	2
			Новомиська	5989	113	4
Стрийський район	1	8,2	Грабовецька	4104	65,9	4
Турківський район	-	-	-	-	-	-
Яворівський район	-	-	-	-	-	-

Джерело: розраховано дисертантом.

Так 9 із 20 районів втратили частку своєї території. Зокрема, більше половини території відійшло у зв'язку зі створенням ОТГ у Самбірському (62,8 %) та Мостиському (57,5 %) районах, 46,3% – у Жидачівському. Наслідком цього стало «паралельне» функціонування районних структур та органів управління ОТГ, якими фактично виконувалися однакові повноваження. Разом з тим, на рівні районів відбувся «відтік» трудового, фінансового, земельного ресурсу, що знизило рівень їх податкової спроможності та ендogenous потенціалу загалом, а відтак сприяло зростанню рівня диференціації фінансових показників місцевих бюджетів.

Щодо сформованих на території області ОТГ, у порівнянні з показниками формування та функціонування ОТГ по Україні, вони характеризуються певними особливостями, зокрема:

1) середня площа території ОТГ Львівської області складає лише 50,7% середньої площі території ОТГ України, тобто така громада є удвічі меншою; проте середня чисельність мешканців у громадах характеризується меншою різницею: у ОТГ Львівської області середня кількість жителів 8,6 тис. осіб, в ОТГ України – 10,3 тис. осіб;

2) значно меншими є і показники власних доходів на особу – 76,7 % середніх власних доходів ОТГ України; відтак громади Львівської області мають високий рівень фінансової залежності від державного бюджету – 22,1 %, що вдвічі більше, ніж по Україні.

Зважаючи на значну чисельність бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, діагностику яких буде проведено, аналіз буде здійснено в розрізі бюджетів міст обласного значення, зведених бюджетів районів та бюджетів ОТГ. Вихідні дані для проведення діагностики та визначені коефіцієнти для розрахунку інтегральних показників по кожному з бюджетів наведено у додатках Д та Ж.

Аналіз наведених результатів доцільно розпочати з оцінки визначених коефіцієнтів, які використовуються в процесі діагностики. Серед таких:

1) коефіцієнт податкової результативності (K_{np}) – показник, який дозволяє проаналізувати обсяги податкових доходів місцевого бюджету на

одну особу; розраховується шляхом відношення суми зібраних та відповідній території до бюджету податків та зборів до чисельності жителів;

2) коефіцієнт податкової самостійності (K_{nc}) – характеризує частку податкових надходжень у власних доходах місцевого бюджету та визначається через відношення суми зібраних податків та зборів до бюджету і обсягу власних доходів даного бюджету;

3) коефіцієнт податкового покриття (K_{nn}) – характеризує рівень покриття видатків місцевого бюджету за рахунок податкових надходжень, що дозволяє встановити рівень виконання повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок зібраних на території податків та зборів.

Коефіцієнт податкової результативності характеризує обсяг податкових доходів місцевого бюджету на одну особу (рис. 2.12).

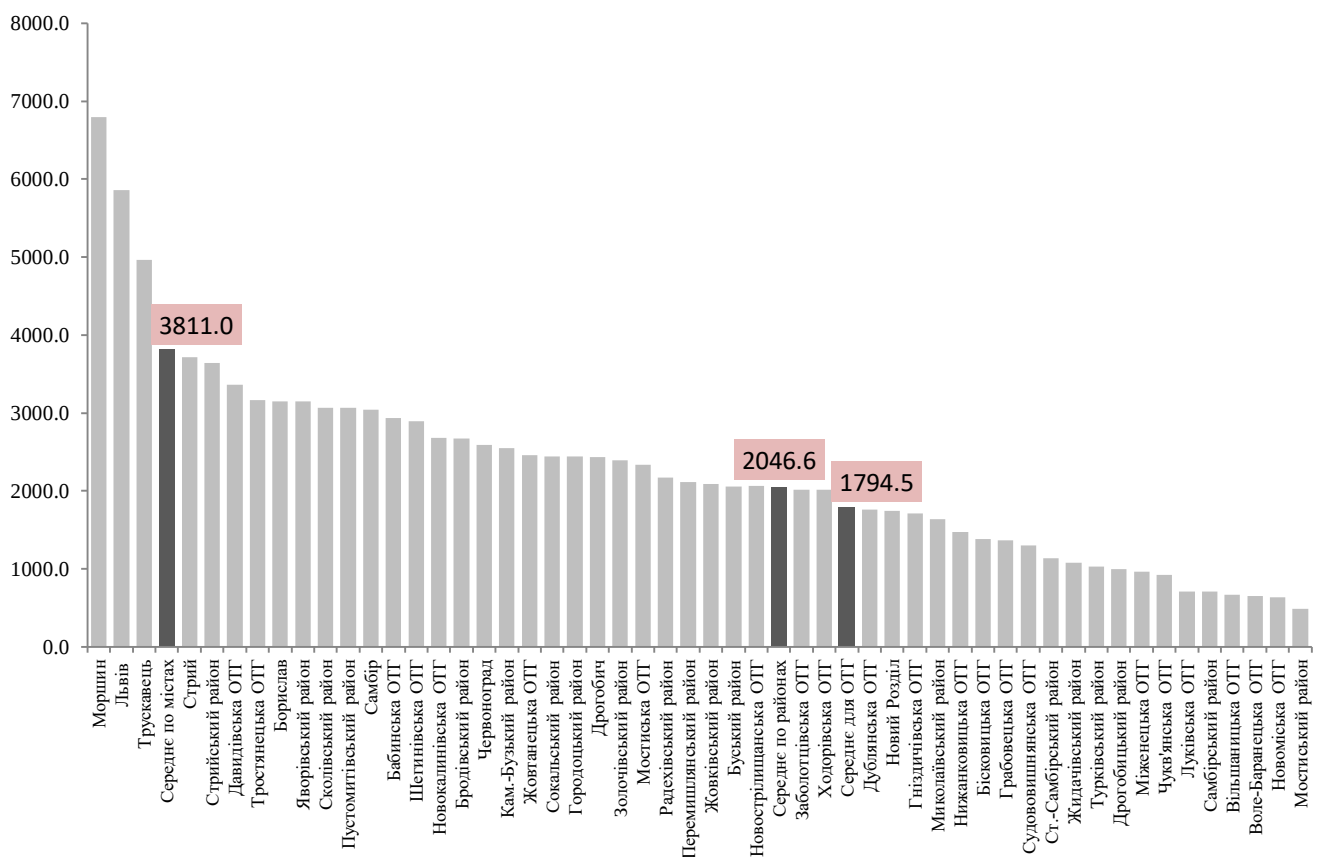

Рис. 2.12. Динаміка коефіцієнта податкової результативності місцевих бюджетів Львівської області, 2017 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

Аналіз динаміки податкових надходжень дозволив констатувати найвищі обсяги надходжень на особу у бюджетах міст Моршин (6792,2 грн.), Львів (5855,8 грн.), Трускавець (4965,5 грн.), Стрий (3716,0 грн.) та Борислав (3151,1 грн.), Давидівської (3972,8 грн.) та Тростянецької (4045,5 грн.) ОТГ, а також Яворівського (3148,4 грн.), Сколівського (3069,2 грн.) та Пустомитівського (3067,5 грн.). Найнижчі позиції в рейтингу займають Мостиський (489,4 грн.) та Самбірський (707,8 грн.) райони, що пов'язано з формуванням на території районів об'єднаних громад, а також Новоміська (677,2 грн.), Воле-Баранецька (740,8 грн.), Вільшаницька (780,8 грн.), Луківська (743,4 грн.) ОТГ. Диференціація між найнижчим та максимальним значенням складає 13,9 разів.

У середньому по містах до місцевих бюджетів надходить 3811,0 грн. податків на особу. По районах цей показник значно нижчий і становить 2046,6 грн., тобто 53,7 % податкових доходів бюджетів міст. По ОТГ показник найнижчий і дорівнює 1794,5 грн. – 47,1 % доходів міст і 87,7 % доходів районів.

Дослідження причин відповідних значень коефіцієнта податкової результативності по містах, районах та ОТГ є неповним без визначення складу та структури доходів бюджетів адміністративно-територіальних одиниць області. На рис. 2.13 та 2.14 наведено дані складу та структури доходів місцевих бюджетів Львівської області у 2015 р. та 2017 р.

Максимальну вигоду від бюджетно-податкових змін отримали міста обласного значення. Якщо у 2015 р. доходи на одну особу у містах становили 6057,4 грн., то у 2017 р. – 10534,6 грн., тобто відбулося зростання на 73,9 %.

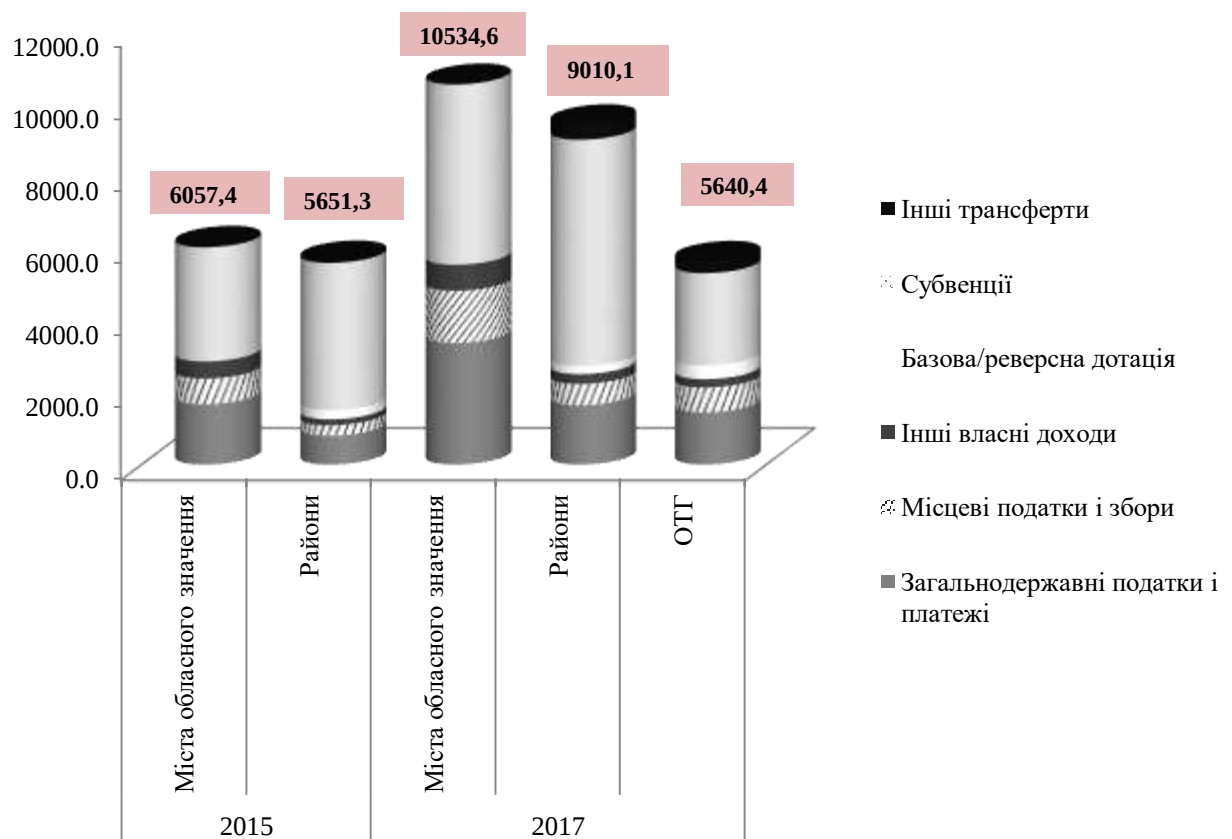

Рис. 2.13. Динаміка доходів місцевих бюджетів на одну особу у Львівській області, 2015 р., 2017 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

Зростання відбулося за рахунок збільшення надходжень від загальнодержавних та місцевих податків і зборів (у 2 рази у порівнянні з 2015 р.), а також меншого зростання інших власних доходів та трансфертів (у 1,5 рази). Таким чином, у 2017 р. у порівнянні з 2015 р. відбулася зміна структури доходів бюджетів міст обласного значення в напрямку збільшення питомої ваги податкових доходів (на 6,3 в.п.). У 2017 р. податкові доходи бюджетів міст складали 45,8 % усіх доходів, а власні доходи загалом – 52,7 %. Знизилася частка трансфертів у складі доходів бюджетів міст – на 5,2 в.п., і дорівнює 47,3 %. Окрім того, по бюджетах міст обласного значення відсутня базова дотація, яка надається з державного бюджету для забезпечення вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, а реверсна дотація сягає 22598,9 тис. грн.

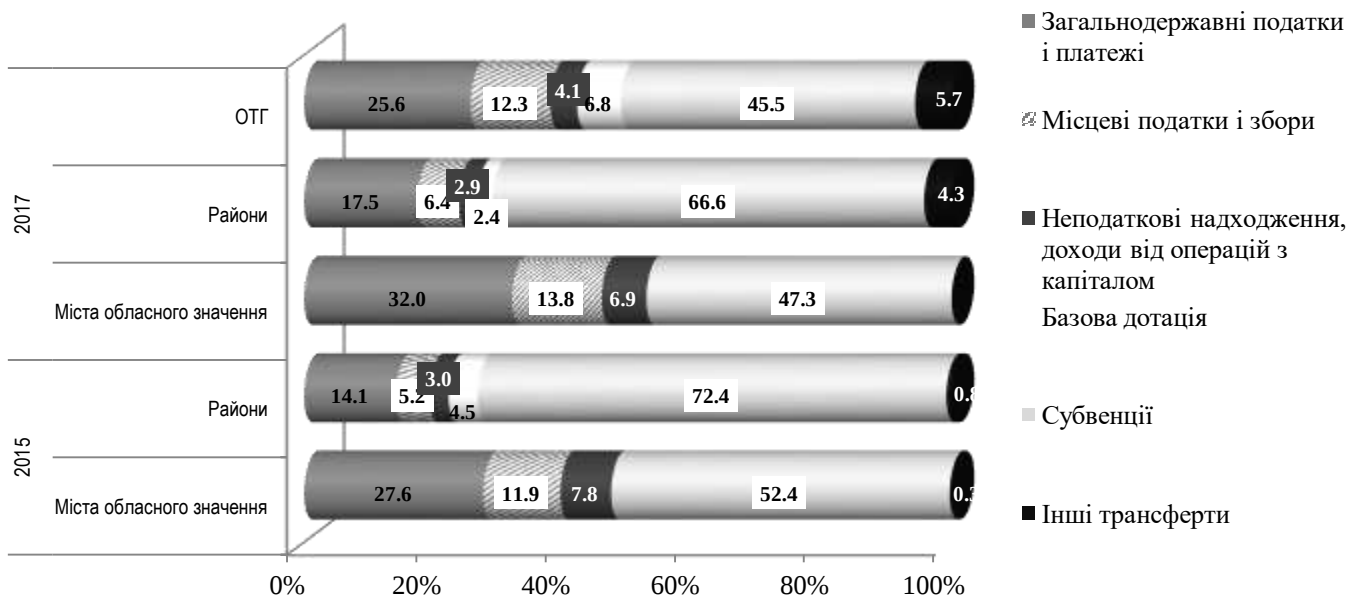

Рис. 2.14. Структура доходів місцевих бюджетів у Львівській області, 2015 р., 2017 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

Майже у два рази вищі середні показники податкових надходжень на одну особу по бюджетах міст обласного значення у порівнянні з бюджетами районів та ОТГ свідчить про доцільність позиціонування міст як «точок економічного зростання» в умовах реформи місцевого самоврядування та децентралізації. Серед причин такого висновку наступні:

1) міста обласного значення характеризуються розвиненою виробничою і соціальною інфраструктурою та системою комунікаційних взаємозв'язків, мають достатню кількість трудових ресурсів відповідних кваліфікацій, на їх території наявні економічно активні суб'єкти господарювання;

2) міста розглядаються як «осередки розвитку» жителями прилеглих територіальних громад, що зумовлює постійний притік людського ресурсу та є причиною маятникових міграцій і розгляду сільських населених пунктів як «спальних районів»; це зумовлене і зумовлює високим рівнем зайнятості в цих адміністративно-територіальних одиницях, адже високий рівень

диверсифікації видів економічної та господарської діяльності стимулює розвиток ринку праці;

3) економіка міст є найбільш привабливою для капітальних інвестицій та вкладення прямих іноземних інвестицій, що спричиняє додаткові потоки фінансових ресурсів на їх територію;

4) видатки бюджетів міст характеризуються вищим рівнем видатків економічного характеру та видатків, спрямованих на підвищення якості інфраструктури, що дозволяє органам місцевого самоврядування приділяти значну увагу процесу розвитку транспорту, житлового будівництва, дорожнього господарства, що має наслідком зростання економічної привабливості таких формувань.

Ще однією причиною вищого рівня податкових надходжень до бюджетів міст є тенденції юридичної реєстрації підприємств у містах. Так, будучи фактично розміщеними та здійснюючи свою діяльність на території району, такі суб'єкти господарювання сплачують податки за місцем реєстрації.

Щодо районів, теж можна спостерігати суттєве зростання податкових надходжень (у 2 рази) та інших власних доходів (1,6 рази), що теж свідчить про вигоду від процесу реформування. Разом з тим, особливістю бюджетів районного рівня є значно нижча питома вага податкових доходів в складі доходів бюджетів: 23,9 %, що свідчить про зростання у порівнянні з 2015 р. на 4,6 в.п. Натомість саме по районах спостерігається висока фінансова залежність від державного бюджету: 73,3 % доходів складають міжбюджетні трансферти. Проте при порівнянні двох періоду слід зауважити зниження такої залежності на 8,9 в.п., що свідчить про позитивні тенденції.

Щодо ОТГ, утворених на території Львівської області, при порівнянні показників їх розвитку та розвитку міст та районів можна зауважити вищий у порівнянні з районним рівнем показник податкових надходжень в складі доходів бюджетів – 37,9 %, що на 14,0 в.п. більше. Попри це, саме ОТГ в загальному характеризуються найбільшою часткою базової дотації у доходах. Вона становить 6,8 %, що більше ніж удвічі перевищує показник по

районах. Причиною цього є низька податкова спроможність значної кількості ОТГ області (більш детально ця проблема розглянута у пп. 2.3).

Таким чином, висока питома вага податкових доходів на одну особу в складі доходів відповідного місцевого бюджету обумовлюється рівнем економічної активності в адміністративно-територіальному формуванні, що включає функціонування бюджетоутворюючих підприємств із великою кількістю робочих місць, високу концентрацію суб'єктів господарювання та наявність платоспроможних споживачів товарів і послуг, що й обумовлює передові позиції розвинутих міст у рейтингу визначення податкової результативності місцевих бюджетів.

Розгляд визначених коефіцієнтів податкової самостійності та податкового покриття дозволить, по-перше, визначити залежність доходів місцевих бюджетів від податкових надходжень, по-друге, достатність податкових надходжень для покриття видаткових повноважень (рис. 2.15, 2.16, 2.17).

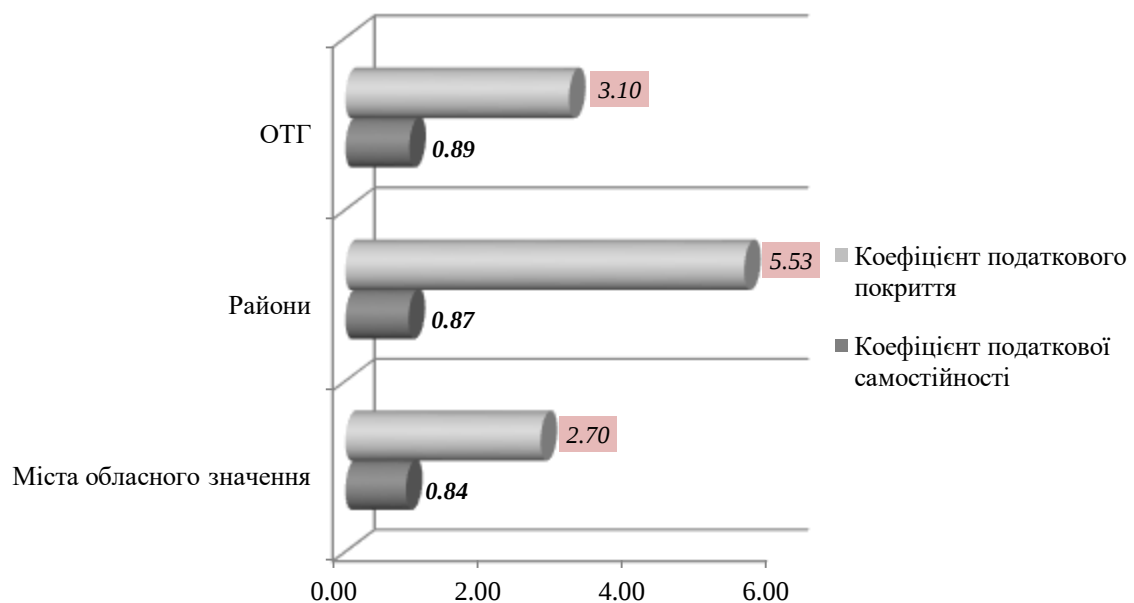

Рис. 2.15. Порівняння коефіцієнтів податкового покриття та податкової самостійності в розрізі бюджетів міст обласного значення, районів та ОТГ Львівської області, 2017 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

Як видно, усі місцеві бюджети області мають високий рівень залежності від податкових надходжень, найвищим рівнем залежності характеризуються ОТГ (0,89). Найбільш диверсифіковані доходи у бюджетів міст обласного значення, що пов'язане з відповідним рівнем соціально-економічного розвитку цих адміністративно-територіальних одиниць.

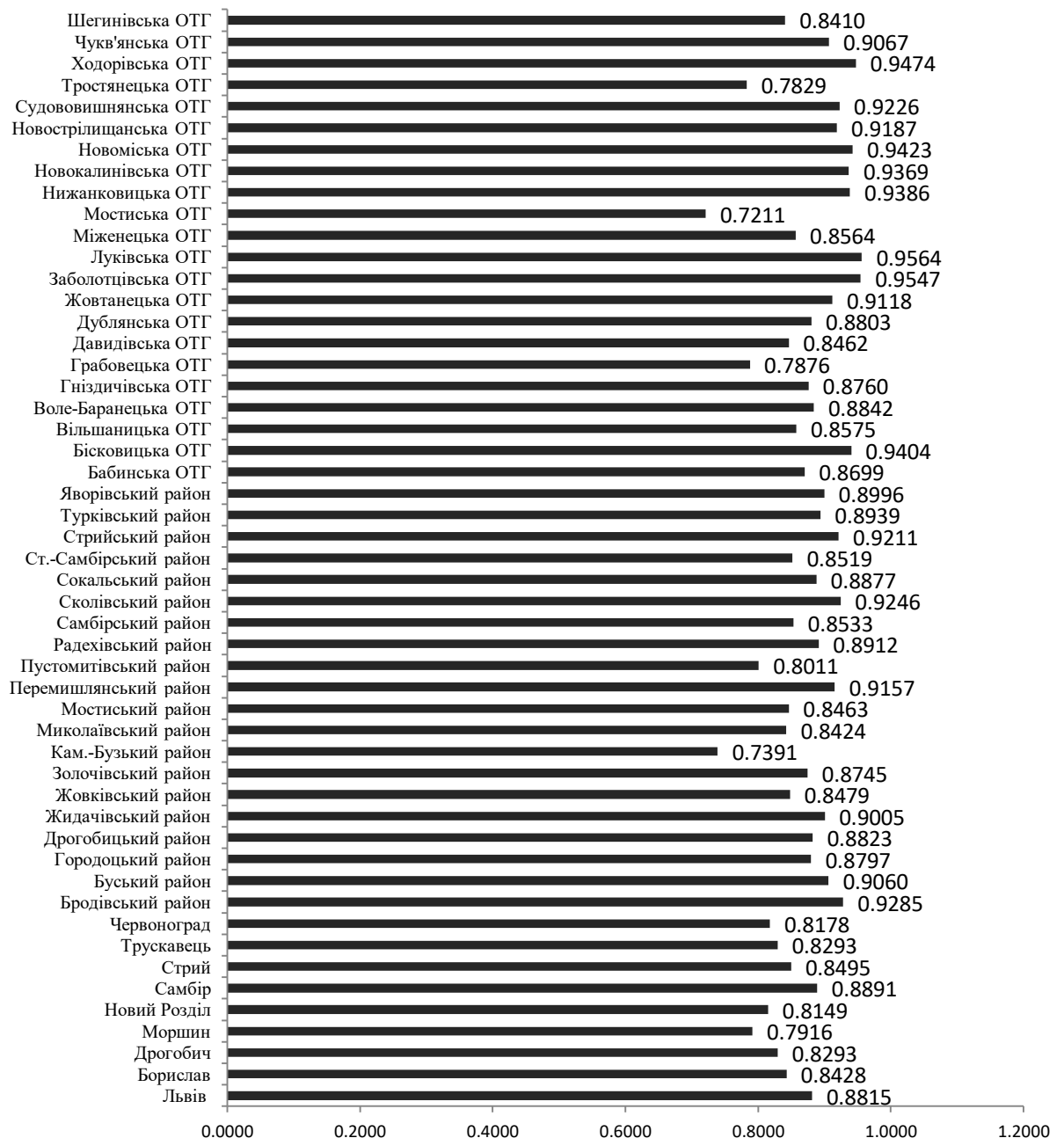

Рис. 2.16. Коефіцієнт податкової самостійності місцевих бюджетів

Львівської області, 2017 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

З рис. 2.16 видно, що коефіцієнт податкової самостійності місцевих бюджетів різних рівнів доволі високий і коливається у діапазоні 0,7211–0,9564. Найвищими показниками за аналізованим коефіцієнтом характеризуються ОТГ: Міженецька (0,9564), Заболотцівська (0,9547) та інші. Найнижчими – переважно міста обласного значення (Моршин (0,7916), Червоноград (0,8178), Новий Розділ (0,7916), що пов'язано зі справлянням до місцевих бюджетів інших платежів.

Щодо коефіцієнта податкового покриття, більшість бюджетів виходять за межі оптимального значення, яким є 2,0. Разом з тим, 10 місцевих бюджетів, тобто 1/5 усіх місцевих бюджетів області, знаходяться межах оптимуму. Серед них місцеві бюджети Давидівської (1,36), Новокалінівської (1,57), Жовтанецької (1,79), Шегинівської (1,88), Мостиської (1,93) та Бабинської (1,99) ОТГ, а також м. Львів (1,48), Трускавець (1,64) та Моршин (1,81) (рис. 2.17).

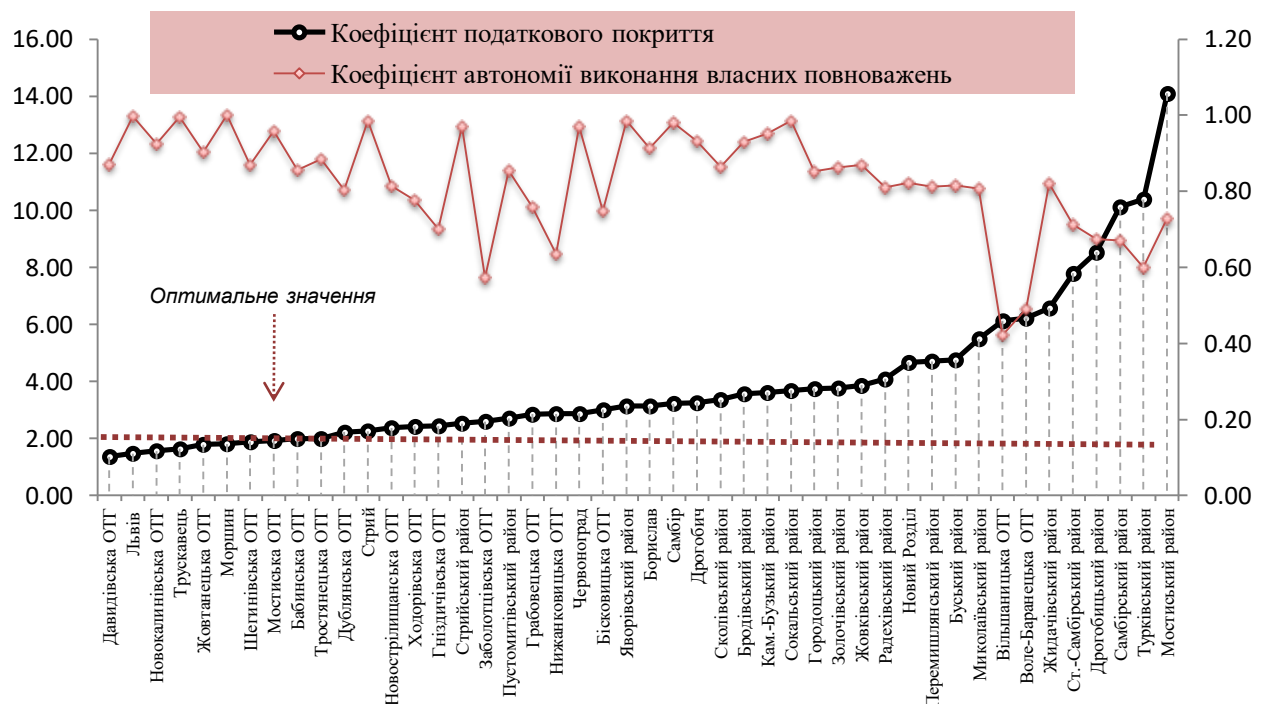

Рис. 2.17. Коефіцієнт податкового покриття місцевих бюджетів Львівської області, 2017 р.

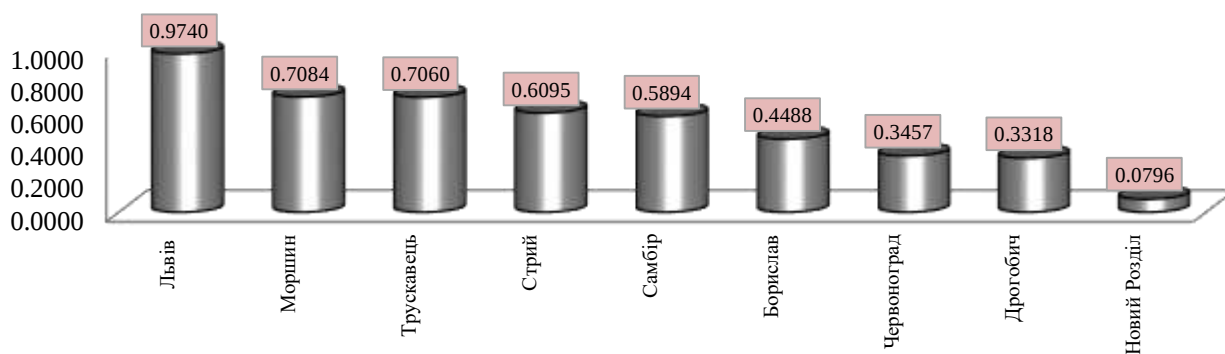
Джерело: розраховано дисертантом.

Найнижчим значенням коефіцієнта характеризуються зведені бюджети районів, зокрема: Мостиського (14,10), Турківського (10,39), Самбірського (10,11). Суттєва різниця індексу покриття по місцевих бюджетах свідчить про різний рівень залежності бюджетів від фінансування з державного бюджету при виконанні ними повноважень.

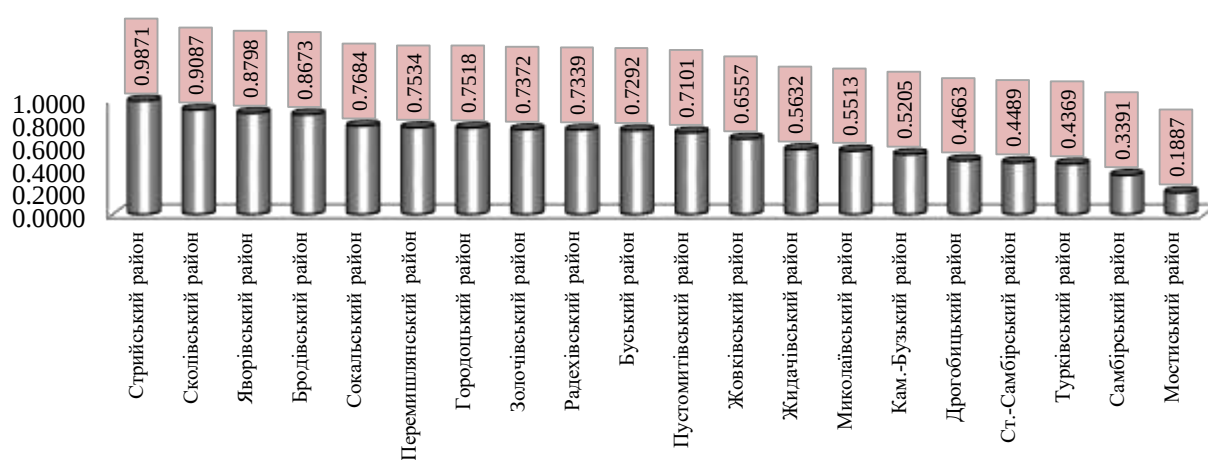
Разом із тим, такі значення коефіцієнтів вказують не лише на рівень дотаційності. Оскільки видаткова політика місцевих бюджетів передбачає фінансування власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, коефіцієнт податкового покриття виступає показником, який вказує на можливість покриття податковими доходами сукупних видатків місцевих бюджетів, включаючи і фінансування делегованих повноважень (видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист тощо). Тому для кращого розуміння ситуації визначено коефіцієнт автономії виконання власних повноважень, який розраховано шляхом відношення власних доходів до фінансових ресурсів місцевих бюджетів, спрямованих на виконання власних повноважень. Так, різниця між максимальним (1,00 у бюджетів м. Львова, Трускавця, Моршина) та мінімальним (0,42 у бюджету Вільшаницької ОТГ) значеннями становить 0,58, тобто більше $\frac{1}{2}$. Відтак, із рис. 2.16 видно, що залежності між значеннями коефіцієнтів немає.

Разом з тим, визначення даного коефіцієнта є необхідним кроком при аналізі формування податкового потенціалу, оскільки він дозволяє виявити можливість за рахунок податкових надходжень забезпечити розвиток території та надання соціальних послуг.

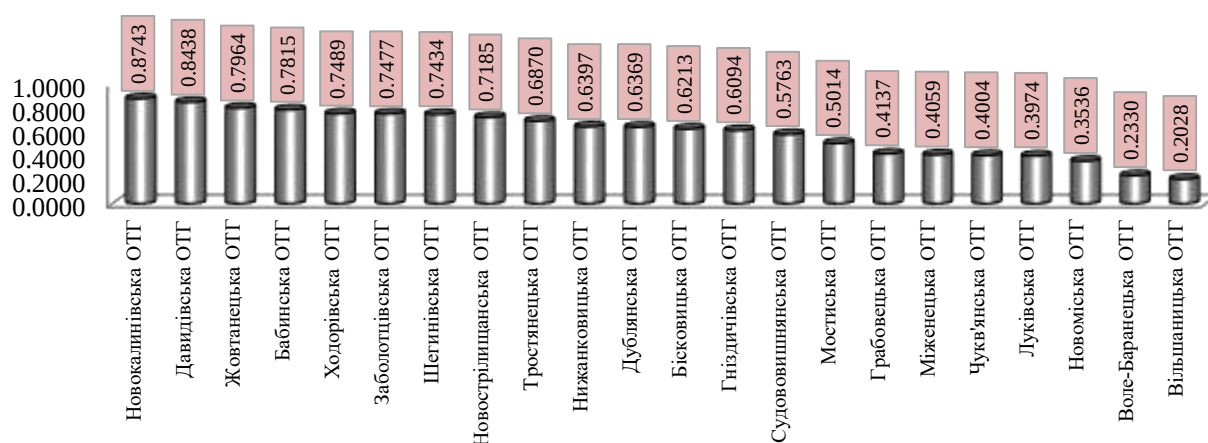
Кінцеві результати проведення діагностики наведено на рис. 2.18.

А) міста обласного значення

Б) райони

В) ОТГ

Рис. 2.18. Інтегральний індекс діагностики формування податкового потенціалу територіальних громад Львівської області у 2017 р.

Джерело: розраховано дисертантом.

Так, найвищими значеннями індексу характеризуються місцеві бюджети таких адміністративно-територіальних формувань: м. Львів (0,9740), яке є обласним центром з високим рівнем економічного розвитку та ендогенного потенціалу, м. Моршин (0,7084) та Трускавець (0,7060), міста з розвинутим рекреаційним комплексом, Стрийський (0,9871), Сколівський (0,9087), Яворівський (0,8198) райони, а також економічно розвинуті громади – Новокальнівська (0,8743), Давидівська (0,8438), Жовтанецька (0,7964), Бабинська (0,7815). Зазначені адміністративно-територіальні одиниці характеризуються порівняно високим рівнем економічного розвитку, що і сприяло високим показникам формування податкового потенціалу.

Низькими значеннями індексу характеризуються м. Новий Розділ (0,0796), Самбірський (0,1887) та Мостиський (0,3391) райони, які в результаті адміністративно-територіальної реформи втратили значну частину території, а також Вільшаницька (0,2028), Воле-Баранецька (0,2330), Новоміська (0,3536) ОТГ.

Відтак проведення діагностики формування податкового потенціалу територіальних громад Львівської області дозволило зробити певні висновки.

1. У кожній групі територіальних громад (містах обласного значення, районах, ОТГ) спостерігається суттєва диференціація значень інтегрального індексу, що свідчить про різний рівень формування податкового потенціалу та недостатність використання механізмів нарощення податкових надходжень у громадах з низьким значенням коефіцієнта.

2. В межах діагностики і ранжування також визначено залежність рівня соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці та рівня податкового потенціалу, що вказує на проблему різних «стартових» умов формування податкового потенціалу.

2.3 Аналіз розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації (на прикладі ОТГ Львівської області)

Дослідження особливостей формування податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць різних рівнів дозволило констатувати залежність цього процесу від рівня соціально-економічного розвитку території. Аналіз розвитку територіальних громад у часові періоди до та після початку реформування місцевого самоврядування теж дозволило констатувати певну тенденцію – низький рівень фінансової та економічної спроможності на локальному рівні передовсім в результаті значної подрібненості адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, що і стало основною причиною укрупнення територіальних громад. Відтак в результаті завершення першого етапу адміністративно-територіальної реформи та фінансової децентралізації, тобто станом на 1.01.2020 р., в Україні сформовано 806 ОТГ.

У Львівській області станом на зазначену дату створено, як зазначається вище, 41 ОТГ, проте аналіз проводиться по тих 15 ОТГ, які на кінець 2017 р. характеризуються конкретними результатами формування податкового потенціалу та щодо яких проводилися розрахунки інтегрального індексу діагностики формування податкового потенціалу бюджетів. Характеристика зазначених громад та визначення особливостей формування їх податкового потенціалу на більш детальному рівні дозволить акцентувати увагу на питанні отриманих результатів децентралізації, оскільки саме формування ОТГ та окремих «правил» їх функціонування представлялося передумовою забезпечення спроможності місцевого самоврядування.

Аналіз особливостей формування податкового потенціалу бюджетів ОТГ Львівської області доцільно розпочати з питання динаміки податкових доходів бюджетів таких громад на одну особу у 2015–2018 рр. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Порівняння показників податкових доходів на особу
до бюджетів ОТГ у 2015–2018 рр.**

Показники	Бюджети ОТГ, грн. на особу				Темп приросту 2018 р. до 2016 р., %
	2015	2016	2017	2018	
Україна					
Податкові доходи	696,7	2339,9	2974,0	2713,4	115,9
ПДФО	76,3	1254,9	1675,5	1430,1	113,9
Акцизний податок	157,8	264,5	255,9	185,2	70,0
Плата за землю	254,5	401,1	451,1	462,1	115,2
Єдиний податок	204,5	321,6	450,0	497,1	143,5
Інші податкові надходження	77,1	94,4	163,0	138,9	147,1
Львівська область					
Податкові доходи	470,9	1375,0	1933,5	2296,7	217,9
ПДФО	-	594,9	899,2	1040,6	222,6
Акцизний податок	144,2	262,6	313,0	392,4	149,4
Плата за землю	229,7	355,8	350,8	327,0	91,9
Єдиний податок	73,7	127,3	243,9	421,1	330,8
Інші податкові надходження	23,3	34,3	200,2	115,5	336,7

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Аналізуючи податковий потенціал ОТГ, слід зауважити значно нижчі показники податкових доходів на особу в ОТГ Львівської області у порівнянні з середньо українським значенням. При цьому, помітним є зростання рівня диференціації показника після утворення об'єднаних громад: якщо у 2015 р. податкові доходи ОТГ Львівської області становили 67,6 % значення по Україні, то у 2016–2018 рр. – 58,8 %.

Для визначення причин збільшення асиметричності зазначених показників доцільно провести аналіз надходження основних податків до бюджетів ОТГ. Так, ОТГ Львівської області характеризуються дещо вищими надходженнями акцизного податку до місцевих бюджетів (392,4 грн.), ніж по бюджетах ОТГ України (185,2 грн.), що можна пояснити особливістю географічного розташування області, зокрема близькість до державного кордону, та об'єднаних громад на її території.

Разом з тим, ці ОТГ мають нижчі надходження на особу плати за землю (327,0 грн. у порівнянні з 462,1 грн. в середньому по державі), що передовсім

пов'язано з значно меншими розмірами громад Львівщини, а відтак нижчими показниками наявних земельних ресурсів. Суттєво нижчими є і надходження ПДФО (1040,6 грн. на противагу середньоукраїнському значенню – 1430,1 грн.), і єдиного податку (421,1 грн. порівняно з 497,1 грн.), що засвідчує значно нижчий рівень економічного розвитку громади та підприємницької активності в таких адміністративно-територіальних одиницях. Таким чином, нижчі показники надходжень податків у Львівській області причиною мають нижчий рівень соціально-економічного розвитку громад. Разом з тим, ОТГ Львівщини характеризуються порівняно вищими темпами приросту податкових надходжень до місцевих бюджетів, що вказує на активізацію економічного розвитку громад.

Надходження податків до бюджетів ОТГ Львівської області у 2015–2019 рр. (рис. 2.19) засвідчує суттєву диференціацію показника за громадами.

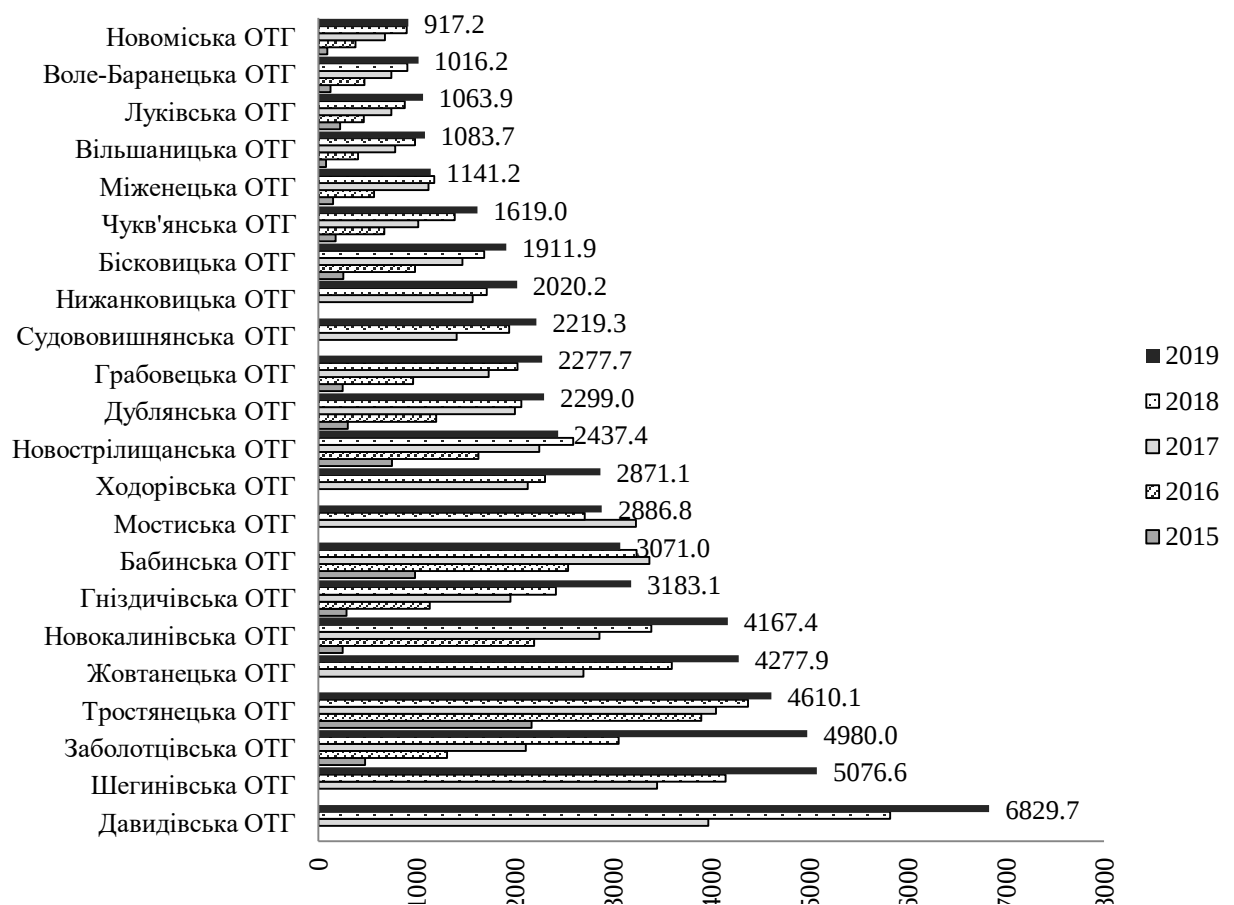

Рис. 2.19. Динаміка надходження податків до бюджетів ОТГ

Львівської області у 2015–2019 рр., грн. на особу

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Найвищими надходженнями на особу характеризуються Тростянецька (4610,1 грн.), Давидівська (6829,7 грн.), Шегинівська (5076,6 грн.), Заболотцівська (4980,0 грн.) ОТГ. Найнижчими – Новоміська (677,2 грн.), Воле-Баранецька (740,8 грн.), Луківська (743,4 грн.). Таким чином, різниця між максимальним та мінімальним значеннями становить 6,5 разів.

В цьому контексті доцільно визначити основні причини такої ситуації, оскільки, як помітно, в рамках аналізу періоду у 5 років помітними є тенденції, коли ОТГ-лідерами за обсягами власних доходів, зокрема податкових, є одні й ті ж громади. В цьому контексті доцільно визначити, які фактори впливають на такі показники. Тому на рис. 2.20 наведено порівняння податкових доходів на одну особу, рівня дотаційності бюджетів та чисельності жителів ОТГ.

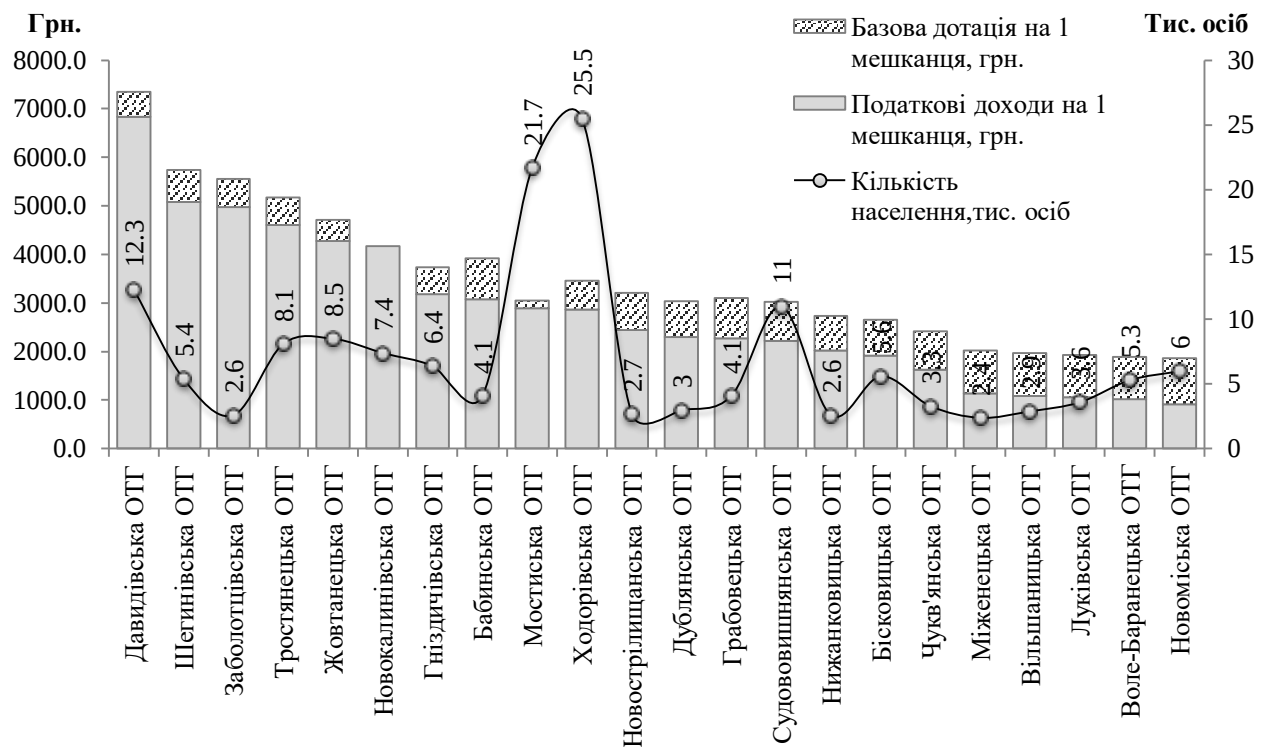

Рис. 2.20. Порівняння залежності податкових надходжень бюджетів ОТГ Львівської області та чисельності жителів таких громад, 2019 р.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

З рис. 2.19 видно, що залежність між аналізованими показниками відсутня. Найбільшою за кількістю мешканців у області є Ходорівська ОТГ

(25,5 тис. осіб), яка за рівнем податкових надходжень не належить до передових. Натомість Мостиська ОТГ (21,7 тис. осіб) характеризується одними з найбільших доходів на особу в області, проте цьому, безумовно, сприяє те, що центром громади є місто-районний центр з відповідним рівнем економічного розвитку. Натомість такі громади як Заболотцівська (2,6 тис. осіб), Новострілищанська (2,7 тис. осіб) маючи меншу чисельність жителів, ніж в громадах-аутсайдерах, мають вищі показники доходів на особу. Відтак, залежність формування податкового потенціалу територіальної громади від чисельності жителів ОТГ в якості основного фактора впливу розглядати не варто.

Натомість увагу слід звернути на особливості рівня фінансової залежності бюджетів на виконання власних повноважень (без урахування цільових трансфертів), тобто дотаційність місцевих бюджетів ОТГ (рис. 2.21).

Рис. 2.21. Динаміка податкових доходів та базової дотації на одну особу у бюджетах ОТГ Львівської області, 2019 р.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Бюджетом із найнижчим показником фінансової залежності є бюджет Новокалинівської ОТГ. Слід зауважити, що це єдина громада, з бюджету якої до державного бюджету сплачується реверсна дотація (у 2019 р. вона складала 258,8 тис. грн.). Всі інші бюджети ОТГ в тій чи іншій мірі є дотаційними. Причиною того, що громада з найвищими доходами на особу не є громадою з найнижчим показником дотаційності бюджету, є особливість проведення горизонтального вирівнювання податкоспроможності, яке по бюджетах ОТГ здійснюється лише по ПДФО.

Відтак проведення аналізу особливостей формування податкових доходів бюджетів ОТГ вимагає визначення особливостей динаміки складу та структури податкових доходів бюджетів (рис. 2.22) та аналізу формування доходної частини бюджету по кожній ОТГ зокрема (рис. 2.23).

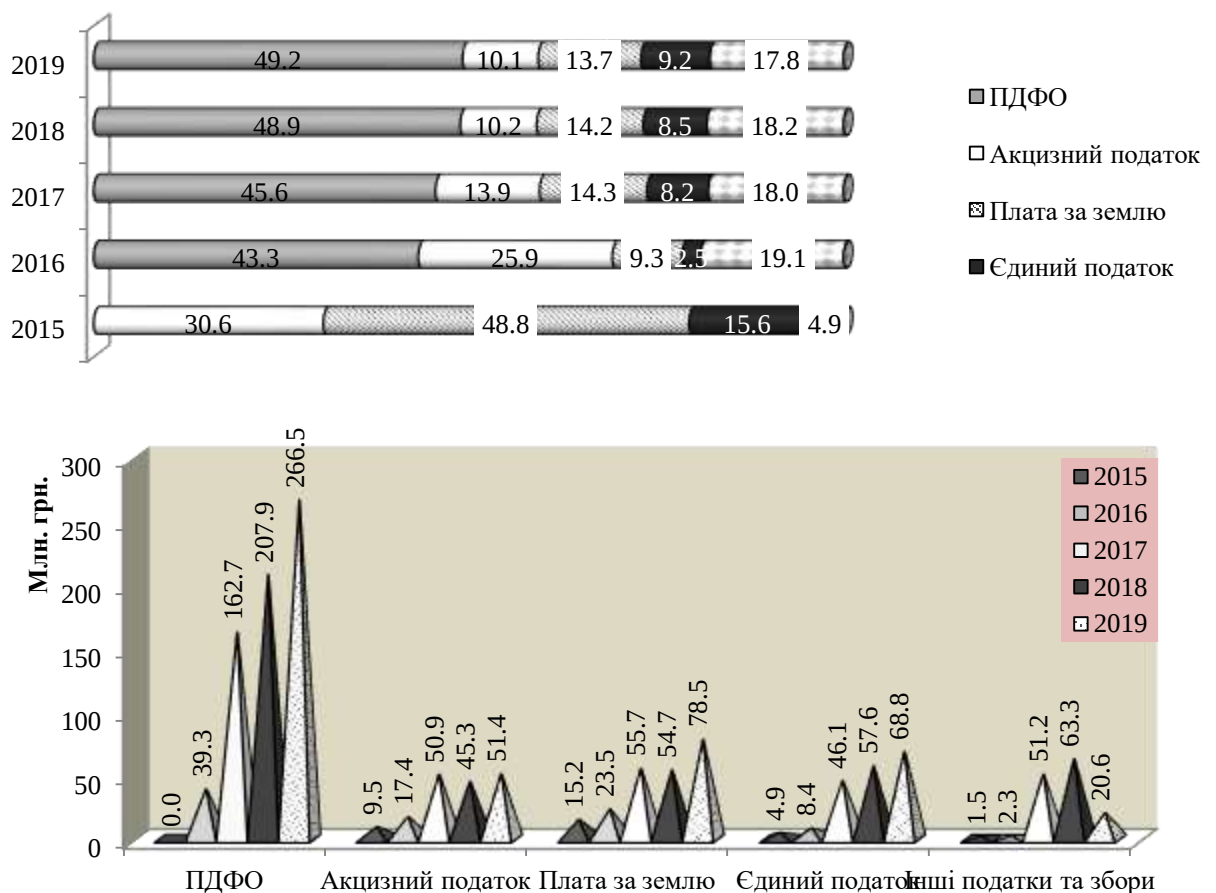

Рис. 2.22. Динаміка складу та структури податкових доходів бюджетів ОТГ Львівської області у 2015-2019 рр., %

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Як видно, найбільша зміна складу податкових доходів відбулася у 2016 р. у порівнянні з 2015 р., причиною чого є закріплення за бюджетами ОТГ ПДФО, який став основним бюджетоутворюючим податком і у 2016 р. складав 43,3 % усіх податкових надходжень бюджетів ОТГ, а у 2017 р. – 45,6 %.

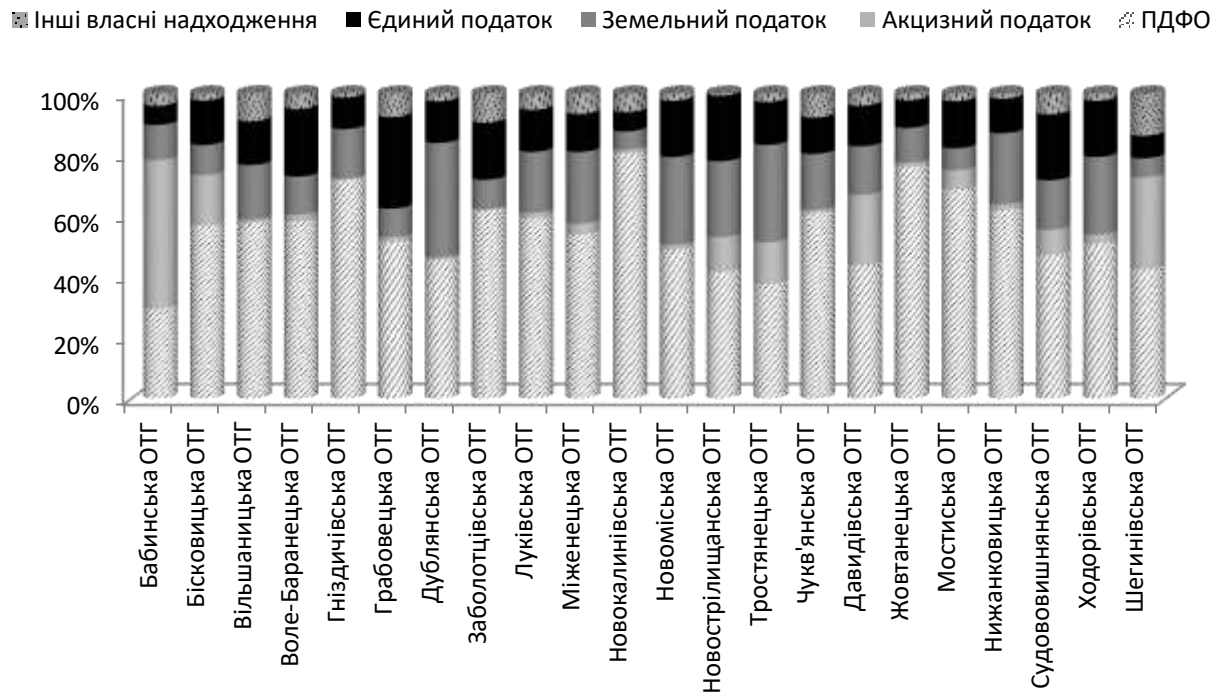

Рис. 2.23. Структура податкових доходів бюджетів ОТГ Львівської області, 2019 р., %

Джерело: сформовано дисертантом на основі [49].

За період 2016–2019 рр. структура податкових доходів теж дещо змінилася. Зокрема відбулося зниження питомої ваги акцизного податку з реалізації підакцизних товарів – на 15,8 в.п., що стало причиною зміни системи справляння даного податку прийняттям 20 грудня 2016 р. Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 р.», відповідно до норм якого з 1 січня 2017 р. скасовано роздрібний податок з пального (дорівнював 0,042 євро за кожний літр реалізованого суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі пального). Взамін у 2017 р. до бюджетів

органів місцевого самоврядування спрямовуються 13,44 % від розмитнення нафтопродуктів, котрі поступають на автозаправні станції, розташовані на території ОТГ.

Збільшилася і питома вага плати за землю – з 9,3 у 2016 р. до 13,7 % у 2019 р., тобто на 4,4 в.п., при зростанні суми надходжень з 23,5 млн. грн. у 2016 р. до 78,5 млн. грн., тобто більше ніж утричі. При цьому, надходження інших податків зросли у значно більших обсягах, зокрема єдиного податку – у 8 разів.

Щодо особливостей формування податкових доходів бюджетів кожної ОТГ Львівської області зокрема, можна зауважити наступне:

- 1) $\frac{1}{2}$ ОТГ Львівщини характеризуються питомою вагою ПДФО в складі податкових доходів більшою 50 %; серед них громадами з найбільшою часткою податку є: Новокалінівська (75,4 %), Жовтанецька (67,9 %) та Чукв'янська (62,5 %); порівняно низькою часткою надходження ПДФО характеризуються Бабинська (16,6 %), Тростянецька (26,5 %) та Давидівська (27,3 %) ОТГ;
- 2) найвищою часткою акцизного податку характеризуються три ОТГ: Бабинська (58,6 %), Шегинівська (39,8 %) та Давидівська (32,2 %);
- 3) громадами з високою питомою вагою плати за землю в складі податкових доходів є Тростянецька (35,2 %), Дублянська (35,0 %), Новоміська (30,9 %) та Нижанковицька (30,3 %);
- 4) ОТГ з $\frac{1}{4}$ єдиного податку є Грабовецька (23,1 %), Ходорівська (21,5 %), Заболотцівська (21,4 %).

Аналіз справляння ПДФО як основного бюджетоформуючого податку місцевих бюджетів (рис. 2.24) свідчить про суттєву диференціацію його надходжень до бюджетів ОТГ. Так, найбільшими надходженнями на особу характеризуються Новокалінівська (3341,9 грн.), Жовтанецька (3246,1 грн.), Заболотцівська (3010,4 грн.), Давидівська (2988,1 грн.). Дослідження особливостей справляння ПДФО саме в цих громадах дозволило визначити основні фактори впливу на порівняно високі показники формування

податкового потенціалу місцевих бюджетів в частині оподаткування доходів фізичних осіб. У даному випадку такими є наявність суб'єктів господарювання та рівень економічного розвитку території.

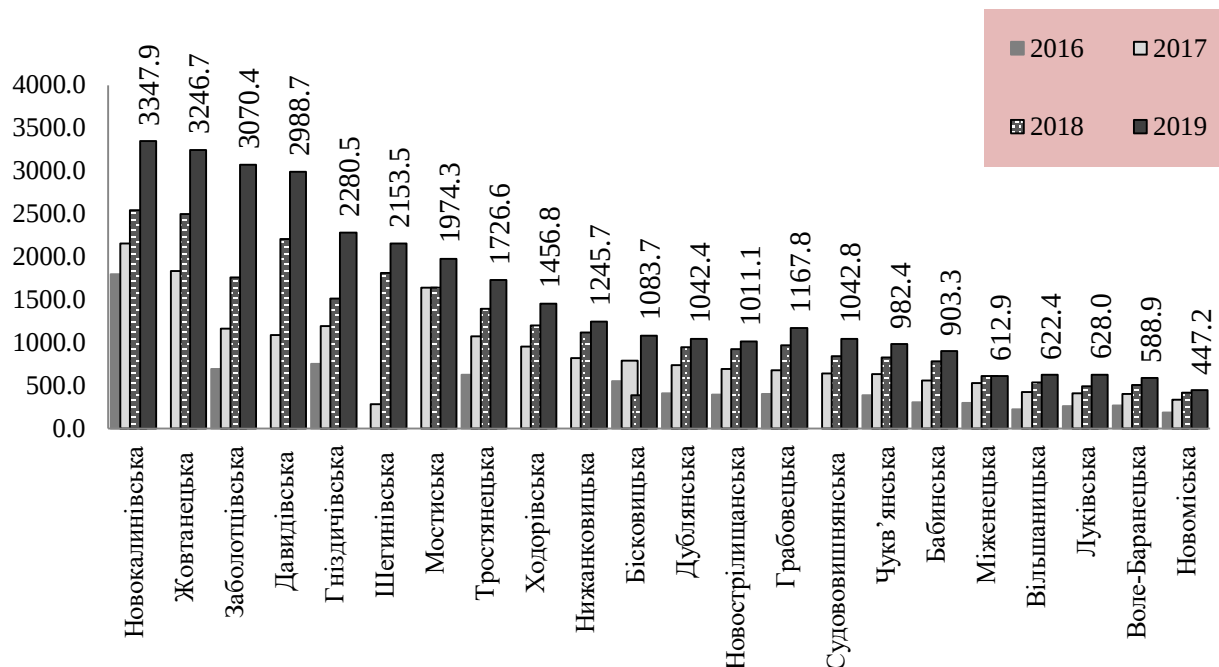

Рис. 2.24. Надходження ПДФО на одну особу до бюджетів ОТГ

Львівської області у 2016–2019 рр., грн.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Так, основним платником ПДФО до бюджету Новокалінівської ОТГ є військова частина, розташована на території громади. Попри це, і Новокалінівська, і Мостиська ОТГ є міськими громадами, центрами яких є міста районного значення, тобто економічно розвинені території, на яких функціонує значна кількість закладів роздрібної торгівлі та сфери послуг, а також фінансово-кредитні установи. На території Жовтанецької ОТГ зареєстровано 378 суб'єктів господарювання, з них 66 – юридичні особи. Основним платником ПДФО до місцевого бюджету є сільськогосподарське підприємство з іноземними інвестиціями «Агролендінвест Юкей». В

Гніздичівській ОТГ функціонує чимало підприємницьких структур, зокрема Кохавинська паперова фабрика та філія швейної фабрики.

ОТГ з найнижчими показниками надходження ПДФО до місцевого бюджету є економічно слаборозвинуті Новоміська (441,2 грн.), Воле-Баранецька (588,9 грн.), Луківська (628,0 грн.) та Вільшаницька (622,4 грн.).

Разом із тим, показники надходження податку до бюджетів ОТГ Львівської області одні з найнижчих в Україні, що свідчить про неефективну політику економічного розвитку та зайнятості населення.

Щодо неефективності економічного розвитку ОТГ та, зокрема, активізації підприємництва на території громади, представниками органів місцевого самоврядування виділено низку проблемних аспектів, які сповільнюють ці процеси в громаді (рис. 2.25).

Рис. 2.25. *Проблемні аспекти активізації підприємництва на території ОТГ (визначені в результаті проведеного опитування голів місцевих рад ОТГ)*

Джерело: сформовано дисертантом на основі [43].

Щодо активізації зайнятості на основі дослідження ОТГ Львівської області окремими вченими [43] за параметрами «рівень активізації зайнятості

населення» – «розмір надходжень від ПДФО на одного мешканця» виокремлено шість проблемних груп та здійснено позиціонування громад Львівщини. Відтак, отримано такі результати:

1) до групи ОТГ із пасивною політикою зайнятості та нижчою середнього рівня фінансовою спроможністю відносяться такі громади: Бабинська, Бісковицька, Чукв'янська, Міженецька, Вільшаницька, Луківська, Воле-Баранецька, Грабовецька, Новоміська, Новострілищанська, Шегинівська, Судововишнянська;

2) група ОТГ із пасивною політикою зайнятості та вищою середнього рівня фінансовою спроможністю представлена Гніздичівською, Давидівською, Нижанковицькою, Новокалінівською, Жовтанецькою, Мостиською, Заболотцівською, Тростянецькою ОТГ;

3) до групи ОТГ із частково активною політикою зайнятості та нижчою середнього рівня фінансовою спроможністю не віднесено жодної ОТГ Львівської області;

4) групу ОТГ із частково активною політикою зайнятості та вищою середнього рівня фінансовою спроможністю представляє Ходорівська ОТГ;

5) до групи ОТГ із активною політикою зайнятості та нижчою середнього рівня фінансовою спроможністю віднесено Дублянську громаду;

6) група ОТГ із активною політикою зайнятості та вищою середнього рівня фінансовою спроможністю також не представлена жодною ОТГ Львівської області.

На основі проведеного дослідження визначено, що найбільш проблемною групою є пасивні в питанні стимулювання зайнятості населення ОТГ, які характеризуються низьким показником фінансової спроможності. Більшість громад цієї групи не використовували стратегічних та оперативних інструментів забезпечення регулювання зайнятості. Окрім того, дослідники зауважують певну специфіку дії в питанні політики активізації зайнятості органів місцевого самоврядування міських ОТГ. Зауважено, що такі громади не зацікавлені у розробці власних інструментів розвитку зайнятості, бо

використовують програми зайнятості своїх міст і районів, які розроблені ще до утворення самої ОТГ [43]. А загалом усі громади Львівської області віднесено до груп з недостатнім рівнем активізації зайнятості або її неефективністю. Стримуючими чинниками, в результаті проведення опитування, визначено:

- відсутність стратегічного планування розвитку ОТГ;
- повільний розвиток підприємництва в ОТГ та недостатнє створення нових робочих місць;
- міграція, що веде до зниження ресурсного потенціалу території та активності жителів громади;
- відсутність ефективного обліку населення.

Вагомим податковим джерелом для бюджетів ОТГ Львівської області є акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання підакцизних товарів. Дані про надходження цього податку до бюджетів громад у 2015–2019 рр. наведено у табл. 2.6.

Якщо проаналізувати надходження податку в динаміці, тобто в період 2015–2019 рр., можна зауважити, що темп приросту по ОТГ, які були сформовані у 2015 році, становить 184,9 % при порівнянні 2019 та 2015 рр.

Як видно, найбільші обсяги надходження податку на особу спостерігаються в громадах, через які проходять автомобільні шляхи та які характеризуються вигідним місцезнаходженням. Такими громадами є Бабинська (1497,9 грн. на особу), яка межує з районним центром м. Самбором та через яку проходить автошлях Львів-Ужгород; Шегинівська (1526,4 грн.), яка як прикордонна громада характеризується постійним автомобільним потоком; Давидівська (1567,8 грн.), яка межує з обласним центром та через яку також проходить важливий автошлях.

Таблиця 2.6

**Динаміка надходження акцизного податку до бюджетів ОТГ
Львівської області, 2015–2019 рр.**

ОТГ	Надходження податку, грн. на особу				
	2015	2016	2017	2018	2019
Бабинська	804,8	1951,6	1977	1894,4	1497,9
Шегинівська	-	-	1369,9	921,6	1526,4
Давидівська	-	-	1279,7	1226,3	1567,8
Гростянецька	555	790	828,8	658,4	633,6
Новострілищанська	195,1	366,3	358,7	349,2	277,1
Бісковицька	109,9	203,4	278,4	334,1	315,9
Мостиська	-	-	217,7	144,6	186,2
Судовишинська	-	-	187,6	193,3	183,9
Ходорівська	-	-	83,2	86,0	86,2
Жовтанецька	-	-	53	68,0	60,1
Новокалінівська	27,9	34,5	38,8	45,8	50,2
Нижанковицька			33,3	37,3	39,0
Міженецька	19	26,2	31,5	34,1	40,7
Грабовецька	15,7	20,6	25,3	32,9	37,1
Дублянська	23,3	32,8	20,9	21,0	21,6
Чукв'янська	-	-	17,9	20,0	18,3
Луківська	9,1	14,3	17,2	20,4	19,5
Воле-Баранецька	7,3	12,5	16	18,8	23,1
Вільшаницька	3,2	7,4	13,9	17,3	13,5
Новоміська	7,5	10	13,3	14,1	13,9
Заболотцівська	6,7	9,3	12,6	17,2	19,9
Гніздичівська	7	10,2	12,1	13,5	13,6

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Причиною такої залежності є те, що цей податок сплачується з реалізації пального на території ОТГ автозаправними станціями, тому і характеризується залежністю від територіального розташування громади.

Аналізуючи надходження акцизного податку до бюджетів ОТГ Львівської області, слід зауважити, що цей податок є бюджетоутворюючим для таких громад: Бабинської, Шегинівської та Давидівської ОТГ. Зважаючи на механізм його справляння до бюджету, слід констатувати таку його перевагу як стабільність, оскільки податок сплачується з реалізації пального і не залежить від діяльності органів самоврядування чи економічної ситуації в громаді. Разом з тим, в контексті зазначеного слід виділити дестимулюючий характер цього платежу, що є результатом відсутності взаємозалежності обсягів його надходжень та результатів функціонування ОТГ. Тому слід

зауважити можливі ризики розвитку громад, в доходах яких переважають надходження акцизу.

Особливим податковим доходом місцевих бюджетів є плата за землю, оскільки вона належить до місцевих податків та зборів (рис. 2.26).

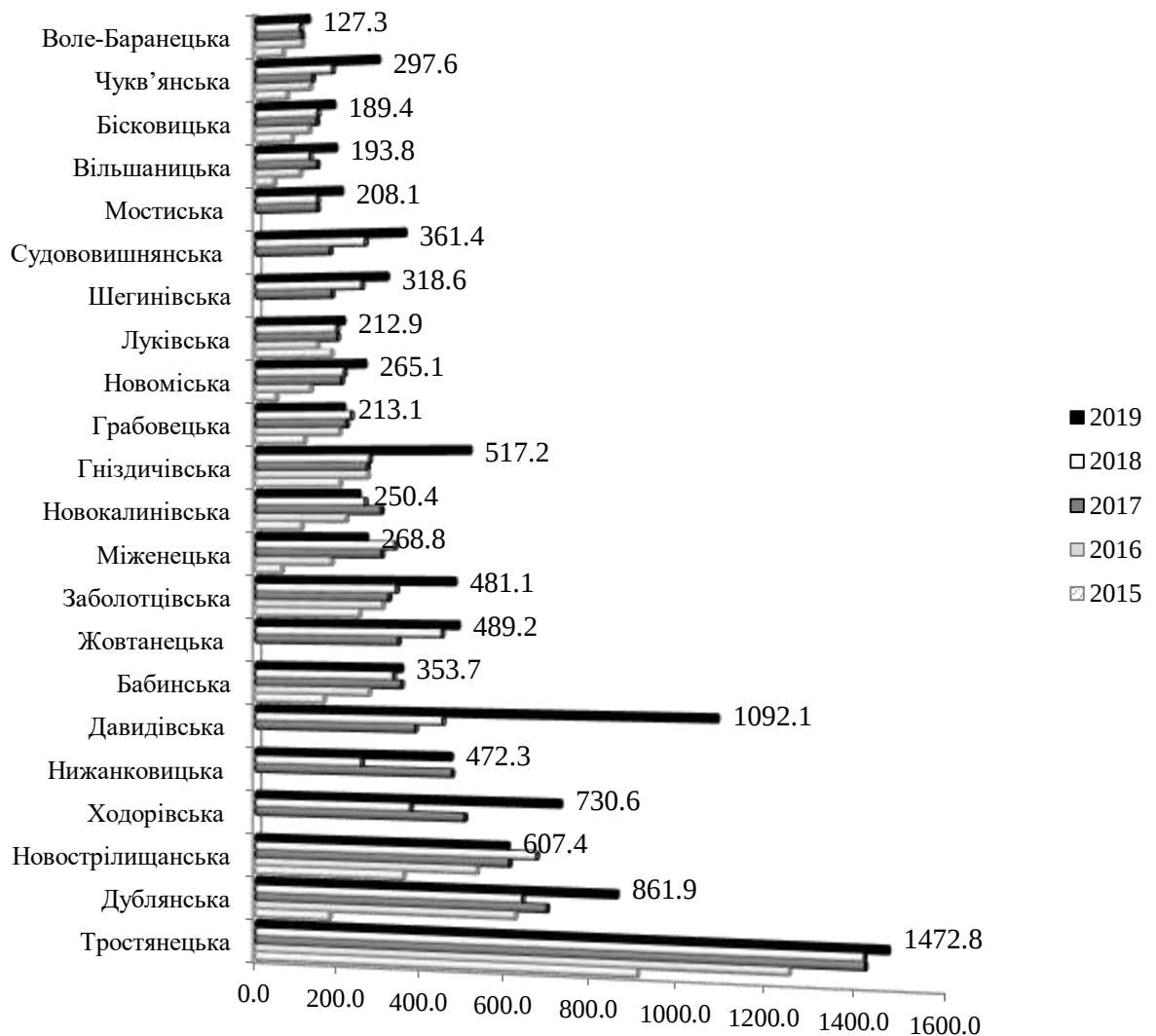

Рис. 2.26. Динаміка надходження плати за землю до бюджетів ОТГ Львівської області, 2015–2019 рр.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Надходження від справляння плати за землю впродовж 2015–2019 рр. характеризувалися зростаючою тенденцією. Найбільші обсяги надходження податку на одну особу спостерігаються у Тростянецькій ОТГ (1472,8 грн.), Давидівській (1092,1 грн.), Дублянській (861,9 грн.) та Новострілищанській

(607,4 грн.) громадах. Найменші – у Воле-Баранецькій (127,3 грн.). Таким чином, різниця між максимальним та мінімальним значеннями становила у 2015 р. 20,4 разів, а у період після формування ОТГ – 2016–2019 рр. – 11,6–12,6 разів.

Аналізуючи надходження цього податку та особливості його справляння до бюджетів на місцевому рівні, слід зауважити зростання з боку органів місцевого самоврядування зацікавленості у максимально ефективному використанні наявних можливостей. Найвищим приростом податку до місцевих бюджетів у аналізований період характеризувалися Вільшанська, Дублянська, Міженецька, Новоміська, Нижанковицька, Чукв'янська, Луківська, Новокалінівська, Ходоровська, Судововишнянська та Жовтанецька ОТГ. Разом із тим, на рівні органів місцевого самоврядування не у повній мірі здійснюється використання важелів максимізації надходження податку до бюджетів. Місцева влада в даному випадку функціонує, орієнтуючись на встановлення прийнятних для землекористувачів і землевласників податкових ставок. При цьому, характеризуючись деяким позитивним ефектом, така політика не передбачає нарощення резерви формування податкового потенціалу в контексті плати за землю, які передовсім полягають у проведенні нормативно-грошової оцінки земельних ділянок.

Таким чином, аналізуючи формування податкового потенціалу на рівні ОТГ Львівської області у 2015–2017 рр. та акцентуючи на основних факторах впливу на обсяги надходження таких платежів до бюджетів, можна зробити такі висновки. Основними бюджетоформуючими податками виступають ПДФО та плата за землю. ПДФО, зважаючи на механізм справляння цього податку, залежить від рівня розвитку територіальної громади, зокрема, політики органів місцевого самоврядування в напрямі активізації зайнятості та залучення підприємницьких структур на територію громади. В цьому контексті зауважено недостатні дії місцевої влади у забезпечення зазначеного. Щодо плати за землю, зважаючи на можливості місцевих

органів влади до встановлення максимальних ставок податку, більшості з них обрано політику встановлення податків на рівні оптимальному для його платників, що, з однієї сторони, приваблює платників, з іншої – не сприяє максимізації формування податкового потенціалу. Акцизний податок виступає бюджетоформуючим для окремих ОТГ, проте характеризується ризиком дестимулювання громад до нарощення податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Для виявлення впливу податкового потенціалу ОТГ на забезпечення її розвитку доцільно здійснити кореляційний аналіз, що дозволить встановити існування тенденції зміни результативної ознаки, якою, у нашому випадку є видатки на одну особу з місцевого бюджету, при зміні факторної величини, якою є податкові надходження на одну особу. Застосування методики кореляційного аналізу у випадку виявлення впливу податкових надходжень на видатки є доцільним, оскільки акумулювання фінансових ресурсів, за рахунок яких здійснюються видатки з бюджету ОТГ, відбувається під впливом значної кількості факторів (зокрема, базової дотації та значної кількості наданих субвенцій з державного бюджету, а також в контексті міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами). А внаслідок використання цієї методики буде виявлено саме роль податків у забезпеченні фінансової спроможності ОТГ.

Обрання в якості результативної ознаки показника видатків на одну особу обумовлене потребою виявлення обсягу ресурсів, які матиме ОТГ для забезпечення свого розвитку та у соціальній сфері (що безпосередньо впливає на якість надання соціальних послуг населенню та розвиток людського капіталу), йу частині удосконалення інфраструктури та розвитку економічної діяльності на території громади.

Так, у результаті аналізу виявлено кореляційну залежність між видатками з бюджету ОТГ Львівської області на одну особу та обсягом податкових надходжень на особу (рис. 2.27).

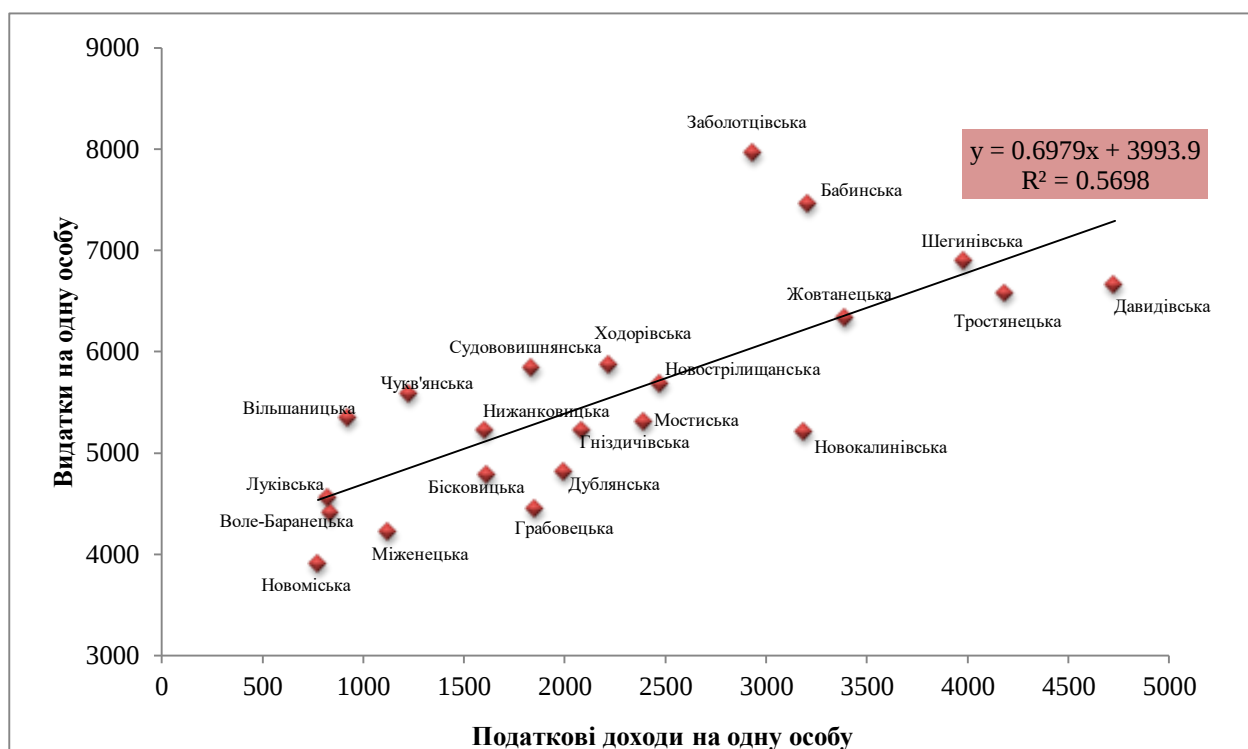

Рис. 2.27. Взаємозалежність обсягів податкових доходів на одну особу та видатків на одну особу з місцевих бюджетів ОТГ Львівської області, станом на 1.01.2019 р., грн.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

У результаті проведення розрахунків визначено, що коефіцієнт кореляції дорівнює 0,754862, а це підтверджує сильний зв'язок між зміною обсягу податків та видатками, здійсненими з бюджету ОТГ. Коефіцієнт детермінації становить 0,5698. Отримане значення коефіцієнта вказує на адекватність моделі і наявний зв'язок між аналізованими показниками. Проведені розрахунки дозволяють зробити висновок, що зміна обсягу видатків на одну особу на 75,5 % є результатом зміни податкових надходжень.

Водночас, у сукупних видатках бюджету ОТГ значну частину становлять видатки на утримання апарату управління, які по суті не спрямовуються на розвиток громади, а є фінансовою основою функціонування органу управління (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Видатки бюджетів ОТГ Львівської області станом на 1.01.2019 р.

Назва ОТГ	Видатки загально-го фонду на 1-го мешканця (грн)	Видатки на утримання апарату управління на 1-го мешканця (грн)	Капітальні видатки на 1-го мешканця (грн.)	Рівень дотаційності бюджетів (%)	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних доходах (%)	Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%)	Питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (%)
Заболотцівська	7967,9	1369,0	1029,7	9,4 %	26,9 %	68,8 %	11,2 %
Бабинська	7467,9	1902,5	900,2	25,1 %	61,2 %	74,0 %	10,7 %
Шегинівська	6897,9	1445,8	1507,9	5,8 %	27,8 %	76,3 %	17,8 %
Давидівська	6662,1	1591,6	8487,0	8,3 %	23,6 %	69,2 %	55,2 %
Тростянецька	6582,2	1269,3	1119,4	11,6 %	27,0 %	64,5 %	14,4 %
Жовтанецька	6337,4	892,3	1420,4	0,3 %	20,7 %	77,4 %	18,0 %
Ходорівська	5874,1	639,0	990,4	19,4 %	21,7 %	63,1 %	14,3 %
Судовищанська	5845,4	783,5	1663,4	29,8 %	34,6 %	68,8 %	22,0 %
Новострілицька	5689,8	1082,2	501,3	26,6 %	43,0 %	79,4 %	8,0 %
Чукв'янська	5588,0	982,8	1137,9	36,9 %	59,2 %	82,2 %	16,6 %
Вільшаницька	5347,2	903,7	1180,9	50,8 %	82,1 %	80,4 %	18,1 %
Мостиська	5312,1	619,7	814,8	10,9 %	20,7 %	79,9 %	13,1 %
Нижанковицька	5226,3	977,6	6178,0	25,3 %	46,3 %	90,3 %	53,3 %
Гніздичівська	5230,5	740,0	744,1	13,5 %	22,4 %	79,4 %	12,2 %
Новокалінінська	5211,2	1461,3	976,2	0,0 %	34,4 %	76,6 %	15,6 %
Дублянська	4815,2	932,4	3929,3	27,4 %	39,9 %	80,2 %	44,7 %
Бісковицька	4782,9	858,6	2510,5	30,0 %	44,2 %	80,7 %	34,1 %
Луківська	4560,0	704,2	813,5	51,5 %	64,8 %	87,0 %	15,0 %
Грабовецька	4447,4	1334,5	930,4	28,1 %	55,6 %	82,3 %	17,1 %
Воле-Баранецька	4410,4	901,3	1159,3	52,9 %	87,1 %	89,3 %	20,6 %
Міженецька	4223,7	1014,9	1318,6	47,4 %	86,1 %	87,9 %	23,6 %
Новоміська	3906,2	572,0	1036,5	56,4 %	60,6 %	86,4 %	20,7 %

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Як видно, ОТГ із низькими показниками податкових надходжень та фінансової спроможності (Новоміська, Міженецька, Воле-Баранецька, Луківська, Вільшаницька) характеризуються спрямуванням на утримання апарату управління місцевої ради більше $\frac{1}{2}$ власних доходів (відповідно, 60,6 %, 86,1 %, 87,1 %, 64,8 %, 82,1 %), що не дозволяє говорити про можливість забезпечити розвиток таких громад за рахунок коштів акумульованих на території громади. Відтак ці громади характеризуються

значною залежністю від державного бюджету та високим рівнем дотаційності (60–87,0 %).

Водночас одним із ключових показників спрямування фінансових ресурсів ОТГ на її розвиток є капітальні видатки на одну особу та видатки на економічну діяльність на одну особу (рис. 2.28, 2.29).

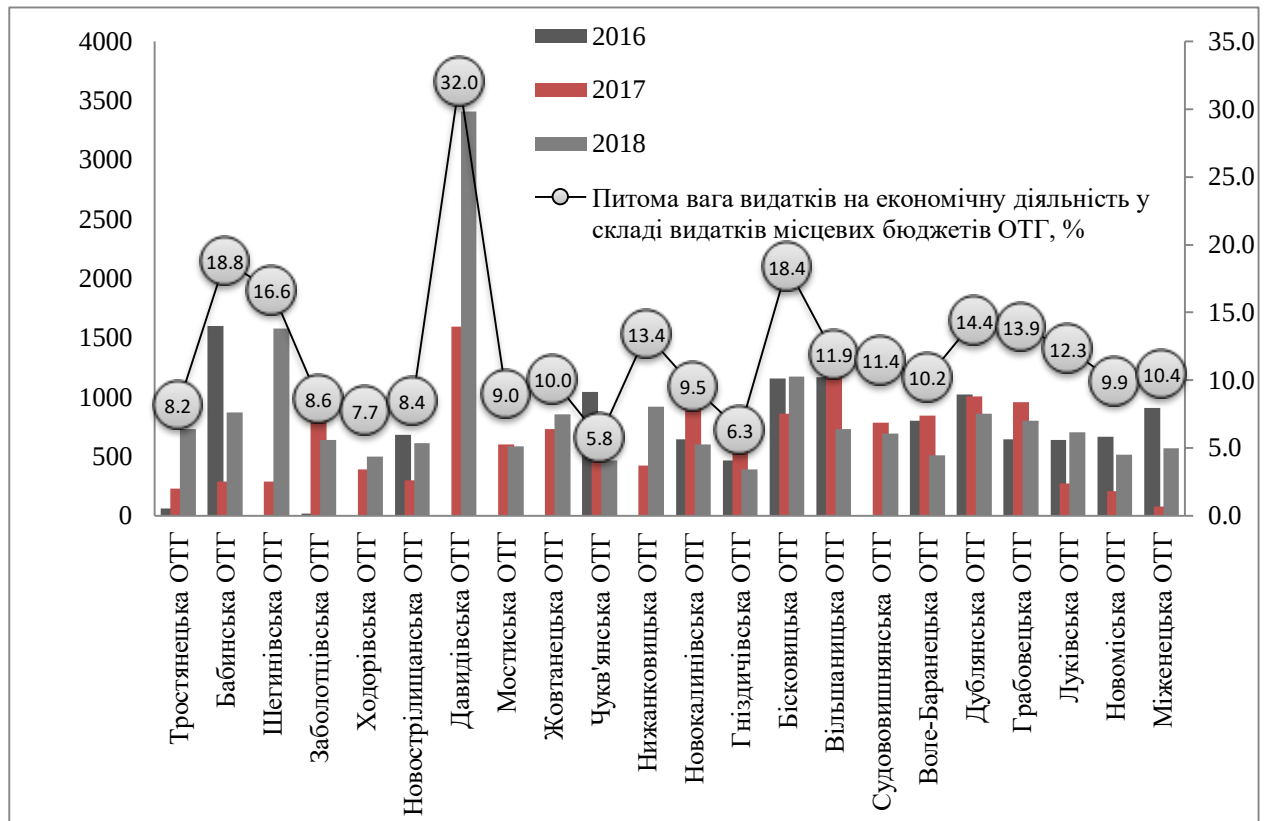

Рис. 2.28. Динаміка видатків на економічну діяльність на одну особу в ОТГ Львівської області, 2016–2018 рр., грн.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Економічні видатки є одним з основних чинників стимулювання розвитку територіальної громади та виступають основою підвищення її фінансової спроможності через розвиток підприємницького середовища на території ОТГ. Водночас аналіз динаміки видатків на економічну діяльність на одну особу вказує на суттєву різницю спрямування коштів на цей напрям.

Найбільша частка видатків на економічну діяльність у Давидівській (32,0 %), Бабинській (18,8 %), Бісковицькій (18,4 %) ОТГ, найнижча – Гніздицької (6,3 %) та Чукв'янської (5,8 %) ОТГ. Різниця між

максимальною і мінімальною сумами видатків економічного характеру складає 3018,3 грн на особу.

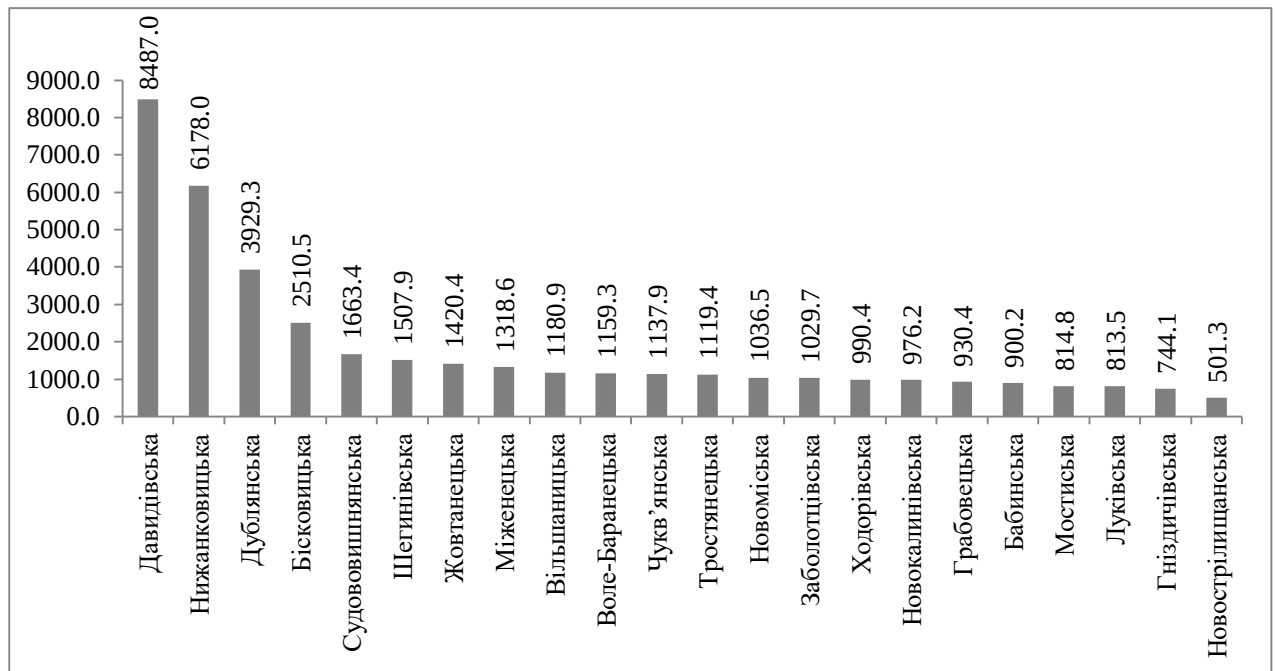

Рис. 2.29. Динаміка капітальних видатків на одну особу в ОТГ

Львівської області, станом на 1.01.2019 р., грн.

Джерело: сформовано дисертантом на основі [32].

Щодо капітальних видатків, найвищим обсягом на особу характеризується Давидівська (8487,0 грн.), Нижанковицька (6178,0 грн.), Дублянська (3929,3 грн.) та Бісковицька (2510,5 грн.) ОТГ. Найнижчими – Новострілищанська (501,3 грн.), Гніздичівська (744,1 грн.), Луківська (813,5 грн.).

Така значна різниця і відсутність залежності обсягу видатків від рівня фінансової спроможності громади свідчить про те, що рішення приймається передовсім органами місцевої влади в контексті обґрунтування основних напрямів фінансування. Суттєвого впливу рівня податкової спроможності та обсягу акумульованих податкових надходжень на здійснення капітальних видатків у ОТГ на сьогодні не спостерігається, що пов'язано з фінансовою підтримкою держави розвитку інфраструктури у територіальних громадах (із державного бюджету до бюджетів ОТГ спрямовуються субвенція на

формування інфраструктури та субвенція на соціально-економічний розвиток територій). Водночас говорити про стабільність та перспективи надання значних міжбюджетних трансфертів на забезпечення капітальних видатків у громадах не варто, оскільки за п'ятирічний період існування ОТГ в Україні саме субвенції як інструмент фінансового забезпечення розвитку ОТГ зазнавав суттєвих змін та характеризувався непостійністю. Відтак органам місцевого самоврядування ОТГ варто акцентувати увагу на розвиток податкового потенціалу як основного джерела фінансових ресурсів громади.

Висновки до розділу II

У результаті дослідження розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації можна зробити такі висновки.

1. З метою виявлення впливу адміністративно-територіальних та бюджетно-податкових змін, які були запроваджені в результаті децентралізації, було проведено аналіз формування податкового потенціалу місцевих бюджетів України у період до та після початку реформи місцевого самоврядування. Доведено, що для здійснення комплексного аналізу перспектив розвитку ОТГ та визначення особливостей формування податкового потенціалу місцевих бюджетів методику аналізу рівня формування податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць потребує удосконалення.

2. Удосконалено методику аналізу перспектив розвитку ОТГ у контексті формування податкового потенціалу територіальної громади, що передбачає комплексне застосування відносних показників діагностики податкового потенціалу місцевих бюджетів (податкової результативності, самостійності та покриття) та обчислення інтегрального індексу й ранжування регіонів за рівнем сприятливості податкових умов. Запропонована методика дозволяє оцінити здатність громади до самостійного забезпечення

розвитку, досягнення відповідного рівня спроможності та дослідити розвиток ОТГ в умовах податкових реформ.

3. Для розрахунку інтегрального індексу формування податкового потенціалу проведено обчислення коефіцієнта податкової результативності, коефіцієнта податкової самостійності та коефіцієнта податкового покриття за період 2013–2017 рр. Виявлено зниження рівня диференціації інтегрального індексу після реформування, що спричинене зростанням показника формування податкового потенціалу місцевих бюджетів регіонів із низьким рівнем економічного розвитку, зокрема Волинської, Закарпатської, Херсонської та Тернопільської областей, що свідчить про позитивний вплив податкової децентралізації на формування сприятливих умов розвитку вказаних територій.

4. У контексті аналізу формування податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Львівської області проведеного діагностику рівня формування податкового потенціалу бюджетів в розрізі міст обласного значення, районів та ОТГ. Виявлено суттєву диференціацію значень інтегрального індексу по кожній групі, що свідчить про різний рівень формування податкового потенціалу та недостатність використання механізмів нарощення податкових надходжень у громадах з низьким значенням коефіцієнта. Визначено залежність рівня соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці та рівня податкового потенціалу, що вказує на проблему різних «стартових» умов формування податкового потенціалу.

5. Досліджено особливості забезпечення податкової спроможності ОТГ Львівської області. Проаналізовано особливості справляння ПДФО, акцизного податку з реалізації підакцизних товарів, плати за землю до бюджетів ОТГ та визначено основні фактори впливу на акумуляцію ресурсів розвитку громад в умовах податкової децентралізації.

Основні результати наукового дослідження, що отримані в даному розділі опубліковані автором у наукових працях [76; 79; 80; 84; 87; 266; 267].

РОЗДІЛ III

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1 Стратегічні напрямки реалізації концептуальних засад розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації

Дослідження організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад в Україні, проведене у попередніх розділах, дозволило констатувати: децентралізація, в тому числі і податкова децентралізація, секторальні реформи та реформа адміністративно-територіального устрою, яка на даний час результувалася формуванням ОТГ, забезпечили розподіл відповідальності за розвиток території на користь органів місцевого самоврядування. Це супроводжувалося і передачею на місцевий рівень відповідних ресурсів та повноважень.

Водночас такі зміни стали каталізатором посилення проблеми неефективного та неповного використання ресурсів і можливостей громадами. Недооцінка цієї проблеми як на державному, регіональному, так і на рівні органів місцевого самоврядування веде до набуття нею системного характеру та зростання диференціації розвитку ОТГ, що є негативним чинником, оскільки зниження рівня диспропорцій розвитку громад було одним з основних завдань реформування. Таким чином, визначення концептуальних засад розвитку ОТГ на сьогодні є одним із ключових питань функціонування місцевого самоврядування в Україні.

Проведений у попередньому розділі аналіз дозволив виділити низку основних проблем, які сповільнюють або й перешкоджають розвитку громад і досягненню їх спроможності, а саме:

- відсутність в управлінців на рівні органів місцевого самоврядування досвіду щодо забезпечення розвитку територіальних громад;
- неефективні механізми трансформації бюджетного ресурсу, в т. ч. й податкових надходжень, у чинник економічного росту адміністративно-територіального формування;
- відсутність стратегічного розуміння розвитку територіальної громади на рівні органів місцевого самоврядування;
- неповне подолання проблеми ресурсної залежності місцевого самоврядування від центру;
- неефективне використання бюджетних коштів громади;
- нестабільність інституційного середовища розвитку громад, їх формування та функціонування в умовах «турбулентності» реформи та нестабільності законодавчого супроводу;
- відсутність балансу між потребами територіальної громади та наявними ресурсами.

Враховуючи визначальний вплив податкової децентралізації на організаційно-економічне забезпечення розвитку ОТГ, необхідною є розробка стратегічних напрямів реалізації концептуальних засад розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, сформованих на основі чітко встановлених цілей, принципів та важелів втілення визначених кроків (рис. 3.1).

Зважаючи на виявлені проблеми та передумови, втілення концепції розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації потребує розробки та реалізації цілеспрямованого комплексу заходів щодо акумулювання ресурсного потенціалу в напрямках, які є критично важливими для комплексного розвитку громади у поточному та перспективному періодах.

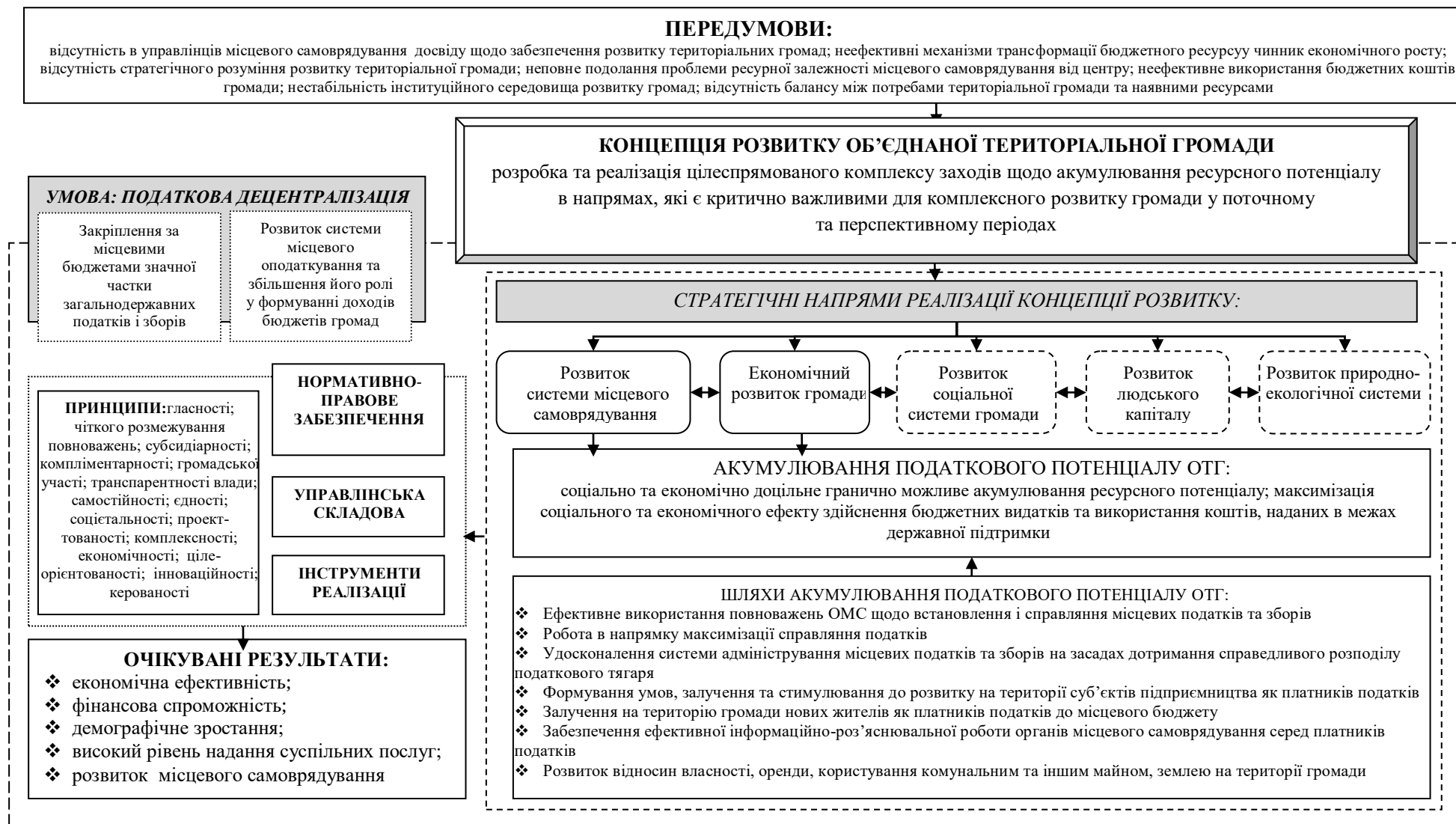

Рис. 3.1. Стратегічні напрями реалізації концептуальних засад розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації
Джерело: розроблено дисертантом.

Принципами розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, які становлять основоположні засади забезпечення функціонування територіальних громад в напрямі досягнення ними позитивних якісних та кількісних змін, відповідно до сучасних вітчизняних реалій є такі:

- гласності – принцип, який у діяльності органів місцевого самоврядування доцільно розглядати в контексті так званого «відкритого врядування», що передбачає прозорість та публічність діяльності органів управління на місцевому рівні; вимагає реалізації у трьох аспектах: як принцип організації і діяльності органів й посадових осіб; як принцип взаємодії між суб'єктами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства; як принцип взаємодії муніципальних органів влади та жителів громади;

- субсидіарності – вимагає чіткого розмежування повноважень та ресурсів між різними рівнями управління для досягнення максимально ефективного виконання поставлених завдань; ґрунтується на максимальному наближенні надання послуг до їх безпосереднього споживача з урахуванням їх інтересів та якості наданих послуг;

- компліментарності – принцип, який побудований на засадах взаємовідповідності та взаємодоповнюваності суб'єктів економіки громади та суб'єктів зовнішнього середовища в контексті розвитку громади; ґрунтується на основі організаційної і правової автономії щодо вибору найбільш оптимального комплементора – оптимального та найдоцільнішого на відповідний період часу суб'єкту економіки громади, що домірний для суб'єкту, який безпосередньо представляє систему місцевого самоврядування;

- громадської участі – передбачає залучення громадянського суспільства до управління та розвитку територіальної громади;

- транспарентності влади – принцип, який ґрунтується на забезпеченні рівності прав на отримання інформації, участі у суспільно-політичному житті громади, контролю жителів за діяльністю органів влади та управління,

розвитку території; реалізація принципу вимагає, щоб умови і норми використання транспарентності в якості інструмента демократії були чітко регламентовані законодавством та нормативно-правовими актами; спільно з принципом транспарентності влади слід застосовувати і принцип соціальної відносності, який обґрунтовує, що різні соціальні групи є неоднаково включеними у інформаційні потоки та неоднаково зацікавлені у прозорості інформації;

- самостійності – принцип, яким визначено, що органи місцевого самоврядування не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного та за бюджетні зобов'язання держави; самостійність місцевого самоврядування забезпечується закріпленням за ним відповідних повноважень та джерел доходів місцевого бюджету, а також правом визначати напрями використання таких коштів у відповідності до законодавства;

- єдності – принцип, яким передбачено існування єдиної правової бази, форм бюджетної документації, погоджених принципів бюджетного процесу, єдиної грошової системи, єдиної соціально-економічної політики, єдністю умов взаємодії бюджетів різних рівнів;

- соцієтальності – принцип, який передбачає колективність для забезпечення життя та діяльності членів громади;

- проектованості – принцип, який ґрунтується на потребі теоретичного осмислення та моделювання певної дії або алгоритму дій і лише потім – її практичного впровадження, що вимагає певного наукового підходу до організації самоврядування;

- комплексності – принцип, який, з одного боку, передбачає застосування усіх елементів системи управління для повсюдного розвитку території, з іншого – спрямування управлінських повноважень на розвиток усіх сфер життєдіяльності у громаді;

- економічності – принцип, який ґрунтується на тому, що зусилля, витрачені на певне покращення та розвиток у територіальній громаді, не мають перевищувати ефект, отриманий в контексті його реалізації;

- цілеорієнтованості – принцип, який передбачає, що розвиток територіальної громади у будь-якій сфері має бути результатом дій, здійснених в умовах стратегічного планування та орієнтування на чітко визначені цілі, а не в контексті миттєвого прийнятих рішень;

- інноваційності – принцип, який акцентує увагу на врахуванні та пошуку можливостей застосування нових методів та розробок в процесі розвитку громади та управління територією;

- керованості – принцип, яким обґрунтовано, що хаотичні та некеровані процеси та зміни, спрямовані на розвиток територіальної громади, можуть бути причиною розбалансування громади як системи та її деградацію.

Ми опираємося на твердження, що розвиток ОТГ залежить від ефективності управлінської діяльності на її території та обсягу наявних у неї ресурсів. Оскільки процеси життєдіяльності та розвитку у громаді характеризуються постійним впливом чинників і внутрішнього, й зовнішнього середовища, цей вплив може як відкривати можливості до розвитку, так і створювати ризики, загрози та дисбаланси у середовищі громади. При цьому, важливо аргументувати, що ресурси чи їх сукупність у контексті забезпечення розвитку громади потрібно відповідно організувати. «Рівень збалансованості функціональних процесів розвитку необхідно підтримувати шляхом дотримання обґрунтованих раціональних структурних пропорцій і співвідношень споживаних і відтворюваних ресурсів» [14]. Визначати такі співвідношення потрібно на засадах стратегічного планування та обґрунтування відповідних заходів для розвитку громади на основі таких постулатів:

- частку використаних ресурсів на отримання відповідного результату не можна підвищувати без одночасної зміни їх якості та ефективності використання;
- зростання потреби у ресурсах не має перевищувати результатів, які ведуть до розвитку;
- зміни обсягів використовуваних ресурсів і темпи їх використання мають чітко коригуватися з обсягами і темпами їх створення;
- важливим є пошук можливості заміни дефіцитних ресурсів;
- з метою розвитку громади для кожного елемента ресурсного потенціалу потрібно забезпечити рівновагу споживання та відтворення.

3.2 Організаційно-економічна модель управління розвитком об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації

Процеси децентралізації, які сьогодні характерні для нашої держави та визначають орієнтири організації влади на місцевому рівні. Самоврядування характеризується як право і здатність у межах законодавчого визначення забезпечувати управління територією відповідно до інтересів місцевих жителів. Відтак особливої актуальності набуває саме рівень фінансової незалежності громади, оскільки наявність фінансових ресурсів дозволяє забезпечувати розвиток громади.

Науково та в ході практичного застосування доведено, що вибір із боку органів місцевого самоврядування інструментів для забезпечення мобілізації податкових надходжень до місцевого бюджету характеризується суттєвими наслідками для розвитку економіки громади та соціальної ситуації. Відтак у рамках формування податкового потенціалу ОТГ забезпечення підвищення податкових надходжень до бюджету не має бути єдиним критерієм при розробці податкової політики на місцевому рівні. Цілі, які мають ставити

перед собою органи місцевого самоврядування при визначенні правил оподаткування на рівні громади, загалом є предметом дискусій як серед науковців, так і управлінців в країнах з розвинутим місцевим самоврядуванням. Тому аналізуючи різні підходи та наукові думки доцільно виділити критерії, на основі яких має здійснюватися формування податкового потенціалу ОТГ:

- економічна ефективність;
- соціальна справедливість;
- прозорість та максимальна простота механізму оподаткування;
- повнота акумулювання.

Економічна ефективність як критерій формування податкового потенціалу полягає у недопущенні викривлення економічної поведінки мешканців громади. Адже при формуванні відповідної податкової політики можлива зміна поведінки платника, що пов'язано з додатковими фінансовими втратами через сплату податку. Іншим важливим аспектом забезпечення економічної ефективності є формування політики органами місцевого самоврядування щодо оподаткування юридичних осіб. В даному випадку акцент слід робити на формування таких умов оподаткування, які б не знижували рівень економічної та фінансової спроможності суб'єкта господарювання та не уповільнювали темпи його розвитку.

Розглядаючи критерій соціальної справедливості, доцільно аналізувати його у двох вимірах:

- горизонтальному;
- вертикальному.

Формування політики стягнення податку характеризується відсутністю горизонтальної рівності у випадку сплати однаковими за основними характеристиками платниками різних сум одного податку. Нерівності такого типу виникають зазвичай при оподаткуванні платежами, які мають складну структуру або характеризуються складністю податкового адміністрування. Це, зокрема, проблема, притаманна для майнового оподаткування в Україні.

Оскільки визначення умов справляння та адміністрування податків-складових майнового оподаткування, хоча і в межах законодавства, передано на локальний рівень, поширеними є випадки встановлення різних ставок податків для порівняно однаковими за характеристиками об'єктів.

Вертикальний вимір соціальної справедливості стосується питання зміни суми податку в залежності від зміни платоспроможності платника. В нашій державі питання щодо необхідності досягнення соціальної справедливості, зокрема її вертикального виміру, стосується передовсім оподаткування доходів фізичних осіб (практика прогресивного оподаткування доходів громадян широко поширена в країнах Заходу, проте в Україні її було відмінено).

В умовах податкової децентралізації розвиток територіальних громад забезпечується за рахунок продуктивної управлінської діяльності та ефективної взаємодії суб'єктів, які розташовані на території громади, щодо нарощення ресурсного потенціалу та акумулювання фінансових ресурсів, які є критично важливими для комплексного поступу громади (рис. 3.2).

Такими орієнтирами мобілізації та використання податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті реалізації організаційно-економічної моделі управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації визначено:

- розвиток системи місцевого самоврядування;
- розвиток економічної системи громади;
- розвиток соціальної системи громади;
- розвиток системи людського капіталу;
- розвиток природно-екологічної системи.

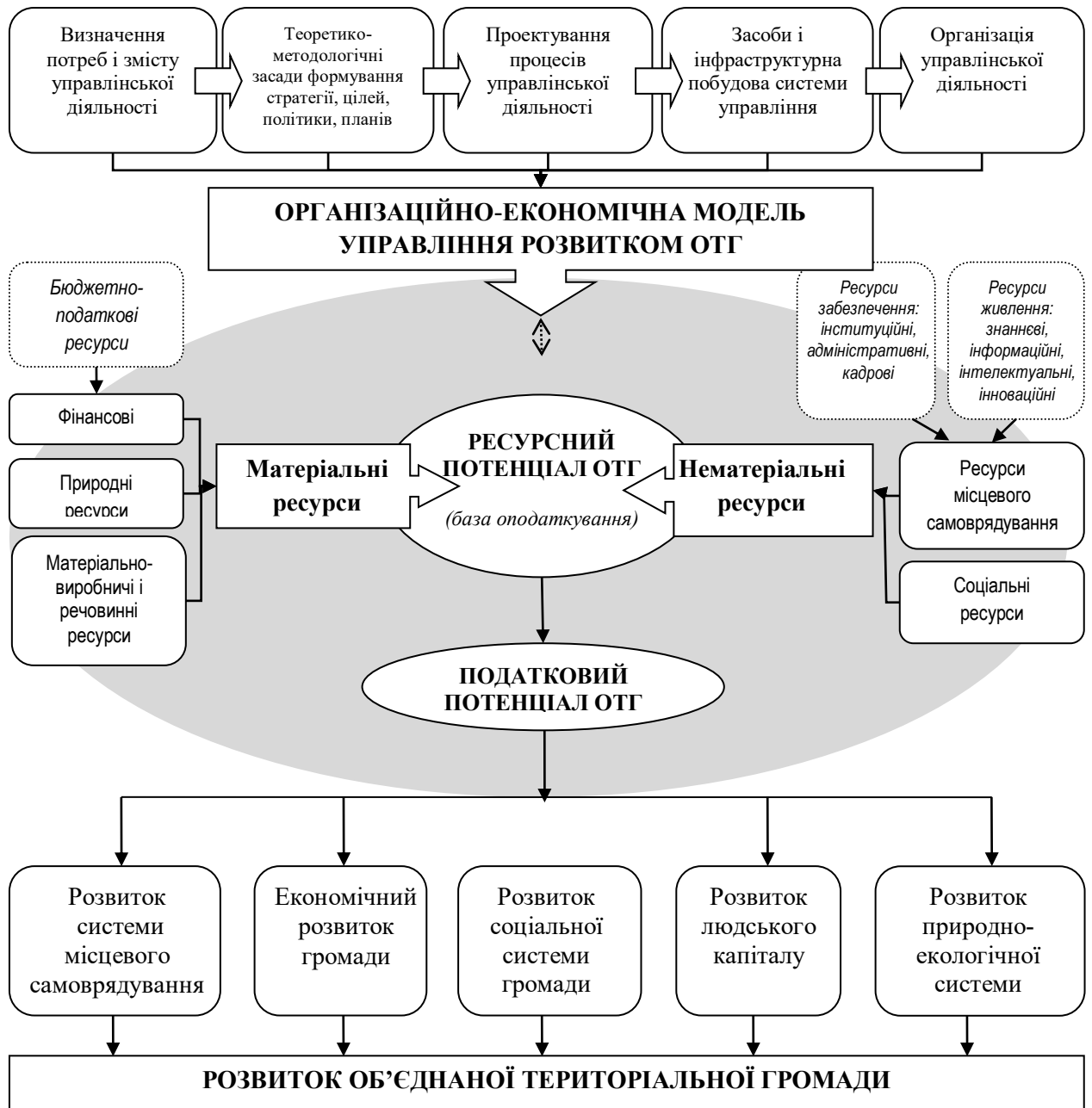

Рис. 3.2. Організаційно-економічна модель управління розвитком територіальних громад

Джерело: розроблено дисертантом.

Визначені в організаційно-економічній моделі основні орієнтири досягнення розвитку ОТГ є взаємозалежними та характеризуються постійними взаємовпливами. Для прикладу, розвиток економічної системи в напрямі покращення податкової спроможності ОТГ за рахунок ефективного визначення умов справляння місцевих податків і зборів (що полягатиме у нарощенні доходів бюджету громади та справедливому розподілі

податкового навантаження між населенням та суб'єктами господарювання) безперечно буде результатом впливу ефективного розвитку системи місцевого самоврядування (адже ефективні управлінські рішення щодо встановлення правил справляння податків прийняті саме органами самоврядування) та матиме вплив на розвиток соціальної та природно-екологічної систем громади (підвищення доходів місцевого бюджету дозволяє ефективно використовувати ці кошти на підвищення якості надання суспільних послуг населенню та збереження навколишнього середовища, а також дозволяє бережно використовувати наявні природні ресурси) та системи людського капіталу (податкове навантаження розподілено таким чином, що сплата податку є посильною для її платника-члена громади та не сприймається ним негативно, а справедливі місцеві податки не стримують розвитку індивіда, його підприємницьких здібностей та сприяють залученню на територію громади нових членів).

Слід зауважити, що кожна з систем є складною та характеризується наявністю численних суб'єктів і зв'язків між ними. Тому, можна стверджувати про постійну змінність стану кожної системи, а відтак і складність процесу розвитку ОТГ та неспроможність чіткого відслідкування таких взаємовпливів. Але, зважаючи на особливості та вектор нашого дослідження, основну увагу приділено розвитку системи місцевого самоврядування та економічної системи ОТГ.

Якщо розвиток ОТГ розглядати як результат, то він буде виражатися у покращенні умов існування територіальної громади внаслідок колективних дій суб'єктів економіки громади, зокрема органів місцевого самоврядування як «установлювача правил». Враховуючи визначення територіальної громади як суб'єкта місцевого самоврядування, основна увага справедливо приділена саме ролі органів місцевого самоврядування у акумулюванні ресурсного потенціалу та стимулюванні економіки ОТГ.

Зважаючи на те, що фінансовою основою функціонування органів управління на території є бюджет, умовою розвитку громади виступає:

а) соціально та економічно доцільне гранично можливе акумулювання ресурсного потенціалу;

б) максимізація соціального та економічного ефекту здійснення бюджетних видатків та використання коштів, наданих в межах державної підтримки.

А очікуваними результатами дій органів місцевого самоврядування для розвитку ОТГ визначено досягнення:

- економічної ефективності;
- фінансової спроможності;
- демографічного зростання;
- високого рівня надання суспільних послуг;
- розвитку інституту місцевого самоврядування.

Як уже неодноразово зазначалося, запропонована концептуальна модель обмежена саме умовою врахування впливу податкової децентралізації на розвиток ОТГ. А тому увагу акцентовано на акумулюванні ресурсного потенціалу, гранично можливого та доцільного у соціальному та економічному контексті, в частині розвитку податкового потенціалу територіальної громади як ключового чинника забезпечення її фінансової спроможності.

Безвідносно до джерел податкових ресурсів, механізм акумулювання податкового потенціалу ОТГ включає три напрями:

- фізичне збільшення обсягів акумульованих ресурсів – таке збільшення може бути результатом впливу певних об'єктивних чинників, зокрема економічного зростання, а також наслідком цілеспрямованих дій органів управління різних рівнів щодо підвищення рівня податкового навантаження, зміни системи адміністрування платежів тощо;
- перерозподіл, зміна пріоритетів і напрямів використання ресурсів та управлінських впливів – це найбільш поширений підхід в умовах досягнення розвитку податкового потенціалу територіальної громади, який, проте, вимагає прийняття ефективних та дієвих управлінських рішень;

- підвищення рівня ефективності використання наявних ресурсів та інструментів – підхід, який ґрунтується на формуванні таких умов використання ресурсу, за яких їх використання буде максимально ефективним.

Акумуляування податкового потенціалу задля економічного розвитку ОТГ й досягнення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування може забезпечуватися за рахунок заходів і кроків, які характеризуються безпосереднім (прямим) впливом на розвиток податкового потенціалу та опосередкованим (непрямим).

До заходів опосередкованого впливу з боку органів місцевого самоврядування на акумуляування податкового потенціалу ОТГ відносяться такі:

- формування умов, залучення та стимулювання до розвитку на території суб'єктів підприємництва як платників податків – саме розвиток підприємництва на території громади є одним з основних джерел збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету. Основними шляхами розвитку підприємництва на території громади є такі:

- формування умов, сприятливих для суб'єктів господарювання та налагодження системної стійкої та якісної взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємствами;
- залучення на територію громадами нових підприємств та інвесторів;
- розвиток підприємницького потенціалу жителів громади в контексті функціонування фізичних осіб-підприємців та розвитку малих сімейних господарств;

- залучення на територію громади нових жителів як платників податків до місцевого бюджету – передбачає формування сприятливих умов для життєдіяльності членів громади та спонукання жителів інших територіальних громад до «голосування ногами» на користь окремої ОТГ; таке «голосування» можливе за рахунок як високого рівня надання

соціальних послуг у громаді та якісно кращого рівня життя населення, так і доцільного встановлення розмірів податкових та інших платежів, яке сплачують жителі до місцевого бюджету;

- забезпечення ефективної інформаційно-роз'яснювальної роботи органів місцевого самоврядування серед платників податків – передбачає як формування та підтримку взаємозв'язків між органами управління на місцевому рівні та суб'єктами економіки громади, розвиток консультативної функції самоврядування, підвищення податкової культури населення та виховання відповідальності жителів за розвиток громади і соціальної відповідальності суб'єктів господарювання;

- розвиток відносин власності, оренди, користування комунальним та іншим майном, землею на території громади – цей напрям виділено в окремий, незважаючи на те, що він є одним із засадничих в контексті розвитку підприємництва на території громади; саме те, які умови буде сформовано органами місцевого самоврядування та яку політику вони будуть провадити на території громади, безпосередньо впливає і на залучення на територію ОТГ інвесторів, підприємців, і на «голосування ногами» з боку фізичних осіб, і на формування бізнес-середовища у громаді. В даному випадку можна стверджувати, що місцеве самоврядування ОТГ наділене суттєвими повноваженнями в сфері управління майном та землею та можуть використовувати різні механізми їх розвитку, що дозволяє впливати на рівень конкурентоспроможності громади та забезпечити розвиток податкового потенціалу ОТГ .

До заходів прямого впливу з боку органів місцевого самоврядування на акумулювання податкового потенціалу ОТГ відносяться такі:

- використання повноважень органів місцевого самоврядування щодо встановлення й справляння місцевих податків і зборів;
- робота в напрямі максимізації справляння податків;
- удосконалення системи адміністрування місцевих податків і зборів у напрямі дотримання справедливого розподілу податкового тягаря.

Такі заходи здійснюються органами управління на рівні ОТГ у межах наданих їм повноважень та законодавчо визначених рамок щодо справляння кожного податкового платежу та передбачають використання закріплених за ними функцій адміністрування по кожному з податків. Оскільки основним критерієм передачі повноважень щодо адміністрування податків на рівень органів місцевого самоврядування виступає мобільність податкової бази, а також ефективність, повнота і справедливість оподаткування, на місцевий рівень в умовах податкової децентралізації передано значні повноваження для справляння податків до місцевих бюджетів, зокрема щодо місцевих податків і зборів. Таким чином, питання ефективного використання наданих повноважень органами самоврядування є особливо актуальним в умовах даного дослідження.

Дотримання критерію податкової прозорості спирається передовсім на забезпечення симетрії проходження інформації між податковими органами та платниками податків. Для забезпечення прозорості при формуванні системи адміністрування податку мають бути чітко визначені правила того, як він розраховується і стягується до бюджету. Забезпечення цих норм сприятиме можливості платниками податків передбачити наслідки будь-якого прийнятого ними податкового рішення, а також дозволить забезпечити розвиток системи місцевого оподаткування на основі принципів демократії.

Щодо організації оподаткування на місцевому рівні з дотриманням критерію простоти самого механізму справляння податку, її забезпеченням може призвести до суперечності в частині дотримання інших критеріїв, зокрема таких як економічна ефективність та соціальна справедливість. Разом з тим, у процесі здійснення оподаткування на основі дотримання критеріїв [279], доведено, що простота в оподаткуванні сприяє ефективному розвитку системи та зниженню ризиків формування механізмів оподаткування.

Повнота акумулювання як критерій формування податкового потенціалу передбачає врахування двох аспектів. Передовсім – наявності

ресурсів для забезпечення повноти збору податку. Досягнення зазначеної цілі не обмежується залученням податкових органів до даного процесу, оскільки для забезпечення повноти акумулювання він включає в себе усіх суб'єктів економіки громади, зокрема суб'єктів господарювання, які виступають в ролі податкових агентів, фізичних осіб та органів місцевого самоврядування. Залучення усіх суб'єктів є критично важливим для ефективного формування податкового потенціалу ОТГ, оскільки ефективність оподаткування значною мірою залежить від якісного добровільного виконання поставлених завдань щодо справляння податку кожним суб'єктом.

З іншого боку, окрім максимізації надходження податок може мати і іншу ціль, для прикладу, забезпечення зміни поведінки платника (податки на сигарети тощо). Саме тому дослідження особливостей формування податкового потенціалу ОТГ вимагає врахування таких аспектів:

- соціального сприйняття населенням «правил» оподаткуванням;
- впливу розміру бази, яка підлягає оподаткуванню, на фінансову спроможність платника податку;
- впливу розміру бази, яка підлягає оподаткуванню, на суму надходження до бюджету.

Окрім зазначеного, в процесі дослідження наукових висновків розвитку територіальних громад як в Україні, так і в країнах з розвиненою системою місцевого самоврядування, визначено також особливості впливу встановлення та справляння податків на місцевому рівні на соціально-економічний розвиток території. Серед них варто виділити окремі критерії і забезпечити їх врахування у вигляді рекомендацій при формуванні податкової політики на рівні громад.

По-перше, встановлено, що однією з основних причин зниження ставок по окремих податках на місцевому рівні або встановлення пільг є стимулювання економічного розвитку громади та залучення на територію нових суб'єктів господарювання. Проте дослідження взаємозв'язку та

взаємного впливу особливостей оподаткування та рівня розвитку суб'єктів господарювання свідчить про два важливі аспекти:

1) адміністративно-територіальні громади зі зниженими ставками місцевих податків та зборів не характеризуються швидшими темпами розвитку;

2) адміністративно-територіальні формування з розвиненим підприємницьким середовищем в основному встановлюють максимальні податкові ставки та не використовують податкові пільги як інструмент стимулювання економічного розвитку.

Такі результати отримано передовсім на основі проведених досліджень польськими економістами. Дані дослідження стосувалися особливостей розвитку економіки гмін в умовах децентралізаційних процесів в державі [254; 282].

По-друге, зниження ставок окремих місцевих податків чи зборів матиме низький вплив на економічний розвиток громади та залучення на територію громади інвесторів. Значним впливом на стимулювання розвитку адміністративно-територіальної одиниці може характеризуватися ефективна та виважена система оподаткування, яка включає використання цілого комплексу податкових інструментів: податкових пільг, знижених податкових ставок, відстрочки платежів по податках.

По-третє, основою ефективної податкової політики є стабільність встановлення податків хоча б на середньострокову перспективу. Так, високі, але стабільні податки характеризуються меншим негативним впливом на економіку громади, ніж у випадку низьких податків, які постійно змінюються.

Таким чином, визначення системи оподаткування на місцевому рівні має ґрунтуватися на основі забезпечення максимальної економічної ефективності від їх справляння, проте з дотриманням критерію повноти акумулювання, який передбачає балансування між ефектом від вилучення обсягів коштів до бюджету від платника податку та впливом на зниження

рівня фінансової спроможності самого платника, а також із дотриманням соціальної справедливості та забезпеченням простоти, прозорості, стабільності механізму оподаткування і системності використання інструментів оподаткування (рис. 3.3).

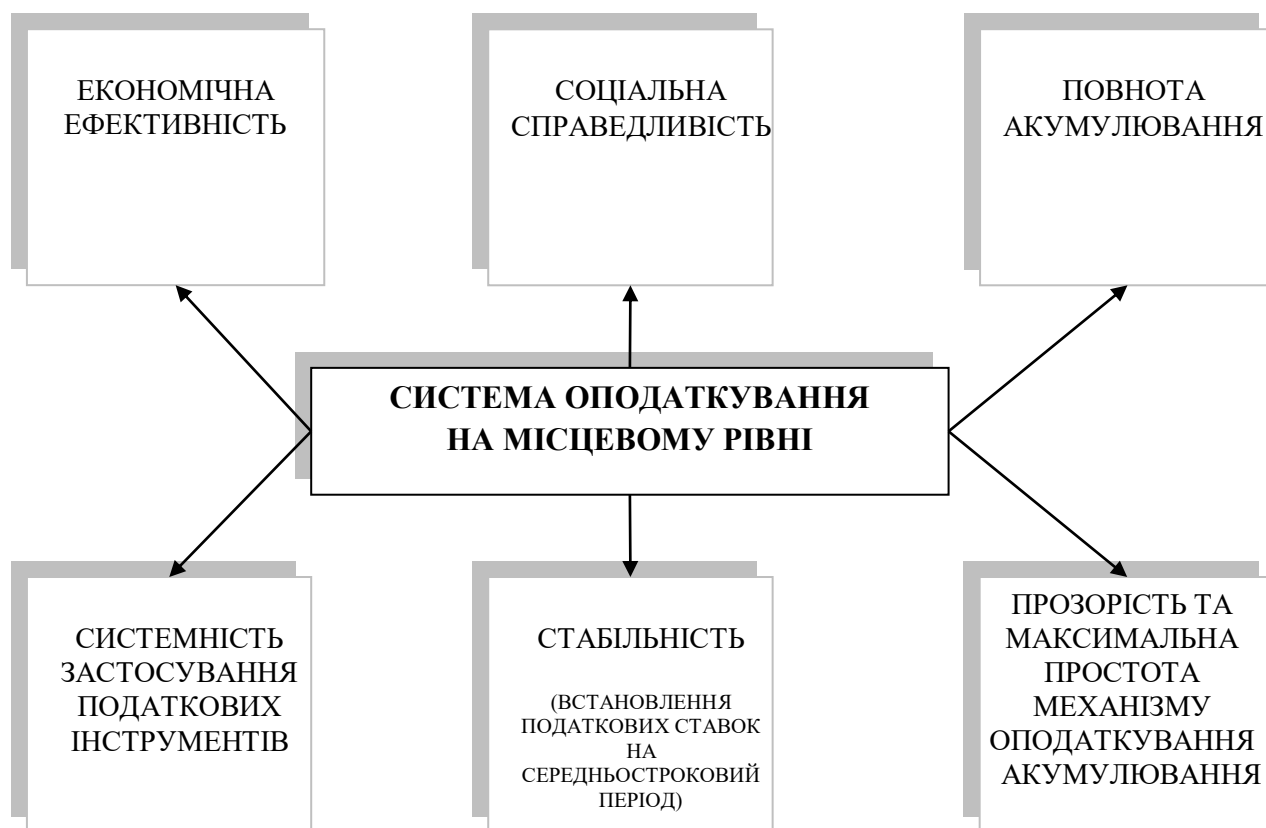

Рис. 3.3. *Критерії формування системи оподаткування на місцевому рівні*

Джерело: розроблено дисертантом.

Акцентуючи увагу на питанні визначення способів нарощення податкових доходів до місцевих бюджетів, слід наголосити на основних вадах системи оподаткування на місцевому рівні, які не сприяють забезпеченню самостійності та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування.

Отож, основними вадами системи оподаткування на рівні місцевих бюджетів визначено:

- низьку фінансову роль місцевих податків та зборів, що є результатом порівняно незначної питомої ваги таких платежів в доходах місцевих бюджетів та валовому внутрішньому продукті; наслідком цього є невисокий рівень самостійності органів місцевого самоврядування в питанні встановлення та адміністрування податків;

- відсутність законодавчо визначеного права органів місцевого самоврядування в питанні запровадження на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці власних податків та зборів;

- відсутність взаємозв'язку та залежності між рівнем і якістю надання суспільних послуг на території громади та податковими зусиллями населення – ця проблема існувала впродовж усього періоду незалежності України, та її вирішення частково було здійснене в 2014 р. у процесі адміністративно-територіальної реформи та децентралізації; разом з тим, забезпечення такого взаємозв'язку не дозволило забезпечити його сприйняття зі сторони населення громади;

- нерозвиненість податків, які б прямо відображали податкову політику місцевих властей.

Слід зауважити, що фундаментом розвитку місцевого самоврядування та місцевих бюджетів як його фінансової основи має бути система місцевого оподаткування, що вимагає зміни ставлення до місцевих податків та зборів в напрямку їх трактування і розгляду не як другорядних платежів в складі доходів місцевих бюджетів. Так, місцеві податки і збори мають відігравати роль ключових важелів регулювання соціально-економічного розвитку територіальної громади, зниження рівня соціальної напруги та забезпечення фінансової і адміністративної спроможності органів місцевого самоврядування.

Варто виділити думки економістів, які покладаються на практику та досвід оподаткування на місцевому рівні в окремих розвинених країнах. Так,

ними пропонувалася передача на рівень місцевих бюджетів та визначення як місцевих таких податків, як: податок на доходи фізичних осіб, плата за землю, податок на прибуток суб'єктів господарювання. Станом на сьогодні плата за землю зарахована до складу місцевих податків та зборів, ПДФО, хоча і віднесено до загальнодержавних податків, проте в окремій частині він надходить до місцевих бюджетів (що, разом з тим, не дозволяє органам місцевого самоврядування визначати особливості справляння та адміністрування податку). Щодо податку на прибуток, він не визначений дохідним джерелом місцевих бюджетів.

Основним обґрунтуванням на користь зазначених податків було встановлення залежності між фінансовими ресурсами місцевих бюджетів і результатами функціонування суб'єктів господарювання, кількістю створених у громаді робочих місць і рівнем заробітної плати працівників, що сприяло б ефективній роботі органів місцевого самоврядування у вирішенні проблеми зайнятості та створенні умов для розвитку підприємництва на території громади.

Окремо варто звернути увагу на можливість розширення переліку місцевих податків і зборів за рахунок введення в дію платежів, які б характеризувалися цільовим використанням отриманих від справляння коштів. Такими можуть бути збори за проведення прибирання і освітлення вулиць та відпочинкових зон і парків, за збирання та утилізацію сміття, облагородження і прибирання кладовищ. Крім цієї групи можливих до введення податків і зборів, варто зауважити корисність в громадах із негативною екологічною ситуацією від запровадження місцевих екологічних податків [112]. Такі платежі слід стягувати у вигляді штрафних санкцій за забруднення водойм, лісів, повітря, а також за викиди, захоронення і утилізацію сміття та шкідливих відходів. Вони можуть стати ефективним важелем впливу у питанні охорони довкілля, покращення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної культури населення.

Таким чином, із метою нарощення податкових надходжень місцевих бюджетів доцільно здійснити такі зміни безпосередньо в системі оподаткування на місцевому рівні:

- по-перше, розширити повноваження місцевого самоврядування в питанні оподаткування на місцевому рівні;
- по-друге, необхідно змінити систему справляння ПДФО в напрямі її удосконалення як основного бюджетоформуєчого для територіальних громад податку;
- по-третє, удосконалити систему адміністрування місцевих податків та зборів в напрямку дотримання справедливого розподілу податкового тягара та підвищення питомої ваги майнових податків в складі податкових надходжень місцевих бюджетів;
- по-четверте, запровадити місцеві податки з визначеним цільовим спрямуванням, серед яких збори за прибирання і освітлення вулиць, збирання сміття, упорядкування зон відпочинку та парків, а також кладовищ; такі платежі мали б характеризуватися позитивним сприйняттям із боку населення громади через простоту, доцільність та прозорість їх справляння;
- по-п'яте, оптимізувати збирання податків, передовсім за рахунок удосконалення податкового адміністрування в контексті реалізації контрольної функції фіскальних органів і забезпечення активного розвитку окремих напрямів податкового адміністрування – податковий аудит й досудове розглядання спорів у сфері оподаткування.

Щодо можливостей нарощення податкового потенціалу ОТГ у контексті визначення взаємозв'язку системи оподаткування та рівня соціально-економічного розвитку територіальної громади слід виділити такі чинники:

- забезпечення ефективної інформаційно-роз'яснювальної роботи органів місцевого самоврядування серед платників податків як основи повного формування бази оподаткування і забезпечення акумулювання податкових платежів до місцевого бюджету;

- оздоровлення економіки суб'єктів господарювання та стабілізація їх фінансового стану;
- формування позитивних умов для розвитку та зміцнення малого і середнього підприємництва, що передбачає підтримку з боку органів місцевого самоврядування в адміністративній, фінансовій, інформаційній сферах, а також посилення кредитної фінансової підтримки підприємств;
- реалізація та підтримка регіональних програм забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад та підвищення їх конкурентоспроможності;
- удосконалення системи орендних відносин передовсім через залучення до такого виду відносин об'єктів нежитлового фонду, удосконалення методів розрахунку орендної плати, а також створення реєстру орендарів землі на території регіону та забезпечення ефективної правової системи регулювання відносин у сфері оренди земельних ділянок;
- розвиток інвестиційно-інноваційного потенціалу території.

3.3 Податкові важелі стимулювання розвитку територіальних громад

Основною метою адміністративно-фінансової децентралізації виступає досягнення фінансової спроможності територіальних громад за рахунок ефективного функціонування органів місцевого самоврядування та використання наявної ресурсної бази. В умовах завершення першого етапу реформування місцевого самоврядування в Україні та функціонування вже створених ОТГ питання розвитку внутрішнього потенціалу громади виступає ключовим та вимагає максимально ефективного використання усіх можливих інструментів та факторів, які виступають основою його формування.

Досліджуючи саме особливості та шляхи активізації податкового потенціалу, акцент слід зробити на можливостях нарощення доходів місцевих бюджетів за рахунок справляння основного бюджетоформуючого податкового платежу – ПДФО. В умовах децентралізації забезпечення ефективного адміністрування даного податку є особливо актуальним, оскільки безпосередньо впливає на фінансову спроможність громади та результати реформи децентралізації. Окрім того, в умовах реформи та змін до бюджетно-податкового законодавства у 2014 р. цей податок визначено як інструмент стимулювання громад до об'єднання, оскільки його виключено з доходів бюджетів сіл, селищ та міст районного значення, проте в обсязі 60 % зібраних надходжень зараховано до бюджетів ОТГ. Таким чином, 2/3 сплаченого на місцях ПДФО залишається в якості фінансового ресурсу на рівні громади. Відтак доцільно акцентувати увагу на питання пошуку додаткових джерел отримання коштів від справляння ПДФО та удосконалення його адміністрування.

Для визначення напрямів удосконалення системи адміністрування ПДФО слід визначити основні фактори формування податкового потенціалу в частині даного податку. В першу чергу варто зауважити, що основним джерелом сплати даного податку в Україні, як і в більшості країн світу, є заробітна плата. У 2017 р. частка сплаченого ПДФО з зарплати сягала 78,0 %. Разом з тим, близько 28,0–29,0 % сплаченого податку з заробітної плати – це податок із заробітної плати працівників бюджетної сфери. Щодо частки ПДФО з заробітної плати у доходах місцевих бюджетів, особливості її формування по кожному бюджету різні. Це пов'язано з різним рівнем економічного розвитку громад, наявністю бюджетних установ та підприємницьких структур на території. В сільських, селищних громадах ця проблема досить гостра, оскільки практично 80,0–90,0 % ПДФО, яке надходить до бюджету, сплачується з заробітної плати працівників бюджетної сфери та органів місцевого самоврядування. При цьому, в умовах реформування територіальної організації влади та оптимізації освітніх і

медичних закладів на території сільських населених пунктів передбачається формування ефективної системи надання освітніх та медичних послуг на місцевому рівні. В контексті обраних змін на територіях громад планується закриття закладів, які по низці парламентів визначені неефективними (високі видатки на утримання, мала чисельність учнів тощо). В такому випадку можна стверджувати про зниження надходжень ПДФО до бюджетів таких громад у зв'язку зі звільненням працівників тих установ, які будуть закриватися. Аналогічно і по органах місцевого управління. У зв'язку з формуванням ОТГ їх кількість зменшуватиметься, в окремих населених пунктах залишатиметься тільки староста як представник громади, що теж тягне за собою зменшення надходження відрахувань до бюджету з заробітної плати.

У містах ситуація значно краща, бо саме міста сьогодні виступають центрами розвитку економіки та підприємництва. Разом із тим, в умовах формування об'єднаних територіальних громад питання наповнення місцевого бюджету дещо спрощується, оскільки відбувається об'єднання податкових потенціалів окремих територій. На територію ОТГ значно легше залучати підприємницькі структури. Водночас, щодо сплати ПДФО до місцевих бюджетів територіальних громад існує інша проблема, пов'язана з зарахуванням податку до бюджету за місцем реєстрації головного офісу суб'єкта господарювання, а не фактичного місце розташування підрозділу. Так, у Львівській області серед платників, які сплачують ПДФО таким чином, – ТзОВ «ЮСК Україна», яке сплачує податок до бюджету м. Києва за місцем реєстрації головного офісу, ПАТ «Укрнафта», яке маючи чисельні автозаправні станції на території сільських населених пунктів не сплачує ПДФО до цих бюджетів, та найбільші підприємства області, такі як Львівгазбут, ТзОВ «Галичина», ТзОВ «Овація», відокремлені підрозділи яких функціонують в сільських населених пунктах поблизу м. Львова, а суб'єкти господарювання сплачують податок до місцевого бюджету за місцем реєстрації самого підприємства [51].

В доведенні вірності сплати ПДФО такі суб'єкти господарювання посилаються на норми Податкового та Господарського кодексів України. Передовсім, п. 168 Податкового кодексу України визначено, що ПДФО підлягає сплаті до відповідного місцевого бюджету за місцезнаходженням (розташуванням) юридичної особи або її відокремленого підрозділу.

Згідно п. 14 та 162 Податкового кодексу, платниками ПДФО виступають податкові агенти, якими є юридичні особи (філії, відділення та інші відокремлені підрозділи). Відповідно до п. 95 Цивільного кодексу України [215], відокремленим підрозділом є філія та/або представництво, які підлягають обов'язковій реєстрації, тобто включенню до ЄДРПОУ. Окремо зазначено, що розташування підрозділу суб'єкта господарювання на території іншої адміністративно-територіальної одиниці не є підставою до внесення цього підрозділу до ЄДРПОУ та визначення його самостійним платником податків. Цю тезу підтверджено і нормами Господарського кодексу України [36], а також листом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 11.08.2008 р. №6825 [178].

Відповідно, на основі зазначених законодавчих та нормативно-правових актів, можна зробити такий висновок: законодавцем не обмежене право підприємства щодо самостійного визначення підрозділу структурним/відокремленим, в результаті чого і виникає проблема, коли невідокремлені (де-факто відокремлені, але юридично не зареєстровані як такі) підрозділи не є самостійними платниками ПДФО, і сплата податку здійснюється суб'єктом господарювання за місцезнаходженням головного офісу.

Проте в рамках цього питання та колізій, які виникають у зв'язку зі сплатою податку до місцевих бюджетів не з а місцем розташування та функціонування підрозділів суб'єктів господарювання, ДФС України надано роз'яснення щодо вірного місця сплати ПДФО (лист №20530/6/99-99-17-02-01-15 від 28.09.2015 р.) [111]. Відповідно до роз'яснення, ПДФО підлягає сплаті до місцевого бюджету за місцезнаходженням (розташуванням)

власних або орендованих приміщень (будівель) в різних регіонах України, в яких працюють наймані працівники такого суб'єкта господарювання, незважаючи на відсутність у такого суб'єкта господарювання відокремлених структурних підрозділів. Такий висновок ДФС України отримано на підставі Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів» № 1588 від 9.12.2011 р. [174]. П. 7 даного Порядку визначено: якщо відповідно до законодавства в платника податків, крім обов'язків щодо подання податкових декларацій, розрахунків чи звітів, а також нарахування, утримання або сплати податків і зборів на території адміністративно-територіальної одиниці за своїм місцезнаходженням, виникають такі обов'язки на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, то такий платник податків зобов'язаний стати на облік за таким неосновним місцем обліку у відповідному контролюючому органі. Відтак, даний документ чітко визначає місцем сплати ПДФО той місцевий бюджет, на території якого безпосередньо розташовано та функціонує суб'єкт господарювання чи його підрозділи.

Таке законодавче визначення механізму сплати ПДФО стало основним чинником існування правових суперечок та невизначеності місця сплати податку. Це призвело до проблеми неспроможності забезпечити ефективне прогнозування надходжень від податку до місцевих бюджетів, а також мало негативний вплив на рівень фінансової спроможності сільських територіальних громад, адже в Україні поширена тенденція, коли підприємства юридично зареєстровані в містах, проте фактично розташовуються в межах сільських населених пунктів.

Відтак, враховуючи зазначене, можна стверджувати про доцільність внесення правок у законодавство в напрямі конкретизації місцевого бюджету, до якого саме сплачується ПДФО, а також забезпечення з боку органів місцевого самоврядування за допомогою правових інструментів надходження ПДФО від оподаткування працівників таких підприємств до місцевого бюджету.

Іншим доволі суперечливим аспектом адміністрування податку в наукових колах є питання доцільності його зарахування до місцевого бюджету за місце розташуванням податкового агента (роботодавця). В умовах розвитку системи місцевого самоврядування до реформування 2014 р. це питання не стояло настільки гостро. Проте в рамках децентралізаційних змін та пошуку шляхів забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів, в основі якої ефективне формування їх податкового потенціалу, питання вибору вірного з позиції дотримання принципів оподаткування та економічної та соціальної справедливості бюджету сплати ПДФО характеризується особливою актуальністю.

Механізм сплати і зарахування ПДФО, проблеми та особливості якого розглянуто вище і який сформований і функціонує в Україні в частині вибору бюджету зарахування податку в умовах сьогодення характеризується економічною доцільністю, проте не сприяє повній реалізації ролі податку в питанні впливу на економічний цикл та його роль соціального та політичного регулятора (рис. 3.4).

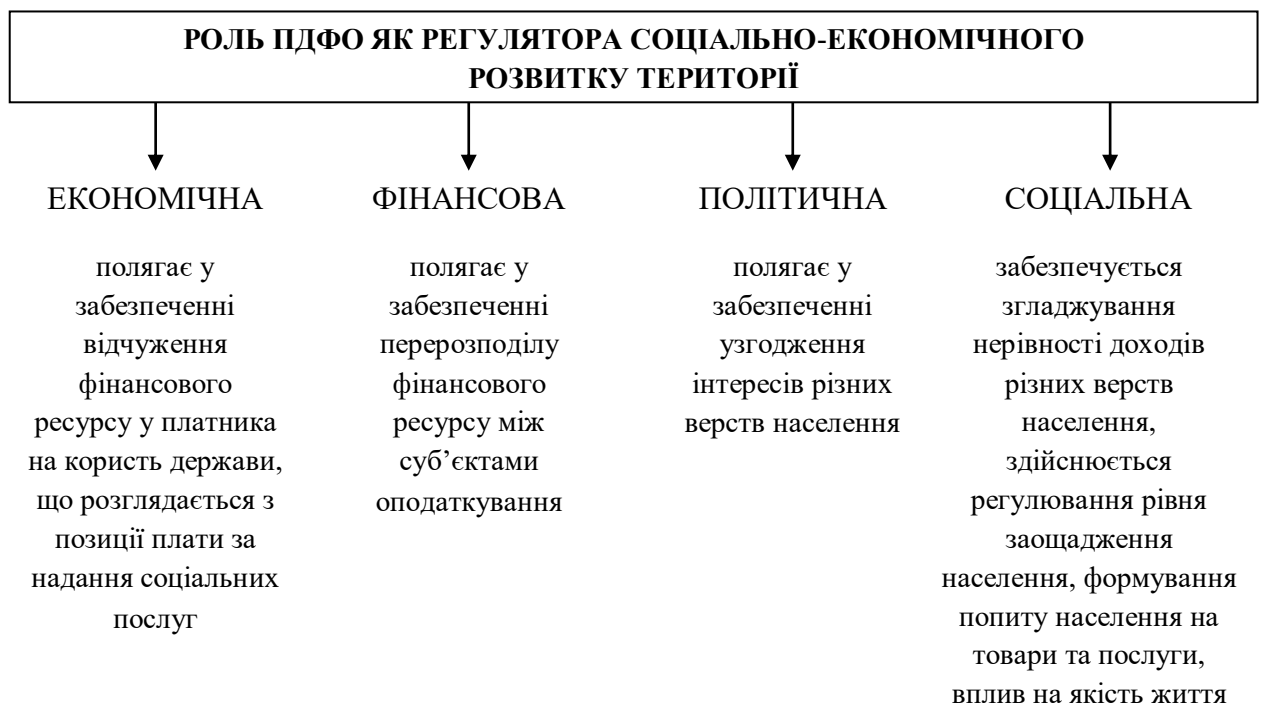

Рис. 3.4. Роль ПДФО як регулятора соціально-економічного розвитку території

Джерело: сформовано дисертантом.

Використання ПДФО як інструмента регулювання соціально-економічного розвитку території дозволяє забезпечити:

1) регулювання доходів усіх верств економічно активного населення країни й зміну розміру їх кінцевих обсягів без зміни співвідношення між сформованими результатами праці та їх оплатою;

2) реалізацію основних принципів оподаткування в контексті досягнення соціальної справедливості та рівномірного розподілу податкового навантаження;

3) вплив на склад та структуру кінцевого доходу кожної особи, а відтак і на структуру потреб і формування попиту населення;

5) регулювання окремих доходів, тобто таких, які отримуються з різних джерел.

Оскільки досвід справляння ПДФО мають практично усі розвинені країни, можна акцентувати увагу на тому, що він передовсім ефективно використовується в якості інструмента забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів. В таких країнах як Данія, Ісландія Норвегія, Фінляндія, Швеція питома вага податку у загальному обсязі податкових надходжень місцевих бюджетів складає 4/5 і більше. В Німеччині та Швейцарії – більше половини усіх податкових надходжень [52; 54;70; 238]. В Україні ПДФО також виступає основним бюджетоутворюючим податком доходів місцевих бюджетів [81].

З іншої сторони, в умовах розвитку механізму стягнення податку в розвинених країнах спостерігається його ефективне використання в якості індикатора ефективності функціонування ринку праці та розвитку підприємництва на відповідній території, що, серед іншого, включає також рівень залучення інвестиційних ресурсів. Тенденції аналогічного сприйняття податку в Україні в сьогоdnішніх умовах також чітко простежуються, зокрема, в контексті визначення податкової спроможності територіальних громад. Разом із тим, доцільним є врахування обґрунтування ефективності акумулювання податку з позиції визначення справедливості в оподаткуванні,

яка оцінюється не шляхом аналізу результатів сплати податку («хто скільки сплатив»), а в результаті обґрунтування вірності розподілу податкового тягара («скільки коштів залишилося у платника після сплати податку»). Таким чином забезпечується сприйняття ПДФО в якості інструмента нарощення ендегенного потенціалу територіальної громади, що особливо важливо при забезпеченні економічної спроможності територіальних громад забезпечити свій розвиток.

Для забезпечення ефективного та справедливого розподілу податкового тягара при стягненні ПДФО варто говорити про запровадження системи прогресивного оподаткування, яке включає різні ставки ПДФО для осіб із різними обсягами доходів [26]. У такому випадку громадяни з низькими доходами сплачують до бюджету значно нижчі обсяги податку, ніж особи з високими доходами. Це доволі поширена в розвинених країнах практика, доцільність та переваги від можливого запровадження якої доцільно розглядати в умовах розвитку вітчизняної системи оподаткування. Разом з тим, в контексті даного дослідження, основне завдання якого полягає у пошуку напрямів ефективного формування податкового потенціалу місцевих бюджетів, його розгляд не є доцільним, оскільки це завдання для реалізації на загальнодержавному рівні, яке забезпечить зміну самої системи оподаткування в Україні і характеризуватиметься опосередкованим впливом на формування податкового потенціалу на рівні територіальних громад. Адже в даному випадку розглядається питання розподілу податкового навантаження на кожну особу зокрема, а не на місцевий бюджет в цілому.

Щодо питання доцільності зміни зарахування ПДФО з місцевого бюджету за місцезнаходженням роботодавця на місцевий бюджет за місцем реєстрації (проживання) працівника, тобто заміна механізму оподаткування робітника на оподаткування мешканця. Дана концепція характеризується низкою суттєвих переваг. Передовсім варто зауважити, що даний податок в умовах розвитку системи оподаткування характеризується здебільшого як плата за одержані особою соціальні послуги та забезпечення відповідної

якості життєдіяльності. Тобто за отримані соціальні послуги (освіта, медичні послуги тощо) особа сплачує кошти у вигляді податку на отримані нею доходи. Відтак логічною виступає сплата і зарахування податку до місцевого бюджету, з якого потім здійснюються видатки на забезпечення відповідних соціальних послуг даній особі.

На сьогодні в Україні склалася ситуація, коли жителі конкретної територіальної громади, які отримують соціальні послуги в громаді, але працюють за межами такої громади, фінансово підтримують розвиток і надання соціальних послуг тих адміністративно-територіальних одиниць, на території яких вони працюють. Це спричиняє диспропорції перерозподілу фінансового ресурсу та неефективність розподілу податкового навантаження.

При цьому, можна зауважити, що в територіальних громадах, які розташовані поблизу або безпосередньо межують із великим міським центром, більшість населення зайняте на суб'єктах господарювання в місті та за часту отримують соціальні послуги в даній громаді, оскільки у міських центрах більш розвинені не лише підприємницька сфера, а й освітня, медична та культурна ланки. В такому випадку можна зауважити доцільність зарахування надходжень від ПДФО до бюджету за місцем розташування підприємства.

Разом з тим, в умовах реформи місцевого самоврядування та системних секторальних реформ це питання вирішено. Так, для прикладу, в рамках зміни перерозподілу повноважень та функцій між різними рівнями управління надання спеціалізованих медичних послуг забезпечується у спеціальних медичних закладах, які здебільшого розташовані в розвинених центрах економічного та соціального розвитку (у містах), часто за умови договору про надання відповідних послуг особам-членам відповідної громади. Це один із прикладів запровадженої системи медичного обслуговування згідно концепції «гроші за пацієнтом», яке дозволяє «прив'язати» послугу до території проживання, навіть за умови, що її надання здійснюється за межами території.

Відтак це дозволяє зауважити, що адміністративно-фінансова децентралізація в нашій державі забезпечила формування передумов переходу від оподаткування працівника до оподаткування мешканця при справлянні ПДФО. При цьому, слід зауважити переваги та недоліки реалізації кожної з концепцій в умовах сьогодення на місцевому рівні в Україні (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Порівняння концепцій «оподаткування працівника» та «оподаткування мешканця» при справлянні ПДФО до місцевого бюджету

Концепція	Переваги	Недоліки
Оподаткування працівника	→ Забезпечення розвитку територіальної громади, на території якої розташовано суб'єкт господарювання → Стимулювання органів місцевого самоврядування до залучення на територію громади підприємницьких структур	→ Недотримання принципу соціальної справедливості → Диспропорції розподілу фінансового ресурсу між місцевими бюджетами → Зростання диференціації розвитку міст та сіл (суб'єкти господарювання здебільшого розташовані на території економічно розвинених адміністративно-територіальних одиниць, тобто відбувається стимулювання порівняно розвинутих формувань)
Оподаткування мешканця	→ Стимулювання розвитку населених пунктів – «спальних зон» та забезпечення їх фінансової спроможності → Безпосередня участь мешканця громади у забезпеченні її фінансової спроможності	→ В умовах реформи місцевого самоврядування та стимулювання економічного розвитку територіальних громад перехід до «оподаткування мешканця» нівелює стимулюючий ефект надходження ПДФО від розвитку підприємницьких структур → Складність адміністрування

Джерело: сформовано дисертантом.

Таким чином, прогнозування результатів запровадження кожної з концепцій характеризуватиметься низкою переваг і недоліків. Основним недоліком концепції «оподаткування працівника» в умовах сьогодення та

основних завдань реформи децентралізації виступає зростання диференціації розвитку міст як центрів економічного розвитку та сіл і селищ як периферійних «спальних зон», що прямо суперечить нормам Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Натомість проблемою запровадження системи «оподаткування мешканця» нівелює роботу в напрямку стимулювання органів місцевого самоврядування до розвитку підприємницьких структур на своїй території. Адже функціонування на території громади підприємства не буде запорукою додаткового надходження ПФДО до місцевого бюджету.

В такому випадку, акцентуючи увагу на тих перевагах, які будуть досягнуті на місцевому рівні за рахунок запровадження кожної з концепцій, та з метою досягнення переваг їх реалізації, а також досягнення максимального ефекту в рамках реалізації реформи місцевого самоврядування доцільно забезпечити паритетний розподіл сплаченого ПФДО до місцевого бюджету за місцем проживання (реєстрації) працівника та місцевого бюджету за місцем розташування підприємства (рис. 3.5).

Окрім того, об'єднання двох концепцій, «оподаткування працівника» та «оподаткування мешканця», може дати ще один позитивний ефект запровадження, який особливо вагомий в умовах реформи адміністративно-територіального устрою в Україні, а саме – стимулювання об'єднання громад. Так, органи місцевого самоврядування, які передовсім націлені на досягнення довгострокового соціально-економічного позитивного ефекту розвитку громади, зацікавлені у збільшенні чисельності працевлаштованих жителів на суб'єктах господарювання, які функціонують на території громади.

Відтак, це спонукатиме економічно розвинуті територіальні громади (на території яких розміщені та функціонують підприємницькі структури) об'єднатися з сусідніми громадами – «спальними зонами», мешканці яких є зайнятими на підприємствах, що розташовані на території перших.

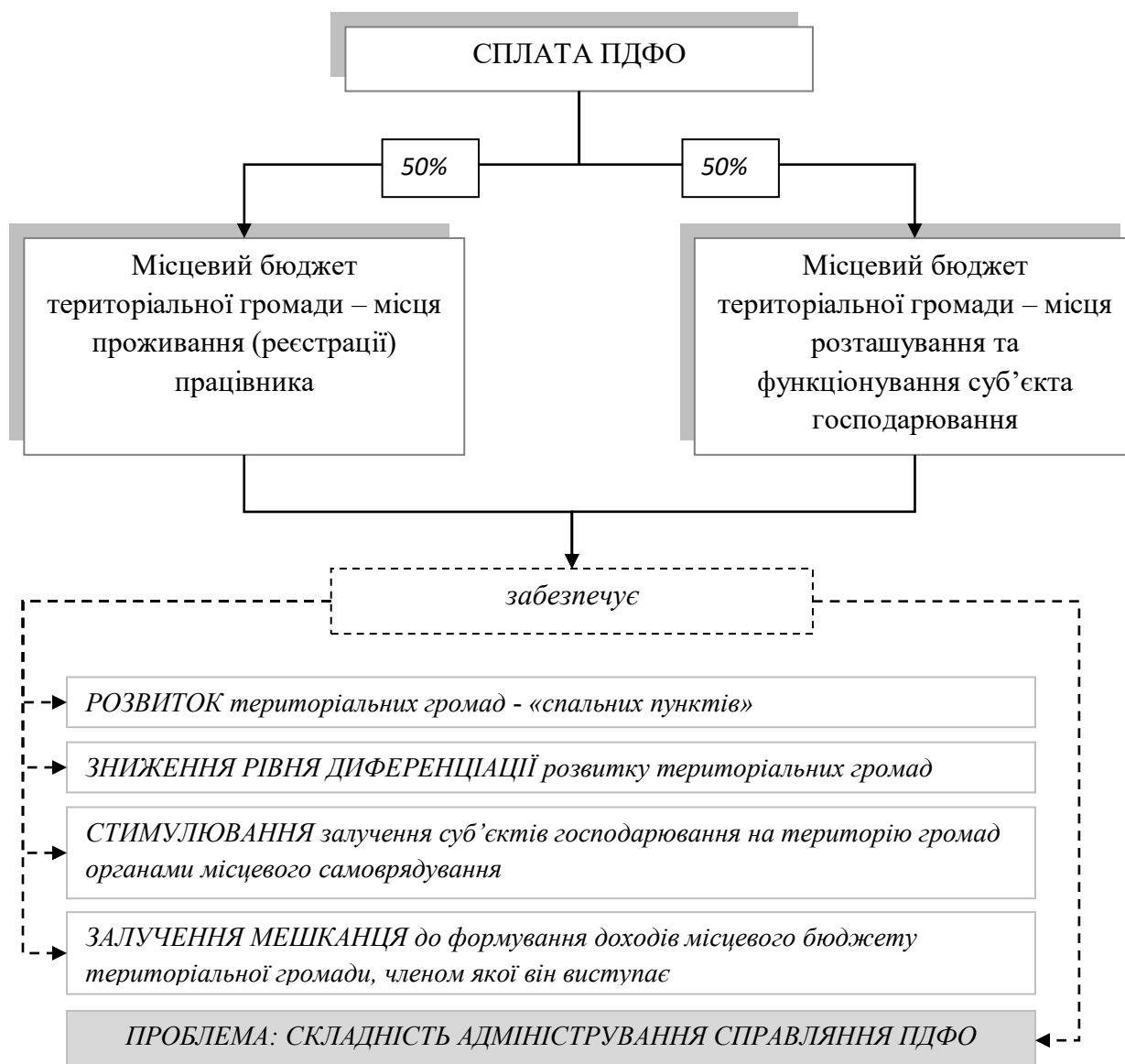

Рис. 3.5. Ефект паритетного розподілу надходження ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання працівника та за місцем розташування суб'єкта господарювання

Джерело: сформовано дисертантом.

Таким чином можна подолати проблему несприйняття розвинутими громадами економічно слабших громад-сусідів як партнерів для об'єднання та забезпечити вирівнювання можливостей таких суб'єктів об'єднання. Розглядаючи дану пропозицію та провівши дослідження можливостей, які

отримають для розвитку органи місцевого самоврядування, слід акцентувати увагу на можливих ризиках зміни концепції. Серед них варто виділити такі:

- ускладнення системи адміністрування ПДФО, яке вимагатиме додатково витрачених коштів та часу, а також може супроводжуватися труднощами реалізації;

- потреба постійного моніторингу місця проживання/реєстрації працівника, з доходів якого здійснюється сплата податку, для вірного зарахування частини ПДФО.

Саме проблема забезпечення ефективного адміністрування ПДФО в частині впровадження зміни порядку зарахування податку гальмує процес зміни концепції. Проте, дослідження практик його реалізації в розвинених країнах дозволяє визначити три основні варіанти організації адміністрування податку.

1. Обчислення, утримування та перераховування податку здійснюється суб'єктом господарювання, тобто податковим агентом. Відтак уся складність процесу повністю покладатиметься на юридичну особу, яка забезпечуватиме паритетне зарахування коштів до бюджету за місцезнаходженням підприємства та до бюджетів за місцем проживання кожного з працівників. Це можливе для організації на невеликих підприємствах, проте складне для великих підприємницьких структур, оскільки тягне за собою проблеми технічного забезпечення процесу, необхідність збільшення часового проміжку для виконання завдання, а також потребу додаткової фінансової підтримки процесу. Наслідком запровадження такої системи стане імовірно зниження позиції нашої країни в рейтингу легкості ведення бізнесу.

2. Перенесення обов'язку щодо забезпечення розподілу надходжень ПДФО між відповідними місцевими бюджетами на органи казначейської служби. При цьому, якщо не зважати на проблеми забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів господарювання та казначейства, виникає потреба залучення додаткових фінансових та людських ресурсів на виконання цієї

роботи, що матиме наслідком зростання видатків Державного бюджету на адміністрування ПДФО.

3. Забезпечення фізичною особою самостійного декларування наявних доходів, обчислення і сплати ПДФО з них. В даному випадку саме працівник набуде статусу податкового агента у контексті сплати ПДФО, що матиме наслідком і набуття відповідальності за подачу невірних даних та неповну сплату податку. Відтак це складний для реалізації крок, оскільки вимагає відповідного рівня освіченості всіх працездатних громадян в питанні оподаткування.

Аналізуючи усі три варіанти, на нашу думку, найбільш ефективним та результативним є перший. Окрім того, у разі обрання будь-якого варіанту виникає одна спільна проблема – точне визначення місця проживання фізичної особи, що вимагає законодавчого визначення поняття та ведення ефективного обліку проживання фізичних осіб.

Слід зауважити, що в Україні така система обліку існує. Так, хоча законодавчого визначення поняття «постійне місце проживання» немає, Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [179] визначено два поняття: «місце проживання» як житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає, а також спеціалізовані соціальні установи, заклади соціального обслуговування та соціального захисту, військові частини; «місце перебування» як адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком менше шести місяців на рік. Відтак на основі Закону [179] Державна міграційна служба України «місцем постійного проживання вважає адресу, за якою людина проживає більше шести місяців на рік» [188]. Це обумовлює і існування відповідальності громадян за несвоєчасну реєстрацію у відповідних органах свого місця проживання. Окрім того дані про реєстрацію громадян містить Єдиний державний демографічний реєстр, що забезпечує існування єдиної та цілісної системи даних стосовно місця проживання громадян.

Відтак, можна зауважити, що передумови зміни концепції оподаткування ПДФО в нашій державі існують, що доведене як з позиції формування концептуальних засад функціонування місцевих бюджетів в умовах децентралізації, так і зі сторони визначення умов запровадження системи. Загалом для зміни порядку зарахування ПДФО до місцевих бюджетів на паритетних засадах на основі поєднання концепцій «оподаткування працівника» та «оподаткування мешканця» необхідно забезпечити:

- інформування фізичними особами, з доходів яких здійснюється сплата ПДФО до місцевих бюджетів, своїх роботодавців про їх податкову адресу (в даному випадку доцільно забезпечити піврічне поновлення даних стосовно податкової адреси, що, хоча і може спричинити певне недоотримання надходжень податку до відповідного місцевого бюджету у випадку зміни фізичною особою місця проживання в межах піврічного період, але дозволить суттєво спростити і систематизувати роботу зі справлянням податку);

- чітке визначення механізму обчислення, утримання та перерахування ПДФО до відповідних місцевих бюджетів;

- проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення для підвищення податкової культури.

Активізуючи на розвитку податкового потенціалу ОТГ, слід звернути увагу на роль майнових податків як складника місцевих податків і зборів. Саме місцеві податки та збори є платежами, які, по-перше, в повній мірі зараховуються до відповідного місцевого бюджету, по-друге, їх встановлення та адміністрування здійснюється та визначається (в межах законодавства) на рівні органів місцевого самоврядування. Відтак, саме через формування механізму справляння до бюджету місцевих податків і зборів органи місцевого самоврядування мають змогу через використання комплексу інструментів й важелів забезпечити формування податкового потенціалу через залучення наявних і потенційних джерел справляння податків.

Відповідно до класифікації Міжнародного Валютного Фонду, до складу податків на майно віднесено податки, які підлягають сплаті за використання, володіння або передачу майна; стягуються через рівні проміжки часу або лише один раз або у випадку зміни права власності [259].

У країнах ЄС не існує єдиного підходу до формування системи майнового оподаткування та організації механізму справляння цих платежів. Так, в більшості країн існує єдиний податок на нерухоме майно, який справляється із нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки (будівель, споруд, житлових будинків тощо), і з земельних ділянок. У таких країнах як Греція, Данія, Естонія, Італія, Литва, Хорватія, Франція, Польща, Румунія, Словенія та Угорщина оподаткування землі та будівель здійснюється за рахунок незалежних один від одного податків. Цей варіант, згідно наукових та статистичних досліджень, визначено більш ефективним, оскільки такий підхід дозволяє уникати «накладки» ризиків і проблем, які виникають при справлянні цих податків, а також сприяють більшій маневреності формування механізму їх адміністрування [243; 245; 246; 280; 282; 283; 284].

Зазначений підхід застосовано і в вітчизняній податковій системі. Так, до складу майнових податків, відповідно до Податкового кодексу України, віднесено: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; плату за землю; транспортний податок.

Відповідно до п. 267.2 Податкового кодексу, об'єктом оподаткування транспортним податком є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років, а середньоринкова вартість становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового року. В цьому контексті транспортний податок доцільно розглядати швидше з позиції оподаткування товарів розкоші, оскільки під оподаткування цим платежем підпадають автомобілі загальною вартістю понад 1 млн. грн., тобто авто представницького класу, вік яких не більше п'яти років. Тому

розглядати в якості майнових податків слід плату за землю та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Зважаючи на особливості розподілу надходжень майнових податків між бюджетами різних рівнів, помітною є переважна передача доходів від майнового оподаткування на рівень територіальних громад, передовсім у податкових системах країн Східної Європи.

Доцільність зарахування майнових податків до місцевих бюджетів полягає удвох аспектах. По-перше, механізм цього податку буде ефективним лише у випадку безпосередньої взаємодії платника та органів місцевого самоврядування, оскільки на місцевому рівні є можливим контроль його сплати до бюджету.

По-друге, цей податок характеризується на рівні науковців та економістів як прогресивний, оскільки, прийнято вважати, земельні ділянки та будівлі перебувають здебільшого у власності багатих осіб, що забезпечує ефективний розподіл податкового навантаження. Проте для окремих країн (зокрема, країн Східної Європи та України зокрема) в силу відповідної економічної культури таке твердження не відповідає дійсності [244; 250; 252; 254]. Тому податковий тягар лягає на плечі незахищених верств населення, в результаті чого відбувається нерівномірний та несправедливий розподіл навантаження щодо сплати податку. На рівні органів місцевого самоврядування дана проблема може бути вирішена, оскільки при безпосередній взаємодії управлінської ланки з населенням можливе уникнення зазначених ризиків.

Ця проблема та можливі ризики, які вона провокує, є характерними на сьогодні для України й щодо справляння податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки. Так, запровадження даного податку розглядалося спочатку з позиції забезпечення податкового навантаження на платників, які володіють або орендують приміщення, площа яких суттєво більша середньоукраїнського показника, що дозволяло оподатковувати заможних власників нерухомості та мало сприяти ефективному

використанню майна (у випадку відсутності фінансової змоги платника податку до його сплати, такий власник мав можливість передати своє право власності іншій особі, яка, придбавши об'єкт, мала ефективно ним розпоряджатися), що спричинило б пожвавлення на ринку нерухомості.

Попри це, змінами до Податкового кодексу від 28.12.2014 р. [169] податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, обкладаються квартири площею більше 60 кв.м., та житлові будинки площею більше 120 кв.м., а також об'єкти нежитлової нерухомості (готельні, офісні, торговельні, промислові будівлі, склади, гаражі та присадибні господарські будівлі). Відтак, під оподаткування, відповідно до законодавства, підпадають усі верстви населення. Це вимагає особливої уваги зі сторони органів місцевого самоврядування при встановленні правил сплати податку на території відповідної громади, адже таке право визначене законодавцем за органами управління місцевого рівня. Так, відповідно до п. 266.4.2 Податкового кодексу, сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад встановлюють пільги з податку, що сплачується на відповідній території. Визначення пільг для фізичних осіб має здійснюватися, виходячи з їх майнового стану та рівня доходів; з об'єктів нежитлової нерухомості – в залежності від майна, яке є об'єктом оподаткування. Разом із тим, на рівні територіальних громад такі законодавчо обґрунтовані інструменти вирівнювання податкового навантаження та одночасної максимізації надходження податку на нерухомість, що сприятиме не лише акумулюванню додаткового фінансового ресурсу до бюджету, а й формуванню позитивного іміджу органів місцевого самоврядування серед мешканців громади та досягненню соціальної справедливості при розподілі податкового навантаження, не використовуються у повній мірі.

Основною умовою ефективного адміністрування податків на майно є вірне визначення бази оподаткування. Правильним з точки зору максимально ефективного розподілу податкового навантаження є визначення бази оподаткування відповідно до розрахованої ринкової вартості майна. Проте

використання даного механізму є можливим лише за умови відповідного рівня розвитку ринку нерухомості, оскільки методи оцінки вартості майна будуються передовсім на основі порівняння вартості різних об'єктів, їх місце розташування тощо. Саме тому в країнах Західної Європи визначення бази оподаткування майновими податками на основі оцінки ринкової вартості майна є поширеним, проте у країнах Східної Європи, як і в Україні, де ринок нерухомості почав розвиватися порівняно недавно і не є достатньо розвиненим, процес оцінки не побудований на основі визначення ринкової вартості майна.

В цих країнах і в Україні база оподаткування нерухомого майна визначається за площею будівлі. Разом із тим, для дотримання принципу соціальної справедливості в різних країнах використовується ряд коефіцієнтів для диференціації сум податку, який мають сплачувати платники, в залежності від чинників впливу. Для прикладу, уваги заслуговує механізм визначення бази оподаткування нерухомого майна в Румунії та Болгарії (додаток К).

Врахування такої чисельності коефіцієнтів значно ускладнює систему та сам процес адміністрування податку, проте дозволяє при відсутності можливості розрахунку бази оподаткування на основі визначення ринкової вартості об'єкта забезпечити певне наближення сум сплати по кожному конкретному об'єкту до такої вартості.

Слід зауважити, що в даному випадку здійснюється врахування чинників, які забезпечують комплексну оцінку нерухомості, а саме: типу будівлі, її площі, віку, приєднання до комунікацій та типу поселення. Таким чином, на центральному рівні забезпечується справедливий розподіл податкового навантаження.

В Україні, як уже зазначалося, повноваження по визначенні бази оподаткування та диференціації податкових ставок передано на рівень територіальної громади. Тому, для порівняння, акцентуємо увагу на

особливостях використання цього інструменту органами місцевого самоврядування (додаток Л).

Для цієї мети обрано два типи адміністративно-територіальних одиниць:

- міста обласного значення, які, як великі поселення та центри економічного розвитку на рівні регіонів, мають можливість ефективно використовувати потенціал податку на нерухомість для забезпечення надходжень до місцевих бюджетів та стимулювання підприємництва на своїй території;

- ОТГ як значно менші поселення з нижчим рівнем економічного розвитку, проте, в умовах децентралізації на органи місцевого самоврядування яких покладаються завдання із забезпечення за рахунок використання наявних ресурсів розвиток території та фінансову спроможність громади.

Як видно, органами місцевого самоврядування в Україні переважно виділяються три фактори впливу при встановленні податкових ставок на нерухоме майно, а саме: зонування в межах поселення; платник податку; тип будівлі.

Оскільки визначення особливостей встановлення податку передано на місцевий рівень, чинники впливу не характеризуються однорідністю та не встановлюються по усіх громадах, що здебільшого нівелює їх роль у якості забезпечення принципу соціальної справедливості при оподаткуванні майна.

Разом із тим, на місцевому рівні можливе більш ефективне зонування території (для прикладу, у м. Тернопіль виділено 110 економіко-планувальних територій, кожна з яких в результаті віднесено до однієї з чотирьох зон), а також забезпечення відповідності особливостей встановлення податку на майно стратегічним планам розвитку громади (для прикладу, можливе зниження податкових ставок для типів сільськогосподарських чи промислових будівель з метою залучення нових підприємницьких структур на територію громади). При цьому, як помітно з

табл. Л.1 (додаток Л), не усі громади у повній мірі використовують можливості диференціації бази оподаткування нерухомого майна. Зокрема Тростянецька ОТГ. Встановлення ставки 0% при сплаті податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, по двох зонах можна пояснити бажанням стимулювання економічного розвитку громади та її заселення, оскільки це сільська громада. Проте, встановлення єдиних ставок по зоні 1 не дозволяє у повній мірі використовувати потенціал, який закладено в механізмі податку.

Таким чином, доцільним є акцентування уваги з боку органів державної влади забезпечити проведення консультування та роз'яснювальної роботи з представниками органів місцевого самоврядування з приводу використання наявних інструментів для нарощення податкового потенціалу місцевих бюджетів в частині справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Доцільно рекомендувати органам місцевого самоврядування диференціювати об'єкти, які підлягають оподаткуванню, за такими факторами:

1. Тип поселення, в якому знаходиться будівля, за такими критеріями:
 - 1) видом поселення (місто/село); 2) віддаленістю від центрів економічного розвитку – обласних центрів, міст обласного значення, районних центрів; 3) виділення зон у межах міст;
2. Платник податку;
3. Тип будівлі;
4. Амортизаційні характеристики будівлі: 1) вік; 2) будівельні характеристики; 3) фізичний стан об'єкта оподаткування;
5. Підключення до комунікацій.

Суттєвою проблемою при оподаткуванні нерухомості в Україні є рівень охопленості об'єктів оподаткування. Згідно Податкового кодексу, база оподаткування об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних осіб, обчислюється контролюючим органом на підставі даних Державного реєстру речових прав на нерухоме

майно, що безоплатно надаються органами державної реєстрації прав на нерухоме майно та/або на підставі оригіналів відповідних документів платника податків, зокрема документів на право власності. В контексті зазначеного з позиції повноти справляння податку на нерухоме майно можна виділити дві основні проблеми:

- по-перше, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно не містить повної інформації стосовно переліку нерухомості, що підлягає оподаткуванню, оскільки його база даних формується на основі наявних документів у фізичних осіб про право власності на нерухоме майно;
- по-друге, в Україні немає законодавчо визначеної відповідальності фактичних власників житлових будинків за відсутність у них документів на право власності на будинок чи квартиру.

В результаті в нашій державі, зокрема в селах, близько $\frac{1}{2}$ житлових будинків, які знаходяться у приватній власності, є такими, у власників яких відсутні юридичні документи про право на власність, а відтак вони не сплачують податку на нерухомість до місцевого бюджету. Для вирішення зазначеної проблеми доцільно розширити перелік тих юридичних документів, на основі яких формується база оподаткування майна. Такими документами слід визнати технічний паспорт або книгу господарського обліку. Разом з тим, це доволі спірне питання, оскільки саме документи про право власності дозволяють де-юре визнати об'єкт майном особи. Проте з позиції забезпечення максимізації справляння податку на нерухоме майно розширення документів дозволить швидко та ефективно подолати проблему.

Стосовно іншого майнового податку, плати за землю, існують такі основні фактори, які визначають особливості функціонування механізму його справляння. До них віднесено: податкову базу, проведення її оцінки та встановлення ставок при справлянні податків.

Зважаючи на вектор дослідження справляння податку на нерухоме майно в Україні, слід наголосити на аналогічній проблемі і стосовно механізму справляння плати за землю в Україні. Якщо акцентувати на

земельному податку як окремого від загального податку на нерухоме майно, який включає оподаткування землі та будівель, зазначимо, що сьогодні близько 30 країн світу в податковій системі мають такий податок. Серед країн ЄС їх 8 (Данія, Естонія, Литва, Польща, Румунія, Словенія, Угорщина та Франція) [245; 250; 277]. У більшості з перелічених країн цей податок віднесено до місцевих, а в Естонії та Литві він, хоча і є загальнодержавним, проте надходить до відповідного місцевого бюджету. Але в питанні визначення методу оцінювання вартості землі, кожна держава характеризується притаманними лише її податковій системі особливостями. Аналіз різних підходів до оцінки землі дозволив виокремити три основні методи.

1. Метод оцінки вартості землі на основі врахування її площі – податок розраховується за 1 кв.м. площі земельної ділянки. Такий метод оцінки використовується, як і у випадку з податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в країнах зі слаборозвиненим ринком землі. Використовується цей метод і в Україні. При проведенні оцінки в різних країнах часто використовуються цілі системи коригуючих коефіцієнтів, застосування яких спрямоване до наближення проведення оцінки до ринкової вартості земельної ділянки.

2. Метод оцінки ринкової вартості землі. Ринкова вартість розраховується за допомогою одного з трьох підходів: підхід порівняння продажів (визначення вартості ділянки відбувається через порівняння продажів аналогічних земельних наділів), дохідний підхід (полягає у визначенні суми орендного доходу від володіння ділянкою) та витратний підхід (передбачає, що покупець має заплатити суму, що не більша обсягів коштів для вкладення з метою ефективного використання ділянки). Перевагами ринкової вартості землі є передовсім врахування в ціні усіх факторів впливу.

3. Метод самооцінки вартості землі ґрунтується на проведенні оцінки безпосередньо власником ділянки і є актуальним для країн з низьким рівнем

адміністративної спроможності. Разом з тим, цей метод характеризується суттєвим недоліком – сумнівною точністю оцінки.

В Україні при визначенні бази оподаткування платою за землю застосовується нормативна грошова оцінка землі. Відповідно до Податкового кодексу, вона визначається як капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений відповідно до законодавства центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин. Проведення нормативної грошової оцінки затверджується згідно рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, а також відповідно до договору. Розрахунок здійснюють землевпорядні компанії, які і розробляють технічну документацію з проведення нормативної оцінки.

Станом на початок 2018 р. у нашій державі здійснюється масова нормативна грошова оцінка земель.

Проте такий метод проведення оцінки характеризується суттєвими недоліками. Так, Методикою нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення [164], Методикою нормативної грошової оцінки земель населених пунктів [165] визначено проведення розрахунку вартості землі на основі таких підходів:

- для земель, які знаходяться в межах населених пунктів, – на основі обсягів витрат коштів на забезпечення освоєння і облаштування території;
- для земель, які знаходяться за межами населених пунктів сформовано чіткі нормативи рентного доходу для визначених категорій земель;
- для земель сільськогосподарського призначення – на основі врахування підходів до природно-сільськогосподарського районування і бонітування ґрунтів.

Таким чином, йде мова про використання значної кількості показників, часто застарілих даних (як у випадку бонітування ґрунтів) та таких, які не відповідають дійсності. Це не лише ускладнює процес нормативної грошової

оцінки земель, а й не сприяє ефективному справлянню плати за землю до місцевого бюджету.

Як висновок, досліджуючи особливості справляння майнових податків в Україні та країнах ЄС, слід зауважити, що використання в нашій державі ефективних підходів до визначення бази оподаткування нерухомого майна на даний час неможливе. І визначення бази справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, на основі введення оцінки ринкової вартості будівель, і плати за землю на основі оцінки ринкової вартості землі вимагає розвинутого ринку нерухомого майна. Разом з тим, на даний час слід говорити про удосконалення методів оцінки, які застосовуються в нашій державі, через застосування відповідних коефіцієнтів диверсифікації вартості об'єктів оподаткування відповідно до факторів впливу на їх реальну вартість. Щодо цього слід звернутися до можливості імплементації досвіду країн Східної Європи, якими ефективність використання таких коефіцієнтів доведена на практиці.

Висновки до розділу III

У результаті дослідження удосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації можна зробити такі висновки.

1. Зважаючи на виявлені проблеми та передумови розвитку ОТГ під впливом податкової децентралізації на функціонування територіальних громад як суб'єктів місцевого самоврядування, запропоновано напрямки реалізації концептуальних засад розвитку об'єднаних територіальних громад, в контексті чого визначено шляхи акумулювання податкового потенціалу ОТГ, а саме: ефективне використання повноважень ОМС щодо встановлення і справляння місцевих податків та зборів; робота в напрямку максимізації справляння податків; удосконалення системи адміністрування місцевих

податків та зборів на засадах дотримання справедливого розподілу податкового тягара; формування умов, залучення та стимулювання до розвитку на території суб'єктів підприємництва як платників податків; залучення на територію громади нових жителів як платників податків до місцевого бюджету; забезпечення ефективної інформаційно-роз'яснювальної роботи органів місцевого самоврядування серед платників податків; розвиток відносин власності, оренди, користування комунальним та іншим майном, землею на території громади.

2. Удосконалено організаційно-економічну модель управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації в якій акцентовано увагу на послідовній реалізації управлінських дій, що забезпечують ефективність організації економічного розвитку ОТГ, і основних орієнтирах мобілізації та використання податкових надходжень місцевих бюджетів (демографічного зростання, фінансової спроможності, економічної ефективності, високого рівня надання суспільних послуг, розвитку інституту місцевого самоврядування). Модель є ефективним інструментом забезпечення адміністративної та фінансової самодостатності громад.

3. Визначено орієнтири мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів в контексті децентралізаційних процесів. Серед них виокремлено критерії формування податкового потенціалу місцевого бюджету, а саме: економічну ефективність, соціальну справедливість, прозорість та максимальну простоту механізму оподаткування та повноту акумулювання. Окремим аспектом серед зазначених критеріїв визначено стабільність встановлення податків на місцевому рівні на системність застосування інструментів оподаткування для забезпечення податкової спроможності територіальних громад.

4. Запропоновано зміну концепції оподаткування ПДФО в нашій державі, що доведене як із позиції формування концептуальних засад функціонування місцевих бюджетів в умовах децентралізації, так і зі сторони

визначення умов запровадження системи. Визначено, що для зміни порядку зарахування ПДФО до місцевих бюджетів доцільно здійснити поєднання на паритетних засадах концепцій «оподаткування працівника» та «оподаткування мешканця».

5. Акцентовано увагу на необхідності використання інструментів для нарощення податкового потенціалу місцевих бюджетів в частині справляння податку на нерухоме майно, що відмінне від земельної ділянки. Запропоновано рекомендувати органам місцевого самоврядування диференціювати об'єкти, які підлягають оподаткуванню, за такими факторами: тип поселення, в якому знаходиться будівля; платник податку; тип будівлі; амортизаційні характеристики будівлі; підключення до комунікацій.

6. Обґрунтовано необхідність розширення переліку юридичних документів, на основі яких формується база оподаткування майна для повноти охоплення бази оподаткування. Запропоновані зміни дозволять посилити податковий потенціал території та сприятимуть акумулюванню додаткових ресурсів для її розвитку в умовах податкової децентралізації.

Основні результати наукового дослідження, що отримані в даному розділі опубліковані автором у наукових працях [78; 82; 85; 85; 269].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та запропоновано розв'язання наукового завдання, що полягає у розробці науково-методичних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації. На основі одержаних результатів сформульовано низку висновків і пропозицій як методичного, так і практичного змісту.

1. Зважаючи на спрямованість дослідження на визначення місця і ролі територіальних громад в умовах децентралізації та аргументування первинності територіальної громади у ланцюгу пізнання сутності ОТГ як економічної категорії, об'єднаною територіальною громадою визначено інтегровану соціально-економічну систему, базовий елемент місцевого самоврядування, наділену правами та обов'язками вирішувати питання місцевого значення та представляти місцеву спільноту на політичній арені та спроможну самостійно або через органи місцевого самоврядування забезпечити соціально-економічний розвиток території та надання якісних соціальних послуг населенню за рахунок спільності інтересів та різнорівневих зв'язків між її елементами. Визначено розвиток ОТГ як процес позитивних зрушень у соціально-економічній системі, що відбуваються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників й спрямовані підвищення ефективності використання потенціалу громади, покращення економічної ситуації, рівня життя населення та якості людського капіталу.

2. Запропоновано концептуальні засади розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, яка ґрунтується на твердженні, що розвиток територіальних громад забезпечується за рахунок продуктивної управлінської діяльності та ефективної взаємодії суб'єктів, які розташовані на території громади, щодо акумулювання ресурсного потенціалу, та обумовлює розробку та реалізацію цілеспрямованого комплексу заходів в напрямках, які є критично важливими для розвитку громади у поточному та

перспективному періодах. Концепція дозволить активізувати процеси розвитку ОТГ та нарощення її ресурсної бази за рахунок акумулювання податкового потенціалу. Обґрунтовано залежність нарощення податкового потенціалу ОТГ від наявної системи економічних взаємовідносин в адміністративно-територіальному формуванні, яка включає взаємодію суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища та ще раз вказує на суб'єкт-об'єктну залежність формування податкового потенціалу та ключову роль органів місцевого самоврядування у стимулюванні розвитку громади.

3. Узагальнення теоретичних підходів до трактування поняття «податковий потенціал» дозволило визначити, що податковий потенціал ОТГ слід розглядати ключовий чинник розвитку громади, що набуває форми граничного обсягу потенційних і мобілізованих податкових доходів, які за відповідних умов можуть бути акумульовані до місцевого бюджету в межах функціонуючої системи оподаткування, обумовлені розвитком ділової активності в громаді й залежать від рівня продуктивності суб'єктів економічної системи. В контексті зазначеного виділено фактори розвитку ОТГ і запропоновано їх класифікацію в розрізі окремих критеріїв на: політико-правові; природно-ресурсні; економічні; соціально-культурні; демографічні. Зазначено, що акцент на зазначених факторах сприяє визначенню резервів податкових доходів місцевих бюджетів і підвищення рівня податкової спроможності територіальних громад, що в умовах адміністративно-фінансової децентралізації є одним із ключових завдань місцевого розвитку.

4. Розроблено методику аналізу перспектив розвитку ОТГ у контексті формування податкового потенціалу територіальної громади на основі використання методу інтегрального аналізу. Запропоновано визначення трьох коефіцієнтів для проведення комплексної оцінки формування податкових доходів місцевих бюджетів, серед яких: коефіцієнт податкової результативності, який дозволяє проаналізувати обсяги податкових доходів місцевого бюджету на одну особу; коефіцієнт податкової самостійності, який

характеризує частку податкових надходжень у власних доходах місцевого бюджету; коефіцієнт податкового покриття, який дозволяє встановити рівень виконання повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок зібраних на території податків і зборів. За результатами аналізу розвитку ОТГ регіонів України в умовах податкової децентралізації встановлено відсутність зміни регіонів-лідерів та регіонів-аутсайдерів зі зміною основ функціонування бюджетно-податкової системи та зниження рівня диференціації інтегрального індексу після реформування в результаті зростання показника формування податкового потенціалу місцевих бюджетів регіонів із низьким рівнем економічного розвитку.

5. Здійснення порівняльного аналізу розвитку податкового потенціалу територіальних громад до та після початку реформи децентралізації в Україні дозволило встановити, що податкова децентралізація сприяла формуванню ефективної податкової бази для наповнення місцевих бюджетів, що дозволяє забезпечити більш якісний розподіл фінансового ресурсу. Разом з тим, аргументовано ризики зростання рівня диференціації формування податкового потенціалу громад в результаті децентралізаційних процесів у державі.

6. На основі аналізу розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації на прикладі Львівської області обґрунтовано залежність соціально-економічного розвитку громад від рівня їх податкового потенціалу, що доводить необхідність вдосконалення організаційно-економічного забезпечення спроможності територіальних громад в умовах податкової децентралізації. Для виявлення впливу податкового потенціалу ОТГ на забезпечення їх розвитку здійснено кореляційний аналіз, який дозволив підтвердити наявність сильного зв'язку між зміною обсягів податкових доходів та видатків на одну особу з місцевих бюджетів ОТГ Львівської області. Водночас значна частина видатків місцевого бюджету спрямована на утримання апарату управління, а не на розвиток громади.

7. Визначено стратегічні напрями реалізації концептуальних засад розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації. Запропоновано комплекс заходів щодо акумулювання ресурсного потенціалу в напрямках, які є важливими для розвитку громади у поточному та перспективному періодах. Задля забезпечення позитивних якісних і кількісних змін у результаті запровадження стратегічних напрямів реалізації концепції розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації обґрунтовано доцільність дотримання принципів розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації, а саме: гласність; субсидіарність; компліментарність; громадська участь; транспарентність влади; самостійність; єдність; соціетальність; проєктованість; комплексність; економічність; цілеорієнтованість; інноваційність; керованість.

8. Розроблено організаційно-економічну модель управління розвитком ОТГ в умовах податкової децентралізації як ефективний інструмент забезпечення адміністративної та фінансової самодостатності громад. В основу формування цієї моделі покладено послідовну реалізацію управлінських дій, що забезпечують ефективність організації економічного розвитку ОТГ. Визначено основні орієнтири мобілізації та використання податкових надходжень місцевих бюджетів, серед яких – демографічного зростання, фінансової спроможності, економічної ефективності, високого рівня надання суспільних послуг, розвитку інституту місцевого самоврядування.

9. Обґрунтовано шляхи розвитку територіальних громад в частині стимулювання податкових важелів для акумулювання податкового потенціалу для забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації. Визначено критерії формування системи оподаткування на місцевому рівні, до яких віднесено: економічну ефективність, соціальну справедливість, прозорість і максимальну простоту механізму оподаткування та повноту акумулювання. Формування політики оподаткування органами місцевого самоврядування з урахуванням зазначених критеріїв сприятиме

ефективному справлянню цих платежів та зниженню ризиків їх несприйняття членами громади.

10. Визначено напрями удосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в умовах податкової децентралізації. Акцентовано увагу на можливостях зміни організаційного механізму забезпечення спроможності громад за рахунок удосконалення системи адміністрування ПДФО як основного бюджетоформуючого надходження місцевих бюджетів. Обґрунтовано неповне використання ПДФО як інструмента регулювання соціально-економічного розвитку території. З метою досягнення максимального ефекту в рамках реалізації реформи місцевого самоврядування запропоновано забезпечити паритетний розподіл сплаченого ПДФО до місцевого бюджету за місцем проживання (реєстрації) працівника та місцевого бюджету за місцем розташування підприємства, тобто поєднання концепцій «оподаткування працівника» та «оподаткування мешканця», що сприятиме уникненню ризиків кожної концепції зокрема. Передовсім це дозволить подолати проблему диференціації розвитку міст як центрів економічного розвитку та сіл і селищ як периферійних «спальних зон».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В.С. Кравців, Львів, 2016. 264 с.
2. Аналітична записка «Європейський досвід адміністративно-територіального реформування: політичний аспект». Нац. ін-т стратегіч. досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/844/> (дата звернення: липень 2019 р.).
3. Андрущенко В. Л. Міжбюджетні відносини в Україні і міжнародний досвід. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2013. Вип. 2. С. 5–10.
4. Антикризова програма спільних дій влади та бізнесу. Програма ухвалена на засіданні Антикризової ради громадських організацій України у грудні 2014 р., розширена та доповнена у квітні 2015 р. URL: <http://uspp.ua/st4serydrtyf.html>. (дата звернення: червень 2018 р.)
5. Апатов Н. В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів. *Економіка регіонів*. 2010. № 4. С. 15–22.
6. Баймуратов М. А. Публичная самоуправленческая (муниципальная) власть и гражданское общество: проблемы взаимосвязи и взаимозависимости. *Право и политика*. 2004. № 3. С. 82–87.
7. Баймуратов М. О. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування України. *Муніципальне право України: підручн.* / За ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. Київ, 2001. С. 122–123.
8. Балдич Н. І. Концептуальні засади державної політики фінансового вирівнювання місцевих бюджетів. *Вісник НАДУ*. 2005. № 1. С. 153–158.
9. Барилук І. Рейтингова оцінка конкурентоспроможності економіки України. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наукових праць*.

Одеса: Одеський державний економічний університет. 2012. Вип. 47. С. 134–140.

10. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики. Київ: «Юридична думка», 2010. 656 с.

11. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 2 (12). URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_2/visnik_st_13.pdf(дата звернення: жовтень 2016).

12. Бесчастний В. М. Місцеве самоврядування в Україні: проблеми та перспективи / за ред. В.М. Бесчастного. Донецьк: Донецький юридичний інститут при Донецькому національному університеті. 2005. 579 с.

13. Бикадорова Н. О. Податкові доходи у фінансовій децентралізації місцевого самоврядування.*Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2010. Вип. 7(1). С. 74–83.

14. Бобровська О. Ю., Крушельницька Т. А., Латинін М. А. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення : монографія / за заг. ред. д. держ. упр., проф. О. Ю. Бобровської. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 362 с.

15. Бондарук Т.Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації.*Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. № 1. С. 51–56.

16. Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Центр політико-правових реформ. Київ: Москаленко О. М., 2012. 212 с.

17. Боровик П. М., Ролінський О. В., Мазур К. М. Вітчизняна практика та зарубіжний досвід бюджетних відносин на рівні місцевих бюджетів. *Облік і фінанси*. 2015. № 1. С. 51–57.

18. Бочі А. Прихований клондайк: як розкрити потенціал бюджетів об'єднаних територіальних громад. *VoxUkraine*. 2018. URL:

<https://voxukraine.org/uk/prihovanij-klondajk-yak-rozkriti-potentsial-byudzhativ-ob-yednanih-teritorialnih-gromad>. (дата звернення: вересень 2018 р.).

19. Боярко І. М., Люта О. В., Пігуль Н. Г., Боярко І. М. *Місцеві бюджети у забезпеченні соціально-економічного розвитку міста*: монографія. Сумське вид-во ПВКП «Корпункт», 2012. 92с.

20. Бюджетний кодекс України: Кодекс № 2456-VI від 8.07.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: січень 2019 р.).

21. Бюджетний літопис: ІVквартал 2016 року. Проект «Популярна економіка: ціна держави». № 46. 10 лютого 2017 року. URL: http://cost.ua/files/budget-chronicles-4th-quarter-2016_final.pdf. (дата звернення: квітень 2017 р.).

22. Бюджет України 2014. Статистичний збірник. Міністерство фінансів України. Київ, 2015. 308 с.

23. Бюджет України 2015. Статистичний збірник. Міністерство фінансів України. Київ, 2016. 308 с.

24. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. К.: НІОС, 2000. С. 181.

25. Вахович І. М., Камінська І. М. Резерви нарощування фінансової спроможності регіонів України. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 3 (105). С. 187–196.

26. Верзун А., Ковалів В. Необхідність впровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2013. № 20(1). С. 173–178.

27. Власюк Н.І. Оцінювання фіскальної ефективності місцевого оподаткування. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.6. С. 68–73.

28. Возняк Г. В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ. НАН України. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2016. 520 с.

29. Галіахметов І. А. Теоретичні засади територіального перетворення первинних суб'єктів місцевого самоврядування. *Правове регулювання економіки*. 2019. № 18. С. 27–35.
30. Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., Славкова А. А. Місцеві фінанси: навч.-метод. посібник. Київ: КНЕУ, 2002. 184 с.
31. Гейда О. В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. *Європейські перспективи*. 2012. №3 (3). С. 9–13.
32. Головне управління статистики у Львівській області. Офіційний сайт. URL: www.lv.ukrstat.gov.ua (дата звернення: квітень 2019).
33. Гончаренко О. В. Поняття та зміст відносин між державним та регіональними бюджетами. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. № 3 (70). С. 127–132.
34. Горбач В. Адміністративно–територіальна реформа в Україні має бути реформою публічного адміністрування. *Економічний часопис*. XXI. 2006. № 5–6. С. 49–50.
35. Горский Н. В. Налоговый потенциал в механизме международных отношений. *Финансы*. 1999. № 6. С. 27–30.
36. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. 19–20, 21–22, с. 144.
37. Григорук П. М., Ткаченко І. С. Методи побудови інтегрального показника. *Бізнес-інформ*. 2012. № 4. С. 34–38.
38. Гураль П. Ф. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження: автореф. дис. д-ра юрид. наук. Львів: Б. в., 2009. 40 с.
39. Данилишин Б. Как децентрализовать управление в Украине? *Українська правда. Економіческая правда*. 2015. URL: <http://www.epravda.com.ua/rus/columns/2015/07/13/550472>. (дата звернення: січень 2019 р.).
40. Дахнова О. Є., Білик М. Ю. Оцінка індикаторів фіскальної ефективності ПДВ в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 7 (47). С. 431–435.

41. Державна міграційна служба України. Реєстрація місця проживання. URL: <https://dmsu.gov.ua/vazhливо/reestracziya-misczya-prozhivannya.html>. (дата звернення: січень 2019 р.).

42. Державна фіскальна служба України. Лист ФДС від 28.09.2015 р. №20530/6/99-99-17-02-01-15. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovikonsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/64216.html> (дата звернення: листопад 2018 р.).

43. Децентралізація в Україні та її вплив на соціально-економічний розвиток територій: методичні підходи та результати оцінювання: наукова доповідь / за ред. д.е.н., проф. Сторонянської І. З. Львів: ІРД НАНУ, 2018. 144 с.

44. Децентралізація. Виконання доходів місцевих бюджетів за 2016 рік. Кабінет міністрів України. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Міністерство фінансів України. URL: [http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_\(1\).pdf](http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/MinReg_FEB-2017-mini_(1).pdf) (дата звернення: квітень 2017).

45. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад за 2015 рік. Фінансово-аналітичні матеріали. Кабінет Міністрів України. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 282 с.

46. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад за 2016 рік. Фінансово-аналітичні матеріали. Кабінет Міністрів України. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 282 с.

47. Децентралізація. Сайт реформи. URL: www.decentralization.gov.ua (дата звернення: квітень 2017).

48. Департамент фінансів Львівської обласної державної адміністрації. Офіційний сайт. URL: www.loda.gov.ua/departament-finansiv (дата звернення: квітень 2019).

49. Державна казначейська служба України.Офіційний сайт.URL: www.treasury.gov.ua(дата звернення: березень 2019)

50. Державна служба статистики України.Офіційний сайт.URL: www.ukrstat.gov.ua(дата звернення: березень 2019).

51. Джерела доходів місцевих бюджетів. 2019 рік. Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. Національний проект «Децентралізація». 2019. 16 с.

52. Дуб А. Р. Трансформація адміністрування податку з доходів фізичних осіб: світовий досвід і можливості для України. *Фінанси України*. 2018. № 5. С. 80–93.

53. Духновська Л. М., Пономаренко Р. А. Вплив ставки податку на доходи фізичних осіб на доходи громадян України. *Проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин*: збірник наукових праць. Дніпропетровськ, 2014. С. 266–27.

54. Жук П. В. Актуальні завдання та шляхи реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. №1 (111). С. 20–25.

55. Задорожня Л. А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України / дис. на здобуття наук.ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.08. – гроші, фінанси і кредит. Ірпінь, 2017.

56. Замасло О. Т. Аналіз сучасного стану податкової культури в Україні. *Бізнес Інформ*. 2015. № 11. С. 351–357.

57. Замасло О. Т. Податкова система України в умовах євроінтеграції. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису / дис. на здобуття наук.ступеня докт. екон. наук за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018.

58. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програми економічних реформ на 2010–2014 роки. Комітет з економічних реформ при Президентові України. URL:

http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf. (дата звернення: липень 2017 р.).

59. Зарубіжний та вітчизняний досвід реформування адміністративно-територіального устрою / за ред. Шевчук Л.Т. Львів. 2007. 254 с.

60. Зарубіна О. С. До питання інвестиційні аспекти розвитку міста. URL: eprints.ksame.kharkov.ua/5039/1/тезиси_Зарубина.doc (дата звернення: березень 2017).

61. Захарова О. В., Баштанник В. В., Василишина А. П. Впровадження зарубіжного досвіду децентралізації управління. НАДУ при ПУ. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. 2015. 23 с.

62. Звіт про роботу департаменту фінансів у 2016 році та завдання на 2017 рік. Департамент фінансів ЛОДА. 2017.

63. Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін. *Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік*. ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ І-ІІ) впровадження, USAID. Київ, 2015. 84 с.

64. Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін. *Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015 рік*. ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ І-ІІ) впровадження, USAID. Київ, 2016. 73с.

65. Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін. *Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік*. ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ І-ІІ) впровадження, USAID. Київ, 2017. 92 с.

66. Іванова О. Ю. Вплив фіскальної децентралізації на саморозвиток регіонів України. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 2. С. 136–147.

67. Іванова О. Ю., Белікова Н. В. Формування фінансової самодостатності регіонів в контексті реалізації економічних реформа. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 3(177). С. 219–229.

68. Казюк Я. М. Система фінансового вирівнювання та особливості методик визначення міжбюджетних трансфертів: досвід європейських країн / *Сучасні проблеми освіти і науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, 26-27 січня 2013 р. Будапешт. URL: <http://scaspee.com/6/post/2013/01/35.html> (дата звернення: 29 січня 2018 року).

69. Каламбет С. Податковий потенціал у механізмі регулювання економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 . Донецьк, 2004. 32 с.

70. Камінська І. М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізми забезпечення. *Економічний форум*: наук. журн. Луцьк: РВВ ЛНТУ. 2011. № 2. С. 131–144.

71. Кампо В. М. Деякі проблеми становлення і розвитку місцевого самоврядування. Місцеве і регіональне самоврядування в Україні. 1993. Вип. 1/2 (4/5). С. 68.

72. Карлін М. Використання пропорційного підходу до оподаткування в Україні: проблеми та можливі способи їх розв'язання. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. № 1, 2016. С. 85–90.

73. Карлін М. І. Встановлення ставок основних податків в Україні на основі принципу прогресивності. *Регіональна економіка*. 2015. № 4. С. 102–107.

74. Карлін М. І. Необхідність врахування фінансової спроможності регіонів в контексті проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2010. Вип. 15. С. 21–31.

75. Квасній О. Р. Організаційно-економічні засади розвитку територіальних громад в контексті зміцнення інституту місцевого оподаткування. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 47–2. С. 16–20.

76. Квасній О. Р. Теоретичні основи визначення фіскального простору територіальних громад в умовах децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 34–40.

77. Квасній О. Р. Фактори формування податкового потенціалу місцевих бюджетів в контексті забезпечення податкоспроможності територіальних громад. *Моделювання регіональної економіки*. 2018. № 1 (31). С. 78–87.

78. Квасній О. Р. Автономія територіальних громад – запорука вирішення «місцевих питань» стосовно місцевого та суспільного розвитку *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 20/2018. С. 25–28.

79. Квасній О. Р., Раделицький Ю. О. Основи формування податкового потенціалу місцевих бюджетів у контексті децентралізаційних процесів. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. С. 21–22.

80. Квасній О. Р., Тимечко І. Р. Аналіз стану формування об'єднаних територіальних громад Дрогобиччини. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 98–102.

81. Квасній О. Р., Кишакевич Б. Ю. Роль ПДФО у формуванні податкового потенціалу місцевих бюджетів. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти*: зб. наук. праць III Всеукр. наук.-практ. конф. 28–29 березня 2019 р. Дніпро: НМетАУ, 2019. Ч. 2. 545с. С. 158–162.

82. Квасній О. Р. Стимулювання розвитку територіальних громад: формування системи оподаткування на місцевому рівні. *Підприємництво, бухгалтерський облік та фінанси: національні особливості розвитку*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. 7 грудня 2019 р. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2019. С. 80–83.

83. Квасній О. Р. Фактори формування ендегенного потенціалу територіальних громад. *Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії, напрями та пріоритети*: матеріали наук.-практ. конф. 14 груд. 2019 р.

Запоріжжя: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2019. Ч. I. С. 115–119.

84. Квасній О. Р. Європейський досвід утворення територіальних громад. *Актуальні проблеми сучасної науки*: зб. П'ятої наук.-практ. конф. викладачів та студентів НН ІФМЕ та ІТ. 27 квітня 2018 р. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 446 с. С. 50–53.

85. Квасній О. Р. Роль інституту місцевого самоврядування в управлінні територіальними громадами. *Сучасний менеджмент та адміністрування: теорія і практика*: зб. наук. праць за матеріалами IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Сучасний менеджмент та адміністрування: теорія і практика». 27 квітня 2018 р. Херсон: Херсонський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2018. С. 74–76.

86. Квасній О. Р. Створення спроможних територіальних громад – кінцева мета реформ децентралізації. *Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку місцевих громад*: зб. тез доповідей II Міжнар.ї наук.-практ. конф. 19 квітня 2018 р., Сєверодонецьк: ПП «Поліграф-Сервіс», 2018. С. 95–97.

87. Квасній О. Р. Проблеми розвитку територіальних громад в Україні. *Корпоративні фінанси: соціально-економічні, організаційно-правові та інституціональні аспекти*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 15 листопада 2018 р. Київ: Національний авіаційний університет, 2018. 377 с. С. 188–190.

88. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). Київ: НІОС, 2000. С. 322.

89. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади. Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

90. Кміть В.М. Роль фіскальної політики України в умовах глобалізації. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*: збірник наукових праць. Економіка. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2013. Вип. 650–652. С. 118–128.

91. Кміть В. М. Оцінка національної системи адміністрування податків та шляхи її оптимізації. Вісник Львівського університету. Серія економічна. Вип. 47. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 217–231.

92. Коваленко О. Самоврядування чи самоуправління? / О. Коваленко // Урядовий кур'єр. – 2002. – 25 жовтня. – № 198.

93. Когут І. А. Становлення та розвиток системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні. Таврійський державний агротехнічний університет. 2012. 36. 18. Т. 5. С. 217–227. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znptdau/2012_2_5/18-5-28.pdf. (дата звернення: серпень 2016 р.).

94. Козоріз М. А., Кузнєцова А. Я., Сторонянська І. З., Возняк Г. В. Фінанси регіону: теорія, проблеми, практика: монографія. Київ: УБС НБУ, 2010. 222 с.

95. Коломієць Т. В., Патицька Х. О. Податкова спроможність як показник рівня фінансової автономії територіальної громади. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: збірник наукових праць. 2015. Вип. 4 (114). С. 14-17.

96. Коломиец А. Л. Анализ концептуальных подходов и методов оценки налогового потенциала регионов. *Налоговый вестник*. 2000. № 2. С. 3–5.

97. Корнєва О. В. Європейський досвід формування матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 20–24.

98. Корягін М. В. Місцеві бюджети в парадигмі розвитку фінансових відносин на місцевому рівні. *Науковий вісник НЛТУ*. 2011. Вип. 21.15. С. 2014–2019.

99. Корягін М. Еволюція наукових поглядів на місцеві бюджети у світовій економічній думці. *Ефективність державного управління*. 2011. Вип. 28. С. 312–318.

100. Кравців В. С., Жук П. В. Реформа адміністративно-територіального устрою: результати, проблеми, подальші дії. *Стратегічна панорама*. 2016. № 2. С. 104–112.
101. Кравченко В. І. *Місцеві фінанси України*: Навчальний посібник. Київ: Знання, 1999. 487 с.
102. Кравченко С. О., Марковський С. С. Сутність фінансового забезпечення державної регіональної політики. URL: academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Kravchenko.pdf (дата звернення: червень 2017 р.).
103. Крамар О. Децентралізація: перетягування ковдри. Тиждень.уа. середа, 28 червня 2017 р. URL: <http://tyzhden.ua/Politics/191040>. (дата звернення: липень 2018 р.).
104. Крупіна Н. А. Еволюція інституту місцевого самоврядування. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. пр., голов. ред. М. І. Зверяков. ОдесаОдеський держ. екон. ун-т., 2009. Вип. 37. С. 58–64.
105. Крупка М. І., Демчишак Н. Б. Аналіз формування й використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні. *Фінанси України*, 2012. № 2. С. 26–37.
106. Кузьменко Г. І., Струтинська О. М. Сутність податкового потенціалу як економічної категорії. *Наукові праці національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 297–307.
107. Кульчицький М. І. Місцеві бюджети і механізм їх формування. *Фінанси України*. 2001. № 9. С. 99.
108. Кульчицький М. І. Оцінка ефективності управління коштами місцевих бюджетів в Україні. *Бізнес Інформ*. 2015. № 11. С. 132–137. (дата звернення: червень 2018 р.).
109. Кульчицький М. І. Теоретико-методологічні основи міжбюджетних відносин: проблеми, тенденції та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2015. № 6. С. 174–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_6_31 (дата звернення: листопад 2017 р.).

110. Левенець О. В. Прагматика вдосконалення мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів України. *Інноваційна економіка*. 2013. № 9 (47). С. 158–163.
111. Лист ФДС від 28.09.2015 р. №20530/6/99-99-17-02-01-15. Державна фіскальна служба України. URL: [http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yur idichnih-osib/64216.html](http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yur-idichnih-osib/64216.html) (дата звернення: листопад 2018 р.).
112. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті європейських тенденцій. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2016. № 2. С. 155–171.
113. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. 2014. № 11 (636). С. 61–75.
114. Максимчук О. С., Палац Х. П., Письменний В. В. Проблеми формування в Україні нової системи фінансового вирівнювання території. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2015. С. 58–61.
115. Матвеєва О. Ю. Використання економічно орієнтованого підходу до визначення поняття «місцеві бюджети» як основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 2. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavictvo/2010/2010_02%285%29/10moyzms.pdf. (дата звернення: березень 2018 р.).
116. Меламед М. Валовий внутрішній продукт України та його податковий потенціал. *Вісник Національного банку України*. 2005. № 5. С. 26.
117. Мелехина И. И. Местное сообщество: Теоретико-правовой анализ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2003. 21 с.
118. Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Варналій З. С. та ін. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2008. 190 с.

119. Михайленко С. В. Бюджетний менеджмент: стан та оцінка ефективності: монографія. Одеса: ВСВ, Друк Південь, 2011. 400 с.
120. Михасюк І. Р. Зарубіжний досвід адміністрування податку з доходу громадян та можливості його застосування в Україні. *Формування ринкової економіки в Україні*. Вип. 31. Ч. 2. 2014. С. 62–70.
121. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: www.minfin.gov.ua (дата звернення: травень 2019).
122. Монастирський Г. Модернізація технологій управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня в умовах трансформаційних змін в Україні : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03. Тернопіль, 2011. 508 с.
123. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. Презентаційні матеріали. 2017. 20 с.
124. Моніторинг фінансової спроможності 159 ОТГ за 2016 рік. Група фінансового моніторингу. Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/5981>. (дата звернення: лютий 2017 р.).
125. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10.01.2019 р. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 40с.
126. Мошков С. С. Налоговые отношения в условиях реформирования современной российской налоговой системы : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Йошкар-Ола, 2010. 19 с.
127. Муркович Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти. Державне управління та місцеве самоврядування. 2010. № 2. URL: <http://>

archive.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_2/10mliuta.pdf (дата звернення: листопад 2019).

128. Непочатенко О. О., Боровик П. М., Парій Д. Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. Вип. 1 (16). URL: file:///C:/Users/pelec/Downloads/eui_2016_1_16.pdf (дата звернення: січень 2019 р.).

129. Нікітіна Л. О. Правові засади формування місцевих бюджетів : автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07: Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ірпінь, 2004. С. 11.

130. Ніколаєва О. М., Маглаперідзе А. С. Місцеві фінанси: навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 354 с.

131. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 110–128.

132. Орзіх М. П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. Київ. 1994. Вип. 4 (9). С. 45.

133. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за перше півріччя 2017 року. Група фінансового моніторингу. Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. 2017. 8 с.

134. Павліха Н. В., Кравців В. С., Павлов В. І. Концептуальні засади розробки програми використання та охорони природно-ресурсного потенціалу регіону Регіональна економіка. ІРД НАН України. Львів, 2005. № 1. С. 107–115.

135. Павліха Н. В. Організаційно-інституційні засади сталого просторового розвитку регіону: теорія, методологія, механізми : автореф. дис ... д-ра екон. наук: 08.00.05 / Наталія Володимирівна Павліха. Львів, 2007. 39 с.

136. Павліха Н. В. Концептуальні засади управління сталим розвитком просторових систем: Препринт. Луцьк: Надстир'я, 2005. 60 с.

137. Павліха Н. В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід : монографія. Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, Терноп. держ. екон. ун-т, Ін-т регіон. досл. НАН України Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. 380 с.

138. Павліха Н. В. Ресурсно-экологическая стратегия устойчивого развития регионов *Экономическое возрождение России: Периодическое научное издание*. СПб, 2004. № 2. С. 62–64.

139. Павліха Н. В. Принципи та механізми просторового облаштування мережі центрів активізації господарської діяльності регіону. *Механізми регулювання економіки*. 2005. № 2. С. 179–188.

140. Павліха Н. В., Хомюк Н. Л. Трансформація системи платежів за користування землями сільськогосподарського призначення: монографія. Луцьк, 2017. 242 с.

141. Павліха Н. В. Роль науки і освіти в забезпеченні сталого розвитку держави та її регіонів *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 171–173.

142. Павліха Н. В., Хомюк Н. Л. Децентралізація в Україні: стан та вплив її на розвиток сільських територій. Актуальні проблеми регіональних досліджень: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції 17–18 трав. 2018 р. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. С. 16–19.

143. Павліха Н. В. Багатогалузовий характер проблем сталого просторового розвитку регіонів: огляд наукових підходів *Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Серія «Інтеграція та інноваційна трансформація»*. Рівне: НУВГП, 2005. Вип. XI. № 1. С. 106–122.

144. Павліха Н. В. Особливості формування сучасної гео економічної стратегії країни з позиції сталого просторового розвитку. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київський національний університет імені

Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. Київ, 2008. Вип. 71. Ч. 2. С. 147–150.

145. Павліха Н. В. Концептуальні підходи до реформування системи управління державними фінансами. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Збірник наукових праць. Економіка. Вип. №2 (38). Рівне, 2008. С. 60–66.

146. Паєнтко Т. В., Дем'янець М. З. Оцінка стану податкового потенціалу фінансового ринку. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 321–329.

147. Пасенко В. М. Дослідження факторів формування податкового потенціалу регіону. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць*. Кіровоград: КНТУ, 2005. Вип. 8. С. 359–365.

148. Патицька Х. О. Плата за землю в системі майнового оподаткування: особливості справляння в Україні та країнах ЄС. *Світ фінансів*. ТНЕУ. Вип. 4 (57). С. 86–96.

149. Патицька Х. О. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування / автореферат дисертації на здобуття ступеня канд. ек. наук за спеціальністю 08.00.05. 27 с.

150. Пелехатий А. О. Зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування як чинник самостійності територіальної громади. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2011. № 2 (11). С. 22–25.

151. Петик М. І., Токар Н. Є. Оцінка фіскальної ефективності податку з доходів фізичних осіб. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць*. 2012. Вип. 22.04. С. 267–271.

152. Пилипів Н.І. Пилипів Н., Пятничук І., Галаченко О., Максимів Я., Попадинець Н. Balanced scorecard for implementing united territorial

communities' social responsibility [Збалансована система показників для реалізації соціальної відповідальності об'єднаних територіальних громад]. *Problems and Perspectives in Management*, 2020. № 18 (2). Р. 128–139. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18\(2\).2020.12](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18(2).2020.12) (Scopus). (дата звернення: червень 2020).

153. Пилипів Н. І., Якубів В. М., Баланюк І. Ф., Шеленко Д. І., САС Л. С. (2020). Стратегічні пріоритети розвитку територіальних громад. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. Вип. XV. Івано-Франківськ: Плай. С.13–17.

154. Пилипів Н. І., П'ятничук І. Д., Сологуб С. І. Концепція соціальної відповідальності ОТГ у контексті сталого розвитку. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2018. Вип. XIII. С. 36 – 42.

155. Письменний В. В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України: монографія. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2011. 196 с.

156. Пігенко В. Нотатки щодо оподаткування на місцевому рівні. Київ: Фонд «Україна – США». Програма сприяння парламентам України. С. 2.

157. Пігуль Н. Г., Боярко І. М., Люта О. В. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 5 (192), т. 2. С. 138–142.

158. Підкуйко О. О. Потенціал самоврядування сучасної територіальної громади: теоретико-методологічний підхід. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpu_2010_1_29.pdf (дата звернення: лютий 2015).

159. Підхомний О. Вплив чинників культури на економічну поведінку в умовах ризику. *Формування ринкової економіки в Україні: зб. наук. праць* Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2013. Вип. 29. Ч. 2. С. 85-89.

160. Плата за землю. *Вісник. Офіційне видання Державної фіскальної служби України*. 30.01.2015. № 4. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8022> (дата звернення: березень 2016).

161. Плата за землю як місцевий податок. ВГО Асоціація платників податків України. 16.01.2015. URL: <http://appu.org.ua/news/--03451> (дата звернення: березень 2016).

162. Поліщук В. Г., Вахновська Н. А., Іванова І. О. Концептуальна модель фінансової спроможності регіонів держави. *Економічний форум: наук. журн.* Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2016. № 3. С. 131–137.

163. Попова М. Ф. Децентралізація влади як механізм розвитку громад. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 258–264. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/appol_2015_54_31.pdf (дата звернення: лютий 2016).

164. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення» № 831 від 16 листопада 2016 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249510871>. (дата звернення: березень 2019 р.).

165. Постанова Кабінету міністрів України «Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад» № 34 від 24 січня 2020 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213-95-%D0%BF>. (дата звернення: березень 2020 р.).

166. Проблеми розвитку фінансової системи України та шляхи їх вирішення: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Карліна. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 99–115.

167. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин/ Верховна Рада України; Закон від 28.12.2014 № 79-VIII.

168. Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення. Закон

України №2379-VIII від 3.04.2018 р. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 20. С. 190.

169. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи. Закон України № 71-VIII від 28.12.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 7–8. № 9. с. 55.

170. Про встановлення ставок та пільг із сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки на території Давидівської сільської ради ОТГ на 2019 рік. Рішення № 1833-23/2018 від 25 травня 2018 року Давидівської сільської ради ОТГ. URL:https://drive.google.com/file/d/1xo2kFQp_KlsOlg_LiuKyvFZS1jmXXpSI/view?fbclid=IwAR3IQbYY7h1h2HerXeJpNsJX9JupiMAg5AU7cZ9qImSGzd6Cn3rtKBC02UU (дата звернення: серпень 2018 р.).

171. Про встановлення ставок та пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки на 2019 рік. Ухвала № 3703 Львівської міської ради від 12.07.2018 р. URL: <https://www8.city-adm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/91c21bb29b2b4f47c22571340037f910/f3e85b13b2f9ffefc22582c8005725ed?OpenDocument> (дата звернення: вересень 2018 р.).

172. Про добровільне об'єднання територіальних громад, Верховна Рада України; Закон від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-viii> (дата звернення: вересень 2017 р.).

173. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад, Кабінет Міністрів України; Постанова, Методика від 08.04.2015 № 214. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-p> (дата звернення: липень 2017 р.).

174. Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів. Наказ Міністерства фінансів України № 1588 від 9.12.2011 р.

175. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997. *Відомості Верховної Ради*, 1997. № 24. С. 170.

176. Про місцеві податки і збори на території Тростянецької селищної ради. Рішення № 38 від 27.06.2018 р. URL: <https://trostvn.silrada.org/rishennyaradi/rishennya-38-vid-27-cherhvnya-2018-roku>(дата звернення: вересень 2018 р.).

177. Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення» №2379-VIII від 3 квітня 2018 р. (дата звернення: травень 2018 р.).

178. Про надання роз'яснень. Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 6825 від 11.08.2008 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DP2369.html(дата звернення: лютий 2017 р.).

179. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні. Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>. (дата звернення: січень 2018 р.).

180. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» Президент України; Указ, Стратегія від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015><http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>(дата звернення: вересень 2016 р.).

181. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 01.04.2014 № 333-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.(дата звернення: травень 2017 р.).

182. Профіль Львівської області: аналітично-описова частина до стратегії розвитку Львівської області. Львів, 2013. URL: surdpr.eu/uploads/files/SEA_case_study_Lvivska_oblast.pdf (дата звернення: вересень 2016 р.).

183. Проць Н. В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації. *Фінансовий простір*. 2015. № 1. С. 221–229.
184. Пухтинський М. О. Проблеми реалізації конституційно-правових засад місцевого самоврядування. *Збірник наукових праць УАДУ*. 1999. Вип. 1. С. 257.
185. Раделицький Ю. О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 324 с.
186. Разуваєва Д. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів. *Управління розвитком*. 2014. № 10 (173). С. 69–71.
187. Регульський Є. У реформи місцевого самоврядування буде багато ворогів. URL: http://society.lb.ua/position/2014/07/15/272846_lektsiya.html. (дата звернення: червень 2017 р.).
188. Реєстрація місця проживання / Держ. міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/vazhливо/reestracziya-misczya-prozhivannya.html>. (дата звернення: січень 2019 р.).
189. Рыбак В. В. Рыночная трансформация системы доходов местного самоуправления: теория и практика. Донецк: НЭП НАН Украины, 2000. 280 с.
190. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної ; НАН України, ДУ «Ін.-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2016. 70 с.
191. Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: проблеми, потреби, перспективи. Київ: Центр громадської експертизи, Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. 44 с.
192. Роз'яснення питання сплати акцизного податку з роздрібного продажу підакцизних товарів. ДФС України. 23.01.2015 р. URL: <http://lv.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/180384.html>. (дата звернення: червень 2017 р.).

193. Рошило В. І. Формування бюджетів об'єднаних територіальних громад: проблеми та перспективи. *Економічний форум*. № 2. 2016. С. 295–299.
194. Рябушка Л. Б. Інтегральне оцінювання соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн-членів Європейського Союзу. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 9. С. 264–271.
195. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 81–90.
196. Семенов Г.А. Формування та використання місцевих бюджетів. *Економічний вісник Донбасу*. 2008. № 2 (12). С. 122–129.
197. Смірнова О. М. Систематизація наукових і практичних підходів до трактування і оцінки податкового потенціалу у країнах СНД. *Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди»*. 2013. Вип. 20/2. С. 203–210.
198. Сорока Р. С., Благун І. Г. Бюджетна система: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 236 с.
199. Спасів Н. Я. Фінанси об'єднаних територіальних громад: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 480 с.
200. Сторонянська І. З., Бенівська Л. Я. Фінансова спроможність регіонів у контексті бюджетно-податкової децентралізації. *Фінанси України*. 2015. № 6. С. 44–57.
201. Тарангул Л. Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.04.01/ НАН України ; Ін-т екон. прогнозування. Київ, 2003. 32 с.

202. Тарангул Л. Л. Теоретичні основи регіональної податкової політики. *Науковий вісник Національної академії ДПС України*. 2002. № 3 (17). С. 33–42.
203. Тарангул Л. Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика): монографія. Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. 286 с.
204. Тарнаруцький А. Концепція реформування громад базового рівня. Модель для Сумщини. Редакційна стаття медіа-платформи SumyNews. 16.06.2014. URL: <http://www.sumynews.com/crps/policy/7052> (дата звернення: квітень 2015).
205. Теорія та практика регіонального розвитку: колект. монографія / за заг. ред. К. Ф. Ковальчука, Л. М. Савчук. Дніпро: Герда, 2016. 583 с.
206. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. Київ: НІСД, 2016. 61 с.
207. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. Львів, 2017. 120 с.
208. Тимечко І. Територіальна громада у транскордонному просторі: чинники, закономірності, пріоритети розвитку: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2019. 444 с.
209. Український радянський енциклопедичний словник: у 3 т. / гол. ред. М.П. Бажан; Академія наук УРСР. К.: Київська книжкова фабрика, 1966. Т. 1: А – Кабарга. С. 521.
210. Ухаль К. В. Методичні засади дослідження соціально-економічного потенціалу регіону. *Український географічний журнал*. 2013. № 3. С. 40–45.

211. Фінансовий потенціал регіону: механізм формування та використання: монографія / НАН України. Інститут регіональних досліджень; за наук. ред.. д.е.н., проф.. М.А. Козоріз. Львів, 2012. 307 с.

212. Фурдичко Л.Є. Децентралізація: фінансова незалежність місцевих бюджетів України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Вип. 5 (115). С. 39–42.

213. Хмара К., Шарапов Ю. Об'єднання територіальних громад у контексті пропозицій відповідного проекту Закону України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 3(18). С. 267–275.

214. Хомюк Н. Л., Павліха Н. В. Методичні підходи до аналізу розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 47–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2019_1_8 (Last accessed: may 2019).

215. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. 356с.

216. Цимбалюк І. О., Міщанчук О. О. Особливості визначення податкового навантаження на рівні держави та регіону. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницький: Хмельниц.нац. ун-т, 2014. № 3 (212). Т. 2. С. 101–106.

217. Цимбалюк І. О., Гуменюк О. М. Сучасні реалії місцевого оподаткування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон: Херсон. держ. ун-т. Вип. 5. Ч. 3. 2014. С. 183–185.

218. Цимбалюк І. О., Вишневська Н. В. Податкові надходження місцевих бюджетів. *Наукові записки. Національний університет «Острозька академія»: збірник наукових праць. Серія «Економіка»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. Вип. 16. С. 92–99.

219. Цимбалюк І. О. Значення податку на доходи фізичних осіб у системі територіальних фінансів. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету*. 2013. С.204–212.

220. Цимбалюк І. О., Шворак А. М., Алггадгиві М. Ю. Діалектика поняття «розвиток регіону». *Економіка та розвиток*. Луцьк: Вежа-друк, 2019. №1(2). С. 48-55.

221. Цимбалюк І. О. Механізм управління інклюзивним розвитком регіону в умовах фінансової децентралізації. *Бізнес-навігатор*. Вип. 6.1 (56). 2019. URL : <http://business-navigator.ks.ua/2019>(дата звернення: грудень 2019)

222. Цимбалюк І. О. Сутнісна характеристика фінансової децентралізації та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. *Регіональна економіка*. 2019. № 4 (94). С. 113–119. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2019-4-10>(дата звернення: червень 2019).

223. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с.

224. Цимбалюк І. О. Сутність та складники фіскального простору інклюзивного розвитку регіонів. *Підприємництво та інновації*. 2019. № 10. С. 166-172.

225. Цимбалюк І. О. Концептуальні засади інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5–6. С. 125–133. URL: <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/78> (дата звернення: вересень 2019 р.).

226. Цимбалюк І.О., Редько І. М. Формування та оцінка податкового потенціалу регіонів України. *Економічний вісник університету: збірник наукових праць учених та аспірантів*. Переяслав-Хмельницький: Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. Вип. 20/2. С. 216–221.

227. Цимбалюк І. О., Лущик В. Д. Податкове навантаження як визначальний чинник розвитку бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Лютий. (Вип. 9). С. 5–10. URL: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016/17-vipusk-9-lyutij-2016/1795-tsimbalyuk-i-o-lushchik->

v-d-podatkovе-navantazhennya-yak-viznachalnij-chinnik-rozvitku-biznesu(дата звернення: квітень 2017).

228. Цимбалюк І. О. Фінансова децентралізація в Україні: відповідність видатків місцевих бюджетів їх фінансовому забезпеченню. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*: журнал. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. № 4 (16). С. 114–122. URL: <http://echas.eenu.edu.ua/index.php/echas/article/view/403>(дата звернення: січень 2019 р.).

229. Цимбалюк І. О. Оцінка рівня податкового навантаження в регіоні (на прикладі Волинської області). *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. Т. 1. № 4. С. 125–130.

230. Чаленко О. Про невизначеність поняття «потенціал» в економічних дослідженнях. *Економіка України*. 2011. № 5. С. 73–82.

231. Черкасова О. С. Податковий потенціал регіону: сутність та методика оцінки. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 3. С. 138–143.

232. Чугунов О. І. Бюджети місцевого самоврядування як інструмент соціально-економічного розвитку територій. *Економічний вісник університету*. 2014. Вип. 23/1. С. 262–266.

233. Шавалюк Л. Вузькі місця податкових змін. *Український тиждень*. 2015. № 46. С. 17–18.

234. Школа В. Ю. Економічний потенціал регіону та його складові. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25831/1/Shkola.pdf> (дата звернення: травень 2019 р.).

235. Що робити з районами, які повністю реформувались в ОТГ. ОТГ.cn.ua. 5.10.2017 р. URL: <http://otg.cn.ua/2017/10/05/news-gromady/shho-robyty-z-rajonamy-yaki-povnistyu-reformuvalys-v-otg>(дата звернення: жовтень 2017 р.).

236. Що чекає на райони, територія яких покрита об'єднаними територіальними громадами: дискусія. *Ukraine crisis media center*.

14.04.2017.URL:<http://uacrisis.org/ua/55262-rajoni>(дата звернення: жовтень 2017 р.).

237. Юрій С. І., Крисоватий А. І., Кошук Т. В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2010. 292 с.

238. Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. *Финансы, учет, банки*. 2016. Вип. 1 (21). С. 215–224.

239. Як в Україні збільшилися доходи місцевих бюджетів. *Конкурент. Ділове інтернет-видання Волині*. 22.05.2017. URL: <https://konkurent.in.ua/news/volin/14858/ak-v-ukrayini-zbilshilisya-dohodimiscevih-byudzhativ-.html>(дата звернення: серпень 2017 р.).

240. Ярема Б. П., Кекош І. Г. Удосконалення процесу справляння податку на доходи фізичних осіб у сьогоdnішніх реаліях. *Молодий науковець*. 2018. № 10 (62). С. 899–903.

241. Яресько Н. Податкова реформа: популізм, соціалізм чи реалізм. *Дзеркало тижня*. 7 листопада 2015. С. 8.

242. Ярошенко Л. Л. Міжбюджетні трансферти в умовах реформування системи міжбюджетних відносин. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL: www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4163 (дата звернення: липень 2017 р.).

243. Ali M., Fjeldstad O.-H., Katena L. Property taxation in developing countries. Bergen: Chr. Michelsen Institute. 2017. URL: <https://www.cmi.no/publications/6167-property-taxation-in-developing-countries>(Last accessed: september 2018).

244. Arsić M., Randelović S., Bučić A. and Vasiljević D. Property Tax Reforms in Serbia: Results and Perspectives, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Belgrade. 2012.

245. Bahl Roy W., Linn Johannes F. Urban public finance in developing countries. New York: Oxford University Press, 1992. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/963911468739534803/Urban-public-finance-in-developing-countries> (Last accessed: september 2018).

246. Bartik Timothy J. Who Benefits from State and Local Economic Development Policies? Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research. 1991. URL: <https://doi.org/10.17848/9780585223940> (Last accessed: october 2017).

247. Bird M. and Slack E. Land and property taxation: a review. World Bank. 2002. URL: <http://www1.worldbank.org/publicsector/decentralization/June2003Seminar/LandPropertyTaxation.pdf> (Last accessed: april 2017).

248. Boadway R. W., Kitchen H. M. Canadian Tax Policy (3rd ed.). Toronto: Canadian Tax Foundation, 1999.

249. Bończak-Kucharczyk E., Herbst K., Chmura K. Jak władze lokalne mogą wspierać przedsiębiorczość. Warszawa: Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Fundacja Promocji Małych i Średnich Przedsiębiorstw. 1998. URL: <https://poig.parp.gov.pl/files/74/81/93/Lokalne.pdf> (Last accessed: september 2018).

250. Davulis G. Analysis of situation on local taxes in Lithuania. *Intellectual economics*. 2009. № 1 (5). P. 21-29.

251. Decentralization and local democracy in the world. First Global Report. A co-publication of the World Bank and United Cities and Local Governments. 2008. P. 350.

252. Decentralization and Local Governance in South Eastern Europe and Southern Caucasus. ALDA. 2011. 52 p.

253. Dye R. F., England R. W. Assessing the theory and practice of land value taxation. Lincoln institute of land policy. 2010. 36 p.

254. European property tax guide summary. Gerald eve international.
URL: https://www.geraldeve.com/pdf/European_Property_Tax_Guide_DECEMBER-2016.pdf(Last accessed: january 2017).
255. Eurostat. Офіційний сайт Служби статистики ЄС.URL:
<http://stats.oecd.org>(Last accessed: march2020).
256. Gjika A. Property taxation in Albania.*Land Tenure Journal*.Is. 2, 2015. Pp. 183–202.
257. Hillery G. H. Definitions of Community: Areas of Agreement. *Rural Sociology*. 1955. V. 20. Pp. 111–119.
258. Improvement of local property tax administration in south-east Europe: guidelines on local property tax administration. NALAS: Network of Associations of Local Authorities of South East Europe. 2009. 63 p.
259. International Monetary Fund: Government finance statistics manual 2014. 93p. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual/gfs.htm>.(Last accessed: september 2017)
260. Jonassen C. T. Community Typology – Community Structure and Analysis. N.-Y.: [s. n.], 1959.
261. Karlin M. I., Tsymbaliuk I. O., Prots N. V. Features tax reform and mechanism of hiding taxes in Ukraine. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Т. 1. № 24. 2018. С. 123–130. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/128327/124686>(Last accessed: september 2019).
262. Kelly R.. Making the property tax work. International Center for Public Policy. 2013. p. 40.
263. Kenyon Daphne A., Langley Adam H., and Paquin Bethany P. Rethinking Property Tax Incentives for Businesspolicy focus report. Lincoln institute of land policy. 2012. URL: <https://community-wealth.org/sites/clone.community-wealth.org/files/downloads/paper-kenyon-et-al.pdf>(Last accessed: october 2016).

264. Kesner-Skreb M. What should one know about immovable property taxation in Croatia? Newsletter. Institute of public finance. 2009. № 46. URL: <http://www.ijf.hr/eng/newsletter/46.pdf>(Last accessed: september 2018).

265. Kitchen H. M. and E. Slack. Business Property Taxation. *Working Papers, Queen's at Kingston*. School of Policy Studies. 1993. URL: <https://EconPapers.repec.org/RePEc:fth:qkinpo:93-24>(Last accessed: september 2019).

266. Kvasniy O. Development of united territorial communities in conditions of tax decentralization: conceptual principles. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. Vol.3 (44). Pp. 10–14.

267. Kvasnii O. Assessment of formation of tax potential of local budgets of ukraine in the context of financial decentralization. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 12. Pp. 20–24.

268. Kvasnii O., Radelytskyy Yu. Theoretical aspects of determining tax potential of a local budget. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 11. Pp. 13–20.

269. Kvasniy O. Stimulation of the development of territorial communities: guidelines for providing mobilization of local budgets. *United-journal*. 2019. № 32. Pp. 43–46.

270. Local and regional government in Europe. Structures and competences. CCRE.CEMR.55 p.

271. Local Economic Development: a primer developing and implementing local economic development strategies and action plans / by Swinburn G., Goga S., Murphy F. The World Bank. Washington, D.C. 2006. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/763491468313739403/pdf/337690REVISIED0ENGLISH0led1primer.pdf>(Last accessed: october 2017).

272. Lockwood B. Fiscal decentralization: A political economy perspective. *The Warwick Economics Research Paper Series*. 2007. № 721.

273. Mercer B. The American Community. N Y., 1957. P. 27.

274. OESD.Stat. Офіційний веб-сайт Служби статистики ОЕСР.URL:
<http://stats.oecd.org>(Last accessed: september 2019).
275. Parsons T. Social System Glencoe, 1951. P. 91.
276. Pomerleau K., Lundeen A. International tax competitiveness index.*Tax Foundatoin*. 2014. URL: <https://taxfoundation.org/2014-international-tax-competitiveness-index>(Last accessed: april 2018).
277. Property tax in Hungary. Angloinfo. URL:
<https://www.angloinfo.com/how-to/hungary/money/hungarian-taxes/property-taxes>(Last accessed: september 2019).
278. Property tax regimes in Europe. The global urban economic dialogue series. UN-HABITAT. 84 p.
279. Ross J. M. A. A primer on state and local tax policy. *Trade-offs among tax instruments*. Mercatus Center. 2014. Pp. 39.
280. Schnore L.F. Community. Sociology / ed. by N.J. Smelser. New York, 1973.
281. Skica T., Bem A., Zygodlo K. The role of local government in the process of entrepreneurship development. *E-Finanse: Financial Internet Quarterly*. Rzeszów: University of Information Technology and Management, 2013. V. 9/4. P. 1–24.
282. Slack E.and Bird R.M. How to reform the property tax: lessons from around the world. Institute on Municipal Finance and Governance. № 21. 2015. 35 p. URL:
https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/81246/1/imfg_paper_21_slack_bird_sept19_2015.pdf(Last accessed: may 2018).
283. Swianiewicz P., Łukomska J. eds K Junghun, J Lotz & NJ Mau Local tax policies in the limited autonomy of the revenue collection system in Poland', in Interaction between local expenditure responsibilities and local tax policy. Danish Ministry for Economic Affairs and the Interior and The Korea Institute of Public Finance, Rosendahls. 2015. URL:

<http://english.sim.dk/media/13665/pawe%C5%82-swianiewicz-and-julita-%C5%82ukomska.pdf> (Last accessed: apryl 2019).

284. Tannenwald R. The representative tax system – tax capacity and tax effort in the ocean state. URL:<http://www.ripec.com/rts2k.html>(Last accessed: february 2019).

285. Tsymbaliuk I., Pidtserkovnyi B. Региональное развитие в условиях финансовой децентрализации в Украине. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. Warszawa: International Institute of Innovation «Science-Education-Development», 2017. Vol. 2 (6). P. 57–65. DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623 URL: <https://ijoness.com/resources/html/article/details?id=158306> (Last accessed: october 2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Підходи до визначення категорії «територіальна громада»

Автор		Трактування поняття
1		2
<i>Висвітлення категорії західними науковцями</i>	Дж. Хіллері [257] (1955 p.)	Територіально відокремлене об'єднання індивідів, міцно пов'язаних між собою соціальними установками
	Б. Мерсер [273] (1957 p.)	Внутрішньо функціонально пов'язане об'єднання людей, які живуть на певній географічній території в певний час, мають загальну культуру, утворюють певну соціальну структуру і виявляють почуття своєї єдності у складі окремої групи
	Л. Шноре [280] (1973 p.)	Сукупність людей, які мають спільне постійне місце проживання, залежать один від одного в повсякденному житті і здійснюють багато видів діяльності для задоволення своїх економічних і соціальних потреб
	Е. Остом [206] (1990 p.)	Чітко визначена група індивідуальностей, яка, визначивши правила користування ресурсом, у відповідності з локальними умовами, створює довгострокові інституційні об'єднання для моніторингу використання ресурсу, вирішення конфліктів, адміністрування санкцій
<i>Висвітлення категорії науковцями радянського періоду</i>	Український радянський енциклопедичний словник [209] (1966 p.)	1) форма об'єднання людей, властива, насамперед первісному ладу. Характеризується сильним володінням засобами виробництва, повним або частковим самоврядуванням; 2) низова адміністративно-територіальна одиниця; 3) ланка суспільно-політичної організації суспільства, самостійний колектив громадян
	С. Іванов [Error! Reference source not found.] (1988 p.)	Соціально організована група людей, які відносно компактно проживають на певному просторі та об'єднані вирішенням завдань за місцем мешкання
<i>Висвітлення категорії науковцями незалежної України</i>	В. Кампо [93] (1993 p.)	Первинний суб'єкт місцевого самоврядування - територіальний колектив в особі жителів села (сіл відповідної сільради), селища або міста
	М. Орзіх [132] (1994 p.)	Первинний суб'єкт місцевого самоврядування, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори
	В.Кравченко [101] (1999 p.)	Сукупність громадян України, котрі спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус; територіальну громаду можна розглядати як: базову адміністративно-територіальну одиницю; форму організації місцевої влади; суб'єкт цивільно-правових відносин (господарючий суб'єкт)
	М. Баймуратов [7] (2000 p.)	Сукупність фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально-особистісними зв'язками системного характеру
	П. Гураль [232] (2009 p.)	Певна самоорганізація громадян, які об'єднані за територіальною ознакою з метою задоволення в межах закону своїх колективних потреб та запитів, а також захисту законних прав та інтересів
	М. Пухтинський [184] (1999 p.)	Свідомо сформована, соціальна і політична активна людська спільнота, самодостатня у своєму існуванні і розвитку з погляду забезпечення фінансовими, економічними, природними ресурсами
	Група авторів під керівництвом В. Бесчастного [12] (2005 p.)	Спільність жителів, об'єднаних шляхом природного розселення і постійним проживанням в межах одного або кількох населених пунктів з єдиним адміністративним центром, за якою Конституцією та Законами України визнане право вирішувати питання місцевого значення в межах законодавства України

Продовження таблиці А.1.

1	2
О. Батанов [11] (2010 р.)	Це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру
О. Гейда [29] (2012 р.)	Територіальна громада є поліструктурним об'єднанням. Визначальною ознакою, за якою законодавець поділяє територіальні громади на види, є адміністративно-територіальний устрій нашої держави згідно з положеннями Основного Закону та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Існує три їх види: територіальна громада села або добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл; територіальну громаду селища; територіальну громаду міста.

Джерело: складено дисертантом.

**Нормативно-правові акти, які виступають базисом розвитку ОТГ
в умовах децентралізації**

Назва нормативно-правового акту	Дата прийняття	Вплив на розвиток ОТГ
1	2	3
Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р	1 квітня 2014 р.	Визначено, що формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади має метою створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, а також обґрунтовано основні завдання, на вирішення яких спрямоване реформування та утворення ОТГ
Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII	5 лютого 2015 р.	Регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад
Методика формування спроможних територіальних громад, затверджена постановами Кабінету Міністрів України № 214 та № 34	8 квітня 2015 р. 24 січня 2020 р.	Визначає порядок розроблення перспективного плану формування територій громад області та умови формування проектних спроможних територіальних громад
Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» № 79-VIII	28 грудня 2014 р.	Визначено основні засади фінансової децентралізації в Україні. Затверджено розподіл видаткових повноважень між різними рівнями управління, встановлено переліз доходів бюджетів різних рівнів, обґрунтовано запровадження вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів
Закон України «Про затвердження порядку обліку платників податків і зборів». Наказ Міністерства фінансів України №1588	9 грудня 2011р.	Визначено основні засади податкової реформи, спрямованої на посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів різних рівнів
Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні. Закон України № 1382-IV.	11 листопада 2003р.	Визначено засади пересування та вільного вибору місця проживання в Україні, як одного з механізмів забезпечення розвитку територіальних громад

Продовження таблиці Б.1.

1	2	3
Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення» №2379-VIII	3 квітня 2018 р.	Визначено основні аспекти формування ОТГ навколо міст обласного значення

Джерело: сформовано на основі [181;173; 165; 173; 166; 174; 179; 177].

**Теоретичні підходи до трактування поняття
«податковий потенціал»**

Автор	Визначення
1	2
<i>Системний підхід</i>	
Горський Н.В.[35]	Податковий потенціал – це сума усіх діючих у даному регіоні окремих податків. Податковий потенціал окремого податку – максимально можлива за визначений період сума надходжень по даному податку, виходячи із встановленої федеральним законодавством бази оподаткування і ставки (ставок).
Меламед М.[116]	Податковий потенціал – сума податків, яку можна зібрати, не позбавляючи господарюючих суб'єктів стимулів для подальшого розвитку.
Гапонюк М.А., Яцюта В.П., Буряченко А.Є. [30]	Податковий потенціал адміністративно-територіальної одиниці – загальний обсяг податків, які мобілізуються за рахунок усіх платників на відповідній території.
Черкасова О.С. [211]	Податковий потенціал – оцінка природного обсягу доходів, що може бути реально зібраний на території регіону при середньому коефіцієнті збору податків. Розрахунок показника податкового потенціалу ґрунтується на твердженні, що податковий потенціал території дорівнює сумі потенціалів окремих податків.
<i>Відтворювальний підхід</i>	
Каламбет С.В. [259]	Податковий потенціал – сукупна величина вкладених у товар інтелектуального потенціалу, фізичних сил (праці), матеріальних та енергетичних витрат, вартості основних фондів і засобів виробництва, що може відображати можливість відшкодування деякої умовної величини надходжень до загальносупільних витрат життєзабезпечення і розвитку держави.
Мошков С.С.[126]	Податковий потенціал можливо охарактеризувати з позиції аналізу відносин між суб'єктами з приводу вилучення та використання для цілей відтворення тієї частини вартості, яка може стати податком, з врахуванням можливостей громади сплачувати цю вартість.
<i>Ресурсний підхід</i>	
Коломієць А.Л. [96]	Податковий потенціал – частина фінансових ресурсів, які відповідно до чинного податкового законодавства представляють собою потенційно можливу суму податкових баз, які є основою для нарахування всієї сукупності податків та обов'язкових платежів на певній території.
Тарангул Л.Л. [203]	Податковий потенціал – це фактичний обсяг податків, зборів та інших податкових платежів, які акумулює регіон при використанні своїх ресурсів в умовах діючого податкового законодавства.

Джерело: складено дисертантом.

Додаток Г
Таблиця Г.1.

Джерела податкових доходів місцевих бюджетів в Україні

ВИДИ ПЛАТЕЖІВ		бюджет міста Києва	обласні бюджети	бюджети міст обласного значення	бюджети ОТГ	районні бюджети	бюджети міст районного значення	селищні та сільські бюджети
ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД								
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ								
Податок та збір на доходи фізичних осіб		40%	15%	60%	60%	60%	-	-
Податок на прибуток (крім податку на прибуток підприємств державної та комунальної власності)		10%	10%	-	-	-	-	-
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування		37%	-	37%	37%	37%	-	-
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів		100%	-	100%	100%	-	100%	100%
Рентна плата за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення)		45%	45%	-	-	-	-	-
Рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення		100%	-	100%	100%	-	100%	100%
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення		25%	25%	5%	5%	-	5%	5%
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення		100%	-	100%	100%	-	100%	100%
Рентна плата за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату		-	2%	3%	3%	2%	1%	1%
Плата за використання інших природних ресурсів		100%	100%	-	-	-	-	-
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів		100%	-	100%	100%	-	100%	100%
Частина акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального		13,44%	-	13,44%	13,44%	-	13,44%	13,44%
МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ								
Податок на майно	податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	100%	-	100%	100%	-	100%	100%
	плата за землю	100%	-	100%	100%	-	100%	100%
	транспортний податок	100%	-	100%	100%	-	100%	100%
Збір за місця для паркування транспортних засобів		100%	-	100%	100%	-	100%	100%
Туристичний збір		100%	-	100%	100%	-	100%	100%
Єдиний податок		100%	-	100%	100%	-	100%	100%
СПЕЦІАЛЬНИЙ ФОНД								
Екологічний податок		55%	30%	25%	25%	-	25%	25%

Джерело: складено дисертантом на основі [20].

Додаток Д
Таблиця Д.І.

Вихідні дані діагностики формування податкового потенціалу місцевих бюджетів України у 2013-2017 рр.

Області	Населення, тис. осіб					Доходи (без урахування міжбюджетних трансфертів)					Податкові доходи				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Вінницька	1627,0	1618,3	1610,6	1590,4	1575,8	2824975,7	3111272,2	3790497,1	5651428,8	8225000,0	2425523,2	2584369,3	3069667,3	4722602,5	6780778,6
Волинська	1040,0	1041,3	1042,9	1041,0	1038,5	1452190,8	1590282,6	2208991,0	3092339,7	4726100,0	1187349,2	1287142,5	1668168,4	2511924,8	4052391,1
Дніпропетровська	3307,8	3292,4	3276,6	3230,4	3231,1	10137379,9	11030332,9	13203373,2	17944679,5	23266400,0	9268782,3	10122994,0	11841473,1	16144582,0	21314164,3
Донецька	4375,4	4343,9	4297,0	4244,0	4200,5	12455113,9	9651856,4	7093164,1	8764561,6	11944900,0	11226043,4	8884270,0	6162557,1	7628759,9	10539816,0
Житомирська	1268,9	1262,5	1256,0	1240,5	1231,2	2171617,2	2358501,0	2765170,4	4021738,5	5695800,0	1860158,4	2055307,5	2301722,5	3452421,0	4994905,3
Закарпатська	1254,4	1256,9	1259,6	1258,8	1258,1	1460982,0	1580068,0	2071088,0	3106913,1	4608800,0	1244347,9	1343020,0	1713781,1	2653675,2	3991115,4
Запорізька	1785,2	1775,8	1765,9	1739,5	1723,2	4452063,2	4652441,0	5602231,3	8678006,3	10879000,0	4000840,6	4153475,0	4882207,1	7710210,3	9676529,3
Івано-Франківська	1381,8	1382,1	1382,6	1379,9	1377,5	1929471,0	2028811,0	2571230,6	3662591,7	5071100,0	1669340,5	1735907,7	2089732,2	3163716,1	4423430,1
Київська	1722,1	1725,5	1729,2	1734,5	1754,3	4715967,6	4833566,0	6141895,3	9223987,4	13762500,0	4063179,0	4210685,4	5135123,4	7805933,8	12181431,9
Кіровоградська	995,2	987,6	980,6	965,8	956,2	1886041,9	2042167,9	2419045,8	3564067,1	4902600,0	1662386,4	1824052,1	2080224,9	3169010,3	4442709,7
Луганська	2256,5	2239,5	2220,0	2195,3	2167,8	4456693,8	3306129,5	2163555,2	2479147,0	3163400,0	3931720,3	2989523,4	1733254,1	2177694,5	2714087,2
Львівська	2540,7	2538,4	2537,8	2534,0	2529,6	4455380,3	4840165,6	6415479,1	9956389,1	13310000,0	3946145,6	4222754,8	5334591,1	8662268,6	11667131,1
Миколаївська	1173,5	1168,4	1164,3	1150,1	1141,3	2289013,4	2415358,8	2942972,0	4338949,0	5812100,0	2001409,5	2140205,7	2483912,4	3770514,3	5164227,1
Одеська	2395,2	2396,5	2396,4	2386,5	2383,1	5209555,8	5607458,1	6940472,2	10763301,3	15998700,0	4443396,5	4691353,6	5695388,9	9168141,0	14001750,8
Полтавська	1467,8	1458,2	1449,0	1426,8	1413,8	3867876,9	3911443,3	4822853,7	6931430,4	9359900,0	3375026,5	3504722,4	4040774,6	5966623,7	8015474,3
Рівненська	1156,9	1158,8	1161,2	1162,7	1160,6	1789234,6	1876386,7	2208440,3	3122491,2	4621000,0	1542515,0	1619350,2	1813748,3	2706301,8	4011937,7
Сумська	1143,2	1133,0	1123,4	1104,5	1094,3	2223286,8	2290059,4	2718483,0	3998944,9	5664000,0	1899829,2	1965881,0	2262060,2	3456131,8	5013231,3
Тернопільська	1077,3	1073,3	1069,9	1059,2	1052,3	1360498,2	1403391,7	1860904,2	2571603,4	3623300,0	1124007,9	1182265,6	1460595,9	2154196,1	3153325,7
Харківська	2744,4	2737,2	2731,3	2701,2	2694,0	6439080,4	6567953,1	7872417,5	11305584,6	15070000,0	5611875,9	5822393,9	6736366,9	9815993,2	13515645,1
Херсонська	1078,2	1072,5	1067,9	1055,6	1047,0	1700555,7	1827351,7	2273094,0	3299804,3	4502100,0	1401286,8	1466109,6	1799006,2	2748209,5	3773750,8
Хмельницька	1314,0	1307,0	1301,2	1285,3	1274,4	2232051,5	2334869,4	2933449,4	4169827,2	5822200,0	1849555,6	1960168,3	2299609,3	3474304,9	4971825,8
Черкаська	1268,9	1260,0	1251,8	1231,2	1220,1	2497995,7	2582214,9	3193383,6	4650648,8	6329500,0	2149614,4	2262666,1	2659758,9	3984487,2	5567795,5
Чернівецька	907,2	908,5	910,0	908,1	906,7	1284900,9	1244827,7	1655993,1	2529926,1	3116500,0	957517,7	1002909,0	1296453,5	2042525,2	2552978,2
Чернігівська	1077,8	1066,8	1055,7	1033,4	1020,1	1823556,6	1992038,8	2433623,2	3651252,3	5016600,0	1706912,5	1727268,0	2033270,1	3081428,5	4362414,0
м.Київ	2845,0	2868,7	2888,0	2925,8	2934,5	12891335,8	14821268,6	22178203,9	29268232,6	35004000,0	10849534,8	11550598,3	15624913,1	24730589,6	30122281,3

Продовження додатку Д

Області	Доходи (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)						Видатки місцевих бюджетів					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Вінницька	7560143,6	7678085,1	8551828,8	11268739,9	14304447,0	20615100,0	7365642,7	7558604,3	8526773,9	10998922,4	13830267,6	20084200,0
Волинська	5366196,6	5562018,8	6290007,7	7945390,6	9523168,3	13628000,0	5234712,5	5577389,1	6166576,4	7673483,1	9438399,8	13140000,0
Дніпропетровська	16909896,4	15981681,9	17876454,6	26372768,6	32471157,5	43419200,0	16215552,4	16064519,1	17507908,7	25081811,5	32124034,7	43050800,0
Донецька	22415605,4	20512464,0	18092056,2	16590186,3	17990655,0	25823700,0	21926484,4	20371391,1	16297034,5	13901507,0	16142468,0	25136200,0
Житомирська	6168877,6	6546112,5	7122589,8	8928463,5	11219503,4	15634200,0	6037295,0	6432956,7	7092838,9	8784446,1	11126166,5	15283200,0
Закарпатська	5640918,2	6252705,0	6668883,6	8433086,7	10122170,4	14011300,0	5499527,8	6009975,2	6482016,8	8487712,9	10044467,2	13530600,0
Запорізька	8293331,2	8452725,1	9049287,0	12702593,4	16715365,4	22271300,0	8204059,7	8411929,0	8966451,0	12119047,2	15869613,9	22198900,0
Івано-Франківська	6745620,5	6869457,3	7558551,8	9785281,5	12314596,3	16992900,0	6641692,2	6845289,2	7505354,5	9721645,4	12161979,4	16621000,0
Київська	8760770,4	8831752,6	9703175,8	13610158,8	17448017,1	26078600,0	8495763,4	8525340,3	9290027,3	13008128,9	16327713,7	24345400,0
Кіровоградська	4872169,5	4959102,2	5393132,6	7039871,2	8810661,4	12125800,0	4713547,8	4919034,0	5313330,8	6970062,0	8531784,1	11919400,0
Луганська	9921212,9	9083978,7	7639487,2	5427644,3	6353750,5	8033400,0	9810049,6	9384132,5	6444386,4	4484857,1	6142332,6	8923700,0
Львівська	11137834,0	11789161,2	13150583,9	18454053,0	23347626,1	32088400,0	10896274,5	11690329,5	12945293,3	18049794,4	22821546,8	31212600,0
Миколаївська	5489698,8	5636615,2	6120582,5	8082669,4	9932410,1	13348200,0	5374717,2	5565843,0	5976919,1	7769585,8	9575734,7	13133100,0
Одеська	10967851,7	10997677,9	12452090,5	16507605,0	20780003,5	29215600,0	10544270,9	10663345,2	12145836,1	15952186,5	19912552,2	29629400,0
Полтавська	7297818,5	7115645,2	7685279,1	11077354,3	14699629,1	20215000,0	7014131,1	7063480,4	7577574,9	10646402,7	14173609,7	20259400,0
Рівненська	5876708,9	6264306,2	6877594,5	8577949,2	10439509,1	14868300,0	5724609,1	6188415,3	6838095,4	8452582,6	10186593,5	14381100,0
Сумська	5197045,4	5357936,5	5800635,1	7863655,0	10372438,8	13956600,0	5042317,8	5259978,0	5779591,3	7764398,9	10025528,8	13750900,0
Тернопільська	4796546,5	5108187,7	5562202,6	7227258,9	9347220,8	12632200,0	4708866,1	5074037,2	5533531,7	7039192,5	9258172,0	12336100,0
Харківська	12151230,4	12074604,1	14123784,0	18452284,9	22913812,5	31162100,0	11869283,0	11752058,2	14251846,0	17448982,6	22291497,1	31331400,0
Херсонська	4843641,2	5101028,5	5602710,3	7018684,7	8563967,3	11672000,0	4772539,2	4996069,2	5568388,2	6848729,4	8317984,6	11371100,0
Хмельницька	6274553,4	6564936,4	7122869,1	9248117,8	11527955,3	16168300,0	6095813,4	6456948,1	6995460,6	9089540,6	11294558,7	15884400,0
Черкаська	6067985,2	6071925,4	6762527,7	8899023,8	11497898,0	16044500,0	5945855,0	6039844,6	6680380,5	8723321,3	11251928,6	15860300,0
Чернівецька	4189441,8	4548852,2	4767152,7	6098939,1	7625646,5	10228300,0	4101585,4	4432119,6	4711998,1	5883968,2	7355604,1	10206300,0
Чернігівська	5046961,0	4966119,6	5637463,7	7194486,4	9134345,6	13100200,0	4902788,3	4904120,2	5566203,2	7095439,4	8743266,5	12988000,0
м. Київ	21128057,2	16510639,3	23794969,9	31653961,9	38687164,4	48765100,0	23692286,3	17589387,8	23230994,0	28005097,1	33567373,8	49512800,0

Джерело: складено дисертантом на основі даних [42; 50; 121].

Додаток Е
Таблиця Е.1.

Показники формування податкового потенціалу місцевих бюджетів України у 2013 – 2017 рр.

Області	Коефіцієнт податкової результативності					Коефіцієнт податкової самостійності					Коефіцієнт податкового покриття				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017
Вінницька	1490,8	1597,0	1905,9	2969,4	4303,1	0,8586	0,8306	0,8098	0,8356	0,8244	3,1163	3,2994	3,5831	2,9285	2,9619
Волинська	1141,7	1236,1	1599,5	2413,0	3902,2	0,8176	0,8094	0,7552	0,8123	0,8574	4,6973	4,7909	4,5999	3,7574	3,2425
Дніпропетровська	2802,1	3074,7	3614,0	4997,7	6596,6	0,9143	0,9177	0,8969	0,8997	0,9161	1,7332	1,7295	2,1181	1,9898	2,0198
Донецька	2565,7	2045,2	1434,2	1797,5	2509,2	0,9013	0,9205	0,8688	0,8704	0,8824	1,8147	1,8344	2,2558	2,1160	2,3849
Житомирська	1466,0	1628,0	1832,6	2783,1	4056,9	0,8566	0,8714	0,8324	0,8584	0,8769	3,4583	3,4510	3,8165	3,2227	3,0598
Закарпатська	992,0	1068,5	1360,6	2108,1	3172,3	0,8517	0,8500	0,8275	0,8541	0,8660	4,8298	4,8264	4,9526	3,7851	3,3902
Запорізька	2241,1	2338,9	2764,7	4432,4	5615,4	0,8986	0,8928	0,8715	0,8885	0,8895	2,1025	2,1588	2,4823	2,0583	2,2941
Івано-Франківська	1208,1	1256,0	1511,5	2292,7	3211,2	0,8652	0,8556	0,8127	0,8638	0,8723	4,1006	4,3236	4,6521	3,8442	3,7575
Київська	2359,4	2440,3	2969,7	4500,4	6943,8	0,8616	0,8711	0,8361	0,8463	0,8851	2,0982	2,2063	2,5332	2,0917	1,9986
Кіровоградська	1670,4	1847,0	2121,4	3281,2	4646,2	0,8814	0,8932	0,8599	0,8892	0,9062	2,9590	2,9129	3,3506	2,6923	2,6829
Луганська	1742,4	1334,9	780,7	992,0	1252,0	0,8822	0,9042	0,8011	0,8784	0,8580	2,3868	2,1557	2,5875	2,8206	3,2879
Львівська	1553,2	1663,5	2102,1	3418,4	4612,2	0,8857	0,8724	0,8315	0,8700	0,8766	2,9625	3,0656	3,3835	2,6346	2,6753
Миколаївська	1705,5	1831,7	2133,4	3278,4	4524,9	0,8744	0,8861	0,8440	0,8690	0,8885	2,7810	2,7927	3,1280	2,5396	2,5431
Одеська	1855,1	1957,6	2376,6	3841,7	5875,4	0,8529	0,8366	0,8206	0,8518	0,8752	2,3998	2,5890	2,8009	2,1719	2,1161
Полтавська	2299,4	2403,5	2788,7	4181,8	5669,5	0,8726	0,8960	0,8378	0,8608	0,8564	2,0929	2,1621	2,6347	2,3755	2,5275
Рівненська	1333,3	1397,4	1562,0	2327,6	3456,8	0,8621	0,8630	0,8213	0,8667	0,8682	4,0119	4,2227	4,6603	3,7640	3,5846
Сумська	1661,9	1735,1	2013,6	3129,1	4581,2	0,8545	0,8584	0,8321	0,8643	0,8851	2,7687	2,9399	3,4324	2,9008	2,7429
Тернопільська	1043,4	1101,5	1365,2	2033,8	2996,6	0,8262	0,8424	0,7849	0,8377	0,8703	4,5142	4,6804	4,8194	4,2977	3,9121
Харківська	2044,8	2127,1	2466,4	3633,9	5016,9	0,8715	0,8865	0,8557	0,8682	0,8969	2,0941	2,4478	2,5903	2,2709	2,3182
Херсонська	1299,7	1367,0	1684,6	2603,5	3604,3	0,8240	0,8023	0,7914	0,8328	0,8382	3,5653	3,7981	3,8070	3,0267	3,0132
Хмельницька	1407,6	1499,7	1767,3	2703,1	3901,3	0,8286	0,8395	0,7839	0,8332	0,8539	3,4911	3,5688	3,9526	3,2509	3,1949
Черкаська	1694,1	1795,8	2124,7	3236,3	4563,4	0,8605	0,8763	0,8329	0,8568	0,8797	2,8097	2,9524	3,2797	2,8239	2,8486
Чернівецька	1055,5	1103,9	1424,7	2249,2	2815,7	0,7452	0,8057	0,7829	0,8073	0,8192	4,6288	4,6983	4,5385	3,6012	3,9978
Чернігівська	1583,7	1619,1	1926,0	2981,8	4276,5	0,9360	0,8671	0,8355	0,8439	0,8696	2,8731	3,2225	3,4897	2,8374	2,9773
м.Київ	3813,5	4026,4	5410,3	8452,6	10264,9	0,8416	0,7793	0,7045	0,8450	0,8605	1,6212	2,0112	1,7923	1,3573	1,6437

Джерело: розраховано дисертантом.

Додаток Ж
Таблиця Ж.1.

**Вихідні дані діагностики рівня формування податкового потенціалу
місцевих бюджетів Львівської області у 2017 р.**

Населений пункт	Власні доходи	Податкові доходи	Доходи (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)	Чисельність населення, тис. осіб	Видатки
1	2	3	4	5	6
Львів	5034875,3	4438144,0	8680337,5	757,9	6558700,6
Борислав	134976,8	113753,3	387022,6	36,1	356661,1
Дрогобич	285614,0	236853,3	811285,6	97,2	771799,2
Моршин	49764,1	39394,9	79517,4	5,8	71149,7
Новий Розділ	61587,1	50187,5	246632,8	28,7	234216,1
Самбір	119284,7	106054,3	358708,8	34,9	341339,6
Стрий	258513,0	219618,2	550477,6	59,1	496005,9
Трускавець	172433,2	143006,2	283370,3	28,8	235109,5
Червоноград	256634,9	209887,0	643526,1	80,9	603147,5
Бродівський район	168159,1	156128,7	570824,2	58,5	556976,6
Буський район	105422,8	95514,6	473559,9	46,4	453726,2
Городоцький район	191022,4	168035,8	676395,4	68,9	630199,1
Дрогобицький район	84321,8	74396,5	643770,1	74,5	634980,2
Жидачівський район	80035,7	72073,1	481452,4	67,0	473441,6
Жовківський район	271812,3	230477,4	950958,4	110,4	889145,7
Золочівський район	189395,9	165634,6	664985,7	69,2	625711,9
Кам.-Бузький район	198313,2	146578,6	552561,8	57,4	529593,7
Миколаївський район	122808,6	103455,4	585567,5	63,2	567981,5
Мостиський район	32900,4	27844,3	373619,7	56,9	392704,1
Перемишлянський район	88856,0	81363,7	396488,1	38,5	382485,2
Пустомитівський район	456805,1	365954,1	1254490,7	119,3	989700,6
Радехівський район	115393,5	102837,9	444838,9	47,4	420439,9
Самбірський район	56316,6	48056,9	497398,6	67,9	485942,2
Сколівський район	157678,4	145787,1	525898,3	47,5	490415,3
Сокальський район	253543,0	225078,1	804801,2	92,1	829243,4
Ст.-Самбірський район	103624,4	88277,4	692884,3	77,5	688245,9
Стрийський район	244714,0	225412,8	604066,0	61,9	570516,0
Турківський район	57196,8	51130,5	530221,2	49,6	531060,4
Яворівський район	442001,5	397643,8	1349892,0	126,3	1245912,9
Бабинська ОТГ	13823,6	12025,1	28094,6	4,1	23913,1
Бісковицька ОТГ	8221,2	7730,9	26061,5	5,6	23240,1
Вільшаницька ОТГ	2264,3	1941,7	15618,5	2,9	11885,0
Воле-Баранецька ОТГ	3926,4	3471,5	25483,0	5,3	21535,5
Гніздичівська ОТГ	12512,7	10960,5	32372,4	6,4	26778,0
Грабовецька ОТГ	7113,9	5603,2	18165,5	4,1	15996,4
Давидівська ОТГ	48865,7	41349,1	81918,2	12,3	56076,7
Дублянська ОТГ	6005,4	5286,5	13201,4	3,0	11738,2
Жовтанецька ОТГ	22914,6	20893,7	45942,3	8,5	37396,9
Заболотцівська ОТГ	5497,0	5248,2	18485,7	2,6	13639,2
Луківська ОТГ	2676,4	2559,8	15941,0	3,6	13826,5
Міженецька ОТГ	2694,2	2307,2	10104,9	2,4	8449,4
Мостиська ОТГ	70221,9	50635,2	128397,7	21,7	97657,5
Нижанковицька ОТГ	4081,3	3830,7	12969,1	2,6	10986,0
Новокалінівська ОТГ	21162,0	19827,3	40787,4	7,4	31070,7
Новомиська ОТГ	4063,2	3828,7	25753,8	6,0	21508,9
Новострілищанська ОТГ	6071,4	5578,0	15294,4	2,7	13201,4
Судовишинська ОТГ	15467,1	14270,6	49347,6	11,0	44916,3
Тростянецька ОТГ	32768,7	25653,4	61113,1	8,1	50951,2
Ходорівська ОТГ	54264,6	51412,8	151340,5	25,5	124806,7
Чукв'янська ОТГ	3347,7	3035,5	16239,0	3,3	14284,3
Шегинівська ОТГ	18603,3	15645,6	38817,1	5,4	29481,7

Джерело: складено дисертантом на основі [48;50].

Додаток И

Таблиця И.1.

**Показники формування податкового потенціалу місцевих бюджетів
Львівської області у 2017 р.**

1	Коефіцієнт податкової результативності 2	Коефіцієнт податкової самостійності 3	Коефіцієнт податкового покриття 4
Львів	5855,8	0,8815	1,4778
Борислав	3151,1	0,8428	3,1354
Дрогобич	2436,8	0,8293	3,2586
Моршин	6792,2	0,7916	1,8061
Новий Розділ	1748,7	0,8149	4,6668
Самбір	3038,8	0,8891	3,2185
Стрий	3716,0	0,8495	2,2585
Трускавець	4965,5	0,8293	1,6441
Червоноград	2594,4	0,8178	2,8737
Бродівський район	2668,9	0,9285	3,5674
Буський район	2058,5	0,9060	4,7503
Городоцький район	2438,8	0,8797	3,7504
Дрогобицький район	998,6	0,8823	8,5351
Жидачівський район	1075,7	0,9005	6,5689
Жовківський район	2087,7	0,8479	3,8578
Золочівський район	2393,6	0,8745	3,7777
Кам.-Бузький район	2553,6	0,7391	3,6130
Миколаївський район	1637,0	0,8424	5,4901
Мостиський район	489,4	0,8463	14,1036
Перемишлянський район	2113,3	0,9157	4,7009
Пустомитівський район	3067,5	0,8011	2,7044
Радехівський район	2169,6	0,8912	4,0884
Самбірський район	707,8	0,8533	10,1118
Сколівський район	3069,2	0,9246	3,3639
Сокальський район	2443,8	0,8877	3,6842
Ст.-Самбірський район	1139,1	0,8519	7,7964
Стрийський район	3641,6	0,9211	2,5310
Турківський район	1030,9	0,8939	10,3864
Яворівський район	3148,4	0,8996	3,1332
Бабинська ОТГ	2933,0	0,8699	1,9886
Бісковицька ОТГ	1380,5	0,9404	3,0061
Вільшаницька ОТГ	669,6	0,8575	6,1209
Воле-Баранецька ОТГ	655,0	0,8842	6,2035
Гніздичівська ОТГ	1712,6	0,8760	2,4431
Грабовецька ОТГ	1366,6	0,7876	2,8549
Давидівська ОТГ	3361,7	0,8462	1,3562
Дублянська ОТГ	1762,2	0,8803	2,2204
Жовтанецька ОТГ	2458,1	0,9118	1,7899
Заболотцівська ОТГ	2018,5	0,9547	2,5988
Луківська ОТГ	711,1	0,9564	5,4013
Міженецька ОТГ	961,4	0,8564	3,6621
Мостиська ОТГ	2333,4	0,7211	1,9286
Нижанковицька ОТГ	1473,4	0,9386	2,8678
Новокалінівська ОТГ	2679,4	0,9369	1,5671
Новомиська ОТГ	638,1	0,9423	5,6178
Новострілищанська ОТГ	2065,9	0,9187	2,3667
Судовишнянська ОТГ	1297,3	0,9226	3,1475
Тростянецька ОТГ	3167,1	0,7829	1,9861
Ходорівська ОТГ	2016,2	0,9474	2,4275
Чукв'янська ОТГ	919,9	0,9067	4,7057
Шегинівська ОТГ	2897,3	0,8410	1,8843

Джерело: розраховано автором.

**Особливості врахування чинників впливу при визначенні бази
оподаткування нерухомого майна в Румунії та Болгарії**

Чинник впливу	Румунія	Болгарія
1	2	3
Тип будівлі	1) житлова будівля з бетонними сталевими каркасами або з зовнішніми стінами з обпаленої цегли або інших матеріалів, які отримані внаслідок термічної чи хімічної обробки 2) житлова будівля з дерев'яними зовнішніми стінами, з натурального каменю або інших матеріалів, які не піддаються термічній обробці 3) нежитлові споруди з бетонними сталевими каркасами або з зовнішніми стінами з обпаленої цегли або інших матеріалів, які піддаються термічній хімічній обробці 4) нежитлові споруди з дерев'яними стінами, натурального каменю або інших матеріалів, які не піддаються термічній хімічній обробці	1) житлова будівля: - квартира - будинок 2) нежитлова будівля 1) кількості поверхів у будівлі, у випадку квартири – поверху, на якому вона розташована; 2) фізичний стан будівлі; 3) наявність окремих покращень: індивідуального опалювального обладнання, системи кондиціонування, покращених віконних систем, шумо- та теплоізоляції, особливостей покрівельних матеріалів, зовнішнього і внутрішнього декору при визначенні бази оподаткування для будівель, які використовуються у виробництві і сільському господарстві, враховується висота від підлоги до стелі приміщень; коефіцієнт застосовується, яка висота більша чотирьох метрів
Наявність комунікацій	Стан підключення до: водопостачання водовідведення мережі електроенергії теплостачання	Стан підключення до: водопостачання водовідведення мережі електроенергії теплостачання телефонної лінії вулично-дорожньої мережі
Вік будівлі	1) База оподаткування знижується на 20%, якщо будівлі більше 50 років 2) База оподаткування знижується на 10% для будівель, побудованих 30-50 років тому	Враховується річний відсоток амортизації будівлі на основі визначених особливостей її будівництва
Площа будівлі	Для житлових приміщень площею, більшою 150 кв.м., база оподаткування зростає на 5% на кожні додаткові 50 кв.м.	База оподаткування розраховується на основі площі будівлі, проте жодних коефіцієнтів та знижень не передбачено
Тип поселення	Визначено 5 типів поселень та 4 зони в межах самих поселень	Визначено 99 значено коефіцієнта місце розташування будівлі в залежності від типу поселення та зони в його межах

Джерело: сформовано дисертантом на основі [278;277].

Особливості врахування чинників впливу при визначенні бази оподаткування нерухомого майна в адміністративно-територіальних одиницях місцевого рівня в Україні

Чинник впливу	Адміністративно-територіальна одиниця	
Міста обласного значення		
	Львів	Тернопіль
Зонування в межах поселення	Визначено 3 зони Зонування як чинник впливу використовується лише при встановленні ставок податку для нежитлових приміщень. Ставка податку зростає на 25% для будівель в 1 зоні та знижується на 25% для будівель у 3 зоні	Визначено 4 зони Зонування як чинник впливу використовується лише при встановленні ставок податку для нежитлових приміщень.
Платник податку	Платник – фізична особа Платник – юридична особа	-
Тип будівлі	Будинки або квартири житлові (для фізичних осіб ставка податку зростає на 50%, якщо це житло підвищеної комфортності) Для нежитлових будівель при визначенні бази оподаткування тип не враховано, за винятком окремих типів будівель, які оподатковуються за ставкою 0% (зокрема, криті ринки, гаражі та стоянки, промислові будівлі тощо)	Для об’єктів житлової нерухомості встановлено єдину ставку податку, незалежно від можливих чинників впливу Серед об’єктів нежитлової нерухомості виділено: будівлі готельні, ресторани, бари будівлі офісні будівлі торговельні будівлі для публічних виступів, ігорні будинки, казино інші будівлі (крім гаражів та допоміжних нежитлових приміщень)
ОТГ		
	Давидівська	Тростянецька
Зонування в межах поселення	Визначено 3 зони По 2 та 3 зонах ставки по усіх об’єктах нерухомості дорівнюють 0%	Визначено 3 зони По 2 та 3 зонах ставки по усіх об’єктах нерухомості дорівнюють 0% По 1 зоні по об’єктах, які не звільнені від оподаткування, ставка становить 0,5% мінімальної ЗП
Платник податку	Платник – фізична особа Платник – юридична особа	-
Тип будівлі	Будинки або квартири житлові: (ставка податку коливається в залежності від рівня комфортності житла) Для нежитлових будівель: будівлі готельні та для тимчасового проживання будівлі офісні будівлі промислові будівлі транспорту резервуари, силоси та склади будівлі для публічних виступів будівлі сільськогосподарського призначення, рибного та лісового господарства (ставка 0%) зали спортивні (0%)	-

Джерело: сформовано дисертантом на основі [170;171;176].

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у періодичних наукових виданнях іноземних держав

1. Kvasniy O. Development of united territorial communities in conditions of tax decentralization: conceptual principles. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. Vol.3 (44). Pp. 10–14.(0,5 д.а.).

2. Kvasnii O. Assessment of formation of tax potential of local budgets of ukraine in the context of financial decentralization. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 12. Pp. 20–24.(0,4 д.а.).

3. Kvasnii O., Radelytskyu Yu. Theoretical aspects of determining tax potential of a local budget. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 11. Pp. 13–20. *Особистий внесок здобувача: проведено дослідження теоретичних засад податкового потенціалу ОТГ в умовах податкової децентралізації* (0,51 д.а., особисто дисертанту належить 0,30 д.а.).

Публікації у наукових фахових виданнях України

4. Квасній О. Р. Організаційно-економічні засади розвитку територіальних громад у контексті зміцнення інституту місцевого оподаткування. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 47–2. С. 16–20. (0,15 д.а.).

5. Квасній О. Р. Теоретичні основи визначення фіскального простору територіальних громад в умовах децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 34–40. (0,2 д.а.).

6. Квасній О. Р. Фактори формування податкового потенціалу місцевих бюджетів в контексті забезпечення податкоспроможності територіальних громад. *Моделювання регіональної економіки*. 2018. № 1 (31). С. 78–87 (0,6 д.а.).

7. Квасній О. Р. Автономія територіальних громад – запорука вирішення «місцевих питань» стосовно місцевого та суспільного розвитку *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20. С. 25–28. (0,15 д.а.).

8. Квасній О. Р., Раделицький Ю. О. Основи формування податкового потенціалу місцевих бюджетів у контексті децентралізаційних процесів. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. С. 21–22. *Особистий внесок здобувача: проведено дослідження податкового потенціалу ОТГ в умовах реформи місцевого самоврядування та визначено основні напрями оптимізації податкових механізмів наповнення місцевих бюджетів України* (0,43 д.а., особисто дисертанту належить 0,31 д.а.).

9. Квасній О. Р., Тимечко І. Р. Аналіз стану формування об'єднаних територіальних громад Дрогобиччини. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 98–102. *Особистий внесок здобувача: розглянуто повноваження територіальних громад та проаналізовано стан формування об'єднаних територіальних громад на Дрогобиччині* (0,44 д.а., особисто дисертанту належить 0,24 д.а.).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Квасній О. Р., Кишакевич Б. Ю. Роль ПДФО у формуванні податкового потенціалу місцевих бюджетів. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти*: зб. наук. праць III Всеукр. наук.- практ. конф. 28–29 березня 2019 р. Дніпро: НМетАУ, 2019. Ч. 2. 545с. С. 158–162. *Особистий внесок здобувача: проведено дослідження ролі ПДФО у формуванні податкового потенціалу місцевих бюджетів* (0,23 д.а., особисто дисертанту належить 0,2 д.а.).

11. Квасній О. Р. Стимулювання розвитку територіальних громад: формування системи оподаткування на місцевому рівні. *Підприємництво, бухгалтерський облік та фінанси: національні особливості розвитку*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ.конф. 7 грудня 2019 р. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2019. С. 80–83. (0,2 д.а.).

12. Квасній О. Р. Фактори формування ендегенного потенціалу територіальних громад. *Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії,*

напрями та пріоритети: матеріали наук.-практ. конф. 14 груд. 2019 р. Запоріжжя: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2019. Ч. I. С. 115–119. (0,2 д.а.).

13. Квасній О. Р. Європейський досвід утворення територіальних громад. *Актуальні проблеми сучасної науки:* зб. П'ятої наук.-практ. конф. викладачів та студентів НН ІФМЕ та ІТ. 27 квітня 2018 р. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 446 с. С. 50–53. (0,2 д.а.).

14. Квасній О. Р. Роль інституту місцевого самоврядування в управлінні територіальними громадами. *Сучасний менеджмент та адміністрування: теорія і практика:* зб. наук. праць за матеріалами IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Сучасний менеджмент та адміністрування: теорія і практика». 27 квітня 2018 р. Херсон: Херсонський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2018. С. 74–76. (0,2 д.а.).

15. Квасній О. Р. Створення спроможних територіальних громад – кінцева мета реформ децентралізації. *Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку місцевих громад:* зб. тез доповідей II Міжнар.ї наук.-практ. конф. 19 квітня 2018 р., Сєверодонецьк: ПП «Поліграф-Сервіс», 2018. С. 95–97. (0,15 д.а.).

16. Квасній О. Р. Проблеми розвитку територіальних громад в Україні. *Корпоративні фінанси: соціально-економічні, організаційно-правові та інституціональні аспекти:* матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 15 листопада 2018 р. Київ: Національний авіаційний університет, 2018. 377 с. С. 188–190. (0,25 д.а.).

Наукові праці які додатково відображають наукові результати дисертації

17. Kvasniy O. Stimulation of the development of territorial communities: guidelines for providing mobilization of local budgets. *United-journal*. 2019. № 32. Рр. 43–46. (0,5 д.а.).

**МІНІСТЕРСТВО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ,
БУДІВНИЦТВА ТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
(МІНРЕГІОН)**

Відділ з питань адміністративно-територіального устрою

№ _____ на № _____ від _____

**Львівський національний університет
імені Івана Франка**
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

Розглянувши представлену науково-аналітичну записку «Розвиток співробітництва територіальних громад як інструмента забезпечення їх фінансової спроможності», підготовлену к.е.н., доц. Раделицьким Ю.О., к.е.н., докторантом Пелехатим А.О., аспірантом Квасній О.Р., відзначаємо актуальність проведеного дослідження та своєчасність наданих пропозицій.

При цьому надані науково-аналітичні матеріали використовуватимуться в практичній роботі Департаменту з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Мінрегіону у співпраці з представниками місцевого самоврядування та експертами, яка спрямована на подальше обґрунтування економічної ролі співробітництва територіальних громад в контексті формування та реалізації політики розвитку регіонів України. Надані висновки будуть враховані під час розроблення пропозицій щодо змін актів законодавства України.

**В.о. директора Департаменту з питань
місцевого самоврядування та територіальної
організації влади**

М.В. РУБЧАК

Попова Л.Г.
(044) 590-47-27

МІНРЕГІОН
№8/13.4/267-19 від 08.02.2019

1500677

Підписано ЕЦП Рубчак М.В.
08.02.2019 09:10

УКРАЇНА

ПІДБЕРІЗЦІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА

ПУСТОМИТИВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

юридична адреса: вул. Шевченка, 25, с. Підберізі, Пустомитівський район, Львівська область, 81146

фактична адреса: вул. Наукова, 1, с. Підгірне, Пустомитівський район, Львівська область, 81185

e-mail: pidberizcivskarada@gmail.com, код ЄДРПОУ 22372802, тел. +(032) 242 76 80, моб.тел. +380686058199

№ 11-07/18 від 11.07.2018р.

Шановна Оксано Романівно!

Повідомляємо, що Підберізіцьською сільською радою об'єднаної територіальної громади опрацьовано науково-аналітичну записку «Тенденції розвитку об'єднаних територіальних громад Львівської області в умовах податкової децентралізації» підготовлену здобувачем Квасній О.Р., та повідомляємо, що матеріали дослідження мають практичне значення, характеризуються високою актуальністю та будуть використовуватися під час підготовки пропозицій щодо розвитку місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

З повагою,
Сільський голова

В. М. Коваль

**ДРОГОБИЦЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ**

пл. Ринок, 1, м. Дрогобич, Львівська обл., Україна, 82100, тел. 2-25-69, факс
(03244) 3-96-71, 2-13-03
E-mail: rada@drb.lviv.ua, WEB: <http://www.drohobych-rada.gov.ua>

02.01.2000 № 3-31/5444

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
аспірантки кафедри економіки та менеджменту
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
Квасній Оксани Романівни
на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних
територіальних громад в умовах податкової децентралізації»

Основні результати наукових досліджень, отримані Квасній О.Р. при виконанні дисертаційної роботи на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації» знайшли впровадження в роботі Дрогобицької міської комісії з питань реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади при формуванні організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад у ході реформи у сфері місцевого самоврядування та податкової децентралізації, зокрема, у процесі створення та розвитку об'єднаних територіальних громад, керуючись п.20 ч.4 ст.42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Міський голова

Тарас Кучма

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100; тел. (0324) 41-04-74; факс (03244) 3-38-77
 e-mail: dpru@dpru.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125438

Довідка

про впровадження результатів наукового дослідження
 аспірантки кафедри економіки та менеджменту
 Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
 Квасній Оксани Романівни
 на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних
 територіальних громад в умовах податкової децентралізації»

Основні теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації автора впроваджено у навчальний процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка під час підготовки методичних матеріалів у процесі проведення лекційних та практичних занять із таких навчальних дисциплін як: «Регіональна економіка», «Прогнозування соціально-економічних процесів», «Економічна теорія», «Оптимізаційні методи та моделі», а також у керівництві науково-дослідними роботами студентів кафедри економіки та менеджменту.

Проректор з наукової роботи

проф. Пантюк М.П.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100; тел. (0324) 41-04-74, факс (03244) 3-38-77
e-mail: dspu@dspu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125438

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
аспірантки кафедри економіки та менеджменту
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Квасній Оксани Романівни
на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних
територіальних громад в умовах податкової децентралізації»

Наукові результати, отримані Квасній О.Р. при виконанні дисертаційної роботи на тему: «Організаційно-економічні засади розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах податкової децентралізації» знайшли впровадження при виконанні науково-дослідної діяльності кафедри економіки та менеджменту Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, зокрема, при виконанні тематики науково-дослідної роботи кафедри «Особливості функціонування просторових систем економічного розвитку», а також в межах виконання держбюджетних тем: «Моделі та інформаційно-комунікативні технології управління складними соціально-економічними системами» (номер державної реєстрації 0117U005401), де дисертанткою досліджено теоретичні аспекти формування ОТГ як суб'єкта місцевого самоврядування в умовах реформи місцевого самоврядування, надано оцінку ресурсного потенціалу адміністративно-територіальних формувань Львівської області; «Соціально-економічні системи в умовах глобалізації: проблеми моделювання та управління» (номер державної реєстрації 0116U008869), де автором здійснено порівняння впливу бюджетно-податкового механізму на забезпечення податкової спроможності місцевих бюджетів до та після початку реформи місцевого самоврядування, визначено шляхи розвитку потенціалу ОТГ в умовах податкової децентралізації.

Проректор з наукової роботи

проф. Пантюк М.П.